ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БОРОВИК АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

343.326:35.075

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»

Юридичні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____**А. В. Боровик**

Одеса – 2025

АНОТАЦІЯ

Боровик А. В. Кримінальні правопорушення проти представників влади. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2025.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням сучасних проблем кримінальної відповідальності за посягання на представників влади. За результатами системного аналізу підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади виявлено хаотичність і безсистемність у побудові цих кримінально-правових норм, що спричиняє складнощі кваліфікації зазначених деліктів та інші проблеми правозастосування. На підставі аналізу емпіричних даних, досягнень теорії та правозастосовної практики, досвіду інших країн аргументовано низку нових концептуальних положень, висновків і пропозицій щодо розв'язання цих проблем шляхом оптимізації, уніфікації та інших способів удосконалення відповідних положень кримінального законодавства, а також покращення правозастосовної практики.

За результатами проведеного дослідження розроблено класифікацію кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів, у межах якої виокремлено вісім груп таких деліктів.

Аргументовано, що під час реформування кримінального законодавства злочин, передбачений ст. 340 КК України, слід віднести до розділу V Особливої частини цього Кодексу – кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина. Крім того, кримінальні правопорушення проти журналістів необхідно перенести до іншого розділу Особливої частини КК України.

Встановлено, що видовий об’єкт кримінальних правопорушень проти представників влади визначено як правовідносини, пов’язані з убезпеченням представників влади й інших осіб у зв’язку з їх службовою чи громадською діяльністю від посягань на порядок здійснення ними нормальної службової чи громадської діяльності. Доведено, що зазначений видовий об’єкт є міжродовим, оскільки він характерний кримінально караним посяганням на представників влади, що передбачені різними розділами Особливої частини КК України: розділом I (ст. 112), розділом XV (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352), розділом XVIII (ст. 376, 377–379) і розділом XIX (ст. 435-1).

Запропоновано представника влади визначати як службову особу державного органу, уповноважену представляти державу, яка діє за її дорученням чи від її імені й наділена правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов’язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості. Представник влади набуває статусу спеціального потерпілого в тих випадках, коли відбувається посягання на його життя, здоров’я, власність, інші охоронювані законом його права, авторитет органу, який він представляє, у зв’язку з тим, що він висуває (висував чи висуватиме) вимоги, а також приймає рішення, обов’язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості за умови, що за це посягання кримінальну відповідальність встановлено в спеціальній кримінально-правовій нормі. В інших випадках представник влади є загальним потерпілим. Термін «представник влади» в диспозиціях досліджуваних статей слід тлумачити у вузькому (кримінально-правовому) значенні. У КК України зміст цього терміна індивідуальний у кожному конкретному випадку й залежить від інших потерпілих, про яких ідеться в певній кримінально-правовій нормі, а також інших статтях Особливої частини, які забезпечують кримінально-правову охорону представників влади.

Доведено, що оптимальним терміном для позначення потерпілих від кримінальних правопорушень проти представників влади, крім власне

представників влади, визнано поняття «близька особа». З огляду на це, у диспозиціях кримінально-правових норм, які містять підстави кримінальної відповідальності за правопорушення проти представників влади (ст. 343, 345, 346, 348, 349 КК України), терміни «близькі родичі» та «близький родич» слід замінити на «близька особа». Близькою особою слід вважати близького родича, члена сім'ї або колишнього члена сім'ї, а також іншу особу, яка має важливе значення для представника влади. До останньої категорії близьких осіб можна віднести товариша, сусіда, коханця (коханку) тощо.

З метою розв'язання проблем, що виникають на практиці під час кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України, у законі про кримінальну відповідальність запропоновано закріпити визначення поняття «опір», яким слід вважати активну фізичну протидію правомірному здійсненню особою її обов'язків, що полягає у впливі на організм потерпілого, або спрямована проти предметів, необхідних потерпілому для виконання обов'язків, або вимагає від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створює перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнює чи унеможливлює виконання зазначених обов'язків.

Встановлено, що конструкція втручання в діяльність представника влади має суттєві недоліки: 1) неоднозначними є підходи щодо незаконності як ознаки втручання, а тому ці положення потребують уніфікації; 2) використання словосполучення в «будь-якій формі» є необґрунтованим, оскільки форми чи способи втручання в діяльність представника влади в ст. 343, 344 КК України обмежені іншими нормами, а саме ст. 345, 347, 348 та 349 КК України; 3) певні вади має термін «запобігання кримінальному правопорушенню» в ч. 2 ст. 343 КК України, з огляду на які доцільною видається пропозиція зазначати в цій частині статті про «запобігання діянню, що містить ознаки кримінального правопорушення», що необхідно розуміти як недопущення таких діянь загалом, зокрема і шляхом усунення їх причин та умов, а також припинення розпочатих деліктів; 4) термін «затримання особи, яка вчинила злочин», у ч. 2 ст. 343 КК України слід тлумачити буквально (як фізичне, так і процесуальне затримання).

З’ясовано, що в судовій практиці правову оцінку образи представників влади (ідеться насамперед про працівників правоохоронних органів) переважно здійснюють у комплексі з іншими протиправними діяннями – погрозами, фізичним насильством, хуліганськими діями, опором представникам влади тощо. Тому образу представника влади залежно від обставин учиненого кваліфікують по-різному: 1) як адміністративне правопорушення – здебільшого як дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП), зрідка – як злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського під час виконання ним службових обов’язків (ст. 185 КУпАП); 2) як кримінальне правопорушення – як погроза або насильства щодо працівника правоохоронного органу (345 КК України), опір працівникові правоохоронного органу (ст. 342 КК України), хуліганство (296 КК України). Виявлено практику різної кримінально-правової оцінки образ, поєднаних із погрозами насильством щодо працівника правоохоронного органу: в одних випадках вчинене кваліфікують як злочин (ст. 345 КК України), а в інших – як адміністративне правопорушення (ст. 173 КУпАП).

За результатами вивчення практики притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності за діяння, які супроводжуються образами правоохоронців, виокремлено певні особливості та проблеми в цій сфері правового регулювання суспільних відносин, на підставі чого сформульовано висновок про необхідність удосконалення положень адміністративного та кримінального законодавства, а також практики його застосування.

У межах сучасної концепції відповідальності юридичних осіб інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, передбаченого розділом XIV-1 КК України, цілком достатньо для забезпечення невідворотності відповідальності за посягання на представників влади, адже відповідно до ст. 96-3 КК України підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є: вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України.

Виявлено неоднозначну природу юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих на них у позначенні посягань на представників влади, які вказують передусім на необхідні ознаки суб'єктивної сторони цих деліктів (можуть вчиняти з різними метою та мотивами), а також на час учинення злочину чи кримінального проступку, сформульовано висновок про недоцільність їх заміни на чітко визначені мету й мотиви.

Мета і мотив кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, можуть бути будь-якими, з огляду на відсутність у диспозиціях зазначених статей відповідних юридичних конструкцій, призначених для позначення цих ознак суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. Водночас такі конструкції видаються зайвими, оскільки зміст кримінально протиправних діянь, що позначають терміном «перешкоджання» (невиконання законних вимог, створення перешкод у роботі й надання завідомо неправдивої інформації), свідчить про те, що посягання вчиняють у зв'язку з виконанням обов'язків потерпілими.

За результатами дослідження санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, виокремлено низку їх недоліків: 1) часткова необґрунтованість, незбалансованість і безсистемність мінімальних та максимальних меж покарань, а також діапазонів цих заходів кримінально-правового характеру; 2) певна непослідовність у визначенні видів покарань за основні та кваліфіковані склади посягань на представників влади, їх алогічність і необґрунтованість; 3) неврахування в певних випадках характеру й ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення, його об'єктивних і суб'єктивних ознак тощо.

Під час удосконалення підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, що передбачені ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, запропоновано врахувати й інші кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, що підвищують ступінь суспільної небезпечності

цих деліктів, зокрема вчинення їх у складі різних злочинних об'єднань, із застосуванням зброї або небезпечного предмета, у присутності малолітньої дитини, яка розуміла обставини та значення вчиненого діяння, в особливий період чи під час надзвичайного стану, особою, яка має непогашену судимість за умисний злочин, з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення.

На підставі буквального тлумачення положень п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України сформульовано висновок, що потерпілим від кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням службового або громадського обов'язку може бути як власне потерпілий, який виконує службовий або громадський обов'язок, так і його близькі особи. Водночас з метою усунення підґрунтя для будь-яких спекуляцій під час правозастосування схвалено пропозицію щодо розширення кола потерпілих від кримінального правопорушення, про яке йдеться в п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України. Оптимальним для цього визнано термін «близька особа».

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, кваліфікація, авторитет, представник влади, працівник правоохоронного органу, службова особа, потерпілий, близька особа, погроза, насильство, опір, втручання, образа, покарання.

SUMMARY

Borovyk A. V. Criminal offenses against government officials. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Doctor of Law in the specialty 12.00.08 «Criminal law and criminology; criminal enforcement law». – Odesa State University of Internal Affairs, Odesa, 2025.

The dissertation is a comprehensive scientific study of the current issues of criminal liability for trespass against representatives of power. Based on the results of a systematic analysis of the grounds for criminal liability for trespass against government officials, the author reveals chaotic and unsystematic nature of these criminal law provisions, which causes difficulties in qualifying these torts and other

law enforcement problems. Based on the analysis of empirical data, achievements of theory and law enforcement practice, and the experience of other countries, the author argues a number of new conceptual provisions, conclusions and proposals for solving these problems by optimizing, unifying and otherwise improving the relevant provisions of criminal law, as well as improving law enforcement practice.

Based on the results of the study, the author develops a classification of criminal offenses against the authority of public authorities, local self-government bodies, and citizens' associations, and criminal offenses against journalists, within which eight groups of such torts are distinguished.

The author argues that when reforming criminal law, the crime under Article 340 of the Criminal Code of Ukraine should be included in Section V of the Special Part of this Code - criminal offenses against electoral, labor and other personal rights and freedoms of man and citizen. In addition, criminal offenses against journalists should be transferred to another section of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine.

The author establishes that the specific object of criminal offenses against government officials is defined as legal relations related to the protection of government officials and other persons in connection with their official or public activities from encroachments on the procedure for carrying out their normal official or public activities. It is proved that this specific object is intergeneric, since it is characterized by criminalized attacks on representatives of the authorities provided for in various sections of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine: Section I (Article 112), Section XV (Articles 342-345, 346, 347, 348, 349, 350-352), Section XVIII (Articles 376, 377-379) and Section XIX (Article 435-1).

The author proposes to define a representative of the authorities as an official of a state body authorized to represent the state, acting on its behalf or on its behalf and empowered to make demands within his/her competence, as well as to make decisions binding on legal entities and individuals regardless of their departmental affiliation or subordination. A representative of the authorities acquires the status of a special victim in cases where there is an attack on his life, health, property, other rights protected by

law, the authority of the body he represents, due to the fact that he makes (has made or will make) demands, as well as makes decisions binding on legal entities and individuals regardless of their departmental affiliation or subordination, provided that criminal liability for this attack is established in a special criminal law provision. In other cases, a representative of the authorities is a general victim. The term "representative of the authorities" in the dispositions of the articles under study should be interpreted in a narrow (criminal law) sense. In the Criminal Code of Ukraine, the meaning of this term is individual in each case and depends on other victims referred to in a particular criminal law provision, as well as other articles of the Special Part that provide criminal law protection to representatives of the authorities.

It is proved that the concept of "close person" is recognized as the optimal term for denoting victims of criminal offenses against government officials, except for government officials themselves. With this in mind, in the dispositions of criminal law provisions which contain the grounds for criminal liability for offenses against government officials (Articles 343, 345, 346, 348, 349 of the Criminal Code of Ukraine), the terms "close relatives" and "close relative" should be replaced with "close person". A close person should be defined as a close relative, family member or former family member, as well as another person who is important to the public official. The latter category of close persons may include a friend, neighbor, lover, etc.

With a view to resolving the problems arising in practice when qualifying a criminal offense under Article 342 of the Criminal Code of Ukraine, the author proposes to enshrine the definition of "resistance" in the law on criminal liability, which should be considered active physical opposition to the lawful performance of a person's duties, which consists in affecting the victim's body, or is directed against objects necessary for the victim to perform his or her duties, or requires the victim to neutralize in direct contact with him or her, or creates obstacles to the victim's free movement, or otherwise complicates or makes it impossible to perform these duties.

It is established that the construction of interference with the activities of a public official has significant drawbacks: 1) the approaches to illegality as a sign of interference are ambiguous, and therefore these provisions need to be unified; 2) the

use of the phrase “in any form” is unjustified, since the forms or methods of interference with the activities of a public official in Articles 343, 344 of the CC of Ukraine are limited by other provisions, namely, Articles 345, 347, 348 and 349 of the CC of Ukraine; 3) the term “prevention of a criminal offense” in Part 2 of Art. 343 of the CC of Ukraine, in view of which it seems reasonable to propose to indicate in this part of the article about “prevention of an act containing signs of a criminal offense”, which should be understood as prevention of such acts in general, including by eliminating their causes and conditions, as well as termination of initiated torts; 4) the term “detention of a person who has committed a crime” in part 2 of Art. 343 of the CC of Ukraine should be interpreted literally (both physical and procedural detention).

It has been established that in judicial practice, legal assessment of insulting representatives of the authorities (primarily law enforcement officers) is mostly carried out in conjunction with other unlawful acts - threats, physical violence, hooliganism, resistance to representatives of the authorities, etc. Therefore, insulting a representative of the authorities is qualified in different ways depending on the circumstances of the act: 1) as an administrative offense - mostly as disorderly conduct (Article 173 of the Code of Administrative Offenses), occasionally as malicious disobedience to a lawful order or demand of a police officer in the performance of his/her official duties (Article 185 of the Code of Administrative Offenses); 2) as a criminal offense - as a threat or violence against a law enforcement officer (Article 345 of the Criminal Code of Ukraine), resistance to a law enforcement officer (Article 342 of the Criminal Code of Ukraine), hooliganism (Article 296 of the Criminal Code of Ukraine). The author reveals the practice of different criminal law assessment of insults combined with threats of violence against a law enforcement officer: in some cases, the act is qualified as a crime (Article 345 of the Criminal Code of Ukraine), and in others - as an administrative offense (Article 173 of the Code of Administrative Offenses).

Based on the results of the study of the practice of bringing to administrative or criminal liability for acts which are accompanied by insults to law enforcement officers, the author identifies certain peculiarities and problems in this area of legal regulation of public relations, and on this basis the author formulates the conclusion

that it is necessary to improve the provisions of administrative and criminal legislation and the practice of its application.

Within the modern concept of liability of legal entities, the institute of criminal law measures against legal entities provided for in Section XIV-1 of the Criminal Code of Ukraine is quite sufficient to ensure the inevitability of liability for encroachments on government officials, since, pursuant to Article 96-3 of the Criminal Code of Ukraine, the grounds for applying criminal law measures to a legal entity are: commission by an authorized person on behalf of and in the interests of a legal entity of any of the criminal offenses under Articles 343, 345, 347, 348, 349 of the Criminal Code of Ukraine.

The author reveals the ambiguous nature of the legal constructs “in connection with the performance of official duties”, “in connection with activities” and similar ones in the context of attacks on government officials, which primarily indicate the necessary features of the subjective side of these torts (they may be committed with different purposes and motives), as well as the time of commission of a crime or criminal offense, and formulates the conclusion that it is inappropriate to replace them with clearly defined purposes and motives.

The purpose and motive of criminal offenses under Articles 351, 351-1, 351-2 of the CC of Ukraine may be any, given the absence of relevant legal constructions in the dispositions of these articles intended to indicate these signs of the subjective side of a criminal offense. At the same time, such constructions seem unnecessary, since the content of the criminal offenses denoted by the term “obstruction” (failure to comply with legal requirements, creating obstacles to work and providing deliberately false information) indicates that the offenses are committed in connection with the performance of duties by the victims.

Based on the results of the study of the sanctions of the articles defining the grounds for criminal liability for criminal offenses against representatives of the authorities, a number of their shortcomings have been identified: 1) partial unreasonableness, imbalance and unsystematic nature of the minimum and maximum limits of punishment, as well as the ranges of these criminal law measures; 2) certain

inconsistency in determining the types of punishment for basic and qualified elements of attacks on government officials, their illogic and unreasonableness; 3) failure to take into account in certain cases the nature and degree of social danger of a criminal offense, its objective and subjective features, etc.

When improving the grounds for criminal liability for attacks on representatives of the authorities provided for in Art. 342-345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 of the Criminal Code of Ukraine, it is proposed to take into account other qualifying and especially qualifying features which increase the degree of social danger of these torts, in particular, their commission as part of various criminal associations, with the use of weapons or dangerous objects, in the presence of a minor child who understood the circumstances and significance of the act, in a special period or during a state of emergency, by a person with an outstanding conviction for an intentional crime, with the intent to conceal another crime or facilitate its commission.

Based on a literal interpretation of the provisions of clause 4, part 1, Article 67 of the Criminal Code of Ukraine, the author concludes that a victim of a criminal offense in connection with the performance of an official or public duty may be both the victim performing an official or public duty and his or her close relatives. At the same time, in order to eliminate the grounds for any speculation during law enforcement, the proposal to expand the circle of victims of a criminal offense referred to in clause 4 of part 1 of Article 67 of the Criminal Code of Ukraine was approved. The term “close person” was recognized as the best for this purpose.

Keywords: criminal liability, criminal offense, qualification, authority, government official, law enforcement officer, public official, victim, close person, threat, violence, resistance, interference, insult, punishment.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії

1. Боровик А. В. Кримінально-правова характеристика посягань на представників влади : монографія. Одеса : Юридика, 2023. 404 с.

Рецензія:

Шакун В. Рецензія на монографію А. В. Боровика «Кримінально-правова характеристика посягань на представників влади». *Правові новели.* 2024. № 22. С. 179–180. DOI: https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.24.

2. Боровик А. В. Відповідальність за кримінальні правопорушення проти представників влади: законодавство, доктрина, практика : монографія. Одеса : Юридика, 2024. 524 с.

Рецензії:

Журавель В. Рецензія на монографію А. В. Боровика «Відповідальність за кримінальні правопорушення проти представників влади: законодавство, доктрина, практика». *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 494–495. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.3.74.

Колб О. Г. Рецензія на монографію А. В. Боровика «Відповідальність за кримінальні правопорушення проти представників влади: законодавство, доктрина, практика». *Правова позиція.* 2024. № 2 (43). С. 125–126. DOI: https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-2.25.

Публікації у виданнях, які включено до наукометричних баз Scopus і Web of Science

1. Borovyk A., Kolb O., Likhovitskyy Ya., Atamanchuk V., Tomma R. Problems of classification of criminal offenses related to corruption. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues.* 2020. Vol. 23. Issue 4. URL: https://www.abacademies.org/ articles/problems-of-classification-of-criminal-offenses-related-to-corruption-9458.html.

2. Borovyk A., Mitchuk O., Demianchuk V., Zoliak V., Paziuk R. The legal aspects of the activities of journalists and media professionals related to human rights protection. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23. Issue 2. URL: https://www.abacademies.org/articles/The-legal-aspects-of-the-activities-of-journalists-and-media-professionals-related-to-human-rights-protection-1544-0044-23-2-470.pdf.

3. Borovyk A., Vartyletska I., Vasylenko Yu., Patyk A., Pochanska O. Rules of criminal liability for corruption offences and their prevention. *Cuestiones Politicas*. 2021. Vol. 39, № 68. P. 723-734. DOI: https:\\doi.org\10.46398\cuestpol.3968.46.

4. Borovyk A., Tkachenko I., Danylevska Y., Pavelkiv S. Public official as a victim of criminal assault: comparative approach. *Amazonia Investiga.* 2023. Vol. 12 (62). P. 282-292. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.28

5. Borovyk A., Hrynkiv O., Olieinikov D., Derevyanko N. Obstruction of law enforcement and judiciary functions: criminal offense in comparative dimension. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12 (65). P. 185–195. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.18.

6. Borovyk A., Tkachenko I., Derevyanko N., Diakin Y. Public official as a victim of criminal insult and defamation: Comparative Research. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41 (78). P. 748–767. DOI: https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.50.

7. Borovyk A., Tkachenko I., Ivchenko B.-Y., Mandzyk P., Solovyov E. A Special Status Victim: Criminal Liability for Assaulting a Government Official in Ukraine and Other Countries. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41 (79). P. 509–523. DOI: https://doi.org/10.46398/cuestpol.4179.35.

Публікації у фахових періодичних виданнях України (категорія «Б»)

1. Боровик А. В. Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. *Вісник Пенітенціарної асоціації України.* 2021. № 4 (18). С. 60–72. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.4.05 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126880).

2. Боровик А. В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку із виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку як обставина, що обтяжує покарання. *Київський часопис права*. 2021. № 4. С. 244–251. DOI: https://doi.org/10.32782/klj/2021.4.37 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 116999).

3. Боровик А. В. Видовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. № 1. С. 166–171. DOI: https://doi.org/10.32782/392260 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 11700).

4. Боровик А. В. Класифікація кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 163–176. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.23 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 117128).

5. Боровик А. В. Безпосередні основні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Публічне право*. 2022. № 2 (46). С. 59–72. DOI: https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-46-6 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 117001).

6. Боровик А. В. Безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 2. С. 98–105. DOI https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.355 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 117003).

7. Боровик А. В. Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади: актуальні проблеми кримінально-правової характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 5. С. 461–466. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/110 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 117129).

8. Боровик А. В. Родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Юридичний бюлетень*. 2022. Вип. 24. С. 168–179. DOI:

https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.24.23 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126692).

9. Боровик А. В. Представник влади як потерпілий від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2022. Вип. 3. С. 189–197. DOI: https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.34 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126881).

10. Боровик А. В. Проблеми уніфікації потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Держава та регіони.* 2022. № 3 (77). С. 55–66. (Серія «Право»). DOI: https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.3.6 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126691).

11. Боровик А. В. Кваліфікований склад опору: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Право і суспільство.* 2023. № 1. С. 288–296. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.42 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126783).

12. Боровик А. В. Актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені у співучасті. *Актуальні проблеми держави і права.* 2023. № 97. С. 3–12. DOI: https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.1 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126874).

13. Боровик А. В. Актуальні питання тлумачення терміну «опір» у складі кримінального правопорушення, передбаченого статтею 342 Кримінального кодексу України. *Право та державне управління.* 2023. № 1. С. 124–131. DOI: https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.18 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126872).

14. Боровик А. В. Кримінальна відповідальність службових осіб за посягання на представників влади. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2023. Вип. 1 (48). С. 77–82. DOI: https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2023.16 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126787).

15. Боровик А. В. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 99–109. DOI: https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.14 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126876).

16. Боровик А. В. Мета як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони посягань на представників влади. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* 2023. № 19. С. 22–29. DOI: https://doi.org/10.32782/npnuola.v32.2023.3 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126786).

17. Боровик А. В. Мета та мотиви посягань на представників влади. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського.* 2023. Т. 34 (73) № 1. С. 124–130. (Серія «Юридичні науки»). DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/20 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126785).

18. Боровик А. В. Актуальні питання тлумачення юридичної конструкції «у зв'язку з виконанням службових обов'язків» у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Law. State. Technology*. 2023. № 2. С. 36–42. DOI: 10.32782/LST/2023-2-6 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126690).

19. Боровик А. В. Вина у кримінальних правопорушеннях проти представників влади. *Юридичний вісник.* 2023. № 2. С. 70–77. DOI: https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2023.9 (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 126875).

20. Боровик А. В. Санкції за кримінальні правопорушення проти представників влади. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 6. С. 421–427. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/105.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Боровик А. В. Актуальні питання санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади. *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні* : матеріали Всеукр.

наук.-практ. конф. (Рівне, 23–24 груд. 2021 р.) : у 2 ч. Рівне : Гельветика, 2021. Ч. 1. С. 87–89.

2. Боровик А. В. Окремі питання диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників державної влади в проєкті нового Кримінального кодексу України. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права :* матеріали VII Міжнар. наук. конф. (Кременчук, 21–22 січ. 2022 р.). Одеса : Гельветика, 2022. С. 210–211.

3. Боровик А. В. Сучасні тенденції криміналізації образи в кримінальному законодавстві зарубіжних держав. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 18 лют. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 22–25.

4. Боровик А. В. Вчинення кримінального правопорушення у зв’язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов’язку як обставина, що обтяжує покарання: актуальні питання правозастосування. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 лют. 2022 р.) Одеса : Міжнар. гуманітар. ун-т, 2022. С. 19–21.

5. Боровик А. Актуальні питання відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези V Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 25 лют. 2022 р.). Хмельницький : НАДПСУ, 2022. С. 73–75.

6. Боровик А. В. Кримінальні правопорушення проти представників державної влади: до питання про систему цих деліктів в умовах воєнного часу. *Забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (Луцьк, 27 трав. 2022 р.). Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. С. 35–37.

7. Боровик А. В. Проблеми кримінально-правової охорони колишніх представників влади. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і*

техніки у XXI столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 10 листоп. 2022 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 11–16.

8. Боровик А. В. Окремі категорії державних діячів як спеціальні потерпілі у кримінальних правопорушеннях, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 КК України. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики :* матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 28–29 груд. 2022 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 378–380.

9. Боровик А. В. Актуальні питання відповідальності юридичних осіб у випадку вчинення посягань на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 24–25 лют. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 195–197. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-53.

10. Боровик А. В. Законність дій потерпілих як обов'язкова ознака опору в статті 342 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 14 берез. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 93–97. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-25.

11. Боровик А. В. Актуальні питання правозастосування погрози застосування насильства у частині 3 статті 342 Кримінального кодексу України в умовах російської агресії. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 27 квіт. 2023 р.) : у 2 ч. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. Ч. 1. С. 285–287. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-67.

12. Боровик А. В. Суб'єкти злочинів, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України: окремі питання кримінальної відповідальності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 черв. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 123–127. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-30.

13. Боровик А. В. Проблемні питання кримінальної відповідальності за злочини, передбачені статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України. *Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches* : *International scientific* conference proceedings (May 29–30, 2023, Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 80–83. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-19.

14. Borovyk A.V. Purpose as a mandatory feature of the subjective side of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage. *European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice* : International scientific conference proceedings (August 2–3, 2023, Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 111–114. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-28.

15. Боровик А. В. Щодо окремих питань мети вчинення насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті* : зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф. до 30-річчя Приват. вищ. навч. закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем’янчука» (Рівне, 19 жовт. 2023 р.) : у 2 ч. Рівне, 2023. Ч. 2. С. 29–31.

16. Боровик А. В. Окремі недоліки конструкцій статей 112, 345, 346, 347, 348, 349 Кримінального кодексу України. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 24 листоп. 2023 р.). Одеса : ОДУВС, 2023. С. 222–223.

17. Borovyk A. An official as a subject of crimes provided for in articles 343, 344, 345, 346, 347 of the criminal code of Ukraine: separate issues of criminal responsibility. *Topical issues of modern jurisprudence* : international scientific conference proceedings (April 5–6, 2023, Częstochowa, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 155–159. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-37.

18. Боровик А. В. Актуальні питання тлумачення часу вчинення злочину, передбаченого статтею 342 Кримінального Кодексу України. *Development trends in legal science and education of Ukraine in the context of European integration* : International scientific conference proceedings (November 1–2, 2023, Częstochowa, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 169–173. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-44.

19. Боровик А. В. Окремі питання кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності представників влади. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 36–39.

20. Боровик А. В. Запобігання кримінальному правопорушенню як наслідок кримінального проступку у частині другій статті 343 Кримінального кодексу України. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (Кременчук, 22–23 груд. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 249–251. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-68.

21. Боровик А. В. Окремі питання кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо представників влади (ст. 345, 346 КК України). *The latest law developments* : International scientific conference proceedings (April 3–4, 2024, Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024.С. 102–106. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-24.

22. Боровик А. В. Призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади: аналіз статистичних даних за 2023 рік. *Scientific innovations in law amidst the impact of the Russian-Ukrainian war on the legal system* : International scientific conference proceedings (February 7–8, 2024, Riga, Republic of Latvia). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. P. 229–233. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-54.

23. Боровик А. В. Штраф як покарання за посягання на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи :* матеріали Міжнар. наук.-

практ. конф. (Запоріжжя, 23–24 лют. 2024 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 286–288. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-81.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ……25

ВСТУП……..28

РОЗДІЛ 1. КЛАСИФІКАЦІЯ, РОДОВИЙ, ВИДОВИЙ, БЕЗПОСЕРЕДНІ ОБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ, ПОТЕРПІЛІ ВІД ЦИХ ДЕЛІКТІВ…….46

1.1. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК України……...46

1.2. Родовий та видовий об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади……66

1.3. Безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади……85

1.4. Потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади…….....114

Висновки до розділу 1……...155

РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ……166

2.1. Об'єктивна сторона опору представникам влади (ст. 342 КК України)……..166

2.2. Об'єктивна сторона втручання в діяльність представників влади (ст. 343, 344 КК України)……..199

2.3. Об'єктивна сторона перешкоджання діяльності представників влади (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України)……...216

2.4. Об'єктивна сторона інших посягань на представників влади (ст. 345, 346, 347, 348, 349 КК України)…….231

2.4.1. Погроза або насильство……..233

2.4.2. Умисне знищення або пошкодження майна…….237

2.4.3. Посягання на життя…….243

2.4.4. Захоплення як заручника……246

2.4.5. Проблеми юридичної відповідальності за образу представника влади……..…….252

Висновки до розділу 2……...264

РОЗДІЛ 3. СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ…….272

3.1. Обов'язкові ознаки суб'єктів кримінальних правопорушень проти представників влади……..272

3.2. Відповідальність службових осіб за кримінальні правопорушення проти представників влади……..285

3.3. Посягання на представників влади, вчинені у співучасті……..300

Висновки до розділу 3……...309

РОЗДІЛ 4. ОЗНАКИ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ…….314

4.1. Вина як ознака кримінальних правопорушень проти представників влади……...314

4.2. Мета та мотив як ознаки кримінальних правопорушень проти представників влади……..322

Висновки до розділу 4……...347

РОЗДІЛ 5. РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ..352

5.1. Санкції статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади……...352

5.2. Практика призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади……..376

Висновки до розділу 5……...399

ВИСНОВКИ……...406

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….419

ДОДАТКИ……..469

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Австрія – Австрійська Республіка

Азербайджан – Азербайджанська Республіка

Албанія – Республіка Албанія

АМКУ – Антимонопольний комітет України

Андорра – Князівство Андорра

Аргентина – Аргентинська Республіка

БЕБ – Бюро економічної безпеки

Болгарія – Республіка Болгарія

Бразилія – Федеративна Республіка Бразилія

Вірменія – Республіка Вірменія

ВККС – Вища кваліфікаційна комісія суддів України

ВРП – Вища рада правосуддя

ВРУ – Верховна Рада України

ВС – Верховний Суд

Греція – Грецька Республіка

Данія – Королівство Данія

ДБР – Державне бюро розслідувань

Держкомтелерадіо – Державний комітет телебачення і радіомовлення України

Естонія – Естонська Республіка

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗСУ – Збройні Сили України

Ізраїль – Держава Ізраїль

Індія – Республіка Індія

Іран – Ісламська Республіка Іран

Іспанія – Королівство Іспанія

Італія – Італійська Республіка

Казахстан – Республіка Казахстан

Китай – Китайська Народна Республіка

Кіпр – Республіка Кіпр

КК – Кримінальний кодекс

КМУ – Кабінет Міністрів України

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

КСУ – Конституційний Суд України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

Латвія – Латвійська Республіка

Литва – Литовська Республіка

Ліхтенштейн – Князівство Ліхтенштейн

Македонія – Республіка Македонія

МВС – Міністерство внутрішніх справ

Молдова – Республіка Молдова

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НБУ – Національний банк України

Німеччина – Федеративна Республіка Німеччина

НКРЕКП – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг

НМДГ – неоподатковуваний мінімум доходів громадян

Норвегія – Королівство Норвегія

НПУ – Національна поліція України

Пакистан – Ісламська Республіка Пакистан

Польща – Республіка Польща

Португалія – Португальська Республіка

РП – Рахункова палата

САП – Спеціалізована антикорупційна прокуратура

СБУ – Служба безпеки України

Сербія – Республіка Сербія

Сінгапур – Республіка Сінгапур

Словаччина – Словацька Республіка

Словенія – Республіка Словенія

США – Сполучені Штати Америки

Таджикистан – Республіка Таджикистан

Туреччина – Турецька Республіка

Туркменістан – Республіка Туркменістан

Угорщина – Угорська Республіка

Узбекистан – Республіка Узбекистан

ФГВФО – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб

ФДМУ – Фонд державного майна України

Фінляндія – Фінляндська Республіка

Франція – Французька Республіка

Хорватія – Республіка Хорватія

ЦВК – Центральна виборча комісія

Чехія – Чеська Республіка

Чорногорія – Республіка Чорногорія

Швейцарія – Швейцарська Конфедерація

Швеція – Королівство Швеція

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У ст. 1 Основного Закону задекларовано, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Цей вектор руху нашої країни потребує ефективного державного апарату, спроможного консолідувати громадянське суспільство та реалізувати відповідну внутрішню і зовнішню політику. Водночас важливою умовою функціонування органів державної влади й органів місцевого самоврядування є створення надійної та ефективної системи кримінально-правової охорони їх представників від злочинів і кримінальних проступків.

З цією метою в Кримінальному кодексі (КК) України створено систему заборонних кримінально-правових норм, що розміщені насамперед у розділі XV «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів». Ідеться передусім про делікти, підстави кримінальної відповідальності за які встановлено в ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України.

Упродовж 2023 року обліковано 856 кримінальних правопорушень проти представників влади, зокрема 170 (19,8 %) – за ст. 342 КК України, 22 (2,6 %) – за ст. 343, 6 (0,7 %) – за ст. 344, 547 (63,9 %) – за ст. 345, 15 (1,8 %) – за ст. 346, 9 (1,1 %) – за ст. 347, 27 (3,2 %) – за ст. 348, 1 (0,1 %) – за ст. 349, 26 (3 %) – за ст. 351, 33 (3,8 %) – за ст. 351-1 цього Кодексу. Такі делікти становлять 3,3 % від усіх правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян і проти журналістів. Водночас за ст. 351-2 КК України не зареєстровано жодного кримінального правопорушення.

Серед 856 облікованих кримінальних правопорушень проти представників влади 595 (69,5 %) становлять кримінальні правопорушення, у яких особам

вручено повідомлення про підозру, 512 (59,8 %) – кримінальні правопорушення, за якими провадження направлено до суду (п. 2, 3 ст. 283 КПК України)[1].

Питома вага зазначених деліктів, навіть з огляду на латентність, є незначною. Попри це, кожен злочин чи кримінальний проступок проти представника влади повинен мати належне кримінально-правове реагування, оскільки від цього залежать не лише авторитет певного державного органу чи влади загалом, а й результативність їх функціонування та стан правопорядку в державі.

Окреслені делікти стосуються передусім посягань на працівників правоохоронних органів, які в умовах загрози суверенітету, незалежності й територіальній цілісності держави, обумовленої агресією проти України, забезпечують ефективне виявлення, розслідування будь-яких злочинів і кримінальних проступків, що безпосередньо пов’язане із загрозою їх життю, здоров’ю, власності, волі, честі, гідності й іншим охоронюваним законом про кримінальну відповідальність цінностям.

З огляду на зазначене, держава повинна вживати заходів щодо забезпечення ефективної протидії таким деліктам, зокрема кримінально-правовими засобами. Нагальною є потреба в якісних правових нормах, які встановлюють підстави юридичної відповідальності за відповідні правопорушення, а також науково обґрунтованих рекомендаціях щодо їх застосування.

Водночас у теорії кримінального права немає єдності в поглядах учених на елементи кримінально-правової характеристики цих злочинів і кримінальних проступків, зокрема їх об’єктивні та суб’єктивні ознаки, а також особливості реалізації кримінальної відповідальності за ці делікти. Ситуація ускладнюється також тим, що в конструкціях відповідних кримінально-правових заборон наявні законодавчі помилки. Це негативно позначається на судовій практиці

[1] Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2023 року. *Офіс Генерального прокурора :* [офіц. сайт]. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2.

притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення посягань на представників влади.

В Україні бракує комплексних досліджень, у яких було б системно висвітлено проблематику кримінальної відповідальності за посягання на представників влади. У теорії кримінального права є чимало наукових розробок у цьому напрямі, зокрема йдеться про наукові дослідження К. М. Алієвої, В. П. Беленка, Є. М. Блажівського, А. В. Бойка, Г. Є. Болдаря, Л. П. Брич, А. С. Габуди, Д. Ю. Гуренка, Н. О. Гуторової, І. О. Давидович, Ю. П. Дзюби, О. І. Донченко, Л. В. Дороша, О. О. Дудорова, О. В. Зайцева, І. М. Залялової, І. М. Ізай, О. О. Кашкарова, О. О. Кирбятєва, В. А. Клименка, О. О. Книженко, В. Г. Кондратова, В. В. Кузнєцова, В. М. Куца, В. Р. Ладнюк, С. В. Лосича, В. М. Мамчур, І. О. Метельського, В. О. Навроцького, В. І. Осадчого, Є. В. Пилипенка, О. С. Сотули, М. В. Сийплокі, А. М. Удода, В. О. Чайки, І. М. Чуба, О. А. Чувакова, М. І. Хавронюка, А. О. Цховребова, В. В. Шаблистого, С. Д. Шапченка та ін. Водночас розроблення численних і складних питань відповідальності за ці кримінально протиправні діяння потребує ґрунтовного монографічного дослідження.

Обґрунтування в дисертації теоретичних положень відбувалося також на підставі праць таких учених, як А. В. Андрушко, П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, В. С. Батиргареєва, П. С. Берзін, І. Г. Богатирьов, В. І. Борисов, Р. В. Вереша, А. А. Вознюк, Б. М. Головкін, В. К. Грищук, О. М. Джужа, З. А. Загиней-Заболотенко, О. О. Кваша, О. Г. Колб, О. М. Литвинов, С. Я. Лихова, В. А. Мисливий, Р. О. Мовчан, А. А. Музика, Є. С. Назимко, Є. О. Письменський, Ю. А. Пономаренко, А. В. Савченко, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, В. І. Шакун, С. С. Яценко, О. О. Шкута та ін.

Попри вагомий внесок учених, слід зазначити, що в більшості випадків досліджено окремі склади посягань на представників влади, що не дає змоги комплексно пізнати проблеми кримінально-правової їх охорони. Нечітким і неоднозначним є понятійний апарат, не розроблено системні підходи до

формулювання об'єктивних, суб'єктивних та кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак кримінальних правопорушень, передбачених у ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, а також санкцій за вчинення зазначених деліктів. Це спричиняє складнощі застосування цих кримінально-правових заборон у судовій практиці, а також зумовлює необхідність комплексного дослідження окреслених проблем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126-р), Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021), Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки (Закон України від 20 червня 2022 року № 2322-IX), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454).

Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ від 29 жовтня 2024 року (протокол № 4).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є комплексне розв'язання теоретичних і практичних проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, формування на цій основі рекомендацій з удосконалення кримінального законодавства та практики правозастосування.

Для досягнення цієї мети було поставлено такі *завдання*:

– розробити класифікацію кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК України;

– виокремити родовий та видовий об’єкти кримінальних правопорушень проти представників влади;

– визначити безпосередні об’єкти цих деліктів;

– охарактеризувати потерпілих від кримінально караних посягань на представників влади;

– з’ясувати об’єктивну сторону опору представникам влади (ст. 342 КК України);

– висвітлити об’єктивну сторону втручання в діяльність представників влади (ст. 343, 344 КК України);

– встановити об’єктивну сторону перешкоджання діяльності представників влади (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України);

– розглянути об’єктивну сторону інших посягань на представників влади (ст. 345, 346, 347, 348, 349 КК України), а також проблеми юридичної відповідальності за образу представника влади;

– дослідити обов’язкові ознаки суб’єктів злочинів і кримінальних проступків проти представників влади;

– окреслити особливості відповідальності службових осіб за кримінальні правопорушення проти представників влади;

– проаналізувати актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені в співучасті;

– визначити особливості вини як ознаки посягань на представників влади;

– з’ясувати мету й мотив як ознаки цих деліктів;

– виокремити особливості санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України;

– висвітлити особливості практики призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини порядок яких порушується у результаті вчинення кримінальних правопорушень проти представників влади.

Предмет дослідження – кримінальні правопорушення проти представників влади.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених мети й задач використано комплекс загальнонаукових і спеціально-наукових методів, зокрема: *діалектичний* – для пізнання проблематики дослідження, визначення його структури та етапів проведення (розділи 1–5); *системний* – у процесі комплексного дослідження системи правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади (розділи 1–5); *формально-догматичний (юридико-технічний)* – під час аналізу юридичних конструкцій складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України (розділи 1–5); *історико-правовий* – у межах аналізу етапів становлення та розвитку підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади (розділи 1–5); *компаративістський* – для з'ясування підходів іноземних держав до регламентації відповідальності за посягання на представників влади (розділи 1–5); *аналізу документів* – у процесі вивчення вироків, постанов, ухвал та інших рішень судів України (розділи 1–5), *статистичний* – для аналізу й узагальнення кількісних та якісних показників, що стосуються предмета дослідження (розділи 1–5); *моделювання* – для вдосконалення кримінально-правових норм, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади (розділи 1–5).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали Офісу Генерального прокуратура та Державної судової адміністрації України за 2021–2023 роки; узагальнення судової практики, здійснені Верховним Судом України; вироки, ухвали, постанови місцевих та апеляційних судів Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Закарпатської, Запорізької, Івано-Франківської, Київської, Кіровоградської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Сумської, Тернопільської,

Хмельницької, Черкаської, Чернівецької, Чернігівської областей за період 2018–2023 років, а також рішення Верховного Суду.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним науковим дослідженням сучасних проблем кримінальної відповідальності за посягання на представників влади. За результатами системного аналізу підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади виявлено хаотичність і безсистемність у побудові цих кримінально-правових норм, що спричиняє складнощі кваліфікації зазначених деліктів та інші проблеми правозастосування. На підставі аналізу емпіричних даних, досягнень теорії та правозастосовної практики, досвіду інших країн аргументовано низку нових концептуальних положень, висновків і пропозицій щодо розв'язання цих проблем шляхом оптимізації, уніфікації та інших способів удосконалення відповідних положень кримінального законодавства, а також покращення правозастосовної практики, зокрема:

вперше:

– розроблено доктринальну модель системи кримінально-правових заборон, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, яка містить пропозиції щодо об'єктивних та суб'єктивних ознак основних і кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів цих деліктів, а також міри покарання за їх учинення та може бути врахована під час удосконалення чинного КК України та його проєкту;

– встановлено, що кримінальним правопорушенням проти представників влади характерний такий видовий об'єкт, як правовідносини, пов'язані з убезпеченням представників влади й інших осіб у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю від посягань на порядок здійснення ними нормальної службової чи громадської діяльності; зазначений видовий об'єкт є міжродовим, оскільки він притаманний кримінально караним посяганням на представників влади, що передбачені різними розділами Особливої частини КК України: розділом I (ст. 112), розділом XV (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352), розділом XVIII (ст. 376, 377, 378, 379) та розділом XIX (ст. 435-1);

– сформульовано авторські дефініції безпосередніх основних об'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України на підставі концепції правовідносин, які регламентують порядок виконання обов'язків представниками влади й іншими особами у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю;

– на підставі проведеного аналізу сучасної системи кримінально-правових заборон, в контексті посягань на представників влади, запропоновано класифікацію потерпілих у досліджуваних кримінальних правопорушеннях: 1) представники влади (ст. 342, 349 КК України); 2) працівники правоохоронних органів (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України), зокрема державний виконавець (ст. 342, 343 КК України), працівник органу державної виконавчої служби (ст. 343, 347 КК України); 3) державні або громадські діячі (ст. 344, 346 КК України), зокрема народний депутат України (ст. 351 КК), член Рахункової палати (ст. 351-1 КК України), член Вищої ради правосуддя (ст. 351-2 КК України), член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ст. 351-2 КК України); 4) особи, які надають публічні послуги: приватний виконавець (ст. 342, 343, 347 КК України), судовий експерт (ст. 343 КК України); уповноважена особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України); 5) інші особи – член громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону (ст. 342, 348 КК України), військовослужбовець (ст. 342, 348 КК України), депутат місцевої ради (ст. 351 КК України); 6) близькі родичі (ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України);

– виявлено неоднозначну природу юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих у позначенні посягань на представників влади, які вказують передусім на необхідні ознаки суб'єктивної сторони цих деліктів (їх можуть вчиняти з різними метою та мотивами), а також на час вчинення злочину чи кримінального проступку;

– на підставі аналізу результатів конструювання санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні

правопорушення проти представників влади, виявлено низку їх недоліків (часткова необґрунтованість, незбалансованість і безсистемність мінімальних та максимальних меж покарань, а також діапазонів цих заходів кримінально-правового характеру; певна непослідовність у визначенні видів покарань за основні та кваліфіковані склади посягань на представників влади; неврахування в певних випадках характеру й ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення, його об'єктивних і суб'єктивних ознак тощо), а також виокремлено два рівні їх удосконалення: 1) тактичний, що полягає у виявленні індивідуальних недоліків санкцій ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, розробленні пропозицій щодо їх усунення; 2) стратегічний, що передбачає системне вдосконалення санкцій досліджуваних деліктів у контексті всієї системи кримінально-правових санкцій Особливої частини КК України шляхом розроблення типових санкцій;

– окреслено особливості практики призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади, передусім частку засудження, закриття кримінальних проваджень, призначення окремих видів і розмірів покарання, а також застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням як загалом, так і в розрізі окремих деліктів;

удосконалено:

– авторську дефініцію опору, що запропоновано визначати як активну фізичну протидію правомірному здійсненню особою її обов'язків, що полягає у впливі на організм потерпілого, або спрямована проти предметів, необхідних потерпілому для виконання його обов'язків, або вимагає від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створює перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнює чи унеможливлює виконання зазначених обов'язків;

– підходи щодо кримінально-правової кваліфікації опору залежно від законності дій потерпілого (представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або

військовослужбовця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб);

– положення про представника влади: 1) дефініцію поняття (службова особа державного органу, уповноважена представляти державу, яка діє за її дорученням чи від її імені та наділена правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними й фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості); 2) кримінально-правове розуміння як спеціального потерпілого (представник влади набуває статусу в тих випадках, коли відбувається посягання на його життя, здоров'я, власність, інші охоронювані законом права, авторитет органу, який він представляє, у зв'язку з тим, що він висуває (висував чи висуватиме) вимоги, а також приймає рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості за умови, що за це посягання кримінальна відповідальність встановлена в спеціальній кримінально-правовій нормі; в інших випадках представник влади є загальним потерпілим); 3) підхід до тлумачення представника влади в диспозиціях досліджуваних статей (термін «представник влади» в диспозиціях досліджуваних статей слід розуміти у вузькому (кримінально-правовому) значенні;

– положення про близьких осіб як потерпілих від посягань на представників влади: 1) оптимальним терміном для позначення потерпілих від кримінальних правопорушень проти представників влади, крім власне представників влади, визнано поняття «близька особа»; 2) з огляду на це, у диспозиціях кримінально-правових норм, які містять підстави кримінальної відповідальності за ці делікти (ст. 343, 345, 346, 348, 349 КК України), терміни «близькі родичі» та «близький родич» запропоновано замінити на «близька особа»; 3) близькою особою рекомендовано вважати близького родича, члена сім'ї або колишнього члена сім'ї, а також іншу особу, яка має важливе значення для представника влади (наприклад, товариша, сусіда, коханця (коханку) тощо);

– кримінально-правове розуміння службової особи як суб'єкта кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України (у цих деліктах ідеться не про будь-яку службову особу, а лише ту, що зобов'язана виконувати законні вимоги відповідних органів влади та їх представників);

– правила кваліфікації посягань на представників влади, що вчиняють учасники спеціальних видів злочинних об'єднань, таких як банда, терористична група чи терористична організація, не передбачене законом воєнізоване або збройне формування (слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень: з одного боку – за ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, а з другого – за ст. 257, 258-3, 260 КК України);

– позиція відносно того, що умисел у кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342–344, 349 КК України, є прямим, натомість інші делікти можуть вчиняти і з непрямим умислом, а також визначення змісту інтелектуальних і вольових ознак умислу в цих кримінально протиправних діяннях;

– положення про мету й мотиви посягань на представників влади, зокрема визначено, що: 1) метою цих деліктів у тих випадках, коли її чітко не визначено в диспозиції відповідної статті, може бути перешкоджання виконанню ними службових обов'язків, прагнення порушника уникнути відповідальності за протиправні діяння чи делікти, вчинення іншими суб'єктами адміністративних чи кримінальних правопорушень; 2) мотиви посягань на представників влади можуть бути різними, зокрема помста, небажання підкорюватися законним вимогам, невдоволення законною діяльністю потерпілих, негативне до них ставлення; 3) у диспозиціях статей, що містять підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, недоцільно передбачати конкретні мотиви, оскільки це суттєво ускладнить правозастосування через неможливість встановлення цієї ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення; 4) застосування юридичних конструкцій, пов'язаних із мотивом та/або метою вчинення кримінального правопорушення на кшталт «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та

схожими на них, є цілком виправданим з огляду на те, що встановити певну мету чи мотив не завжди можливо;

– кримінально-правове розуміння такої обставини, що обтяжує покарання, як вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, зокрема встановлено, що вона може означати, що кримінально протиправне діяння вчиняють: 1) з метою перешкоджання виконанню потерпілим службового або громадського обов'язку (наприклад, створення перешкод, які ускладнюють або унеможливлюють виконання цих обов'язків, зокрема в майбутньому); 2) з мотивів помсти за виконання потерпілим службового або громадського обов'язку незалежно від часу, що минув з моменту виконання такого обов'язку до моменту вчинення делікту; 3) під час виконання потерпілим службового або громадського обов'язку, переслідуючи інші мотиви чи мету (наприклад, з метою незаконного заволодіння майном, що знаходиться в розпорядженні потерпілого, або вчинення кримінального правопорушення з хуліганських мотивів);

– кримінально-правове розуміння терміна «затримання особи, яка вчинила злочин» у ч. 2 ст. 343 КК України (використання обмеженого тлумачення цього терміна виключно як фізичного затримання визнано необґрунтованим, оскільки, крім перешкоджання фізичному, правопорушник може перешкодити процесуальному затриманню особи, яка вчинила кримінально протиправне діяння, унаслідок втручання в діяльність правоохоронця);

дістало подальший розвиток:

– класифікація кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів, а саме виокремлено вісім груп таких деліктів, запропоновано під час реформування кримінального законодавства злочин, передбачений ст. 340 КК України, віднести до розділу V Особливої частини цього Кодексу – кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини та громадянина, а

також кримінальні правопорушення проти журналістів перенести до іншого розділу Особливої частини КК України;

– вчення про безпосередні, додаткові та обов'язкові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади (правовідносини, які забезпечують охорону особистої та психічної недоторканності, життя, здоров'я, волі потерпілих, їх права власності, а також правосуддя) і безпосередні додаткові факультативні об'єкти цих деліктів (правовідносини, які забезпечують охорону волі, честі, гідності, життя, здоров'я потерпілих, громадського порядку, екологічної та громадської безпеки);

– визначення моментів закінчення складів кримінальних правопорушень проти представників влади, з огляду на особливості окремих кваліфікованих (особливо кваліфікованих) складів та форм об'єктивної сторони цих деліктів;

– положення про опір як одну із форм впливу на представника влади чи іншу уповноважену особу з метою перешкодити виконанню ними своїх обов'язків, яка за своєю кримінально-правовою природою має схожі риси з кримінальними правопорушеннями, передбаченими ст. 343, 345 КК України, що не лише спричиняє проблеми розмежування зазначених деліктів, а й відкриває перспективи їх удосконалення в умовах комплексного реформування кримінального законодавства;

– положення щодо кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища (передусім слід ураховувати вид службової особи, наявність чи відсутність відповідного кваліфікованого складу кримінального правопорушення, а також наявність/відсутність ознак складів злочинів, передбачених ст. 364, 365 КК України);

– питання кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища (оптимальним шляхом визнано комплексне вирішення під час реформування кримінального законодавства шляхом формування на початку розділу Особливої

частини КК відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені, як це передбачено в проєкті КК України);

– пропозиції щодо розв'язання проблем конструювання підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені в співучасті (їх слід вирішувати комплексно під час реформування кримінального законодавства шляхом формування на початку розділу Особливої частини КК відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені, як це передбачено в проєкті КК України);

– шляхи розв'язання недоліків законодавчої техніки в позначенні потерпілих від посягань на представників влади, зокрема таких як: 1) брак чітких критеріїв віднесення до правоохоронних органів, що не дає змоги однозначно ідентифікувати певні органи як правоохоронні; 2) необґрунтованість і неоднозначність підходів до кримінально-правової охорони працівників державної виконавчої служби; 3) неоднозначність підходів до використання термінів «державний діяч» та «державний чи громадський діяч», а також їх змісту; 4) необґрунтованість і недоцільність створення самостійних кримінально-правових норм для забезпечення кримінальної-правової охорони таких категорій державних діячів, як: народний депутат, член Рахункової палати, член Вищої ради правосуддя, член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України тощо;

– тлумачення та вдосконалення п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України в контексті потерпілого від кримінального правопорушення, вчиненого у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку (потерпілим у цих випадках може бути як власне потерпілий, який виконує службовий або громадський обов'язок, так і його близькі особи; водночас з метою усунення підґрунтя для будь-яких спекуляцій під час правозастосування обґрунтовано слушність пропозиції щодо розширення потерпілих від кримінального правопорушення в п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України завдяки використанню терміна «близька особа»;

– пропозиції щодо уніфікації положень КК України в частині позначення представників влади як потерпілих від кримінальних правопорушень та оптимізації у зв'язку з цим відповідних кримінально-правових заборон шляхом забезпечення кримінально-правової охорони цих учасників суспільних відносин спільно з іншими особами у зв'язку з виконанням ними службових повноважень (професійного або юридичного обов'язку), реалізацією суб'єктивного права в публічних інтересах.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки та пропозиції, які містяться в дисертації, упроваджені та використовуються в:

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за посягання на представників влади;

– *правозастосовній діяльності* – під час кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень проти представників влади (акти впровадження ГУ Національної поліції в Закарпатській області від 18 вересня 2023 року, Закарпатської обласної прокуратури від 25 вересня 2023 року, Кіровоградської обласної прокуратури від 25 вересня 2023 року);

– *освітньому процесі* та *науково-дослідній діяльності* – під час викладання навчальних дисциплін з кримінального права та кримінології, розроблення їх навчально-методичного забезпечення, а також у дослідженнях проблем протидії кримінальним правопорушенням проти представників влади (акти впровадження Європейського інституту безперервної освіти (Словацька Республіка) від 1 листопада 2023 року, Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка від 22 вересня 2023 року, Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука від 10 вересня 2023 року, Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України від 27 листопада 2023 року, Запорізького національного університету від 11 грудня 2023 року, Ужгородського національного університету від 27 листопада 2023 року, Одеського державного університету внутрішніх справ від 20 вересня 2023 року, Київського інституту Національної

гвардії України від 30 листопада 2023 року, Донецького державного університету внутрішніх справ від 22 вересня 2023 року, Науково-дослідного інституту публічного права від 10 вересня 2023 року).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації висновки й положення, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. З метою обґрунтування окремих положень дослідження використано праці інших учених, на які зроблено посилання. У дисертації використовуються лише ті положення та ідеї, що відображені в наукових публікаціях автора, підготовлених у співавторстві, у виданнях категорії «А» (Scopus та Web of Science) та є результатом його особистих досліджень. У наукових статтях «Problems of classification of criminal offenses related to corruption» та «Rules of criminal liability for corruption offences and their prevention» автору належать положення, які в подальшому використано для формулювання висновків щодо кваліфікуючої ознаки вчинення злочину службовою особою. У науковій статті «The legal aspects of the activities of journalists and media professionals related to human rights protection» автор сформулював положення, що визначають належність журналістів до «четвертої гілки влади». У науковій статті «Public official as a victim of criminal assault: comparative approach» автор обґрунтував положення про те, що український підхід до кримінально-правової охорони правоохоронців від незаконних нападів є більш збалансованим порівняно з іншими юрисдикціями. У науковій статті «Public official as a victim of criminal assault: comparative approach» автору належать положення про характеристику перешкоджання правосуддю, яке визнається серйозним злочином у більшості світових юрисдикцій. У науковій статті «Public official as a victim of criminal insult and defamation» автор визначив три основні моделі регулювання образи та наклепу: суворий захист посадових осіб і громадян, пріоритет свободи слова або баланс між цими концепціями. У науковій статті «Special Status Victim: Criminal Liability for Assaulting a Government Official in Ukraine and Other Countries» автору належить обґрунтування посиленого кримінально-правового захисту представників влади (державні службовці) у зв’язку з їх компетенцією. Наукові

результати, отримані в кандидатській дисертації, повторно на захист докторської дисертації не виносяться.

Апробація матеріалів дисертації. Ключові положення дисертації, висновки та рекомендації оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференціях, засіданні круглого столу, а саме: «Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні» (м. Рівне, 23–24 грудня 2021 року), «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 21–22 січня 2022 року), «Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18 лютого 2022 року), «Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави» (м. Одеса, 25–26 лютого 2022 року), «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький, 25 лютого 2022 року), «Забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану» (м. Луцьк, 27 травня 2022 року), «Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті» (м. Рівне, 10 листопада 2022 року), «Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики» (м. Миколаїв, 28–29 грудня 2022 року), «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 року), «Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану» (м. Рівне, 14 березня 2023 року), «Topical issues of modern jurisprudence» (Częstochowa, Republic of Poland, April 5–6, 2023), «Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів» (м. Ужгород, 27 квітня 2023 року), «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches» (Wloclawek, Republic of Poland, May 29–30, 2023), «Восьмі Таврійські юридичні наукові читання» (м. Київ, 16–17 червня 2023 року), «European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice» (Wloclawek, Republic of Poland, August 2–3, 2023), «Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті» (м. Рівне, 19 жовтня 2023 року), «Development trends in legal science and education of Ukraine in the context of

European integration» (Częstochowa, the Republic of Poland, November 1–2, 2023), «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 23 листопада 2023 року), «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності» (м. Одеса, 24 листопада 2023 року), «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 року), «Scientific innovations in law amidst the impact of the Russian-Ukrainian war on the legal system» (Riga, Republic of Latvia, February 7–8, 2024), «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 23–24 лютого 2024 року), «The latest law developments» (Wloclawek, Republic of Poland, April 3–4, 2024).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 52 наукових працях, серед яких дві одноособові монографії, 20 статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, сім статей – у виданнях, що індексуються в наукометричних базах Scopus і Web of Science, 23 тези доповідей, оприлюднених на конференціях та засіданні круглого столу.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, п’яти розділів, що об’єднують 15 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (463 найменування на 50 сторінках) і 22 додатків на 77 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 545 сторінок, з них обсяг основного тексту – 391 сторінка.

РОЗДІЛ 1
КЛАСИФІКАЦІЯ, РОДОВИЙ, ВИДОВИЙ, БЕЗПОСЕРЕДНІ ОБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ, ПОТЕРПІЛІ ВІД ЦИХ ДЕЛІКТІВ

1.1. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК України

Аналіз численних і складних питань відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади потребує ґрунтовного монографічного дослідження. Попри те, що в Україні не здійснено комплексних досліджень, у яких системно висвітлено проблематику кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, у теорії кримінального права є чимало наукових розробок за цим напрямом.

Доктринальні розвідки з означеної тематики здійснювали українські дослідники, зокрема: К. М. Алієва «Підстави та принципи криміналізації неповаги до працівника правоохоронного органу» (2023) [2]; С. В. Антонов «Кримінальна відповідальність за посягання на діяльність службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350, 352 Кримінального кодексу України)» (2010) [5]; В. П. Беленок «Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу» (2021) [12], Є. М. Блажівський «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України» (2010) [20]; «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників судових і правоохоронних органів (інших державних діячів)» (2012) [19]; А. В. Бойко «Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу» (2013) [23; 24]; А. С. Габуда «Кримінально-правова характеристика складу опору особам, наділеним владними повноваженнями» (2012) [188]; В. А. Горбунов «Кримінальна відповідальність за знищення або пошкодження майна працівника

правоохоронного органу» (2012) [194]; Д. Ю. Гуренко «Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу» (2011) [201; 202]; І. М. Залялова «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників правоохоронних органів» (2007) [225; 226]; І. І. Давидович «Кримінально-правова охорона представників влади і громадян, які охороняють правопорядок» (2007) [204]; О. І. Донченко «Авторитет органів місцевого самоврядування як об'єкт кримінально-правової охорони» (2013) [209; 210]; І. М. Ізай «Кримінально-правова протидія втручанню в діяльність працівників правоохоронних органів» (2018) [227]; О. О. Кирбят'єв «Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів» (2021) [233]; М. М. Комарницький «Кримінально-правова охорона осіб чи їх близьких родичів у зв'язку з виконанням ними свого службового чи громадського обов'язку» (2017) [238; 239]; В. Р. Ладнюк «Кримінально-правова характеристика перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради» (2020) [275]; С. В. Лосич, Є. С. Назимко, В. В. Притула «Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча в кримінальному праві України» (2014) [280]; В. М. Мамчур «Кримінальна відповідальність за умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку» (2002) [283]; А. Г. Мартиросян «Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність осіб, які здійснюють правосуддя» (2011) [284]; І. Д. Метельський «Працівник правоохоронного органу як учасник кримінально-правових відносин» (2020) [285; 286]; В. І. Осадчий «Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу (ст. 189-4 КК України)» (1994) [306]; «Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності» (2004) [308]; «Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності» (2004) [307]; Є. В. Пилипенко «Перешкоджання діяльності у кримінальному праві України» [312]; М. В. Сийплокі «Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні» (2019) [362; 363]; А. М. Удод «Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо працівника

правоохоронного органу (ст. 345 КК України)» (2013) [393; 384]; В. О. Чайка «Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця» (2012) [408]; А. О. Цховребов «Втручання в діяльність працівника правоохоронних органів» (2017) [406]; І. М. Чуб «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: кваліфікація та відмежування від суміжних злочинів» (2014) [410]; С. С. Яценко «Кримінально-правова охорона представників влади і суспільства» (1965) [414] та ін.

Попри вагому теоретичну й практичну значущість праць зазначених та інших науковців, чимало проблем у сфері кримінально-правової охорони представників влади залишаються належно не розв'язаними, що й обумовили необхідність проведення цього дослідження, яке дало змогу виявити концептуальні проблеми в підставах кримінальної відповідальності за злочини та кримінальні проступки, закріплені в ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України.

Порівняльний аналіз зазначених норм, з огляду на правозастосовну практику, засвідчує наявність істотних кримінально-правових проблем, передусім у формі прогалин і недоліків у конструкціях цих кримінально-правових заборон. Ідеться щонайменше про безсистемний та фрагментарний характер положень КК України в частині забезпечення кримінально-правової охорони представників влади від кримінально протиправних посягань [27, с. 74].

Слід зосередити увагу й на проблемі хаотичної побудови системи норм, що забезпечують кримінально-правовий захист представників влади, у зв'язку з розміщенням їх у різних розділах Особливої частини КК України. Наприклад, підстави кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України), державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України) визначено в розділі XV «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти

журналістів», а за погрозу або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 377 КК України) – у розділі XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя». Схожа ситуація з посяганням на життя. Зокрема, кримінальну відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України) передбачено серед злочинів проти основ національної безпеки України; посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України) – серед кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів; посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя (ст. 379 КК України), – серед кримінальних правопорушень проти правосуддя; посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443 КК України) – серед кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. У зв'язку з цим постає запитання: чи доцільно розміщувати статті щодо посягань на представників влади в різних розділах Особливої частини КК України? Чи потрібно встановлювати таку кількість фактично тотожних кримінально-правових заборон, що різняться переважно за ознакою спеціального потерпілого? Чи є потреба в подальшому «розмноженні» таких норм? Кримінально-правову охорону різних представників влади забезпечують по-різному [27]. Зазначені питання набувають особливої актуальності в умовах збройної агресії проти України, оскільки наукові дослідження засвідчують вплив війни на різні види кримінально протиправної поведінки [416].

Відповіді на ці та інші проблемні питання вочевидь потребують ґрунтовного дослідження як вітчизняної наукової літератури, судової практики, так і закордонного досвіду конструювання відповідних кримінально-правових заборон, що було здійснено в монографічних працях [32; 35].

Дослідження посягань на представників влади доцільно розпочати із з'ясування їх місця в системі злочинів і проступків, для цього слід розглянути питання класифікації кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів.

Передусім необхідно з'ясувати, які саме кримінально протиправні діяння належать до кримінальних правопорушень проти представників державної влади.

Аналіз розділу XV Особливої частини дає підстави стверджувати, що це насамперед склади кримінальних правопорушень, у яких використано термін «представник влади». До них належить опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі ФГВФО (ст. 342 КК України), а також захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України).

Однак чи вичерпується перелік цих деліктів двома статтями КК? Очевидно, що ні, оскільки в інших статтях досліджуваного розділу криміналізовано посягання на окремі категорії представників державної влади – правоохоронця, державного діяча, народного депутата, члена РП, члена ВРП, члена ВККС України. Це втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України), втручання у діяльність державного діяча (ст. 344 КК України), погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України), погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України), умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України), посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця

(ст. 348 КК України), перешкоджання діяльності народного депутата України й депутата місцевої ради (ст. 351 КК України), перешкоджання діяльності РП, члена РП (ст. 351-1 КК України), перешкоджання діяльності ВРП, ВККС України (ст. 351-2 КК України).

Зазначені посягання належать до кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. Однак важливим є той факт, що деякі статті щодо посягань проти представників влади розміщено в інших розділах Особливої частини КК України, наприклад: у розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України» (ст. 112 «Посягання на життя державного чи громадського діяча», ст. 114-1 «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань»); розділі XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» (ст. 376 «Втручання в діяльність судових органів», ст. 377 «Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного», ст. 378 «Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного», ст. 379 «Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя»). Однак у цьому випадку кримінальні правопорушення проти представників влади визнають посяганням на інші сфери суспільних відносин, зокрема у сфері національної безпеки та правосуддя[2].

Кримінальні правопорушення проти представників державної влади можна згрупувати за формою їх об'єктивної сторони, виокремивши такі види кримінально протиправних діянь, що посягають на представників державної влади: 1) опір; 2) втручання; 3) перешкоджання; 4) погроза або насильство; 5) посягання на життя; 6) захоплення як заручника; 7) умисне знищення або пошкодження майна. Законодавець намагався забезпечити максимально повну кримінально-правову охорону зазначених суб'єктів від будь-яких втручань у їхню діяльність. Під посиленою кримінально-правовою охороною знаходяться

[2] У цьому дослідженні увагу зосереджено саме на кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, оскільки ці делікти найбільше схожі між собою, з огляду на низку об'єктивних і суб'єктивних ознак.

не лише авторитет представників державної влади, а і їх життя, здоров'я, воля, власність тощо [55].

У теорії кримінального права вчені не дійшли спільної позиції щодо класифікації кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів. Ситуація ускладнюється ще й тим, що під час виокремлення окремих їх видів наявні помилки як у конструкціях відповідних кримінально-правових заборон, так і у визначенні їх місця в системі Особливої частини КК. Крім цього, унаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» від 14 травня 2015 року розділ XV Особливої частини КК зазнав суттєвих змін. Згодом, після прийняття закону про кримінальні проступки змінилася і класифікація злочинів, які трансформувалися у кримінальні правопорушення з поділом на злочини та кримінальні проступки. Цей факт також не враховано у відповідних класифікаціях з огляду на те, що більшість із них розробляли ще до запровадження кримінальних проступків.

Погляди вчених різняться як щодо назв відповідних груп кримінальних правопорушень, так і щодо їх кількості, критеріїв класифікації.

Залежно від безпосереднього об'єкта Н. О. Гуторова, Л. В. Дорош і О. В. Зайцев ці кримінальні правопорушення поділяють на такі групи: 1) кримінальні правопорушення у сфері використання державних символів (ст. 338 і 339 КК України); 2) кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності організацій та об'єднань громадян (ст. 340, 341 КК України); 3) кримінальні правопорушення проти представників влади, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань (ст. 342–353 КК України); 4) кримінальні правопорушення у сфері використання документів і засобів отримання інформації (ст. 357–360 КК України); 5) інші кримінальні правопорушення проти авторитету держави і діяльності об'єднань громадян (ст. 354–356 КК України) [249, с. 517; 253, с. 450]. Істотною вадою цієї класифікації видається щонайменше неврахування змін до КК, обумовлених

прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій законної професійної діяльності журналістів» від 14 травня 2015 року. Оскільки підручник підготовлено 2020 року, зазначені зміни слід було б урахувати в межах третьої або іншої груп, адже журналістів не відносять ні до представників влади, ні до членів громадських формувань.

Схожу класифікацію цих кримінальних правопорушень за безпосереднім об'єктом пропонує В. А. Клименко, а саме: 1) злочини у сфері використання державних символів (ст. 338 і 339 КК України); 2) злочини, пов'язані з перешкоджанням діяльності організацій та об'єднань громадян (ст. 340 і 341 КК України); 3) злочини проти представників влади, органів місцевого самоврядування, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань (ст. 342–353 КК України); 4) злочини у сфері використання документів і засобів отримання інформації (ст. 357–360 КК України); 5) інші злочини проти авторитету держави, органів місцевого самоврядування та діяльності об'єднань громадян (ст. 354–356 України) [252, с. 518]. Тобто В. А. Клименко, на відміну від попередніх дослідників, у третій та п'ятій групах кримінальних правопорушень поряд з представниками влади згадує про органи місцевого самоврядування.

Лаконічну класифікацію пропонує І. М. Залялова, яка всі злочини зазначеного розділу КК поділяє на три групи. Це злочини, що посягають на авторитет: 1) державних символів Української держави і суверенні її права (ст. 338 і 339 КК України); 2) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а також будь-яких інших підприємств, установ та організацій (ст. 340, 341, 354–360 КК України); 3) працівників органів, які вони представляють, а отже, й авторитет цих органів (ст. 342–353 КК України) [226, с. 20–21]. І. М. Чуб стверджує, що ця систематизація видається занадто загальною, оскільки до другої групи належать такі різні злочини, як, наприклад, захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341), примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355), підроблення документів, печаток, штампів (ст. 358 КК України).

Цілком очевидно, що ці злочини мають різні безпосередні об’єкти, а тому їх слід віднести до різних груп [412, с. 271].

Більш диференційований підхід до класифікації кримінальних правопорушень досліджуваної категорії пропонує О. О. Дудоров. На переконання вченого, ці делікти доцільно поділяти на кримінальні правопорушення: 1) проти державних символів (ст. 338, 339 КК України); 2) пов’язані з перешкоджанням діяльності організацій, об’єднань громадян і представників влади (ст. 340–352 України); 3) проти достовірності документів, штампів, печаток (ст. 357, 358 КК України); 4) інші (ст. 353–356, 359, 360 КК України) [221, с. 838].

Інші вчені обґрунтовують ще розгалуженішу систему досліджуваних деліктів, визначаючи від п’яти до семи відповідних груп злочинів.

На думку О. А. Чувакова, злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об’єднань громадян залежно від безпосередніх об’єктів слід поділяти на такі види: 1) злочини, що посягають на авторитет державної влади і громадського ладу (ст. 338, 341, 354 КК України); 2) злочини, що посягають на нормальну діяльність органів влади, управління, громадських організацій, службових осіб і представників громадськості (ст. 340, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351,352, 353 КК України); 3) злочини, що посягають на порядок зберігання й охорони документів, штампів, печаток (ст. 357, 358 КК України); 4) злочини, що посягають на порядок забезпечення дотримання певних правил (ст. 355, 356, 359, 360 КК України); 5) злочини, що посягають на порядок дотримання міжнародних конвенцій, учасником яких є Україна (ст. 339 КК України) [255, с. 321].

Г. Є. Болдарь презентує іншу класифікацію цих деліктів. На думку вченого, оскільки авторитет як родовий об’єкт злочинів, що передбачений розділом XV Особливої частини КК, є явищем багатогранним, то за безпосереднім об’єктом зазначені посягання можна класифікувати так: 1) злочини, що посягають на авторитет органів державної влади в частині дотримання встановленого законодавством порядку використання державних

символів (ст. 338 і 339 КК України); 2) злочини, що посягають на авторитет органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян у частині дотримання встановленого законодавством порядку діяльності підприємств, установ або організацій та об'єднань громадян (ст. 340 і 341 КК України); 3) злочини проти представників влади та інших осіб у зв'язку з виконанням службових обов'язків або державною, службовою чи громадською діяльністю (ст. 342–352 КК України); 4) злочини, що посягають на авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян у частині дотримання встановленого законодавством порядку обігу та використання документів, печаток, штампів, бланків, спеціальних технічних засобів отримання інформації та ліній зв'язку (ст. 357–360 КК України); 5) інші злочини, що посягають на авторитет органів влади та місцевого самоврядування, об'єднань громадян, державних підприємств, установ чи організацій (ст. 353–356 КК України) [259, с. 300–301].

В. І. Осадчий вважає, що досліджувані делікти можна поділити на такі види: 1) пов'язані із законним порядком виконання представником влади, працівником правоохоронного органу службових обов'язків, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем обов'язків щодо охорони громадського порядку як виду управлінської діяльності (ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК України); 2) пов'язані із законним порядком виконання державним діячем службових обов'язків чи громадським діячем громадської діяльності (ст. 344, 346, 351 КК України); 3) пов'язані із законним порядком виконання службовою особою службових обов'язків чи громадянином – обов'язку громадського (ст. 350, 352 КК України); 4) пов'язані із законним порядком здійснення громадянами своїх прав і свобод (ст. 340, 341, 349, 354, 355, 356 КК України); 5) пов'язані із законним порядком користування документами, печатками, штампами, технічними засобами (ст. 357–360 КК України); 6) пов'язані із законним порядком використання державних символів, владних повноважень, звань службової особи (ст. 338, 339, 353 КК України) [305, с. 98].

О. О. Книженко та І. М. Салімонов вважають, що залежно від видового об'єкта ці злочини може бути умовно розподілено на такі групи: 1) злочини, що посягають на суспільні відносини у сфері належного ставлення та використання державних символів (ст. 338 і 339 КК України); 2) злочини, що посягають на суспільні відносини у сфері забезпечення нормальної діяльності державних установ та об'єднань громадян (ст. 340, 341 КК України); 3) злочини, що посягають на суспільні відносини у сфері забезпечення діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів, інших осіб, що здійснюють охорону правопорядку (ст. 342–353 КК України); 4) злочини, що посягають на суспільні відносини у сфері використання документів і засобів отримання інформації (ст. 357–360 КК України); 5) інші злочини проти авторитету держави й діяльності об'єднань громадян (ст. 354–356 КК України) [248, с. 435–436].

Ю. П. Дзюба пропонує класифікувати злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування й об'єднань громадян залежно від їх видового об'єкта. Такими видовими об'єктами цих кримінально протиправних діянь, на його думку, є: 1) відносини у сфері забезпечення нормального використання державних символів; 2) відносини у сфері забезпечення нормальної діяльності організацій та об'єднань громадян; 3) відносини у сфері забезпечення нормальної діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів і членів громадських формувань; 4) відносини у сфері інформаційного забезпечення управління в галузі документообігу; 5) відносини у сфері забезпечення нормального використання ліній зв'язку та спеціальних засобів негласного отримання інформації; 6) відносини у сфері забезпечення встановленого порядку реалізації прав і дотримання обов'язків [206, с. 194].

На переконання І. М. Чуб, видовими об'єктами злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування й об'єднань громадян є відносини у сфері забезпечення порядку: 1) застосування державної символіки; 2) діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань; 3) наділення владними

повноваженнями; 4) реалізації прав і виконання обов'язків, 5) використання офіційних документів, печаток, штампів [412, с. 276–277].

О. О. Кашкаров, ураховуючи факт існування видового (групового) об'єкта злочину, злочини, передбачені розділом XV КК України, поділив на сім груп: 1) злочини, що посягають на порядок використання державних символів; 2) злочини, що посягають на законний порядок діяльності державних, громадських організацій, конституційні й інші права фізичних і юридичних осіб; 3) злочини, що посягають на авторитет правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону та військовослужбовців; 4) злочини проти авторитету та нормальної діяльності державних і громадських діячів, а також народних депутатів України, депутатів місцевих рад, комітетів ВРУ й тимчасових слідчих комісій ВРУ; 5) злочини проти авторитету службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок; 6) злочини проти авторитету державних органів у сфері контролю та регулювання офіційного документообігу; 7) злочини проти авторитету органів державної влади у сфері інформаційної безпеки [228].

Систематизацію поглядів учених щодо класифікації кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів представлено в додатку Б.

Оптимальною назвою першої групи злочинів, передбачених розділом XV Особливої частини КК, видається така: *«кримінальні правопорушення проти державних символів і порядку їх використання» (ст. 338, 339 КК України),* оскільки кримінально протиправні діяння, передбачені ст. 338, 339 КК України, в одних випадках посягають на порядок використання державних символів (наприклад, у разі підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні без права на цей Прапор або у випадку вчинення дій зневажливого характеру щодо державних символів), а в других – проти державних символів (наприклад, у випадку їх знищення чи пошкодження).

До другої групи слід віднести *кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян (ст. 340, 341 КК України).* Така назва обумовлена, зокрема, тим, що термін «перешкоджання» використано в диспозиціях зазначених статей. Захоплення будівель чи споруд, що забезпечують діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, з метою незаконного користування ними також фактично є перешкоджанням діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян. Натомість збори, мітинги, вуличні походи й демонстрації також є об'єднаннями громадян, тож перешкоджання цим заходам є перешкоджанням діяльності об'єднань громадян.

Ю. П. Дзюба зазначає, що виокремлення групи норм про незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів (ст. 340 КК України) і про захоплення державних або громадських будинків чи споруд (ст. 341 КК України) можливе лише на підставі спільності їхнього видового об'єкта. Безпосередні об'єкти цих двох злочинів різні. Вони різняться як за суб'єктним складом учасників суспільних відносин, охоронюваних відповідними нормами, так і за механізмом заподіяння шкоди об'єктам [206, с. 191–192].

О. О. Дудоров поєднав зазначену групу кримінальних правопорушень з тими, що посягають на представників влади, назвавши її «кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності організацій, об'єднань громадян та представників влади (ст. 340–352 КК України)» [221, с. 838]. Однак ми не поділяємо таку позицію, оскільки ці кримінальні правопорушення суттєво різняться за категорією потерпілих, формами об'єктивної сторони й іншими ознаками.

Водночас, на думку І. М. Чуб, викликає сумніви закріплення в цьому розділі КК незаконного перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій (ст. 340 КК України), оскільки безпосередній об'єкт цього злочину не є однорідним з об'єктами інших злочинів, передбачених у розділі XV Особливої частини КК [412, с. 272–273]. Видається, що

кримінальне правопорушення, передбачене ст. 340 КК України, слід віднести до розділу V Особливої частини КК – кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина. Однак до внесення таких змін це кримінальне правопорушення має належати до тих, що пов'язані з перешкоджанням діяльності підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян.

Щодо третьої групи погляди вчених суттєво різняться. Водночас вона є однією з найскладніших, а тому проаналізуємо її детальніше. Цю групу деліктів вчені називають по-різному, зокрема: кримінальні правопорушення проти представників влади, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань (ст. 342–353 КК України) [249, с. 517; 253, с. 430]; проти представників влади, органів місцевого самоврядування, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань (ст. 342–353 КК України) [252, с. 518]; проти представників влади та інших осіб у зв'язку з виконанням службових обов'язків або державною, службовою чи громадською діяльністю (ст. 342–352 КК України) [259, с. 300–301]; що посягають на нормальну діяльність органів влади, управління, громадських організацій, службових осіб і представників громадськості (ст. 340, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353 КК України) [255, с. 321]; що посягають на відносини у сфері забезпечення нормальної діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів і членів громадських формувань [206]; що посягають на авторитет працівників органів, які вони представляють, а отже, і авторитет цих органів (ст. 342–353 КК України) [226, с. 20–21]; що посягають на суспільні відносини у сфері забезпечення діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів, інших осіб, що здійснюють охорону правопорядку (ст. 342–353 КК України) [249, с. 435–436].

Водночас деякі вчені розділяють зазначену групу кримінально протиправних діянь на декілька груп. Наприклад, В. І. Осадчий виокремлює такі групи цих злочинів: 1) пов'язані з посяганням на законний порядок виконання представником влади та працівником правоохоронного органу службових

обов'язків, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем − обов'язків щодо охорони громадського порядку як виду управлінської діяльності (ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК України); 2) пов'язані з посяганням на законний порядок виконання державним діячем службових обов'язків чи громадським діячем громадської діяльності (ст. 344, 346, 351 КК України); 3) пов'язані з посяганням на законний порядок виконання службовою особою службових обов'язків чи громадянином − обов'язку громадського (ст. 350, 352 КК України); 4) пов'язані з посяганням на законний порядок здійснення громадянами своїх прав і свобод (ст. 340, 341, 349, 354, 355, 356 КК України) [305, с. 97–98]. Натомість О. О. Кашкаров виокремив три групи таких злочинів: 1) що посягають на авторитет правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону і військовослужбовців; 2) проти авторитету та нормальної діяльності державних і громадських діячів, а також народних депутатів України та депутатів місцевих рад, комітетів ВРУ й тимчасових слідчих комісій ВРУ; 3) проти авторитету службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок [228]. Видається, що підхід до групування цих кримінально протиправних діянь не повинен бути такий диференційований, а класифікація – надто розгалуженою.

І. І. Давидович зазначає, що група злочинів, передбачених ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України, може бути виокремлена серед інших посягань на порядок публічного управління за двома критеріями: специфічним різновидом управлінської діяльності (діяльність з охорони правопорядку), якій завдають або може бути завдано шкоду внаслідок учинення відповідних злочинів, і механізмом злочинного посягання (шляхом посягання на деякі блага суб'єктів такої діяльності). До цієї групи, на думку дослідниці, можна віднести і злочини, передбачені ст. 350 та 352 КК України, які встановлюють відповідальність за заподіяння шкоди особистим і майновим благам службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок. Видовий (груповий) об'єкт злочинів, передбачених ст. 342, 343, 345, 347–349, 350, 352 КК України,

становлять такі компоненти, як: здійснювана відповідно до закону службова діяльність службових осіб, представників влади, зокрема працівників правоохоронних органів, і діяльність представників громадськості з охорони правопорядку; особиста й майнова безпека суб'єктів управлінської діяльності та їх близьких [204, с. 219].

Основну частину кримінальних правопорушень у межах цієї групи становлять ті, що посягають на представників влади. Однак їх виокремлення в самостійну групу не видається можливим, оскільки є склади кримінальних правопорушень, у яких потерпілий представник влади (у широкому значенні слова) перебуває під охороною поряд з іншими категоріями потерпілих. Наприклад, у ст. 342 КК України визначено підстави кримінальної відповідальності за опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі ФГВФО. Потерпілим від кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343, 347 КК України, поряд з представниками державної влади є приватні виконавці. У ст. 346 КК України криміналізовано погрозу або насильство щодо державного чи громадського діяча.

Тож цілком очевидно, що, з огляду на сучасну систему кримінально-правових заборон, передбачених розділом XV Особливої частини КК, кримінальні правопорушення проти представників державної влади розглядають у комплексі з посяганнями на інші категорії потерпілих.

І. М. Чуб стверджує, що, з огляду на характер посягань, змістом яких є протиправний вплив на законну діяльність представників влади, працівників правоохоронних органів і членів громадських формувань, злочини, передбачені ст. 342−352 КК України, доречно об'єднати в одну групу, оскільки вони посягають на відносини у сфері забезпечення діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань [412, с. 272–273].

Виокремлення в межах цієї групи такої категорії потерпілих, як працівник правоохоронного органу, є недоцільним, оскільки в широкому (не кримінально-правовому) значенні правоохоронці є представниками держави.

Отже, цю групу доцільно назвати *«кримінальні правопорушення проти представників влади й інших осіб у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю» (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352 КК України).*

У межах цієї групи слід виокремити три підгрупи: 1) кримінальні правопорушення проти представників влади; 2) кримінальні правопорушення проти інших осіб у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю.

Як четверту групу можна визначити *кримінальні правопорушення проти журналістів*: погроза або насильство щодо журналіста (ст. 345-1), умисне знищення або пошкодження майна журналіста (ст. 347-1), посягання на життя журналіста (ст. 348-1), захоплення журналіста як заручника (ст. 349-1). Це обумовлено особливою категорією потерпілих від кримінальних правопорушень. Законодавець, виокремивши підстави кримінальної відповідальності за посягання на журналістів як самостійні статті КК, навіть уточнив назву розділу XV Особливої частини, додавши вказівку «та кримінальні правопорушення проти журналістів». У такий спосіб стає очевидним той факт, що посягання на журналістів не належать до кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а становлять самостійну групу в межах зазначеного розділу КК [53, с. 171–172]. Навряд чи під час укладання норм, що стосуються журналістів, було враховано той факт, що журналістів відносять до «четвертої гілки влади» [420]. У зв'язку із зазначеним питання про місце цих норм у системі Особливої частини КК України є дискусійним [11; 22; 77; 224; 229; 310; 313; 320; 369].

Має рацію З. А. Загиней у тому, що зміни, які стосувалися розміщення в розділ XV Особливої частини КК статей 345-1, 347-1, 348-1 та 349-1, є недолугими. Ці злочини не посягають на суспільні відносини, охоронювані нормами цього розділу. Штучною видається вказівка законодавця в назві цього

розділу на злочини проти журналістів. Складається враження, що це формулювання «доточене» до того, що вже було в КК України [223, с. 204].

Ще одну групу кримінальних правопорушень об'єднують за такими предметами, як документи та засоби отримання інформації. Її називають по-різному, зокрема: кримінальні правопорушення у сфері використання документів і засобів отримання інформації (ст. 357–360 КК України) [249, с. 517; 252, с. 518]; які посягають на авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян у частині дотримання встановленого законодавством порядку обігу й використання документів, печаток, штампів, бланків, спеціальних технічних засобів отримання інформації та ліній зв'язку (ст. 357–360 КК України) [259, с. 300–301]; що посягають на порядок зберігання й охорони документів, штампів, печаток (ст. 357, 358 КК України) [255, с. 321]; проти достовірності документів, штампів, печаток (ст. 357, 358 КК України) [221, с. 838]; що пов'язані з посяганням на законний порядок користування документами, печатками, штампами, технічними засобами (ст. 357–360 КК України) [305]; що посягають на суспільні відносини у сфері використання документів і засобів отримання інформації (ст. 357–360 КК України) [248, с. 435–436].

Водночас деякі науковці розділяють зазначені делікти на дві групи. О. О. Кашкаров, наприклад, виокремлює, з одного боку, злочини проти авторитету державних органів у сфері контролю та регулювання офіційного документообігу, а з другого – злочини проти авторитету органів державної влади у сфері інформаційної безпеки [228]. Ю. П. Дзюба, характеризуючи групу злочинів у сфері використання документів і засобів отримання інформації, слушно зазначає, що включення до цієї групи поряд з викраденням і підробкою документів норми про незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (ст. 359 КК України) і про умисне пошкодження ліній зв'язку (ст. 360 КК України) вбачається штучним [206, с. 192]. Тому вчений вважає, що ці злочини посягають на різні видові об'єкти: об'єкти у сфері інформаційного забезпечення управління в галузі

документообігу та відносини у сфері забезпечення нормального використання ліній зв'язку і спеціальних засобів негласного отримання інформації [206, с. 192]. Позиція науковця видається аргументованою. Справді, поєднувати документи з технічними засобами негласного отримання інформації недоречно. Водночас слід акцентувати на предметі кримінальних правопорушень, передбачених ст. 357 та 358 КК України, адже це не лише документи, а й штампи, печатки, бланки. Тож зазначену групу деліктів можна позначити як *кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням чи пошкодженням документів, штампів, печаток, а також їх підробленням, збутом чи використанням.*

Ми поділяємо думку І. М. Чуб, яка зазначає, що, згідно з Рішенням Конституційного Суду України № 12-рп/2011 у справі за конституційним поданням СБУ щодо офіційного тлумачення положення ч. 3 ст. 62 Конституції України, використання засобів для негласного отримання інформації має відбуватися виключно у відповідному процесуальному порядку особами або підрозділами, уповноваженими здійснювати оперативно-розшукову діяльність, перелік яких наведено в ч. 1 ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Можна дійти висновку, що застосування спеціальних технічних засобів отримання інформації є самостійним видом владних повноважень, якими наділені правоохоронні органи на підставі й у порядку, встановленими законом. Ось чому вбачається виправданим об'єднати в одну групу злочини, передбачені ст. 353 і 359 КК України, як такі, що посягають на відносини у сфері забезпечення порядку наділення владними повноваженнями [412, с. 272–273]. З огляду на зазначене, слід виокремити *кримінальні правопорушення проти порядку наділення владними повноваженнями (ст. 353, 359 КК України).*

Ю. П. Дзюба, характеризуючи інші кримінальні правопорушення, передбачені розділом XV Особливої частини КК, їх видовим об'єктом визнає відносини у сфері забезпечення встановленого порядку реалізації прав і дотримання обов'язків [206, с. 194]. Однак учений не конкретизує, які саме делікти мають бути охоплені цією групою. Натомість І. М. Чуб стверджує, що,

згідно зі ст. 13 і 14 ЦК України, цивільні права й обов'язки здійснюють і виконують у межах та порядку, встановлених договором або цивільним законодавством. Під час реалізації прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших, вона також не може бути примушена до дій, учинення яких не є обов'язковим для неї. Зважаючи на це, можемо констатувати, що інтегративні риси злочинів, передбачених ст. 354−356 КК України, полягають у тому, що вони посягають на відносини у сфері забезпечення *порядку реалізації прав і виконання обов'язків* [412, с. 275–277]. В. І. Осадчий визначає схожу групу деліктів – злочини, пов'язані з посяганням на законний порядок здійснення громадянами своїх прав і свобод (ст. 340, 341, 349, 354, 355, 356 КК України) [305, с. 96–98]. Водночас видається, що кримінальні правопорушення, передбачені ст. 340, 341, 349 КК України, мають бути включені до інших груп.

Розглядаючи кримінальні правопорушення, що не охоплені попередніми групами, слід зауважити, що вчені пропонують *окремі з них перемістити до інших розділів Особливої частини КК України*. На думку І. М. Чуб, викликає сумніви закріплення в цьому розділі КК умисного пошкодження ліній зв'язку (ст. 360 КК України), оскільки безпосередній об'єкт цього злочину не є однорідним з об'єктами інших злочинів, передбачених у розділі XV Особливої частини КК України [412, с. 272–273]. Тож його слід віднести до інших кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян.

З огляду на зазначене, можна запропонувати таку класифікацію аналізованих деліктів:

1) кримінальні правопорушення проти державних символів і порядку їх використання (ст. 338, 339 КК України);

2) кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян (ст. 340, 341 КК України);

3) кримінальні правопорушення проти представників влади й інших осіб у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350-352 КК України);

4) кримінальні правопорушення проти журналістів (ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 України);

5) кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням чи пошкодженням документів, штампів, печаток, а також їх підробленням, збутом чи використанням (ст. 357 і 358 КК України);

6) кримінальні правопорушення проти порядку наділення владними повноваженнями (ст. 353, 359 КК України);

7) кримінальні правопорушення у сфері забезпечення порядку реалізації прав і виконання обов'язків (ст. 354–356 КК України);

8) інші кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян (ст. 360 КК України) (додаток В) [35, с. 33–35].

1.2. Родовий та видовий об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади

Під час розслідування кримінальних правопорушень проти представників влади важливе значення мають їхні об'єктивні та суб'єкти ознаки, які є обов'язковими елементами кримінально-правової, криміналістичної, кримінологічної та оперативно-розшукової характеристик кримінальних правопорушень, а також обов'язковими складовими предмета доказування в кримінальному провадженні [182].

Кримінально-правова характеристика – одна з фундаментальних категорій кримінального права, що існує поряд з аналогічними поняттями в системі наук кримінально-правового циклу, зокрема криміналістичною, кримінологічною, кримінально-виконавчою та оперативно-розшуковою характеристиками. Вона

необхідна для кваліфікації кримінальних правопорушень, а також з'ясування інших кримінально-правових питань [182, с. 63–64].

У кримінально-правовій науці серед елементів складу кримінального правопорушення перше місце традиційно посідає об'єкт складу кримінального правопорушення, адже об'єкт є основою криміналізації та декриміналізації суспільно небезпечних діянь, відмежування їх від інших правопорушень; визначає суспільно небезпечну сутність кримінального правопорушення, його наслідки; істотно впливає на зміст об'єктивних і суб'єктивних ознак складу; встановлює межі дії кримінально-правової норми [20, с. 94]. Саме завдяки об'єкту кримінального правопорушення також визначають місце певного протиправного діяння серед інших кримінальних правопорушень і в системі норм та інститутів кримінального права, забезпечують правильну кваліфікацію кримінального правопорушення [179, с. 166–167].

Об'єкт складу кримінального правопорушення має важливе значення під час встановлення підстав кримінальної відповідальності. Загальновідомо, що за відсутності об'єкта складу кримінального правопорушення кримінальне провадження не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України через відсутність у діянні складу кримінального правопорушення.

Передусім слід акцентувати на тому, що, попри значну кількість спеціальних наукових досліджень, досі в українській кримінально-правовій науці не сформовано уніфікованого визначення поняття об'єкта кримінального правопорушення. Тож пошук правильної дефініції цього поняття стає завданням кримінально-правової доктрини. Аналіз наукових праць учених (П. П. Андрушка [4, с. 58–111], А. А. Вознюка [171, с. 60], С. Б. Гавриша [189, с. 65], В. К. Грищука [196, с. 199; 199, с. 77–88], О. М. Костенка [244, с. 102–104], А. А. Музики та Є. В. Лащука [291, с. 161], В. Я. Тація [376; 377; 378, с. 42–43], Є. В. Фесенка [400], П. Л. Фріса [401, с. 69] та інших науковців [250, с. 90–92; 256, с. 280–289; 382; 385, с. 162]) дає підстави стверджувати, що наразі в кримінальному праві сформовано декілька основних теорій об'єкта

кримінального правопорушення (суспільних відносин, інтересу, кримінального закону, правового обов'язку, суб'єктивного права, нормативна, правового блага, антропологічна). Домінує серед них теорія суспільних відносин.

Систематизуючи ці теорії, С. Колос зосереджує увагу на можливості виокремити дві групи концепцій об'єкта: перша з них зводиться до того, що об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини, а друга – певні цінності та блага [237, с. 198–199].

Водночас ми є прихильниками конструктивної позиції вчених, зокрема О.О. Дудорова, С. Я. Лихової, Р. В. Вороного, згідно з якою об'єктом кримінального правопорушення є охоронювані кримінальним законом *правовідносини* [221, с. 149–150; 279, с. 95–97]. Ця концепція, доводять її прибічники, ураховує відомі переваги поширеної теорії «об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини» (зокрема усталену структуру останніх), є похідною від неї, водночас ураховує ту обставину, що кримінальний закон захищає не всі відносини, які складаються в суспільстві й регульовані, наприклад, нормами моралі чи релігії, а лише ті, які в інтересах суспільства піддані з боку держави правовому регулюванню. Правопорядок – форма існування суспільних відносин, установлене в інтересах суспільства й охоронюване законом від суспільно небезпечних посягань нормальне функціонування соціальних відносин, яке втілюється в можливості вільної реалізації прав і свобод їх суб'єктів [221, с. 149–150].

Серед ознак об'єкта кримінального правопорушення слід виокремити суспільні відносини, на які посягає кримінальне правопорушення, предмет кримінального правопорушення та потерпілого від нього. У межах об'єкта кримінального правопорушення необхідно назвати родовий та безпосередній об'єкти (а за необхідності – диференціювати їх на безпосередній головний та додатковий – додаткових обов'язків чи факультативних) [182, с. 66].

Широким є розмаїття поглядів учених щодо родового об'єкта кримінального правопорушення в межах розглядуваного розділу.

Слід зауважити, що проблема визначення родового об’єкта кримінальних правопорушень, описаних у розділі XV Особливої частини КК, протягом тривалого часу залишається дискусійною в доктрині кримінального права. Це обумовлено різними обставинами, зокрема іншою назвою відповідного розділу Особливої частини КК України 1960 року (Злочини проти порядку управління). Різноманітними є суспільні відносини, охоронювані в межах досліджуваного розділу, а також відмінний юридичний зміст встановлених у ньому заборон.

У контексті цього необхідно зазначити про такий видовий об’єкт групи кримінальних правопорушень у межах розглядуваного розділу, як права, свободи та законні інтереси журналістів (відповідні кримінально-правові приписи було включено до КК України 2015 року).

Буквальне тлумачення назви розділу XV Особливої частини КК дає підстави стверджувати, що родовим об’єктом кримінального правопорушення цієї групи слід визнавати правовідносини у сфері забезпечення авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян, а також у сфері захисту прав, свобод і законних інтересів журналістів [38, с. 171].

Прихильниця визнання авторитету родовим об’єктом досліджуваних кримінальних правопорушень І. М. Залялова зазначає, що родовим об’єктом втручання в діяльність працівника правоохоронного органу є суспільні відносини, що забезпечують авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування та об’єднань громадян, тобто суспільні відносини, які регулюють такий спосіб загальносуспільного влаштування, за якого визнаються символи держави та права носіїв влади регламентувати норми поведінки інших людей і забезпечувати їх виконання [226, с. 33].

Слово «авторитет» слід тлумачити як загальновизнане значення, вплив, поважність (особи, організації, колективу, теорії тощо) [78, с. 8]. Латинський термін auctoritas означає авторитет, силу, владу, вплив, погляд, судження, значущість, свободу дій тощо.

Н. О. Тімошенко тлумачить авторитет як суспільне відношення, що становить різноманітні форми підпорядкування, підкорення людей, соціальних груп, класів різним соціальним нормам, правилам, є одним із засобів організації суспільного й державного життя, підтримання порядку в суспільстві [380, с. 39]. І. М. Залялова стверджує, що авторитет як тип суспільних відносин становить такий спосіб загальносуспільного влаштування, за якого визнаються символи держави та права носіїв влади регламентувати норми поведінки інших людей і забезпечувати їх виконання [226, с. 23].

На підставі аналізу змісту терміна «авторитет» доходимо двох важливих висновків. Безумовно, кримінальні правопорушення, передбачені розділом XV Особливої частини КК, насамперед проти представників влади, посягають на авторитет. Однак унаслідок вчинення цих діянь шкода чи загроза її заподіяння стосуються не лише авторитету, а й іншої групи суспільних відносин. Ідеться передусім про ті відносини, які забезпечують порядок публічного управління.

Тому закономірно, що в певних дефініціях учені намагаються поєднати авторитет з іншими елементами. Наприклад, Н. О. Тімошенко родовим об’єктом кримінальних правопорушень, передбачених нормами розділу XV Особливої частини КК, називає визначену групу суспільних відносин, що формуються у сфері охорони авторитету й нормальної регламентованої законом діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян, будь-яких інших підприємств, установ, організацій, уповноважених фізичних осіб на основі виконання адміністративно-розпорядчих та організаційно-господарчих функцій. Нормальну діяльність, на її погляд, слід трактувати як виконання підприємством, установою, організацією, уповноваженою на те фізичною особою покладених на них обов’язків, обумовлених статутом або відповідними положеннями [380, с. 39].

Родовим об’єктом кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК, на думку А. С. Габуди, є сукупність суспільних відносин, що забезпечують авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування, об’єднань громадян і порядок публічного управління [188, с. 6].

Таке поєднання авторитету з іншими об’єктами кримінально-правової охорони видається цілком логічним, оскільки детальний аналіз кримінально-правових заборон, передбачених розділом XV Особливої частини КК, засвідчує, що групу суспільних відносин, які поставлені під охорону в цьому розділі, не можна позначити лише терміном «авторитет». Значно ширшим є обсяг правовідносин у сфері охорони прав і свобод представників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян і журналістів.

У теорії кримінального права наявні спроби визнати *авторитет необхідною умовою або елементом управлінської діяльності.* Імовірно, зазначене можна пояснити тим, що ефективне здійснення управлінської діяльності без авторитету неможливе.

В. І. Осадчий структурним елементом управлінських відносин визнає авторитет, який може бути під час вчинення певних злочинів їхнім безпосереднім об’єктом [390, с. 32].

На переконання О. О. Дудорова, авторитет можна вважати необхідною умовою управлінської діяльності, оскільки ефективне здійснення останньої без нього істотно ускладнено. Заважаючи нормально здійснювати управлінську діяльність органам влади, місцевого самоврядування, об’єднанням громадян, впливаючи на їх представників або на предмети, що забезпечують їхню роботу, винний тим самим підриває авторитет цих органів (об’єднань) [221, с. 836–837].

А. М. Соловйова акцентує на тому, що, посягаючи на конкретне – діяльність компетентних органів, шкоду завдають і абстрактному – авторитету таких органів. На думку науковиці, під час вчинення примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов’язань винний завдає шкоди насамперед порядку управління, а саме діяльності судових органів, і вже цим самим завдає шкоди авторитету таких органів [367, с. 25, 147].

Н. О. Тімошенко стверджує, що під час вчинення цих злочинів відбувається посягання на авторитет владних органів, а вже через авторитет – власне й на діяльність таких структур [380, с. 39].

Отже, учені виокремлюють два механізми завдання шкоди під час вчинення кримінальних правопорушень, склади яких передбачені нормами розділу XV Особливої частини КК. Перший полягає в тому, що під час посягання на авторитет відповідних суб'єктів шкоду заподіюють їхній нормальній діяльності. У другому, навпаки, у випадку посягання на нормальну діяльність відповідних суб'єктів страждає і їх авторитет.

Аналізуючи об'єктивні ознаки кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів, окремі автори критикують назву розділу XV Особливої частини КК на тій підставі, що вона не відображає специфіку родового об'єкта об'єднаних у ньому кримінальних правопорушень. С. Д. Шапченко вважає, що назва розділу XV Особливої частини чинного КК не охоплює змісту деяких норм, які до нього належать, наприклад, норми про відповідальність за пошкодження ліній зв'язку, норми про відповідальність за викрадення або пошкодження документів, штампів, печаток [251, с. 639]. В. І. Осадчий зазначає, що хоч авторитет цих органів і ставиться під загрозу заподіяння шкоди вчиненням злочинів цього розділу, проте не завжди й не передусім [305, с. 96]. Має рацію й О. О. Дудоров у тому, що чимало вітчизняних дослідників критикують назву розділу XV Особливої частини КК на тій підставі, що вона не зовсім точно відображає специфіку охоронюваних кримінальним законом відносин [221, с. 837].

З огляду на зазначене, цілком закономірним є те, що вчені пропонують уточнити назву розділу XV Особливої частини КК.

І. І. Давидович стверджує, що родовий об'єкт злочинів, передбачених у розділі XV Особливої частини КК, не можна звести до авторитету органів державної влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян. За допомогою норм цього розділу законодавець охороняє як сукупність усіх видів діяльності держави (державне управління в широкому його значенні), так і діяльність недержавних утворень та діяльність окремих громадян, яку здійснюють з метою реалізації публічних (загальних) інтересів (громадське

управління). Тому в межах концепції «об'єкт злочину – соціальні цінності» як родовий об'єкт злочинів, склади яких передбачені в цьому розділі, можна розглядати «публічне управління». Відповідно до цього бачення родового об'єкта, пропонується змінити назву розділу XV Особливої частини КК і викласти її в такій редакції: «Злочини проти публічного управління», або в звичнішому варіанті – «Злочини проти порядку публічного управління» [204, с. 130–131]. На переконання О. О. Дудорова, ця назва виправдано враховує ту обставину, що публічне управління охоплює управління: 1) державне, де суб'єктом є держава в особі відповідних структур; 2) місцеве (самоврядування) як особливу форму публічної влади, відмінної від державної; 3) громадське, де суб'єктами є недержавні утворення (різноманітні об'єднання громадян, політичні партії тощо) [221, с. 837].

О. О. Дудоров обстоює думку про доцільність уточнення назви розділу XV Особливої частини КК, з огляду на те, що переважна більшість діянь, охоплених нормами цього розділу, посягають насамперед на встановлений порядок управління, законну діяльність відповідних суб'єктів, а вже потім на їх авторитет; унаслідок учинення цих кримінальних правопорушень передусім страждають відносини, пов'язані з реалізацією передбачених законодавством форм впливу, підпорядкування, вимог, вказівок і розпоряджень органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян у межах їхніх повноважень [221, с. 837].

А. В. Бойко пропонує змінити назву розділу XV Особливої частини КК і викласти її в такій редакції: «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян та інші злочини проти порядку управління» [23, с. 69]. Однак така позиція видається некоректною принаймні з огляду на такі міркування. По-перше, вона можлива за умови виключення з цього розділу кримінальних правопорушень проти журналістів. По-друге, буквальне тлумачення запропонованої назви дає підстави стверджувати, що в цьому розділі кримінальні правопорушення розділені: одна частина стосується авторитету, а друга – порядку управління. Однак це не

відповідає природі кримінально-правових заборон, розміщених у цьому розділі. По-третє, авторитет є необхідною умовою або складником управлінської діяльності. З цих міркувань ми не поділяємо позицію А. С. Габуди, який зазначає, що в розділі XV КК згруповано злочини, які посягають і на авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, і на порядок управління. Однак чинна назва цього розділу відображає лише групу злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Немає підстав, щоб підтримати наявну в теорії кримінального права позицію про іменування його як «Злочини проти порядку управління», оскільки в ньому теж зазначено тільки про одну групу злочинів. У зв'язку з цим, на переконання дослідника, необхідно розширити назву розділу XV і викласти її в такій редакції: «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і порядку публічного управління» [188, с. 9–10].

У КК зарубіжних держав відповідальність за діяння, схожі на кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, визначено в різних розділах чи главах. Умовно їх можна поділити на такі групи:

1) кримінальні правопорушення проти ***управління***, зокрема управління (КК Латвії), порядку управління (КК Азербайджану, Вірменії, Грузії, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану), приватних осіб проти загального управління (КК Бразилії), приватних осіб проти державного управління (КК Італії), державного управління, вчинені приватними особами (КК Франції), порядку адміністративного управління (КК В'єтнаму), ефективності публічного управління (КК Еквадору), порядку соціального управління (КК Китаю), порядку в публічних справах (КК Словаччини);

2) кримінальні правопорушення проти ***держави та її представників*****,** зокрема державної адміністрації (КК Аргентини, Перу), державної влади (КК Греції, Ліхтенштейну), влади (КК Данії, Мексики, Румунії, Фінляндії, Швейцарії), діяльності державного службовця та особи, що виконує функції

державної адміністрації (КК Литви), публічної влади й безпеки держави (КК Молдови), державної влади й довіри до неї (КК Норвегії), поваги до законної влади державних службовців (КК Пакистану), діяльності державних установ і місцевого самоврядування (КК Польщі), законних повноважень державних службовців (КК Сінгапуру), органів республіки (КК Сербії), службових осіб (КК Угорщини), здійснення повноважень органами державної влади та службовою особою (КК Чехії), державних органів (КК Чорногорії).

Інші назви розділів (глав) КК зарубіжних держав пов'язані з кримінальними правопорушеннями проти влади, зокрема: «Напади на державних службовців та узурпація державних функцій» (КК Андорри), «Кримінальні правопорушення проти здійснення службових повноважень», «Кримінальні правопорушення, вчинені щодо представника влади» (КК Естонії), «Заподіяння шкоди засадам влади та правосуддя», «Напад на поліцейських» (КК Ізраїлю), «Про напади на владу, її агентів і державних службовців, а також про опір і непокору» (КК Іспанії), «Злочини проти громадського порядку та миру» (КК Словенії). Тобто вони в певному аспекті стосуються кримінальних правопорушень проти держави та її представників.

Інколи законодавці поєднують ці концепції (ідеться про управління та владу) на рівні родового й видового об'єктів. Наприклад, розділ 4 КК Туреччини має назву «Правопорушення проти нації, держави та прикінцеві положення», а глава 1 – «Правопорушення проти довіри та функціонування державного управління». Розділ XIII КК Гватемали називається «Про злочини проти державної адміністрації», а глава 1 цього розділу – «Злочини проти публічного управління, вчинені приватними особами».

Отже, у кримінальному законодавстві зарубіжних держав термін «авторитет» майже не фігурує. Зазначене можна пояснити тим, що українське слово «авторитет» англійською перекладається як «authority». Натомість англійське слово «authority» можна перекласти по-різному, зокрема як орган, повноваження, адміністрація, влада, управління, авторитет, орган влади, представник влади [38, с. 174–175].

Тож можна зрозуміти логіку вчених, які визначають родовий об'єкт кримінальних правопорушень не як авторитет, а як порядок публічного управління.

У проєкті КК України досліджувані делікти розміщено в розділі 9.7 «Кримінальні правопорушення проти порядку публічного управління», який належить до книги 9 «Кримінальні правопорушення проти держави та національної безпеки України» [242].

З огляду на те, що злочини, розміщені в розділі XV Особливої частини КК України, вчиняють у сфері державного управління, зазначає В. І. Осадчий, тож спрямовані проти порядку управління, родовим об'єктом цих злочинів слід визнавати саме порядок управління [309, с. 32].

В. А. Клименко називає родовим об'єктом цих злочинів відносини між органами управління, з одного боку, і громадянами – з другого, які виникають у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій у межах взаємних прав та обов'язків і забезпечують нормальну діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян під час реалізації державного будівництва [254, с. 486].

Н. О. Гуторова та О. В. Зайцев родовим об'єктом цих кримінальних правопорушень вважають групу суспільних відносин, що виникають між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян і фізичними особами у зв'язку зі здійсненням адміністративно-розпорядчих функцій з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також відносини під час здійснення журналістами законної професійної діяльності [249, с. 516].

Родовим об'єктом «Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу» (ст. 343 КК України) і «Втручання у діяльність державного діяча» (ст. 344 КК України), на переконання Є. М. Блажівського, слід вважати суспільні відносини з приводу забезпечення нормального функціонування органів державного управління [20, с. 100].

А. В. Бойко стверджує, що в системі суспільних відносин, які позиціонують як родовий об’єкт злочинів, передбачених у розділі XV Особливої частини КК України, є порядок управління, що становить сукупність (систему) суспільних відносин, які формують і забезпечують регламентований законом порядок здійснення адміністративно-розпорядчих та організаційно-господарчих функцій органами державної влади, органами місцевого самоврядування та об’єднань громадян, їх працівниками, чим гарантують нормальне функціонування, статус й авторитет цих органів і працівників [23, с. 68–69].

А. В. Савченко, В. В. Кузнєцов і О. Ф. Штанько обстоюють визнання як родового об’єкта злочинів досліджуваного розділу суспільних відносин у сфері державного управління (порядок управління), складовою (структурним елементом) яких є авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об’єднань громадян [356, с. 504].

Родовим об’єктом цієї групи злочинів, на думку Г. Є. Болдаря, є суспільні відносини, які забезпечують реалізацію передбачених законодавством форм впливу, підпорядкування, вимог, вказівок і розпоряджень органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об’єднань громадян у межах їхніх повноважень [258, с. 300].

Термін «управління» означає дію за значенням «управляти», а також адміністративну установу або відділ якоїсь установи, організації, що відає певною галуззю господарської, наукової, військової та іншої діяльності. Термін «управляти» має декілька значень: 1) виконувати, завершувати якусь роботу, справу; надавати кому-небудь належного вигляду, задовольняти його потреби; доводити до ладу що-небудь; 2) збирати; 3) обробляти. Управляти означає: 1) спрямовувати діяльність, роботу кого-, чого-небудь; бути на чолі когось, чогось; керувати; 2) користуючись кермом та іншими регулювальними пристроями, спрямовувати рух, хід, мати роботу чого-небудь [78, с. 1511].

Публічне управління охоплює: 1) державне управління, де суб’єктом є держава в особі відповідних структур; 2) громадське управління, де суб’єктами є недержавні утворення [204, с. 22].

З позицій адміністративно-правової доктрини державне управління – це форма діяльності органів виконавчої влади, яка реалізується через застосування різноманітних засобів (адміністративних актів), спрямованих на приватних осіб, а також інших суб'єктів, які не перебувають з відповідним органом виконавчої влади в стані службового підпорядкування [365, с. 94].

В. О. Навроцький, характеризуючи родовий об'єкт злочинів проти порядку управління, зауважував, що управлінням є діяльність органів державної влади з проведення в життя вимог законів і підзаконних нормативних актів. Управлінська діяльність передбачає наявність владних відносин, потребує підпорядкованості, безумовного виконання підлеглими вказівок і розпоряджень органів управління [294, с. 574]. Вагомі твердження з цього приводу висловила І. І. Давидович, яка акцентувала на тому, що цю думку дослідник вислови ще 2000 року, тобто в період чинності КК 1960 року. Навіть тоді позиція В. О. Навроцького потребувала певного уточнення, оскільки в окремих статтях глави IX Особливої частини того Кодексу було встановлено кримінальну відповідальність за посягання на членів громадських формувань з охорони громадського порядку, громадських працівників і громадян, які виконують громадський обов'язок. Тобто мало йтися про управління як державне управління принаймні у вузькому його значенні та громадське управління. З появою в розділі XV Особливої частини КК України 2001 року насамперед таких норм, як ст. 344, що передбачає відповідальність за втручання в діяльність державного діяча, і ст. 346, у якій ідеться про заборону погрози або насильства щодо державного чи громадського діяча, стає неможливим для визначення родового об'єкта злочинів, передбачених у цьому розділі, використовувати вузьке тлумачення управління лише як діяльності органів виконавчої влади [204, с. 24].

На переконання І. І. Давидович, за допомогою норм розділу XV Особливої частини КК законодавець охороняє як сукупність усіх видів діяльності держави (державне управління в широкому його значенні), так і діяльність недержавних утворювань або й діяльність окремих громадян, яку здійснюють з метою

реалізації публічних (загальних) інтересів (громадське управління). Тому для визначення родового об'єкта злочинів, склади яких передбачені в цьому розділі, вона пропонує розглядати «публічне управління», тобто широке за змістом поняття [204, с. 22]. Нині така пропозиція видається оптимальною з огляду на природу кримінально-правових заборон, що містяться в розділі XV Особливої частини КК.

Найменш дослідженим серед об'єктів кримінальних правопорушень, зокрема проти представників влади, залишається видовий об'єкт, який має важливе значення. Слушно зауважує С. В. Владимиренко, що встановлення видового об'єкта дасть змогу чіткіше виокремити із суспільних відносин, що складаються у сфері захисту авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднання громадян, окремі групи суспільних відносин, що мають певні особливості й відмінності, які властиві одним і не властиві іншим злочинам, що передбачені в певному розділі КК [154, с. 97].

Видовий об'єкт є додатковою ланкою в класифікації об'єктів кримінальних правопорушень «по вертикалі». Слушною є думка А. А. Вознюка, що видовий об'єкт злочину є спільним для безпосередніх об'єктів декількох споріднених злочинів у межах одного або різних розділів Особливої частини КК України. Він нагадує родовий об'єкт, хоча й у менших масштабах, забезпечуючи кримінально-правову охорону окремих груп однорідних чи тотожних суспільних відносин [161, с. 262–274]. О. В. Кириченко визначає його як підгрупу близьких, схожих соціальних благ, яка входить до більшої групи споріднених цінностей, тобто до родового об'єкта, і потребує єдиної, комплексної кримінально-правової охорони; видовий об'єкт співвідноситься з родовим як вид з родом або частина з цілим [235, с. 187]. Зауважимо, що все ж таки об'єктом, зокрема видовим, слід визнавати саме правовідносини, а не соціальні блага як значно менш визначена й водночас неправова категорія.

О. О. Дудоров має рацію в тому, що виокремлення видових об'єктів є продуктивним з огляду на те, що це дає змогу відобразити схожість певних кримінальних правопорушень, полегшує встановлення наскрізних ознак складів

злочинів, спрощує аналіз законодавчого матеріалу, додає класифікації кримінальних правопорушень стрункості [221, с. 154].

Певну схожість мають і кримінальні правопорушення, передбачені такими статтями КК України: ст. 342 (Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб); ст. 343 (Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця); ст. 344 (Втручання у діяльність державного діяча); ст. 345 (Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу); ст. 346 (Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча); ст. 347 (Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця); ст. 348 (Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця); ст. 349 (Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника); ст. 351 (Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради); ст. 351-1 (Перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати); ст. 351-2 (Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України).

Аналіз назв зазначених кримінально-правових заборон засвідчує, що в цих статтях криміналізовано різні форми впливу (опір, втручання, перешкоджання, погрози, насильство, посягання на життя, знищення або пошкодження майна) на різні категорії представників влади (працівника правоохоронного органу, державного виконавця, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, державного діяча та ін.). Ці делікти вчиняють під час виконання ним службових обов’язків чи у зв’язку з їх виконанням. Зазначене засвідчує схожість

цих кримінальних правопорушень, а тому дає підстави говорити про їх видовий об’єкт.

У теорії кримінального права вчені неодноразово висловлювали різні думки щодо видового об’єкта різних кримінальних правопорушень проти представників влади.

О. О. Кирбят’єв пропонує визначати видовий об’єкт кримінального правопорушення, що посягають на професійну діяльність працівників правоохоронних органів, як гарантований та нормативно визначений порядок функціонування органів державної влади, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [232, с. 273]. Видається, що уточнення про правозастосовні та правоохоронні функції є зайвим, оскільки в досліджуваних статтях ідеться як про всіх представників влади, так й окремі їх категорії. У межах видового об’єкта немає підстав для класифікації представників влади за видами виконуваних ними функцій. Нелогічним видається і виокремлення декількох видів видових об’єктів кримінальних правопорушень, що посягають на різні категорії представників влади.

І. І. Давидович стверджує, що видовий (груповий) об’єкт злочинів, передбачених ст. 342, 343, 345, 347–349, 350, 352 КК України, становлять такі компоненти, як: здійснювана відповідно до закону службова діяльність службових осіб, представників влади, зокрема працівників правоохоронних органів, і діяльність представників громадськості з охорони правопорядку; особиста й майнова безпека суб’єктів управлінської діяльності та їх близьких [204, с. 131]. Групу злочинів, передбачених ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України, можна виокремлювати серед інших посягань на порядок публічного управління за двома критеріями: специфічним різновидом управлінської діяльності (діяльність з охорони правопорядку), якій завдають або може бути завдано шкоду під час вчинення відповідних злочинів, і механізмом злочинного посягання (шляхом посягання на окремі блага суб’єктів такої діяльності). До цієї групи вчена відносить і злочини, передбачені ст. 350 і 352 КК України, які встановлюють відповідальність за заподіяння шкоди особистим та майновим

благам службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок [204, с. 131].

Позиція І. І. Давидович видається дискусійною з таких міркувань. Авторка в межах одного об'єкта об'єднала як діяльність, так і особисту й майнову безпеку. Водночас особиста й майнова безпека належать до додаткових об'єктів досліджуваних кримінальних правопорушень. Крім того, у запропонованому нею визначенні йдеться про декілька видів правовідносин: 1) пов'язані зі службовою діяльністю службових осіб, представників влади, зокрема працівників правоохоронних органів, і діяльністю представників громадськості з охорони правопорядку; 2) пов'язані з особистою і майновою безпекою суб'єктів управлінської діяльності та їхніх близьких.

На цій підставі дискусійною видається позиція А. В. Бойка, який пропонує схоже визначення видового об'єкта досліджуваних кримінальних правопорушень, що охоплює, крім зазначених видів діяльності й безпеки, ще й авторитет відповідних органів і працівників. Науковець вважає, що видовим об'єктом для злочинів, які можна виокремити в самостійну групу, що відрізняється спільною для них ознакою, пов'язаною з незаконним впливом на суб'єкта управлінської діяльності (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 350, 352 КК України), є службова діяльність працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, особиста й майнова безпека цих осіб та їх близьких родичів, авторитет зазначених органів і працівників [23, с. 73–74].

У своїх позиціях щодо видового об'єкта досліджуваної категорії кримінальних правопорушень І. І. Давидович та А. В. Бойко, як видається, не лише виходять за межі родового об'єкта, кримінально-правова охорона якого здійснюється в межах розділу XV Особливої частини КК, а й поєднують у межах видового об'єкта три, а можливо, і більше окремих груп правовідносин. Ідеться, крім правовідносин у межах розділу XV, ще й про правовідносини, пов'язані із забезпеченням кримінально-правової охорони власності, життя та здоров'я тощо.

Видовим об’єктом втручання в діяльність працівника правоохоронного органу І. М. Залялова визнає суспільні відносини, що забезпечують авторитет органів державної влади [226, с. 33]. З огляду на назву розділу XV Особливої частини КК – «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів», така позиція видається абсолютно логічною. Однак, якщо врахувати, що категорія «авторитет» не може цілком охопити всю сферу правовідносин, що охороняються в цьому розділі, позиція І. М. Залялової є недостатньо обґрунтованою.

І. М. Ізай видовим об’єктом злочинів, передбачених у ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України, пропонує визнавати порядок здійснення законної діяльності працівників правоохоронних органів щодо виконання службових повноважень [227, с. 8].

Ця позиція також видається дискусійною принаймні з огляду на те, що потерпілими від кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, є не лише представники влади, а й інші особи у зв’язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю.

С. В. Владимиренко під час дослідження видового об’єкта злочину, передбаченого ст. 350 КК України, дійшов висновку, що це порядок здійснення службової діяльності представниками органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян, який становить урегульовані нормами права суспільні відносини, що забезпечують авторитет цих органів, їхню нормальну діяльність та безпеку їхніх представників [154, с. 99].

Попри те, що ми досліджуємо кримінальні правопорушення проти представників влади, слід урахувати наявну систему кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об’єднань громадян і кримінальні правопорушення проти журналістів. Видовий об’єкт необхідно визначати, враховуючи ст. 350 (Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує

громадський обов'язок) і ст. 352 (Умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок).

Видовий об'єкт кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342-345, 346, 347, 348, 349, 350-352 КК України, можна визначити як *правовідносини, пов'язані з убезпеченням представників влади та інших осіб у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю від посягань на порядок здійснення ними нормальної службової чи громадської діяльності* [31].

У теорії кримінального права пропонується виокремити в КК України декілька різновидів видових об'єктів злочину.

1. Видовий об'єкт, що охоплює споріднені безпосередні основні об'єкти декількох злочинів у межах одного родового об'єкта (його можна назвати підродовим об'єктом). Цей різновид видового об'єкта можуть утворювати, зокрема, безпосередні основні об'єкти злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258-3, 260 КК України.

2. Видовий об'єкт, що охоплює безпосередні основні й додаткові об'єкти декількох злочинів у межах різних родових об'єктів (міжродовий об'єкт). Видовим об'єктом цього виду можна вважати суспільні відносини щодо кримінально-правової охорони життя від різноманітних умисних посягань на нього, які криміналізовано в ст. 115–118, 348, 348-1, 379, 400, 443 КК України [161, с. 262–274; 179, с. 177–178].

Тобто для кримінальних правопорушень проти представників влади характерний саме міжродовий об'єкт. Це можна пояснити тим, що посягання проти представників влади розміщені не лише в розділі XV Особливої частини КК, який має назву «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів». Ідеться щонайменше про такі розділи Особливої частини КК України з відповідними кримінально-правовими заборонами:

розділ I «Злочини проти основ національної безпеки України» (ст. 112 «Посягання на життя державного чи громадського діяча»);

розділ XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» (ст. 376 «Втручання в діяльність судових органів, ст. 377 «Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного», ст. 378 «Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного», ст. 379 «Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя»);

розділ XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» (ст. 435-1 «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю») [31].

1.3. Безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади

Об'єкт будь-якого злочину чи кримінального проступку беззаперечно є важливим і необхідним елементом кримінально-правової характеристики кримінального правопорушення. На цьому неодноразово акцентували вчені [25; 182, с. 66; 290, с. 162].

У теорії кримінального права безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення вважають конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону кримінального закону та яким завдають шкоду кримінальним правопорушенням (В. Я. Тацій) [378, с. 142]; конкретні суспільні відносини, які поставлені під охорону певної статті Особливої частини КК і яким заподіюють шкоду кримінальним правопорушенням, що підпадає під ознаки конкретного складу кримінального правопорушення (В. Я. Тацій) [249, с. 125]; конкретне суспільне відношення, благо або інтерес, на які посягає конкретне кримінальне правопорушення (П. Л. Фріс) [402, с. 135].

Нині застосовують дві класифікації безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення: перша передбачає його поділ на безпосередній основний (головний), безпосередній додатковий та безпосередній

факультативний; друга – на безпосередній основний (головний), безпосередній додатковий обов'язковий і безпосередній додатковий факультативний. Найґрунтовнішим визнають підхід, відповідно до якого в межах безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення визначають безпосередній основний та додатковий. Водночас безпосередній додатковий класифікують на необхідний (обов'язковий) і факультативний (необов'язковий) [164, с. 22–24].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення визначають як суспільні відносини, що є частиною родового об'єкта, який передусім зазнає шкоди від кримінального правопорушення (М. І. Бажанов) [7, с. 32–33]; суспільні відносини, на які посягає окреме (конкретне) кримінальне правопорушення, заподіюючи їм шкоду чи створюючи загрозу її заподіяння, і які законодавець поставив під кримінально-правову охорону конкретної норми закону про кримінальну відповідальність (А. А. Вознюк) [179, с. 186]; об'єкт кримінального правопорушення, який визначає суспільну небезпеку конкретного діяння, характеризує склад конкретного кримінального правопорушення та визначає його місце в системі родового й загального об'єктів кримінального правопорушення (П. Л. Фріс) [402, с. 136]; суспільні відносини, які насамперед прагнув поставити під охорону законодавець, приймаючи закон про кримінальну відповідальність (В. Я. Тацій) [249, с. 126]. З родовим безпосередній об'єкт найчастіше співвідноситься як частина та ціле, але іноді вони збігаються за обсягом [250, с. 94].

Додатковий необхідний (обов'язковий) об'єкт кримінального правопорушення – це суспільні відносини, на які завжди посягає певне кримінальне правопорушення, заподіюючи їм шкоди або створюючи загрозу її заподіяння поряд з безпосереднім основним об'єктом, і який в інших випадках може бути самостійним основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення. Водночас додатковий факультативний (необов'язковий) об'єкт кримінального правопорушення – це суспільні відносини, на які не завжди посягає кримінальне правопорушення, заподіюючи їм шкоди або створюючи загрозу її заподіяння поряд з безпосереднім основним об'єктом, і який в інших

випадках може бути самостійним основним безпосереднім об’єктом кримінального правопорушення [164, с. 25].

Під час виокремлення безпосередніх об’єктів (формулювання понять зазначених об’єктів) рекомендують дотримуватися таких настанов:

1) об’єкт кожного кримінального правопорушення індивідуальний, відрізняється від об’єктів інших кримінальних правопорушень, навіть цілком схожих за іншими ознаками їх складів;

2) однією статтею Особливої частини КК можуть бути передбачені кримінальні правопорушення, що посягають на різні безпосередні об’єкти. Тому неправильним є підхід, згідно з яким кожній статті КК відповідає «власний» безпосередній об’єкт;

3) безпосередній об’єкт кримінального правопорушення має знаходитися у сфері відповідного родового об’єкта, співвідноситися з ним як частина і ціле. Якщо ж безпосередній об’єкт визначають так, що він не співвідноситься з родовим об’єктом, то з цього випливає, що або запропоноване визначення є неправильним, або ж відбувається посягання на інший родовий об’єкт [385, с. 168].

Встановлення безпосереднього об’єкта кримінального правопорушення має важливе значення для з’ясування характеру й ступеня суспільної небезпечності кримінально протиправного діяння, його правильної кваліфікації, дає змогу максимально точно розмежувати суміжні кримінальні правопорушення [249, с. 126].

Досліджуючи безпосередні об’єкти кримінальних правопорушень проти представників влади, слід зауважити про суспільну небезпечність цих деліктів. Влучно зазначив В. О. Навроцький, що управлінська діяльність може бути ефективною лише за умови, коли працівники органів управління виконують свої функції безперешкодно, без будь-якого стороннього впливу, під час прийняття рішень вони не будуть скуті страхом за власні життя, здоров’я, майно, відчуватимуть безпеку як свою особисто, так і своїх близьких. Тому відносини, які складаються з приводу забезпечення недоторканності представників органів

управління, є складником усіх управлінських відносин, основним безпосереднім об’єктом відповідних кримінальних правопорушень [294, с. 593].

Зазначені вище положення буде взято за основу подальшого дослідження безпосередніх об’єктів кожного кримінального правопорушення проти представника влади.

Безпосередні основні об’єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. Кожне кримінальне правопорушення, передбачене ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, є двооб’єктним, оскільки посягає на два безпосередні об’єкти: безпосередній основний та безпосередній додатковий.

У контексті зазначеного цікавою видається позиція В. І. Осадчого, відповідно до якої злочини проти правоохоронної діяльності спрямовані не лише проти виконання представником влади, працівником правоохоронного органу службових обов’язків, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовцем покладених на них обов’язків щодо охорони громадського порядку. Ці злочини одночасно спрямовані ще й проти особистих цінностей зазначених у досліджуваних злочинах осіб. Тож вирізняють два види суспільних відносин, яким безпосередньо заподіюють шкоду чи на які посягають, а саме: 1) суспільні відносини, що забезпечують виконання представниками влади, працівниками правоохоронних органів службових обов’язків; членами громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовцями покладених на них обов’язків щодо охорони громадського порядку; 2) суспільні відносини, що забезпечують особисті блага (цінності) представників влади, працівників правоохоронних органів, їхніх близьких родичів та інших осіб [308, с. 13]. Фактично В. І. Осадчий зазначає про два види безпосередніх об’єктів – основний і додатковий, на які посягають злочини проти правоохоронної діяльності. Аналогічна ситуація складається і з кримінальними правопорушеннями проти представників влади.

Безпосередні основні об’єкти кримінальних правопорушень проти представників влади вчені визначають по-різному.

В. І. Осадчий основним об’єктом злочинів, передбачених ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК України, визнає *виконання* представником влади, працівником правоохоронного органу, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовцем *службових чи громадських обов’язків* [307, с. 5].

І. М. Залялова стверджує, що основними безпосередніми об’єктами складів злочинів, передбачених ст. 342, 345, 347, 348, 349 КК України, є суспільні відносини, які забезпечують *авторитет відповідних суб’єктів* (представників влади, працівників правоохоронного органу, членів громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовців) [226, с. 39–41].

Імовірно, концептуально різні позиції вчених обумовлені відмінним розумінням родового та видового об’єктів кримінальних правопорушень проти представників влади. Водночас постає необхідність детально розглянути позиції вчених щодо безпосередніх основних, а згодом – додаткових об’єктів кожного кримінального правопорушення проти представника влади [45].

Безпосередній основний об’єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України. Це кримінальне правопорушення спрямоване на перешкоджання представнику влади та працівнику правоохоронного органу виконувати покладені на них службові обов’язки, а члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону та військовослужбовцю – обов’язки щодо охорони громадського порядку, а також перешкоджання здійсненню прав, які надані цим особам у зв’язку з виконанням таких обов’язків [296, с. 1103]. Суспільна небезпечність кримінального правопорушення полягає в тому, що протидія представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовцеві, уповноваженій особі ФГВФО істотно

ускладнює або позбавляє таких осіб можливості сумлінно виконати свої суспільно корисні обов'язки. Такі дії засвідчують явну неповагу винного до осіб, які забезпечують виконання покладених на них державою важливих функцій, що загалом підриває престиж органів, від імені яких діють потерпілі. Крім того, опір цим особам під час виконання ними службових обов'язків або обов'язків щодо охорони громадського порядку передбачає специфічну «ціннісну» орієнтацію, а тому таке діяння здатне бути прецедентом для повторення в майбутньому як особою, що вчинила злочин, так і іншими особами [259, с. 318].

Безпосереднім основним об'єктом цього кримінального правопорушення визнають встановлений законодавством порядок здійснення представниками влади, працівниками правоохоронних органів, державними виконавцями, членами громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовцями, уповноваженими особами ФГВФО своїх службових обов'язків або обов'язків щодо охорони громадського порядку (Г. Є. Болдарь) [257, с. 568]; нормальну діяльність правоохоронних органів та інших органів державної влади, громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону та законних військових формувань на території України (Л. П. Брич) [297, с. 1050]; регламентовану нормативно-правовими актами службову діяльність представників влади та службову діяльність працівників правоохоронних органів, а також діяльність членів громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону та військовослужбовців у сфері охорони громадського порядку (А. С. Габуда) [188, с. 10]; здійснювану відповідно до закону службову діяльність працівників правоохоронних органів та авторитет таких державних органів (І. І. Давидович) [204, с. 69]; регламентовану нормативно-правовими актами службову діяльність представників влади та працівників правоохоронних органів, а також діяльність членів громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону та військовослужбовців у сфері охорони громадського порядку (С. І. Дячук) [296, с. 1103]; суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання представником влади, працівником

правоохоронного органу, державним виконавцем, приватним виконавцем, уповноваженим ФГВФО службових обов'язків, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем – обов'язків щодо охорони громадського порядку (В. І. Осадчий) [300, с. 793].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 343 КК України. Положення ст. 343 КК України спрямовані на захист кримінально-правовими засобами правоохоронної функції держави від неправомірного втручання шляхом незаконного впливу на працівників правоохоронних органів. Суспільна небезпечність кримінального правопорушення полягає в тому, що в разі його вчинення порушується або може бути порушена нормальна робота правоохоронного органу, оскільки створюються перешкоди для виконання службових обов'язків його працівниками, що позначається на ефективності функціонування правоохоронної системи держави загалом [296, с. 1107]. Це призводить до невиконання такими особами службових обов'язків або істотно ускладнює їхню роботу, може сприяти прийняттю останніми незаконного рішення. У певних випадках результатом втручання в діяльність працівника правоохоронного органу стає неможливість запобігти вчиненню злочину або затримати особу, яка його вчинила, що негативно впливає на криміногенну ситуацію в державі. Вплив на працівника державної виконавчої служби спричиняє невиконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), тобто зводить нанівець завершальну стадію судового провадження. Зазначені негативні явища є чинниками, що посилюють неспокій у суспільстві [259, с. 323].

Безпосередній основний об'єкт цього кримінального правопорушення визначають як встановлений законодавством порядок здійснення працівниками правоохоронних органів і державними виконавцями своїх службових обов'язків (Г. Є. Болдарь) [257, с. 572]; нормальну діяльність правоохоронних органів (Л. П. Брич) [297, с. 1053]; суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення працівником правоохоронного органу своїх повноважень

(Є. М. Блажівський) [20, с. 105]; здійснювану відповідно до закону службову діяльність працівників правоохоронних органів та авторитет таких державних органів (І. І. Давидович) [204, с. 69]; регламентовану нормативно-правовими актами діяльність правоохоронних органів (С. І. Дячук) [296, с. 1107]; порядок суспільних відносин у сфері забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів (І. М. Ізай) [227, с. 8]; суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання працівником правоохоронного органу, працівником органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця службових обов'язків (В. І. Осадчий) [300, с. 800].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 344 КК України. Стаття 344 КК України спрямована на захист кримінально-правовими засобами діяльності окремих центральних органів державного управління від втручання шляхом здійснення незаконного впливу на державних діячів, що їх складають або очолюють, а також авторитету центральних органів державного управління та їх службових осіб [296, с. 1109]. Суспільна небезпечність цього злочину полягає в тому, що втручання в діяльність державного діяча заважає нормальному виконанню ним своїх службових обов'язків або створює реальну можливість прийняття незаконного рішення, що істотно ускладнює роботу, знижує авторитет органів державної влади, від імені якого діє потерпілий, підриває повагу суспільства до цього органу [259, с. 232].

Безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення слід вважати суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення державними діячами своїх повноважень (Є. М. Блажівський) [20, с. 105]; встановлений законодавством порядок здійснення державними діячами своїх службових обов'язків (Г. Є. Болдарь) [257, с. 573]; нормальну діяльність названих у диспозиції ч. 1 ст. 344 КК України службових осіб, а також авторитет органів державної влади, у яких вони працюють (Л. П. Брич) [297, с. 1054]; регламентована нормативно-правовими актами діяльність перелічених у ст. 344

КК України державних діячів і представлених ними центральних органів державного управління (С. І. Дячук) [296, с 109]; суспільні відносини, що забезпечують законну, тобто таку, що ґрунтується на законах, інших нормативно-правових актах України, діяльність державних діячів України, перелік яких міститься в ст. 344 КК України (В. І. Осадчий) [300, с. 802].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України. Суспільна небезпечність цього кримінального правопорушення полягає в тому, що внаслідок його вчинення порушують або може бути порушено нормальну роботу правоохоронного органу, створюють перешкоди для виконання працівниками зазначених органів службових обов'язків, підривають їх авторитет, заподіюють шкоду їх здоров'ю або здоров'ю їхніх близьких родичів. Учинення цього кримінального правопорушення може викликати в працівника правоохоронного органу почуття тривоги, страху, занепокоєння за власне життя, здоров'я і майно, а також за життя, здоров'я та майно близьких родичів, що може завадити йому успішно виконувати службові обов'язки [296, с. 1111].

Безпосереднім основним об'єктом кримінального правопорушення визнають нормальну діяльність та авторитет правоохоронних органів, які законодавець поставив під кримінально-правову охорону, надаючи цим відносинам пріоритетності перед додатковим безпосереднім об'єктом цього складу злочину (В. П. Беленок) [12, с. 112]; суспільні відносини, що становлять зміст законної управлінської діяльності працівників правоохоронних органів, виконання службових обов'язків якими забезпечує авторитет зазначених органів (А. В. Бойко) [23, с. 81]; встановлений законодавством порядок здійснення працівниками правоохоронних органів своїх службових обов'язків (Г. Є. Болдарь) [257, с. 574]; нормальну діяльність правоохоронних органів, їх авторитет (Л. П. Брич) [297, с. 1055]; такі складові авторитету правоохоронних органів, як особиста недоторканність та (або) законні майнові інтереси їх працівників і близьких родичів останніх, забезпеченням яких держава досягає необхідних умов для належного виконання такими працівниками своїх

службових обов'язків (С. І. Дячук) [296, с. 1111]; суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків (В. І. Осадчий) [300, с. 804]; суспільні правоохоронні відносини (А. М. Удод) [384, с. 9].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 346 КК України. Суспільна небезпечність цього кримінального правопорушення полягає в тому, що воно порушує або може порушити нормальну роботу відповідного державного органу (ВРУ, КМУ, КСУ, Вищого спеціалізованого суду України, Генеральної прокуратури України, РП, НБУ) або добровільного об'єднання громадян (політичної партії). Унаслідок застосування погроз або фізичного насильства в державних чи громадських діячів може виникнути почуття страху, тривоги, неспокою за себе або своїх близьких родичів, можуть виникнути розлади психічного або фізичного здоров'я. Отже, винна особа створює перешкоди для якісної участі державних чи громадських діячів у громадському житті країни, для виконання ними своїх службових обов'язків, чим підривають авторитет відповідного органу або політичної партії [259, с. 328].

Безпосереднім основним об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 346 КК України, визнають встановлений законодавством порядок здійснення державними чи громадськими діячами своєї суспільно корисної діяльності (Г. Є. Болдарь) [257, с. 576]; нормальну роботу органів державної влади та об'єднань громадян, їх авторитет (Л. П. Брич) [297, с. 1058]; діяльність органів державної влади та політичних партій, їх авторитет (С. І. Дячук) [296, с. 1114]; суспільні відносини, що забезпечують законну, тобто таку, що ґрунтується на законах, інших нормативно-правових актах України, діяльність державних чи громадських діячів України, перелік яких наведено в ст. 346 КК України (В. І. Осадчий) [300, с. 807].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України. Суспільна небезпечність цього кримінального правопорушення полягає в тому, що внаслідок його вчинення

порушують або може бути порушено нормальну роботу правоохоронного органу, створюють перешкоди для виконання працівниками зазначених органів своїх службових обов'язків, підривають їх авторитет, заподіюють шкоду їх майну або майну їхніх близьких родичів. Учинення цього кримінального правопорушення може викликати в працівника правоохоронного органу почуття тривоги за власний чи близьких родичів матеріальний добробут, можуть виникнути розлади психічного або фізичного здоров'я, що може завадити йому успішно виконувати службові обов'язки [259, с. 330; 296, с. 1116–1117].

Безпосереднім основним об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України, визнають встановлений законодавством порядок здійснення працівниками правоохоронних органів своїх службових обов'язків (Г. Є. Болдарь) [257, с. 576]; регламентовану нормативно-правовими актами діяльність правоохоронних органів, їх авторитет (С. І. Дячук) [296, с. 1117]; авторитет держави в частині забезпечення своєчасного, повного й неупередженого виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом (М. І. Мельник) [297, с. 1059]; суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків, примусового виконання рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем (В. І. Осадчий) [300, с. 809].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 348 КК України. Це кримінальне правопорушення спрямоване на перешкоджання виконанню покладених на представника влади та працівника правоохоронного органу службових обов'язків, а також на перешкоджання виконанню покладених на члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця обов'язків щодо охорони громадського порядку [296, с. 1119]. Суспільна небезпечність цього злочину полягає в тому, що посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця унеможливлює виконання названими особами своїх службових обов'язків (у

випадку смерті) або істотно ускладнює їх роботу у зв'язку із заподіяною шкодою здоров'ю (у випадку замаху на вбивство). Крім того, у результаті вбивства або замаху на нього іноді стає неможливим запобігти вчиненню злочину, затримати підозрюваного або припинити порушення громадського порядку. У потерпілого, на якого було вчинено замах, а також у його колег після посягання на життя може виникнути почуття страху, тривоги, неспокою за себе або своїх близьких родичів, психічні чи фізичні розлади [259, с. 331].

Безпосереднім основним об'єктом цього кримінального правопорушення називають встановлений законодавством порядок здійснення працівниками правоохоронних органів своїх службових обов'язків (Г. Є. Болдарь) [257, с. 578]; авторитет і нормальну діяльність правоохоронних органів (Л. П. Брич) [297, с. 1062]; регламентовану нормативно-правовими актами діяльність правоохоронних органів, а також діяльність громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону/та військовослужбовців щодо охорони громадського порядку, їх авторитет (С. І. Дячук) [296, с. 1119]; суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків, а також діяльності щодо охорони громадського порядку члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (В. І. Осадчий) [300, с. 811].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 349 КК України. Як і кримінальне правопорушення, передбачене ст. 147 КК України, цей злочин є посяганням на фізичну свободу (волю) людини, її особисту недоторканність, проте характеризується більшою суспільною небезпечністю, з огляду на специфічний статус потерпілих та особливу мету злочинного посягання на їх фізичну свободу й особисту недоторканність [296, с. 1120]. Суспільна небезпечність цього злочину полягає в тому, що захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника на певний час унеможливлює виконання цими особами своїх службових обов'язків, що підриває авторитет того державного органу, де

працює потерпілий. Крім того, у потерпілого та його колег як наслідок після вчинення злочину може з'явитися почуття страху, тривоги, неспокою за себе або своїх близьких родичів, можуть виникнути психічні чи фізичні розлади [259, с. 334].

Безпосереднім основним об'єктом цього кримінального правопорушення визнають встановлений законодавством порядок здійснення працівниками правоохоронних органів своїх службових обов'язків (Г. Є. Болдарь) [257, с. 580]; регламентовану нормативно-правовими актами діяльність органів державної влади та правоохоронних органів, їх авторитет (С. І. Дячук) [296, с. 1120]; суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно встановленого порядку функціонування підприємств, установ, організацій, службових осіб (В. І. Осадчий) [300, с. 812]; авторитет органів державної влади (М. І. Хавронюк) [297, с. 1065].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 351 КК України. Конституцією України, а також законами України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року та «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 року передбачені правові гарантії забезпечення діяльності народних депутатів України, комітетів ВРУ, тимчасових слідчих комісій ВРУ та депутатів місцевих рад. Невиконання законних вимог цих осіб і колегіальних органів, створення штучних перешкод у їх роботі, а також надання їм неправдивої (недостовірної) інформації є виявом неповаги до представників українського народу в парламенті та представників інтересів територіальної громади села, селища, району, міста, області та їх громад. Саме тому такі діяння підривають авторитет ВРУ як єдиного органу законодавчої влади в нашій державі й органів місцевого самоврядування – сільських, селищних, міських, районних у місті, районних, обласних рад, чим порушується встановлене ст. 140 Конституції України право територіальної громади самостійно вирішувати питання місцевого значення. Крім того, діяння, передбачені в диспозиціях ч 1 та ч 2 ст. 351 КК, у певних випадках порушують механізм реалізації права на інформацію, яке гарантоване ст. 6 Закону України

«Про внесення змін до Закону України «Про інформацію» від 13 січня 2011 року [259, с. 336]. Положення ст. 351 КК України спрямовані на захист кримінально-правовими засобами діяльності органів законодавчої влади та місцевого самоврядування від перешкоджання її здійсненню з боку громадян, наділених владними повноваженнями. Суспільна небезпечність кримінального правопорушення полягає в тому, що в разі його вчинення порушують або може бути порушено нормальну роботу органів законодавчої влади та місцевого самоврядування, оскільки створюються перешкоди для виконання службових обов'язків обраними до них депутатами, що врешті позначається на ефективності системи народовладдя в державі загалом [296, с. 1124].

Безпосереднім основним об'єктом цього кримінального правопорушення визнають встановлений законодавством порядок здійснення повноважень народними депутатами України та депутатами місцевих рад (Г. Є. Болдарь) [257, с. 582]; авторитет і нормальну діяльність народних депутатів України, депутатів місцевих рад, парламентських комітетів і тимчасових слідчих комісій (Л. П. Брич) [297, с. 1069]; суспільні відносини, що забезпечують законну, тобто таку, що ґрунтується на законах, інших нормативно-правових актах України, діяльність народних депутатів України, депутатів місцевих рад, комітетів і тимчасових слідчих комісій Верховної Ради (В. І. Осадчий) [300, с. 815].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 351-1 КК України, визнають нормальну діяльність РП, а також її авторитет (Л. П. Брич) [297, с. 1070]; суспільні відносини, що забезпечують законну, тобто таку, що ґрунтується на законах, інших нормативно-правових актах України, діяльність РП, члена РП (В. І. Осадчий) [300, с. 817].

Безпосередній основний об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 351-2 КК України, визнають нормальну діяльність й авторитет ВРП, ВККС України (Л. П. Брич) [297, с. 1071]; суспільні відносини, що забезпечують законну, тобто таку, що ґрунтується на законах, інших

нормативно-правових актах України, діяльність ВРП, її органу чи члена, ВККС України чи її члена (В. І. Осадчий) [300, с. 818].

Узагальнюючи позиції вчених, можна підсумувати, що безпосередні основні об'єкти досліджуваних кримінальних правопорушень визначають як: 1) нормальну діяльність (діяльність, здійснювану відповідно до закону) представників влади й інших осіб у зв'язку з їх громадською діяльністю; 2) їхню службову діяльність; 3) порядок виконання ними обов'язків; 4) авторитет цих суб'єктів.

Вказівка на безпосередні основні об'єкти міститься в таких юридичних конструкціях: «під час виконання службових обов'язків» (ч. 1 ст. 342 КК України), «під час виконання обов'язків щодо охорони громадського порядку» (ч. 2 ст. 342 КК України), «з метою перешкодити виконанню службових обов'язків, здійсненню судово-експертної діяльності або добитися прийняття незаконного рішення» (ч. 1 ст. 343 КК України), «з метою перешкодити виконанню службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень» (ч. 1 ст. 344 КК України), «у зв'язку з виконанням службових обов'язків» (ч. 1–3 ст. 345, ч. 1 ст. 347, ч. 1 ст. 348 КК України), «у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю» (ч. 1-3 ст. 346 КК України), «у зв'язку з діяльністю щодо охорони громадського порядку» (ч. 1 ст. 348 КК України), «невиконання законних вимог» (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України).

В. І. Осадчий, аналізуючи юридичні конструкції «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «під час виконання службових обов'язків (обов'язків щодо охорони громадського порядку)», «з метою перешкодити виконанню службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень», «у зв'язку з діяльністю щодо охорони громадського порядку», які використано в низці досліджуваних складів злочинів, констатує, що посягання на працівників правоохоронних органів, інших осіб не є самоціллю. Навпаки, воно пов'язано виключно з виконанням службових чи громадських обов'язків. Саме шляхом впливу на потерпілого винний і посягає на виконання представником влади, працівником правоохоронного органу службових обов'язків, членом

громадського формування з охорони громадського порядку чи військовослужбовцем обов'язків з охорони громадського порядку. Тобто заподіяння шкоди потерпілому підпорядковується впливу на виконання представником влади, працівником правоохоронного органу службових обов'язків, членом громадського формування чи військовослужбовцем обов'язків з охорони громадського порядку. Такі юридичні конструкції вказують на об'єкт кримінального правопорушення. У цих конструкціях безпосередньо зазначено, що виконання службових обов'язків представником влади, працівником правоохоронного органу, членом громадського формування чи військовослужбовцем обов'язків з охорони громадського порядку й піддається посяганню шляхом безпосереднього заподіяння шкоди потерпілому [308, с. 13–14].

Слід ураховувати, що оптимальною концепцією родового об'єкта кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК України, є його тлумачення як порядку публічного управління. З огляду на зазначене, правовідносини, пов'язані з порядком виконання обов'язків представниками влади й іншими особами, слід визнавати безпосереднім основним об'єктом злочинів і кримінальних проступків проти представників влади.

Безпосередні основні об'єкти кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, різняться між собою насамперед за категорією потерпілих.

З огляду на ці положення, можна запропонувати такі дефініції безпосередніх основних об'єктів кримінальних правопорушень проти представників влади.

Безпосереднім основним об'єктом опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі ФГВФО

(ст. 342 КК України) є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них обов'язків.

Безпосереднім основним об'єктом втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України) є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них обов'язків.

Безпосереднім основним об'єктом втручання в діяльність державного діяча (ст. 344 КК України) є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них службових обов'язків.

Безпосереднім основним об'єктом погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них службових обов'язків.

Безпосереднім основним об'єктом погрози або насильства щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України) є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них службових обов'язків, пов'язаних з їх державною чи громадською діяльністю.

Безпосереднім основним об'єктом умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України) є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них службових обов'язків.

Безпосереднім основним об'єктом посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України) є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них обов'язків.

Безпосереднім основним об'єктом захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України) є

правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них обов'язків.

Безпосереднім основним об'єктом перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради (ст. 351 КК України) є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них обов'язків.

Безпосереднім основним об'єктом перешкоджання діяльності РП, члена РП (ст. 351-1 КК України) є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них обов'язків.

Безпосереднім основним об'єктом перешкоджання діяльності ВРП, ВККС України (ст. 351-2 КК України) є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них обов'язків.

Отже, безпосередніми основними об'єктами кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, є правовідносини, які регламентують порядок виконання цими особами покладених на них обов'язків [45, с. 68–69].

У юридичній літературі слушно зауважено, що споріднені безпосередні основні об'єкти декількох злочинів утворюють видовий об'єкт [161, с. 263]. З огляду на це, слід зауважити, що безпосередні основні об'єкти окремих кримінальних правопорушень проти представників влади регламентують ті самі або схожі правовідносини, що утворюють видовий об'єкт правопорушень проти представників влади. Натомість кримінальні правопорушення проти представників влади суттєво різняться за ознаками безпосередніх додаткових об'єктів.

В. І. Осадчий правильно виокремив елементи суспільних відносин безпосереднього об'єкта злочинів проти правоохоронної діяльності, які притаманні й кримінальним правопорушенням проти представників влади.

До них належать:

предмет відносин – встановлена законом необхідність виконати покладені службові чи громадські обов'язки представником влади, працівником

правоохоронного органу, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовцем;

суб'єкти відносин (представник влади; працівник правоохоронного органу; близькі родичі цих осіб; член громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовець. Окреслене коло осіб охоплює потерпілих від злочину. Суб'єктами цих відносин є і особи, які вчиняють посягання на потерпілих у зв'язку з виконанням ними службових чи громадських обов'язків);

соціальний зв'язок між учасниками суспільних відносин [308, с. 13–14].

Безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. В. І. Осадчий зазначає, що під час вчинення злочинів проти правоохоронної діяльності злочинний вплив чинять безпосередньо на особу працівника правоохоронного органу, його близьких родичів, власність цих осіб. Тобто, поряд із посяганням на правоохоронну діяльність, відбувається злочинний вплив безпосередньо на відносини, що забезпечують інтереси (блага) зазначених осіб. Вони є додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом під час вчинення злочинів проти правоохоронної діяльності [308, с. 16]. В іншому випадку цей науковець додатковим об'єктом злочинів, передбачених ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК, визнає основні особисті й майнові цінності (блага) представника влади, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку та державного кордону, військовослужбовця [307, с. 5].

В. В. Кузнецов стверджує, що аналіз обов'язкових додаткових безпосередніх об'єктів злочинів, які поставлені під правову охорону нормами, що встановлюють відповідальність за посягання на авторитет суб'єкта державної охорони, дає змогу запропонувати їх перелік: 1) життя працівника правоохоронного органу (ч. 2 ст. 347, ст. 348 КК України); життя близького родича працівника правоохоронного органу (ч. 2 ст. 347, ст. 348 КК України); 2) здоров'я працівника правоохоронного органу (ч. 3 ст. 342, ч. 1–4 ст. 345, ч. 2 ст. 347, ст. 348 КК України); здоров'я близького родича працівника

правоохоронного органу (ч. 1–4 ст. 345, ч. 2 ст. 347, ст. 348 КК України); 3) воля, честь та гідність працівника правоохоронного органу (ч. 2, 3 ст. 342, ч. 1, 2 ст. 343, ст. 349 КК України); воля, честь та гідність близького родича працівника правоохоронного органу (ч. 1, 2 ст. 343, ст. 349 КК України); 4) власність працівника правоохоронного органу (ч. 1 ст. 345, ч. 1, 2 ст. 347 КК України); власність близького родича працівника правоохоронного органу (ч. 1 ст. 345, ч. 1, 2 ст. 347 КК України) [272, с. 84].

О. О. Кирбят'єв як додатковий обов'язковий об'єкт кримінальних правопорушень, що посягають на професійну діяльність працівників правоохоронних органів, визначає суспільні відносини у сфері забезпечення особистої й тілесної недоторканності працівника правоохоронного органу та (або) його близьких родичів і (або) відносини у сфері забезпечення недоторканності власності зазначених осіб [232, с. 273].

Такі характеристики додаткових об'єктів кримінальних правопорушень проти правоохоронної діяльності (В. І. Осадчого), кримінальних правопорушень проти авторитету суб'єкта державної охорони (В. В. Кузнецова), кримінальних правопорушень, що посягають на професійну діяльність працівників правоохоронних органів (О. О. Кирбят'єва), засвідчують, що ці об'єкти безпосередньо пов'язані з безпосередніми додатковими об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади.

Водночас критично сприймають використані під час позначення додаткового обов'язкового об'єкта звороти «особиста й тілесна недоторканність», «недоторканність власності» – вони є нетиповими для кримінально-правової науки й поступаються таким усталеним формулюванням відповідних об'єктів, як правовідносини щодо охорони життя, здоров'я, власності.

Додатковим об'єктом злочинів, пов'язаних із посяганнями на суб'єктів управлінської діяльності, В. О. Навроцький слушно визнає суспільні відносини, які забезпечують життя, здоров'я, честь, гідність і власність особи [294, с. 593].

Такі позиції вчених формують загальне уявлення про додаткові об'єкти, кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України. Однак питання про додаткові об'єкти кожного з цих деліктів потребують конкретизації. З цією метою слід детальніше проаналізувати позиції науковців щодо додаткових об'єктів окремих кримінальних правопорушень проти представників влади.

1. Безпосередній додатковий об'єкт опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі ФГВФО (ст. 342 КК України).

Безпосереднім додатковим об'єктом складу цього кримінального правопорушення І. М. Залялова визнає суспільні відносини, що забезпечують особисту недоторканність працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, а також їх здоров'я [226, с. 40], а С. І. Дячук – особисту недоторканність потерпілого [296, с. 1103]. Л. П. Брич додатковим обов'язковим об'єктом цього кримінального правопорушення називає особисту недоторканність особи [297, с. 1050]. Для кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 та 2 ст. 342 КК України, сумнівною видається вказівка на здоров'я, оскільки, слушно зауважує В. І. Осадчий, протидія, що утворює опір у ч. 1 та 2 ст. 342 КК України, може бути лише ненасильницькою [300, с. 797].

Г. Є. Болдарь додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом аналізованого кримінального правопорушення вважає також правосуддя в тому випадку, коли потерпілим є державний виконавець або працівник правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду (наприклад, про примусовий привід для проведення експертизи) [257, с. 568–569].

Певні особливості притаманні безпосередньому додатковому об'єкту злочину, передбаченого ч. 3 ст. 342 КК України, з огляду на наявні кваліфікуючі ознаки, які означені конструкцією «дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, поєднані з примушенням цих осіб шляхом насильства або

погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій». В. І. Осадчий стверджує, що додатковий безпосередній об'єкт цього злочину утворюють суспільні відносини, які забезпечують здоров'я, волю, безпеку, тілесну недоторканність потерпілого [300, с. 793]. Інші дослідники називають цей об'єкт додатковим обов'язковим безпосереднім і тлумачать його як фізичну та психічну недоторканність потерпілого, його здоров'я (А. С. Габуда) [188, с. 10]; психічне та фізичне здоров'я потерпілих (Г. Є. Болдарь) [257, с. 569]. У кваліфікованому складі цього кримінального правопорушення (ч. 3 ст. 342 КК України) йдеться виключно про безпосередній додатковий обов'язковий об'єкт кримінального правопорушення.

Отже, безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 та 2 ст. 342 КК України, є правовідносини, які забезпечують особисту недоторканність представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи ФГВФО. У випадку вчинення цього кримінального правопорушення щодо державного виконавця або працівника правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду, таким об'єктом також є правовідносини, що забезпечують охорону правосуддя.

Безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 342 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону особистої недоторканності, здоров'я та волі потерпілих осіб, зазначених у ч. 1 та 2 ст. 342 КК України.

2. Безпосередній додатковий об'єкт втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України). Г. Є. Болдарь стверджує, що додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом аналізованого кримінального правопорушення є правосуддя в тому випадку, коли потерпілим є державний виконавець або працівник правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду [257, с. 572]. Натомість В. І. Осадчий вважає, що додатковий

безпосередній об’єкт цього кримінального правопорушення (залежно від вияву впливу) – суспільні відносини, що забезпечують, наприклад, безпеку потерпілого, його особисті інтереси [300, с. 800].

Тож у випадку вчинення цього кримінального правопорушення щодо державного виконавця або працівника правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду, безпосереднім додатковим обов’язковим об’єктом також є правовідносини, що забезпечують охорону правосуддя.

В усіх інших випадках безпосереднім додатковим факультативним об’єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 343 КК України, можуть бути правовідносини, які забезпечують охорону волі, честі, гідності працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, їхніх близьких родичів.

3. Безпосередній додатковий об’єкт втручання у діяльність державного діяча (ст. 344 КК України). Безпосередній додатковий об’єкт цього кримінального правопорушення схожий на безпосередній додатковий об’єкт втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця. Різняться вони лише категорією потерпілих. З огляду на зазначене, безпосереднім додатковим факультативним об’єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 344 КК України, можуть бути правовідносини, які забезпечують охорону волі, честі, гідності державного діяча.

4. Безпосередній додатковий об’єкт погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України). Його тлумачать по-різному, зокрема як психічну й тілесну недоторканність працівників правоохоронних органів або їх близьких родичів, їх здоров’я, майнові інтереси (А. В. Бойко) [23, с. 81]; психічну недоторканність працівників правоохоронних органів або їхніх близьких родичів, їх здоров’я (Л. П. Брич) [297, с. 1055]; суспільні відносини, що забезпечують особисту недоторканність працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, а також їх здоров’я (І. М. Залялова) [226, с. 39–41]; психічну недоторканність, здоров’я (І. М. Ізай)

[227, с. 8]; суспільні відносини, що забезпечують здоров'я, безпеку, недоторканність, волю потерпілих, якими є працівник правоохоронного органу, його близькі родичі (В. І. Осадчий) [300, с. 804].

Лише деякі дослідники слушно зауважують, що безпосередній додатковий об'єкт цього злочину обов'язковий, і визначають його як суспільні відносини, що існують щодо охорони здоров'я та психічної недоторканності працівника такого органу, а також його близьких родичів і їхнього майна (В. П. Беленок) [12, с. 112]; суспільні відносини у сфері забезпечення особистої недоторканності та здоров'я працівника правоохоронного органу та (або) його близьких родичів, та (або) відносини у сфері забезпечення недоторканності власності зазначених осіб (А. М. Удод) [384, с. 9].

Г. Є. Болдарь пропонує диференційований підхід до визначення додаткових обов'язкових об'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України. На його думку, додатковим обов'язковим об'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, є психічне здоров'я працівника правоохоронного органу або його близького родича [257, с. 574]. Додатковим обов'язковим об'єктом злочинів, передбачених ч. 2 та ч. 3 ст. 345 КК України, є фізичне здоров'я працівника правоохоронного органу або його близького родича [257, с. 574].

Безумовно, додатковий об'єкт цього кримінального правопорушення пов'язаний з посяганням на психічну недоторканність і здоров'я зазначених потерпілих. У певних випадках можуть чинити вплив і на їхню волю. Однак у будь-якому випадку не можуть страждати відносини власності, оскільки винний на них не посягає. Під час погрози знищенням чи пошкодженням майна відбувається посягання на психічну недоторканність, проте не на власність.

Очевидно, що слід диференційовано визначати безпосередні додаткові об'єкти цього кримінального правопорушення залежно від його складів.

З огляду на зазначене, безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону психічної недоторканності

працівника правоохоронного органу та його близьких родичів, а кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 та 3 ст. 345 КК України, – правовідносини, які забезпечують охорону здоров'я зазначених потерпілих. Безпосереднім додатковим факультативним об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, можуть бути правовідносини, які забезпечують охорону волі працівника правоохоронного органу та його близьких родичів.

5. Безпосередній додатковий об'єкт погрози або насильства щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України). В. І. Осадчий стверджує, що додатковий безпосередній об'єкт цього злочину – це суспільні відносини, що забезпечують здоров'я, волю, безпеку, недоторканність таких осіб чи їхніх близьких родичів [300, с. 807]. Натомість деякі дослідники конкретизують, що йдеться про додатковий обов'язковий об'єкт, і визначають його як недоторканність державних чи громадських діячів, їх здоров'я (Л. П. Брич) [297, с. 1058]; недоторканність державних і громадських діячів, гарантована законом (С. І. Дячук) [296, с. 1114].

Г. Є. Болдарь обстоює диференційований підхід до визначення додаткових обов'язкових об'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 346 КК України. Він вважає, що додатковим обов'язковим об'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 346 КК України, є психічне здоров'я державного чи громадського діяча або його близького родича [257, с. 576], а додатковим обов'язковим об'єктом злочинів, передбачених ч. 2 та ч. 3 ст. 346 КК України, є фізичне здоров'я державного чи громадського діяча або його близького родича [257, с. 576].

З огляду на те, що конструкції кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345 та 346 КК України, схожі між собою, безпосередній додатковий об'єкт слід визначити аналогічно кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 345 КК України, з урахуванням іншого потерпілого.

Отже, безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 346 КК України, є правовідносини, які

забезпечують охорону психічної недоторканності державного чи громадського діяча та його близьких родичів, а кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2, 3 ст. 346 КК України, – правовідносини, що забезпечують охорону здоров'я зазначених потерпілих. Безпосереднім додатковим факультативним об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 346 КК України, можуть бути правовідносини, які забезпечують охорону волі державного чи громадського діяча та його близьких родичів.

6. Безпосередній додатковий об'єкт умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України).

Безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом цього кримінального правопорушення визнають відносини власності (Г. Є. Болдарь) [257, с. 576]; право приватної власності працівників правоохоронних органів, їх близьких родичів, громадську безпеку (С. І. Дячук) [296, с. 1117]; суспільні відносини, що забезпечують право власності (І. М. Залялова) [226, с. 40]; право приватної власності (М. І. Мельник) [297, с. 1059]; суспільні відносини, що забезпечують власність (В. І. Осадчий) [300, с. 809]. Вказівка на форму власності видається зайвою, оскільки в диспозиції статті не має обмеження щодо форми власності майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, яке знищують чи пошкоджують.

Безпосереднім додатковим факультативним об'єктом цього кримінального правопорушення визнають суспільні відносини, що забезпечують громадський порядок, екологічну безпеку, життя або здоров'я людини (І. М. Залялова) [226, с. 40]; громадський порядок, екологічну безпеку, життя або здоров'я людини (М. І. Мельник) [297, с. 1059]. Отже, позиції вчених щодо безпосередніх додаткових факультативних об'єктів цього кримінального правопорушення майже збігаються, за винятком обраної концепції об'єкта загалом (цінності чи суспільні відносини).

Під час учинення дій, відповідальність за які передбачена ч. 2 ст. 347 КК України, на думку В. І. Осадчого, додатковими факультативними

безпосередніми об’єктами можуть бути суспільні відносини, що забезпечують життя, здоров’я потерпілих, якими є працівники правоохоронних органів, працівники органу державної виконавчої служби, приватні виконавці, їхні близькі родичі, інші особи [300, с. 809].

У випадку вчинення знищення або пошкодження майна загальнонебезпечним способом, на переконання Г. Є. Болдаря, такі цінності, як життя та здоров’я працівників правоохоронних органів, їхніх близьких родичів і сторонніх осіб, а також суспільна безпека є додатковим факультативним безпосереднім об’єктом, адже їм може бути й не завдано шкоди [257, с. 576].

Безпосереднім додатковим обов’язковим об’єктом цього кримінального правопорушення, якщо воно спричиняє загибель людей чи інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 347 КК України), Г. Є. Болдарь вважає життя та здоров’я працівників правоохоронних органів, їхніх близьких родичів і сторонніх осіб, а також суспільну безпеку [257, с. 576].

Тож безпосереднім додатковим обов’язковим об’єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону права власності працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця (зокрема після звільнення з посади) чи їхніх близьких родичів, а безпосереднім додатковим факультативним – правовідносини, які забезпечують охорону громадського порядку, екологічної безпеки, життя або здоров’я людини.

Безпосередній додатковий об’єкт кваліфікованих складів умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця слід диференціювати.

У випадку вчинення злочину шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом безпосереднім додатковим факультативним об’єктом кримінального правопорушення є правовідносини, які забезпечують охорону життя та здоров’я людей, а також громадську безпеку.

У випадку знищення або пошкодження майна, що спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки, безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом є правовідносини, які забезпечують охорону життя та здоров'я людей.

7. Безпосередній додатковий об'єкт посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України). Безпосередній додатковий обов'язковий об'єкт цього злочину визначають як життя та здоров'я працівника правоохоронного органу або його близького родича, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (Г. Є. Болдарь) [257, с. 578]; життя людини (Л. П. Брич) [297, с. 1062]; життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону та військовослужбовця (С. І. Дячук) [296, с. 1119]; суспільні відносини, що забезпечують життя зазначених осіб (В. І. Осадчий) [300, с. 811]. І. М. Ізай додатковими безпосередніми об'єктами називає психічну недоторканість, здоров'я, життя [227, с. 8].

Насамперед слід зазначити, що об'єкт цього кримінального правопорушення виключно безпосередній додатковий обов'язковий. Водночас дискусія триває з приводу того, чи це лише життя, чи життя та здоров'я. Імовірно, безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 348 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, оскільки винний завжди посягає на життя цих осіб. Водночас правовідносини, які забезпечують охорону здоров'я зазначених суб'єктів, є безпосереднім додатковим факультативним об'єктом цього кримінального правопорушення, оскільки шкода йому завдається не завжди [30, с. 103].

8. Безпосередній додатковий об'єкт захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України).

Безпосередній додатковий об'єкт цього злочину, з огляду на його вид (обов'язковий чи факультативний), визначають по-різному: безпосередній додатковий обов'язковий – як особисту волю людини (І. М. Залялова) [226, с. 39–41]; волю, честь і гідність представника влади, працівника правоохоронного органу або їх близьких родичів (Г. Є. Болдарь) [257, с. 580]; свободу та недоторканність людини (С. І. Дячук) [296, с. 1120]; суспільні відносини, що забезпечують волю представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів (можливість обирати місце свого перебування на власний розсуд) (В. І. Осадчий) [300, с. 812]; волю, честь і гідність особи (М. І. Хавронюк) [297, с. 1065]; безпосередній додатковий факультативний – як життя та здоров'я представника влади, працівника правоохоронного органу або їхніх близьких родичів (Г. Є. Болдарь) [257, с. 580]; життя чи здоров'я особи (М. І. Хавронюк) [297, с. 1065]. І. М. Ізай не конкретизує різновид безпосередніх додаткових об'єктів і відносить до них особисту свободу й недоторканність [227, с. 8].

Видається, що безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 349 КК України, є правовідносини, які забезпечують охорону волі представника влади, працівника правоохоронного органу чи їхніх близьких родичів, а безпосереднім додатковим факультативним – правовідносини, які забезпечують охорону честі, гідності, життя чи здоров'я зазначених осіб.

Отже, безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади є як обов'язковими, так і факультативними. Вивчення юридичних характеристик таких об'єктів дає підстави точніше визначити змістові ознаки суспільної небезпеки вчиненого діяння, а також обов'язкові й факультативні ознаки їх об'єктивної сторони [30, с. 104].

1.4. Потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади

Концептуальні засади потерпілого від кримінального правопорушення в теорії кримінального права. З'ясування суті виду потерпілого має значення для: встановлення соціальної природи відповідного кримінального правопорушення; визначення його характеру й ступеня суспільної небезпечності; розв'язання питань про криміналізацію чи декриміналізацію діяння, диференціацію кримінальної відповідальності; розмежування кримінальних правопорушень, їх кваліфікації; призначення покарання; для вирішення питань чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі та звільнення від кримінальної відповідальності [20, с. 106].

Ситуація щодо правильної інтерпретації поняття «потерпілий» ускладняється тому, що в сучасній правовій доктрині виокремлюють кримінально-правове, кримінологічне та кримінальне процесуальне поняття потерпілого: кримінально-правове – потерпілий від кримінального правопорушення, кримінологічне – жертва кримінального правопорушення, кримінальне процесуальне – потерпілий у кримінальному провадженні. Тобто вчення про потерпілого має очевидний міждисциплінарний характер [221, с. 158].

Нині склалося два підходи до кримінально-правового розуміння потерпілого: перший передбачає вузьке і широке значення цього терміна, а другий – три концепції потерпілої особи.

Насамперед увагу зосередимо на вузькому та широкому підходах. Відповідно до вузького підходу, потерпілим є людина [221, с. 160]. Прихильники його визначали потерпілого від злочину як факультативну ознаку об'єкта злочину, що характеризує людину, стосовно якої вчиняють злочин та/або якій, відповідно до кримінально-правової норми, злочином завдають істотну шкоду (чи створюють загрозу її заподіяння) [291, с. 82–83].

Натомість зміст широкого підходу полягає в тому, що потерпілим пропонують визнавати не лише людину, а й інших соціальних суб'єктів, зокрема

юридичну особу, державу, інше соціальне утворення (зокрема, організацію, що діє без створення юридичної особи), яким заподіюють шкоду (фізичну, майнову, моральну, організаційну, політичну тощо) або створюють загрозу заподіяння такої шкоди [221, с. 160; 335, с. 39–55; 361, с. 60].

Водночас є й інша інтерпретація поглядів щодо кримінально-правового розуміння потерпілого, у межах якої виокремлюють три концепції потерпілого від кримінального правопорушення: «потерпілий – фізична особа», «потерпілий – фізична та юридична особа», «потерпілий – будь-який соціальний суб'єкт» [381, с. 81]. Слушні міркування щодо них висловлено в юридичній літературі. Має рацію А. А. Вознюк у тому, що визнання потерпілим від кримінального правопорушення лише фізичної особи, якій кримінальним правопорушенням завдано шкоди чи створено загрозу її заподіяння, не дає змоги охопити всіх суб'єктів, яким кримінальним правопорушенням може бути завдано шкоди, а також воно не відповідає положенням кримінального процесуального законодавства. Визнання потерпілим від кримінального правопорушення будь-якого суб'єкта, якому кримінальним правопорушенням завдано шкоду чи створено загрозу її заподіяння, – це концепція, яка максимально повно охоплює всіх суб'єктів, яким кримінальним правопорушенням може бути завдано шкоди або створено загрозу її заподіяння. Однак вона автоматично перетворює цю ознаку складу кримінального правопорушення на обов'язкову ознаку його об'єкта. Визнання потерпілим від кримінального правопорушення фізичної та юридичної особи, яким кримінальним правопорушенням завдано шкоди чи створено загрозу її заподіяння, – це концепція максимально повно відповідає положенням кримінального процесуального та цивільного законодавства. У такому разі потерпілого слід вважати факультативною ознакою об'єкта кримінального правопорушення [179, с. 197]. Логічні міркування з цього приводу обстоює й І. М. Ткаченко, на думку якої, така концепція узгоджується з положенням кримінального, кримінального процесуального та цивільного законодавства, знайшла підтримку серед учених, а також є основою вдосконалення відповідних

положень закону про кримінальну відповідальність у проєкті нового КК України. Фізичні та юридичні особи є первинними ланками інших соціальних суб'єктів, зокрема держави та суспільства. Натомість немає потреби суспільство й державу визнавати потерпілими від кримінального правопорушення, адже реалізація відповідних прав і свобод таких суб'єктів у КПК України неможлива, з огляду на відсутність відповідного інструментарію [381, с. 81–82]. На переконання А. А. Вознюка та Д. В. Каменського, розв'язання проблеми вбачається передусім в уточненні поняття потерпілого в теорії кримінального права та його відмежуванні від інших учасників кримінально-правових відносин. Слід також дослідити питання щодо визначення кримінально-правового статусу окремих осіб, які безпосередньо не належать до потерпілих чи суб'єктів кримінальних правопорушень, однак пов'язані з ознаками складу злочину чи кримінального проступку [185].

Не заглиблюючись у безперервну дискусію про обсяг і конструктивні ознаки поняття «потерпілий», оскільки це не предмет нашого дослідження, зазначимо лише, що в контексті дослідження кримінальних правопорушень проти представників влади не викликає сумніву той факт, що представник влади – це виключно фізична особа. Однак вважаємо обґрунтованою позицію, відповідно до якої потерпілою можуть бути як фізична, так і юридична особа, оскільки аргументи, які наводять прихильники цієї концепції, видаються переконливими й узгоджуються з положеннями як кримінального, так і кримінального процесуального законодавства.

У кримінальному праві особа стає потерпілою від кримінального правопорушення з моменту його вчинення, незалежно від того, чи було його зареєстровано. Саме з цього моменту виникають її права, передбачені КК України, зокрема на відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди, примирення з винним [186].

З'ясування загальних положень про потерпілу особу в теорії кримінального права дає підстави спростувати позицію А. О. Цховребова про те, що працівника правоохоронного органу (як представника влади) можна визнати

предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 343 КК, оскільки через негативний вплив на них (тобто як на предмети) страждає безпосередній об'єкт цього посягання [406, с. 8]. Ототожнення потерпілого з предметом кримінального правопорушення не витримує жодної критики, і, навіть якщо припустити революційність пропонованого підходу, він суперечить постулатам теорії кримінального права в частині окремого тлумачення ознак потерпілого (як передусім фізичної особи) та предмета (як речей матеріального світу), що є конститутивними ознаками об'єкта кримінального правопорушення.

Актуальні питання класифікації та уніфікації потерпілих у кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342-345, 346, 347, 348, 349, 351–351-2 КК України. У кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342-345, 346, 347, 348, 349, 351–351-2 КК України, потерпілими визнають різні категорії фізичних осіб:

1) представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, уповноважену особу ФГВФО (ст. 342 КК України);

2) працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, а також близького родича державного виконавця або приватного виконавця (ст. 343 КК України);

3) державного діяча – Президента України, Голову ВРУ, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена КМУ, Голову КСУ, суддю КСУ, Голову або члена ВРП, Голову або члена ВККС України, Уповноваженого ВРУ з прав людини або його представника, Директора НАБУ, Директора ДБР, Директора БЕБ України, Генерального прокурора, Голову РП або іншого члена РП, Голову або члена ЦВК, Голову НБУ, члена Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голову АМКУ, Голову ФДМУ, Голову Держкомтелерадіо, члена НКРЕКП (ст. 344 КК України);

4) працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів (ст. 345 КК України);

5) державного чи громадського діяча – Президента України, Голову ВРУ, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена КМУ, Голову або члена ВРП, Голову або члена ВККС України, Голову або суддю КСУ або ВС чи вищих спеціалізованих судів, Генерального прокурора, Директора НАБУ, Директора БЕБ України, Директора ДБР, Уповноваженого ВРУ з прав людини, Голову або іншого члена РП, Голову НБУ, керівника політичної партії України, а також щодо їхніх близьких родичів (ст. 346 КК України);

6) працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця (зокрема після звільнення з посади) чи їхніх близьких родичів (ст. 347 КК України);

7) працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України);

8) представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів (ст. 349 КК України);

9) народного депутата України, депутата місцевої ради (ст. 351 КК) України;

10) члена РП (ст. 351-1 КК України);

11) члена ВРП, члена ВККС України (ст. 351-2 КК України).

Аналіз зазначених категорій потерпілих дає підстави висловити низку зауважень щодо дотримання вимог законодавчої техніки під час конструювання досліджуваних кримінально-правових заборон.

По-перше, законодавець довільно оперує юридичною термінологією. Наприклад, термін «представник влади» використано в ст. 342 КК України, хоча в цій самій статті йдеться про інших представників влади, зокрема працівника правоохоронного органу.

По-друге, трапляється застосування різних підходів до конструювання переліку потерпілих. Цей факт можна продемонструвати на прикладі опису

потерпілих осіб від кримінальних правопорушень проти представників влади. Потерпілим в одному випадку визнають виключно працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (ст. 345 КК України), у другому – працівника правоохоронного органу, їхніх близьких родичів, а також представника влади (ст. 349 КК України), у третьому – працівника правоохоронного органу, представника влади, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноважену особу ФГВФО (ст. 342 КК України), у четвертому – працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, а також близького родича державного виконавця або приватного виконавця (ст. 343 КК України); у п’ятому – працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця (зокрема після звільнення з посади) чи їхніх близьких родичів (ст. 347 КК України); у шостому – працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України) [32, с. 105–107; 35, с. 100–103; 36, с. 192–193]. Ці та інші проблемні питання висвітлено в додатку Г.

Видається, що така хаотична побудова диспозицій досліджуваних статей у контексті опису ознак потерпілих осіб є необґрунтованою. Тому необхідно розробити уніфіковані підходи до цієї ознаки досліджуваних деліктів.

Аналіз диспозицій ст. 342-345, 346, 347, 348, 349, 350-352 КК України дає підстави згрупувати потерпілих від цих кримінальних правопорушень і виокремити серед них таких осіб:

1) представник влади (ст. 342, 349 КК України);

2) працівник правоохоронного органу (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України);

3) державний виконавець (ст. 342 КК України);

4) приватний виконавець (ст. 342, 343, 347 КК України);

5) член громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону (ст. 342, 348 КК України);

6) військовослужбовець (ст. 342, 348 КК України);

7) уповноважена особа ФГВФО (ст. 342 КК України);

8) судовий експерт (ст. 343 КК України);

9) працівник органу державної виконавчої служби (ст. 343, 347 КК України);

10) близький родич (ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України);

11) державний діяч (ст. 344 КК України);

12) державний чи громадський діяч (ст. 346 КК України);

13) народний депутат України (ст. 351 КК України);

14) депутат місцевої ради (ст. 351 КК України);

15) член РП (ст. 351-1 КК України);

16) член ВРП (ст. 351-2 КК України);

17) член ВККС України (ст. 351-2 КК України).

Представник влади як потерпілий від кримінальних правопорушень, охоплених розділом XV Особливої частини КК. Термін «представник влади» використовують для позначення потерпілих лише в ст. 342, 349 КК України. Водночас в інших заборонних кримінально-правових нормах згадано про окремі категорії представників влади. Ідеться про кримінальні правопорушення, передбачені іншими розділами Особливої частини КК, крім розділу XV, зокрема розділом I (ст. 112 КК України «Посягання на життя державного чи громадського діяча», ст. 114-1 КК України «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань») і розділом XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» (ст. 376 «Втручання в діяльність судових органів», ст. 377 КК України «Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного», ст. 378 КК України «Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного», ст. 379 КК України «Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв’язку з їх діяльністю, пов’язаною зі здійсненням правосуддя»).

Водночас у цьому випадку кримінальні правопорушення проти представників різних гілок влади визнають посяганнями на інші об’єкти кримінально-правової охорони [36, с. 194–195].

Слід насамперед з’ясувати, хто є представником влади. У постанові Пленуму ВСУ «Про судову практику у справах про хабарництво» від 26 квітня 2002 року № 5 роз’яснено, що до представників влади входять, зокрема, працівники державних органів та їх апарату, які наділені правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов’язкові для виконання юридичними та фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості [351]. Особу, яка виконує функції представника влади, вважають службовою особою (ст. 18, 364 КК України).

У кримінальному законодавстві деяких зарубіжних країн визначено дефініцію потерпілих від досліджуваних деліктів, зокрема представників влади. Відповідно до ч. 4 ст. 316 КК Вірменії, представником влади вважають особу, яка служить у державних органах та органах місцевого самоврядування, наділена в установленому порядку розпорядчими повноваженнями щодо осіб, які не перебувають у його службовому підпорядкуванні [262]. У ст. 155 КК Норвегії державною посадовою особою вважають будь-кого, хто здійснює публічні повноваження від імені держави або муніципалітету або має таку компетенцію в силу своєї посади [448]. Представником влади в ст. 328 КК Таджикистану й інших статтях цього Кодексу визнано особу, яка служить в органах державної влади й наділена в установленому законом порядку розпорядчими повноваженнями щодо осіб, які не перебувають від неї в службовій залежності [264].

В. І. Осадчий зазначає, що представник влади – громадянин України, який працює в центральних чи місцевих органах державної влади та виконує керівні функції держави в масштабі всієї країни чи окремої адміністративно-територіальної одиниці або працює в органах місцевого самоврядування, вимоги якого в межах наданих повноважень є обов’язковими для виконання всіма розташованими на відповідній території органами виконавчої влади,

об’єднаннями громадян, підприємствами, установами й організаціями, службовими особами, а також громадянами, які постійно або тимчасово перебувають на відповідній території [300, с. 793].

Слово «представник» може позначати: 1) особу, яка представляє кого-, що-небудь, діє за чиїмось дорученням, від імені когось, виражаючи чиїсь інтереси; 2) виборну особу, що представляє в державних органах інтереси народу чи якоїсь його частини, зокрема в сполученнях зі словами «влада», «уряд», «командування» тощо; 3) службову чи урядову особу, що представляє кого-, що-небудь, обстоює чиїсь інтереси (держави, установи тощо) [78, с. 1104].

Слово *«влада»* може мати такі значення: 1) право керувати державою, політичне панування; 2) керівні державні органи; уряд; 3) право та можливість розпоряджатися, керувати ким-, чим-небудь [78, с. 193].

У кримінальному праві поняття «представник влади» означає саме представника державної влади. Підтвердженням цього слугує назва розділу XV Особливої частини КК, у якому йдеться про авторитет саме органів державної влади.

Основними ознаками представників влади є те, що вони: беруть участь у правових відносинах, які випливають зі змісту їх посадових повноважень, не лише в межах свого апарату, своєї установи, а й з непідлеглими особами, органами, установами; діють у межах цих відносин від імені органів держави та самі безпосередньо можуть уживати заходів, необхідних для виконання законних вимог, які вони мають реалізовувати відповідно до правового статусу; серед заходів, що застосовують до підлеглих осіб, можуть бути також заходи примусового характеру, чітко визначені в законодавчих актах, реалізацію яких здійснюють також відповідно до законодавчої процедури [358, с. 145].

У проєкті нового КК України представника влади визначають як публічну службову особу, уповноважену в межах своєї компетенції пред’являти вимоги та приймати рішення, обов’язкові для виконання будь-якою юридичною чи фізичною особою (п. 46 ч. 2 ст. 1.4.1) [242].

На підставі зазначеного можна дійти висновку, що представник влади – це службова особа державного органу, уповноважена представляти державу, яка діє за її дорученням чи від її імені, наділена правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними та фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості.

Представник влади набуває статусу спеціального потерпілого в тих випадках, коли відбувається посягання на його життя, здоров'я, власність, інші охоронювані законом права цього суб'єкта, авторитет органу, який він представляє, у зв'язку з тим, що він висуває (висував чи висуватиме) вимоги, а також приймає рішення, обов'язкові для виконання юридичними та фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості й за умови, що за вчинене на нього посягання кримінальну відповідальність встановлено в спеціальній кримінально-правовій нормі. В інших випадках представник влади є загальним потерпілим.

До представників влади відносять, зокрема, народних депутатів України, суддів, прокурорів, слідчих, поліцейських, інспекторів державних інспекцій, лісничих, військових комендантів тощо [297, с. 1128].

Переважна більшість потерпілих від кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342-345, 346, 347, 348, 349, 350-352 КК України, належить до представників влади.

Перелік таких потерпілих дає підстави стверджувати, що термін «представник влади» в диспозиціях досліджуваних статей слід тлумачити у *вузькому* (кримінально-правовому) значенні. Якщо в широкому значенні цей термін охоплює всіх без винятку представників влади, то у вузькому, кримінально-правовому – обмежене коло представників влади. У вузькому значенні зміст цього поняття індивідуальний у кожному конкретному випадку й залежить від інших потерпілих, про яких ідеться в певній кримінально-правовій нормі, а також інших статтях Особливої частини, які забезпечують кримінально-правову охорону представників влади. Наприклад, у ст. 349 КК України термін

«представник влади» охоплює будь-яких представників влади, крім працівників правоохоронних органів, оскільки останніх визнано самостійною категорією потерпілих у цій кримінально-правовій забороні.

Працівник правоохоронного органу як потерпілий від кримінальних правопорушень, охоплених розділом XV Особливої частини КК. Не викликає заперечення той факт, що за загальним правилом працівник правоохоронного органу є представником влади. Однак у статтях КК ці терміни розмежовано. Працівник правоохоронного органу є найпоширенішою категорією потерпілих у досліджуваних кримінальних правопорушеннях (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України). Водночас окремі категорії потерпілих, які не позначені терміном «працівник правоохоронного органу» і про яких зазначено в досліджуваних статтях, як видається, можна віднести до працівників правоохоронних органів.

Застосування методу порівняльного дослідження дало змогу проаналізувати відповідні норми кримінального права кількох юрисдикцій (США, Англії, Німеччини, Канади, Польщі, України тощо). Зокрема, було продемонстровано, що в той час як деякі держави захищають як державних службовців (наприклад, президентів та інших високопосадовців), так і працівників правоохоронних органів від незаконних нападів, інші країни передбачають спеціальний режим відповідальності лише за напад або погрози поліцейським. Водночас законодавчі підходи, схожі на положення, відображені в кримінальному законодавстві України, є збалансованішими, порівняно з іншими юрисдикціями [421].

Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-XII, *правоохоронні органи* – органи прокуратури, НПУ, СБУ, Військової служби правопорядку в ЗСУ, НАБУ, органи охорони державного кордону, БЕБ України, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [341].

У науковій літературі до правоохоронних органів деякі вчені відносять навіть суд. Наприклад, В. І. Осадчий з цього приводу зауважує, що якщо суд

здійснює охорону прав, а це так, відповідно до Закону України «Про судоустрій України», то, без сумніву, суд є правоохоронним органом. Належність його до самостійної «гілки» влади – зовсім інше питання [307, с. 102]. Водночас усталеною є позиція, відповідно до якої поняття судові та правоохоронні органи все-таки розмежовують.

Важливо також з'ясувати, чи належать до працівників правоохоронних органів інші потерпілі. Насамперед необхідно дослідити таку належність державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовця, уповноваженої особи ФГВФО, судового експерта, працівника органу державної виконавчої служби.

Державний і приватний виконавці − це особи, уповноважені державою здійснювати діяльність із примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб) у порядку, передбаченому законом.

Державний виконавець є представником влади, діє від імені держави й перебуває під її захистом, уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, передбаченому законом (ст. 7 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 року № 1403-VIII) [345].

У зв'язку з цим постає питання, чи належать державні виконавці до правоохоронних органів. Відомо, що до правоохоронних органів належать органи й установи виконання покарань, а також інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції (ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-XII) [341]. З-поміж органів й установ виконання покарань виокремлюють органи державної виконавчої служби (ч. 8 ст. 11 КВК України), які виконують покарання у виді конфіскації майна (ст. 12 КВК України) за місцезнаходженням майна відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» (ч. 2 ст. 48 КВК України). Органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством

порядку, належать до системи органів примусового виконання рішень (ст. 6 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів») [345].

Примусове виконання рішень про конфіскацію майна покладено на органи державної виконавчої служби (державних виконавців). Приватні виконавці на це не уповноважені (ч. 1 ст. 5, ст. 62 Закону України «Про виконавче провадження»).

З огляду на зазначене, можна дійти висновку, що державний виконавець є працівником державної виконавчої служби, яка належить до органів і установ виконання покарань, що своєю чергою є елементом системи правоохоронних органів.

Водночас державні виконавці, крім примусового виконання рішень про конфіскацію майна, уповноважені також на примусове виконання рішення на підставі таких виконавчих документів: 1) виконавчих листів і наказів, що видають суди в передбачених законом випадках на підставі судових рішень, рішень третейського суду, рішень міжнародного комерційного арбітражу, рішень іноземних судів і на інших підставах, визначених законом або міжнародним договором України; 2) судових наказів; 3) ухвал, постанов судів у цивільних, господарських, адміністративних справах, справах про адміністративні правопорушення, кримінальних провадженнях у випадках, передбачених законом; 4) виконавчих написів нотаріусів; 5) посвідчень комісій у трудових спорах, що видають на підставі відповідних рішень таких комісій; 6) постанов органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом; 7) рішень інших державних органів і рішень НБУ, які законом визнані виконавчими документами; 8) рішень ЄСПЛ з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», а також рішень інших міжнародних юрисдикційних органів у випадках, передбачених міжнародним договором України; 9) рішень (постанов) суб'єктів державного фінансового моніторингу (їх уповноважених посадових осіб), якщо їх виконання за законом покладено на органи й осіб, які здійснюють примусове

виконання рішень, тощо (ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження»). Тому постає слушне запитання: чи є державний виконавець працівником правоохоронного органу у випадку примусового виконання інших рішень, окрім рішень про конфіскацію майна. Очевидно, що відповідь можна дати лише на підставі аналізу термінів «правозастосовні функції» та «правоохоронні функції». Однак, з огляду на відсутність законодавчо закріплених дефініцій цих термінів, можна дійти висновку, що це питання є дискусійним. Адже правозастосовні функції може виконувати майже будь-який орган держави. З огляду на це, критерії віднесення певних органів до правоохоронних потребують конкретизації, оскільки не передбачено можливості однозначно ідентифікувати певний орган як правоохоронний.

Державний виконавець під час примусового виконання рішення про конфіскацію майна є службовою особою державної виконавчої служби, яка належить до правоохоронних органів, а саме до органів виконання покарань. Невипадково В. П. Коваленко пропонував Державну виконавчу службу України віднести до переліку правоохоронних органів [236, с. 6]. Поділяючи цю пропозицію, Є. М. Блажівський зробив деякі уточнення, запропонувавши працівником правоохоронного органу вважати, зокрема, осіб, які наділені повноваженнями представника влади у сфері правоохоронної діяльності й перебувають на службі в Державній виконавчій службі України [20, с. 118].

Важливо встановити співвідношення понять «державний виконавець» і «працівник державної виконавчої служби».

Відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», державними виконавцями є керівники органів *державної виконавчої служби*, їхні заступники, головні державні виконавці, старші державні виконавці, державні виконавці органів державної виконавчої служби [345].

Натомість у ст. 8 цього Закону зазначено, що державні виконавці, керівники та спеціалісти органів державної виконавчої служби є державними службовцями [345]. Очевидно, що не всі категорії працівників державної виконавчої служби є

державними виконавцями. Наприклад, у Департаменті державної виконавчої служби, крім державних виконавців, працюють також головні та провідні спеціалісти. Тому термін «працівник державної виконавчої служби» не можна ототожнювати з терміном «державний виконавець». Державний виконавець є одним із працівників державної виконавчої служби.

Конституційний Суд України слушно визнає, що поняття «працівник правоохоронного органу» необхідно визначати відповідно до розуміння ознак цього суб'єкта злочину лише за змістом його застосування в КК. Із системного аналізу положень КК вбачається, що в ньому розмежовано поняття «працівник правоохоронного органу», «працівник державної виконавчої служби», «державний виконавець» [355]. Безумовно, це обґрунтовано, однак наскільки виправданим є використання понять «працівник державної виконавчої служби» і «державний виконавець». Потрібно чітко визначитися, чи в розділі XV Особливої частини КК має бути забезпечено кримінально-правову охорону лише державних виконавців чи всіх працівників державної виконавчої служби. Очевидно, що ці та інші проблеми можуть бути розв'язані лише в умовах комплексного реформування кримінального законодавства.

Приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності, який уповноважений державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, встановленому законом (ст. 16 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів») [345]. Функції приватного виконавця (діяльність із примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб)) у певних випадках тотожні правоохоронним функціям державного виконавця, що засвідчує наявність у нього ознак працівника правоохоронного органу. Однак він здійснює свою діяльність самостійно й не належить до жодного державного органу, зокрема правоохоронного.

Членами громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону можуть бути громадяни України, які досягли 18-річного віку, виявили бажання брати участь у зміцненні правопорядку та охороні державного

кордону, здатні за своїми діловими, моральними рисами й станом здоров'я виконувати на добровільних засадах узяті на себе зобов'язання (ч. 1 ст. 12 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 року № 1835-III) [353].

Громадяни України відповідно до Конституції України мають право створювати в установленому цим Законом порядку громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку й державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні і припиненні адміністративних, кримінальних правопорушень, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин (скорочено їх називають громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону) [353].

Громадські формування з охорони громадського порядку й державного кордону можуть бути створені на засадах громадської самодіяльності як зведені загони громадських формувань, спеціалізовані загони (групи) сприяння Національній поліції та Державній прикордонній службі України, асоціації громадських формувань тощо (ст. 1 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону») [353].

Учені вважають, що члени громадських формувань з охорони громадського порядку під час її здійснення є представниками влади [298, с. 983; 300, с. 68]. Попри це, вони не належать до працівників правоохоронних органів.

За загальним правилом термін «представник влади» охоплює працівників правоохоронних органів, однак термін «працівник правоохоронного органу» не охоплює всі категорії представників влади. З огляду на це, наприклад, поліцейський є працівником правоохоронного органу і представником влади одночасно. Тому під час кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351–351-2 КК України, може постати питання, до якої категорії потерпілих слід відносити правоохоронців. У нагоді тут стануть

розроблені в теорії кримінального права правила тлумачення кримінально-правових норм.

Військовослужбовці – особи, які проходять військову службу (ч. 9 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25 березня 1992 року № 2232-XII). Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає в професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я та віком громадян України (за винятком випадків, визначених законом), іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній з обороною України, її незалежності й територіальної цілісності. Час проходження військової служби зараховують громадянам України до страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби (ч. 1 ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу») [338].

У п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 року № 2011-XII йдеться про військовослужбовців ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формувань і правоохоронних органів спеціального призначення, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, які проходять військову службу на території України, і військовослужбовців зазначених вище військових формувань та правоохоронних органів – громадян України, які виконують військовий обов'язок за межами України, членів їх сімей [348]. З огляду на це, деякі категорії військовослужбовців можна вважати працівниками правоохоронних органів.

Водночас у диспозиції ст. 342 КК України йдеться про військовослужбовців під час виконання цими особами покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку. Деякі вчені уточнюють, що в ст. 342 КК України військовослужбовець, який не є службовою особою правоохоронного органу, може бути потерпілим від цього злочину лише під час виконання обов'язків з охорони громадського порядку [297, с. 1051].

Уповноважена особа ФГВФО – працівник цього Фонду, який від імені Фонду та в межах повноважень, передбачених законом та/або делегованих Фондом, виконує дії із забезпечення виведення банку з ринку під час здійснення тимчасової адміністрації неплатоспроможного банку та/або ліквідації банку [297, с. 1051].

Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку й ліквідації банків у випадках, встановлених цим Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року № 4452-VI. Фонд є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності й знаходиться в його господарському віданні. Фонд є суб'єктом управління майном, самостійно володіє, користується та розпоряджається належним майном, вчиняючи стосовно нього будь-які дії (зокрема відчуження, передання в оренду, ліквідацію), що не суперечать законодавству й меті діяльності Фонду. Фонд є економічно самостійною установою, має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в НБУ, зокрема рахунки умовного зберігання (ескроу), а також рахунки в цінних паперах у депозитарних установах – банках України (ст. 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб») [347]. На підставі зазначеного уповноважену особу ФГВФО також не можна віднести до працівника правоохоронного органу.

Судовий експерт відповідно до положень Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII − це особа, яка проводить судову експертизу. Натомість судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду (ст. 1 Закону України «Про судову експертизу») [349].

Судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту,

освітньо-кваліфікаційний рівень не нижчий від спеціаліста, пройшли відповідну підготовку й отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. До проведення судових експертиз (обстежень і досліджень), крім тих, що проводять виключно державні спеціалізовані установи, можуть залучати також судових експертів, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижчий від спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані й отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності в порядку, передбаченому цим Законом (ст. 10 Закону України «Про судову експертизу») [349]. Відповідно до цих законодавчих положень, судовий експерт також не належить до правоохоронців.

Уповноважена особа ФГВФО, судовий експерт і приватний виконавець, згідно з положеннями ст. 365-2 КК України, належать до осіб, які надають публічні послуги.

Державний чи громадський діяч як потерпілий від кримінальних правопорушень, охоплених у розділі XV Особливої частини КК. За результатами дослідження підстав кримінальної відповідальності за злочини, передбачені ст. 112, 344, 346 КК України, простежується певна непослідовність щодо захисту державних і громадських діячів, на чому неодноразово акцентували вчені, зокрема Є. М. Блажівський [20, с. 118–121], М. В. Довгаль [208, с. 103], В. В. Кузнецов [271, с. 25–26], В. І. Осадчий [309].

У КК використано терміни «державний чи громадський діяч» і «державний діяч». У зв’язку з цим постає питання, чи є потреба в застосуванні обох термінів. Деякі категорії діячів віднесено до державних діячів у ст. 344 КК України, однак не віднесено до державних чи громадських діячів у ст. 112, 346 КК України (додаток Д).

Аналіз положень ст. 112, 344, 346 КК України свідчить про неоднозначність підходів законодавця щодо розуміння таких категорій, як державний та громадський діяч. Деякі категорії державних діячів визнають потерпілими в складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 344 КК, однак не

визнають потерпілими в складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 346 КК України, що видається абсолютно нелогічним [68, с. 60].

В. В. Кузнецов зауважує, що ст. 112 та 346 КК України передбачають тотожні переліки посадових осіб, які віднесено до державних діячів (Президент України, Голова ВР України, народний депутат України, Прем'єр-міністр України, член КМУ, Голова або член ВРП, Голова або член ВККС України, голови КСУ, або ВСУ, або ВССУ, Генеральний прокурор, Директор НАБУ, Уповноважений ВРУ з прав людини, Голова або інший член РП, Голова НУ). Ширший перелік таких потерпілих від злочину містить ст. 344 КК України (крім зазначених посадових осіб, вказано такі: представник Уповноваженого ВР України з прав людини, Голова або член ЦВК, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова АМКУ, Голова ФДМУ, Голова Держкомтелерадіо, член НКРЕКП) [271, с. 25–26].

В. В. Кузнецов зосереджує увагу на тому, що доцільно виокремлювати серед потерпілих від злочинів поряд із державним і громадського діяча. Цікаво, що в ст. 344 КК України взагалі не згадано про громадського діяча. На його думку, відповідальність за протиправний вплив на громадського діяча (керівника політичної партії) має бути закріплено саме в розділі V Особливої частини КК України «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Тому що вплив на громадського діяча (керівника політичної партії) насамперед спрямований на завдання шкоди політичним правам громадян, а не національній безпеці України [271, с. 25–26].

Слід акцентувати на недосконалості переліку державних діячів, оскільки ***не всі їх до нього включено***. Наприклад, державними діячами чомусь визнають керівників таких правоохоронних органів, як НАБУ, ДБР, БЕБ України, однак не визнано голову НПУ. Вадою переліку державних діячів може бути й невіднесення до цієї категорії потерпілих керівника САП.

Перелік державних і громадських діячів час від часу ***може змінюватися у зв'язку з появою нових органів чи зміною назви наявних.***

О. С. Сотула з цього приводу зазначає, що в українському законодавстві коло державних і громадських діячів є чітким та вичерпаним, що не дає змоги так широко тлумачити цей перелік, як у КК інших країн і проєктах КК України. Україна знаходиться на етапі активного державотворення: будуть засновувати нові вищі державні посади, будуть змінювати зміст уже наявних посад, деякі з них взагалі може бути скасовано. Тому перелік вищих посадових осіб, що підпадають під кримінально-правову охорону ст. 112 КК України, буде вимагати постійного коригування. Для усунення цього недоліку необхідно насамперед дати термінологічне кримінально-правове визначення поняття «державний діяч».

На цій підставі О. С. Сотула пропонує таку дефініцію: «Державний діяч – це вища посадова особа держави або член вищих органів державної влади, що користується правом ухвального голосу в усіх питаннях, що розглядаються на засіданнях цих органів, якщо це прямо вказано у законах України» [368]. На думку З. А. Загиней, державним діячем є особа, наділена публічними державно-владними повноваженнями, яка обрана безпосередньо народом або призначена Президентом України чи Верховною Радою України, щодо якої в законодавстві України передбачено особливу процедуру призначення на посаду, звільнення з посади та яка несе публічно-правову відповідальність за стан виконання своїх повноважень, а також на яку не поширюється Закон України «Про державну службу» [223, с. 603].

Такий спосіб викладу норми надасть можливість залишати незмінною ст. 112 КК України, але враховувати зміни, що будуть відбуватися в законодавстві України. Отже, у кожному конкретному випадку під час вирішення питання про те, чи є потерпілий державним діячем, достатньо з’ясувати, чи належить обіймана ним посада до вищих посад держави, або він є членом вищих органів державної влади, що має право ухвального голосу в усіх питаннях, які розглядають на засіданнях цих органів і лише в тому випадку, якщо це прямо зазначено в законах України [368, с. 61–62].

У контексті розв’язання цієї проблеми вчені висловлюють й інші пропозиції. Зокрема, В. М. Боровенко пропонує ***звузити перелік потерпілих*** осіб

у ст. 112 КК, оскільки внаслідок «саморозмноження» державного апарату цей перелік може стати нескінченним [26, с. 211]. Ми не поділяємо таку позицію. Звуження переліку означатиме, що одні державні діячі підпадатимуть під посилену кримінально-правову охорону у зв'язку з їхньою державною діяльністю, а інші – ні. Це видається не цілком справедливим.

Кращим варіантом розв'язання цих проблем видається уніфікування цих осіб шляхом закріплення єдиного терміну, який можна використовувати в різних галузях законодавства. Має рацію В. В. Кузнецов стосовно того, що слід запропонувати нормативне визначення державного діяча та передбачити єдиний перелік державних діячів, які перебувають під державною охороною [271, с. 26–27].

Однак дискусійною є позиція В. В. Кузнецова, відповідно до якої особлива кримінально-правова охорона має стосуватися лише тих державних діячів, які перебувають під державною охороною (Президент України, Голова ВРУ, Прем'єр-міністр України, Голова ВСУ, особи, які тимчасово виконують обов'язки Президента України, Голови ВРУ, Прем'єр-міністра України, Голови ВСУ) [271, с. 29].

В. В. Кузнецов пропонує також передбачити норми про відповідальність за протиправний вплив на громадського діяча в розділі V Особливої частини КК України «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» [271, с. 29].

Привертає увагу позиція вчених, які розробляють проєкт нового КК. Для прикладу в цьому документі термін «державний діяч» і «державний чи громадський діяч» не використано. Натомість використано терміни *«публічна службова особа»*: а) особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, – службова особа, яка обіймає посаду, пов'язану з виконанням владних, організаційно-розпорядчих, адміністративно-господарських, контрольно-ревізійних чи реєстраційних обов'язків, в органі державної влади чи органі місцевого самоврядування, зазначена в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; б) службова особа, яка виконує такі обов'язки в юридичній

особі публічного права; в) особа, яка здійснює професійну діяльність з надання публічних послуг, тобто відповідно до закону й на підставі ліцензії, включення до реєстру чи укладення публічного договору надає публічні послуги, що створюють правові наслідки для інших осіб (зокрема нотаріус, приватний виконавець, оцінювач, незалежний посередник, член трудового арбітражу, суб'єкт державної реєстрації прав, третейський суддя, судовий експерт, спеціаліст); г) військова публічна службова особа; д) іноземна публічна службова особа (п. 50 ст. 1.4.1 проєкту); термін *«публічна службова особа, яка займає особливо відповідальне становище»*: а) Президент України; б) Голова ВРУ, Перший заступник, заступник Голови ВРУ, голова Комітету ВРУ, голова депутатської фракції у ВРУ; в) Прем'єр-міністр України, член КМУ, керівник центрального органу виконавчої влади, який не входить до складу КМУ, або особи, які виконують їхні обов'язки; г) Секретар РНБО України, Головнокомандувач ЗСУ; д) Голова ВС, Голова КСУ, Генеральний прокурор, Голова АМКУ, Голова Держкомтелерадіо, Голова НБУ, Голова Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова РП, Голова СБУ, Голова ФДМУ, Голова ЦВК, Уповноважений ВРУ з прав людини, Директор ДБР або особи, які виконують їхні обов'язки; е) керівник постійно діючого допоміжного органу, утвореного Президентом України, керівник апарату ВРУ, керівник Секретаріату КМУ, керівник Державного управління справами або особи, які виконують їхні обов'язки; ж) голова обласної державної адміністрації, керівник обласної військово-цивільної адміністрації, міський голова міста – обласного центру (п. 51 ст. 1.4.1 проєкту) [242].

Крім державного та громадського діячів, слід зосередити увагу й на *депутатах місцевої ради* – представниках інтересів територіальної громади, виборців виборчого округу, обраних у порядку, установленому Конституцією та законами України до обласної, районної, міської, районної в місті, сільської чи селищної рад, повноваження якого визнані, розпочалися та не припинені в установленому законом порядку [297, с. 1069]. Фактично це публічна службова особа, представник місцевої влади. Вони не належать до державних чи

громадських діячів, однак є представниками місцевої влади, а тому потребують кримінально-правової охорони в межах досліджуваних норм.

Окремі категорії державних діячів як спеціальні потерпілі в кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України.

Певні категорії державних діячів визнають спеціальними потерпілими в самостійних складах кримінальних правопорушень (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України). Ідеться щонайменше про народного депутата України, члена РП, члена ВРП, члена ВККС України.

Народний депутат України – це обраний відповідно до закону представник Українського народу у ВРУ і вповноважений ним протягом певного строку здійснювати депутатські повноваження, передбачені Конституцією та законами України [297, с. 1069].

Член РП – це державний службовець, який забезпечує здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) відповідно до рішення РП, призначений на посаду в порядку, визначеному законодавством. Голова РП також має статус члена РП. Секретар РП є керівником апарату РП і не має статусу члена РП [297, с. 1070]. Рахункова палата є державним колегіальним органом (ч. 3 ст. 1 Закону України «Про Рахункову палату» від 2 липня 2015 року № 576-VIII) [346]. Вчинення визначених у ст. 351-1 КК України діянь щодо радника члена РП або іншої службової особи РП складу злочину, передбаченого цією статтею, не становить [297, с. 1070].

Член ВРП – державний службовець, якого обирають (призначають) строком на чотири роки, входить до складу ВРП і здійснює свої повноваження на постійній основі (крім Голови ВС, який входить до складу ВРП за посадою).

ВРП є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції та законів

України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII) [337].

Член ВККС *України* – це державний службовець, призначений Вищою радою правосуддя за результатами конкурсу до складу ВККС України.

ВККС України є державним колегіальним органом суддівського врядування, який на постійній основі діє в системі правосуддя України. ВККС України здійснює добір кандидатів для призначення на посаду судді, зокрема організовує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит, вносить до ВРП рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді, визначає потреби в державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді в Національній школі суддів України, проводить кваліфікаційне оцінювання тощо (ч. 1 ст. 92, ч. 1 ст. 93 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») [352].

Дослідження правового статусу цих суб'єктів дає підстави стверджувати, що немає особливих причин для встановлення самостійних підстав кримінальної відповідальності за перешкоджання їхній діяльності. Незрозуміло, якими критеріями керувався законодавець, установивши підстави кримінальної відповідальності за втручання в діяльність різних категорій державних діячів у ст. 344 КК України, тобто криміналізував незаконний вплив у будь-якій формі на них з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків, або досягти прийняття незаконних рішень в одній нормі. Також встановлено підстави кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності окремих категорій державних діячів, таких як: народний депутат України, член РП, член ВРП, член ВККС України в окремих кримінально-правових заборонах (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України).

З огляду на зазначене, створення самостійних кримінально-правових норм в окремих статтях КК України для забезпечення кримінальної-правової охорони такої категорії державних діячів, як: народний депутат, член РП, член ВРП, член ВККС України, видається сумнівним. Проблему кримінально-правових посягань у

формі перешкоджання діяльності державних діячів слід розв'язувати комплексно, зокрема шляхом уніфікації відповідних кримінально-правових заборон та узгодження їх з однорідними складами кримінальних правопорушень [59, с. 379–380].

У контексті розв'язання цієї проблеми імпонує підхід авторів нового проєкту КК України щодо уніфікації кримінально-правових заборон за ознакою потерпілого, на чому вже було зосереджено увагу в наших публікаціях [61]. Однак не все є однозначним.

У ст. 9.7.6 «Опір» проєкту виокремлено три категорії потерпілих:

1) представник влади або військовослужбовець, який виконує службові обов'язки чи здійснює свої повноваження;

2) особа, яка здійснює професійну діяльність з надання публічних послуг;

3) представник громадськості під час законної діяльності в публічних інтересах [242].

Безумовно, крім представників влади посиленого кримінально-правового захисту, у зв'язку зі здійсненням певної діяльності на користь держави та її громадян, потребують й інші категорії потерпілих.

Інший підхід застосували автори проєкту КК України в ст. 9.7.7 «Насильство у зв'язку з виконанням особою службових повноважень чи професійних обов'язків, реалізацією суб'єктивного права чи виконанням юридичного обов'язку». Назва статті дає підстави визначити три категорії потерпілих: 1) особа, яка виконує службові повноваження; 2) особа, яка виконує професійні обов'язки; 3) особа, яка реалізує своє суб'єктивне право чи виконує юридичний обов'язок у публічних інтересах.

Натомість у ст. 8.2.3 проєкту КК України запропоновано криміналізувати незаконний вплив на прокурора, слідчого, детектива, дізнавача, захисника, представника особи, судового експерта [242].

Тож нагальною є потреба в уніфікуванні потерпілих від кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351–351-2 КК України. Складність цієї проблеми засвідчує той факт, що навіть розробники

проєкту нового КК України ще не сформували однозначних підходів до її розв'язання. Видається, що оптимізування кримінально-правових заборон за ознакою потерпілої особи можливе за результатами дослідження не лише потерпілої особи, а й форм об'єктивної сторони відповідних кримінально-протиправних посягань. У контексті вдосконалення кримінального законодавства в частині посягань на представників влади слід максимально уніфікувати як потерпілих, так і вчинені щодо них кримінально-протиправні діяння. Водночас щодо уніфікування потерпілих можливі декілька варіантів: виокремлення посягань на представників влади в самостійні кримінально-правові норми або забезпечення їх кримінально-правової охорони спільно з іншими особами.

Оптимальним варіантом такої уніфікації є не виокремлення посягань на представників влади за ознакою потерпілого в самостійні кримінально-правові норми, а забезпечення їх кримінально-правової охорони спільно з іншими особами, що виконують службові повноваження (професійний або юридичний обов'язок), реалізують суб'єктивне право в публічних інтересах.

Проблеми кримінально-правової охорони колишніх представників влади. У межах дослідження потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти представників влади потребує розв'язання проблема кримінально-правової охорони колишніх представників влади за посягання, вчинені у зв'язку з їхньою діяльністю в минулому.

Для кваліфікації цих посягань важливо встановити офіційний статус потерпілої особи на момент вчинення кримінального правопорушення, тобто підтвердження його належності до представника влади, чи його близьких осіб на момент вчинення кримінально-протиправного діяння.

Однак якщо відповідне посягання вчиняють щодо потерпілого, який під час вчинення кримінального правопорушення вже не обіймав відповідної посади представника влади, ситуація неоднозначна.

Кваліфікація в такому випадку залежить насамперед від виду посягання. Лише частина посягань на представників влади може стосуватися колишніх працівників відповідних органів влади. Передусім ідеться про погрозу або

насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України), погрозу або насильство щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України), умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України), посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України). Тобто це ті діяння, які об'єктивно можна вчинити й після того, як потерпілий уже не обіймає відповідну посаду (наприклад, щодо прокурора, який уже звільнився зі служби).

Однак є діяння, які об'єктивно неможливо вчинити щодо потерпілого, що на момент вчинення посягання не має статусу представника влади. Ідеться щонайменше про опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі ФГВФО (ст. 342 КК України), втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України), втручання в діяльність державного діяча (ст. 344 КК України), захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України), перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради (ст. 351 КК України), перешкоджання діяльності РП, члена РП (ст. 351-1 КК України), перешкоджання діяльності ВРП, ВККС України (ст. 351-2 КК України). Тому для таких діянь проблеми з колишніми представниками влади не постають.

Слід з'ясувати, як кваліфікувати погрозу або насильство щодо колишнього представника влади, умисне знищення або пошкодження його майна, а також посягання на його життя.

Лише умисне знищення або пошкодження майна звільненого зі служби працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої

служби чи приватного виконавця можна кваліфікувати за спеціальною нормою, що міститься в ст. 347 КК України. Це обумовлено наявністю в диспозиції цієї статті відповідного уточнення щодо категорії потерпілих «у тому числі після звільнення з посади».

В інших випадках посягань на колишніх представників влади застосуванню підлягають загальні норми, зокрема ст. 121 КК України (у випадку умисного тяжкого тілесного ушкодження), ст. 122 КК України (у випадку умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження), ст. 125 КК України (у випадку умисного легкого тілесного ушкодження), ст. 195 КК України (у випадку погрози знищення майна), ст. 129 КК України (у випадку погрози вбивством), ст. 115 КК України (у випадку умисного вбивства чи замаху на нього) тощо.

У більшості таких випадків вчинення кримінального правопорушення щодо колишнього представника влади може бути враховано як обставину, що обтяжує покарання під час його призначення (п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України – «вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку»).

У випадку умисного вбивства відповідне посягання будуть кваліфікувати за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України як умисне вбивство особи у зв'язку з виконанням нею службового обов'язку.

Доходимо висновку, що в кримінальному законодавстві наявні різні підходи до врахування факту вчинення посягання на колишнього представника влади у зв'язку з виконанням ним у минулому службових обов'язків: в одних випадках відповідні діяння охоплені спеціальними нормами, у других – загальними, а в третіх зазначений факт ураховують лише як обставину, що обтяжує покарання [67, с. 12–13].

І. І. Давидович вважає, що посягання на осіб, які виконували певні владні повноваження в минулому, у зв'язку з колишньою правомірною діяльністю, за кримінальним законодавством різних зарубіжних країн визнані злочинами нарівні з посяганнями на чинних представників влади. Наприклад, у параграфах

111 та 115 розділу 18 Зводу законів США, який має назву «Злочини та кримінальна процедура», ідеться про посягання на «особу, яка раніше перебувала на службі у федеральних відомствах Сполучених Штатів, у зв'язку з виконанням нею службових обов'язків протягом строку служби». Згідно зі ст. 1 глави 17 КК Швеції, настає відповідальність за напад «на будь-кого, хто раніше здійснював владні повноваження, за те, що останній зробив або не зробив, коли перебував на службі» [204, с. 49–50].

З огляду на це, дослідниця вважає, що поняття «працівник правоохоронних органів», яке характеризує потерпілого в злочинах, передбачених ст. 345, 347, 349 КК України, охоплює і колишніх працівників цих органів, причому як тих, хто припинив трудові відносини з правоохоронним органом у зв'язку з виходом на пенсію, так і тих, хто звільнений за іншими підставами [204, с. 50]. Однак незрозуміло, на підставі чого вчена так розширено тлумачить ст. 345 та 349 КК України, адже в жодній кримінально-правовій нормі не міститься відповідних вказівок.

Підтвердженням недостатньої обґрунтованості позиції І. І. Давидович щодо тлумачення положень ст. 345 та 349 КК України є подальші її пропозиції. Зокрема, дослідниця, щоб уникнути різного тлумачення закону, пропонує під час описання потерпілого в диспозиціях ст. 345, 347, 349 КК після слів «працівник правоохоронного органу» зазначити «або колишній працівник» [204, с. 50].

Не можна кваліфікувати за ст. 345 КК України, як це пропонує І. М. Ізай, посягання на колишнього працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням таким працівником службових обов'язків у минулому, з метою примушування до визнання процесуальних рішень незаконними (подання заяв, надання показань щодо незаконності рішень, прийнятих під час перебування на посаді в правоохоронному органі) [227, с. 14]. Помилковість цієї позиції очевидна з тих самих міркувань, які висловлено щодо позиції І. І. Давидович.

В. П. Беленок зазначає, що на практиці трапляються випадки вчинення фізичного насильства щодо правоохоронців у зв'язку з їхньою діяльністю в минулому. З огляду на це, він пропонує, щоб не переобтяжувати диспозиції ст.

345 КК України, доповнити її приміткою такого змісту: «Відповідальність за цією статтею, а також статтею 348 цього Кодексу настає в разі вчинення погроз або фізичного насильства щодо колишнього працівника правоохоронного органу чи його близької особи у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків у минулому» [12, с. 51]. Позиція науковця також заслуговує на увагу, однак, як видається, не слід обмежуватися лише ст. 345 та 348 КК України.

Відповідно до ч. 3 ст. 5 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», опір державному виконавцю чи приватному виконавцю, заподіяння тілесних ушкоджень, насильство або погроза застосування насильства стосовно них, їхніх близьких родичів, а також умисне знищення чи пошкодження їхнього майна у зв'язку з примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем тягнуть за собою відповідальність, установлену законом. Така сама відповідальність настає в разі вчинення цих правопорушень стосовно особи після її звільнення з посади державного виконавця чи припинення діяльності приватного виконавця та стосовно її близьких родичів у зв'язку з примусовим виконанням нею рішень у минулому [345].

Отже, у КК України питання кримінально-правової охорони колишніх представників влади вирішують по-різному: 1) шляхом урахування цих фактів як обставини, що обтяжує покарання; 2) шляхом урахування цих фактів як обставини, що впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення; 3) шляхом урахування цих фактів у межах ознак основного складу кримінального правопорушення. Така позиція законодавця видається недостатньо аргументованою, а тому проблему необхідно розв'язати під час реформування кримінального законодавства, обравши оптимальний підхід у частині захисту представників влади від посягань, учинених у зв'язку з їхньою службовою діяльністю, після звільнення з відповідних посад [67, с. 15]. Таким видається врахування цих фактів у межах ознак основного складу кримінального правопорушення. З цією метою можна використати конструкцію, запропоновану авторами проєкту КК України. Ідеться про використання в диспозиції статті

терміна «вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з реалізацією потерпілою людиною суб'єктивного права чи виконанням нею юридичного обов'язку», що означає вчинення кримінального правопорушення з метою: а) перешкодити реалізації потерпілою людиною її суб'єктивного права чи виконання нею юридичного обов'язку; б) змінити характер такої діяльності; в) помститися за таку діяльність, незалежно від часу, що минув з моменту реалізації потерпілою особою її суб'єктивного права чи виконання нею юридичного обов'язку (ст. 1.4.1) [242].

Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади. Потерпілими від кримінальних правопорушень проти представників влади, крім власне представників влади, можуть бути їхні близькі родичі. Дослідження об'єктивних ознак заборонних кримінально-правових норм, що розміщені насамперед у розділі XV КК України «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів», засвідчує, що в кримінальному законодавстві немає уніфікованого підходу до цієї категорії потерпілих. Тому закономірно, що серед учених триває дискусія з цього приводу.

Переважає позиція стосовно доцільності визнання потерпілими від деяких кримінальних правопорушень проти представників влади близьких родичів[3]. А. М. Удод слушно зауважує, що визнання в ч. 1 ст. 345 КК потерпілими від цього злочину не лише працівників правоохоронних органів, а й їхніх близьких родичів видається цілком обґрунтованим і відображає підвищений ступінь захисту суспільних правоохоронних відносин шляхом поширення кримінально-

[3] Водночас щодо окремих кримінальних правопорушень обстоюють пропозиції щодо виключення вказівки на таких потерпілих із диспозицій відповідних статей. Наприклад, А. О. Цховребор пропонує виключити словосполучення «а також близького родича державного виконавця чи приватного виконавця» з тексту ч. 1 ст. 343 КК України [407, с. 93]. У контексті зазначеної статті така пропозиція видається цілком логічною, оскільки в ч. 1 ст. 343 КК України йдеться про вплив у будь-якій формі на працівника органу державної виконавчої служби, що охоплює і вплив на них через вплив на їхніх близьких родичів. Крім того, незрозуміло, чому йдеться лише про близького родича державного виконавця або приватного виконавця, адже в цій нормі йдеться про вплив на працівника правоохоронного органу й судового експерта.

правової заборони вчинення погрози або насильства й щодо зазначеної категорії осіб. І хоча вони безпосередньо не здійснюють правоохоронну діяльність і не є суб'єктами суспільних відносин у цій сфері, все-таки посягання на них у зв'язку зі службовою діяльністю працівника правоохоронного органу здатне негативно вплинути на ефективність останньої [383, с. 94–95]. Це твердження вченого є актуальним і для інших кримінальних правопорушень проти представників влади.

Слід зауважити, що в розділі XV КК «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів» є такі варіанти позначення досліджуваної категорії потерпілих:

1) «близький родич» (ст. 343 КК України);

2) «близькі родичі» (ст. 345, 346, 348, 349, 352, 355 КК України);

3) «близькі родичі чи члени сім'ї» (ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України);

4) «близькі» (ст. 350 КК України).

Водночас для позначення потерпілих від кримінальних правопорушень проти представників влади використовують лише терміни «близький родич» і «близькі родичі».

У більшості випадків про зазначену категорію потерпілих ідеться в множині, а тому може скластися враження, що для притягнення до кримінальної відповідальності певних суб'єктів необхідна наявність щонайменше двох потерпілих із числа близьких родичів. Проте це не так. Достатньо вчинити посягання принаймні на одного потерпілого, щоб певне діяння було визнано кримінальним правопорушенням за наявності інших необхідних його ознак. Водночас це свідчить про наявність помилок у кримінальному законодавстві, які вважають кримінально-правовою проблемою [173, с. 88–89]. З цього приводу В. П. Беленок зазначає, що, характеризуючи близьких родичів як потерпілих від погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу, не можна оминути увагою той факт, що це поняття має форму множини [12, с. 51]. Має

рацію Л. П. Брич стосовно того, що, на відміну від ч. 1 ст. 345 КК України, де поняття «близькі родичі» має форму множини, у п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України йдеться про близького родича особи, яка виконує службовий або громадський обов'язок, в однині. Це є законодавчим недоліком ст. 345 КК України. Застосування системного тлумачення положень Кодексу дає підстави стверджувати, що погроза або насильство щодо принаймні одного близького родича працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням цим працівником своїх службових обов'язків має тягнути за собою відповідальність за відповідною частиною ст. 345 КК України [297, с. 1055].

Водночас цим не вичерпуються досліджувані проблеми, адже навіть у межах одного розділу Особливої частини КК законодавець довільно оперує понятійно-категоріальним апаратом: використовує різні, хоча і схожі, терміни для позначення одних і тих самих понять. Цілком логічно, що в передбачених ст. 343, 345, 346, 348, 349, 350, 352, 355 КК України випадках має йтися про одну й ту саму категорію потерпілих.

Про хаотичне оперування термінологією в КК свідчить відсутність будь-яких підходів і до критеріїв встановлення зазначених потерпілих у певних складах кримінальних правопорушень. Зрозуміло, що близьких (близьких родичів, членів сім'ї) не слід вказувати в кожній диспозиції статей, що містяться в розділі XV КК «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів», оскільки в цьому немає потреби. Однак це не стосується схожих між собою кримінальних правопорушень. Для прикладу, зауважимо про ст. 344 КК України (Втручання у діяльність державного діяча), у якій, на відміну від ст. 343 КК України (Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця), відсутній такий потерпілий, як «близький родич».

І. І. Давидович слушно зауважує, що законодавець у складах злочинів, які передбачають посягання на представників влади й громадськості, описує таку

категорію потерпілих, як близькі цих осіб, за допомогою різних формулювань. Зокрема, у ст. 345, 346, 347. 348, 249, 352, 377, 378, 379, 398, 399, 400, п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України використано поняття «близькі родичі», натомість у ст. 350 КК України використано термін «близькі». Непослідовність законодавця очевидна на прикладі ст. 350, 352 КК України, які передбачають відповідальність за посягання стосовно тотожних «основних» потерпілих – службових осіб і громадян, які виконують громадський обов'язок (у цих нормах для позначення «другорядних» потерпілих використовують різні формулювання – «близькі родичі» у ст. 352 та просто «близькі» у ст. 350 КК України). Ураховуючи, що йдеться про норми, побудовані на підставі типової юридичної конструкції, використання різної термінології в цьому випадку є неприпустимим [204, с. 56–57].

Для вибору оптимального терміна, що позначав би відповідних потерпілих, слід з'ясувати їх зміст. У статтях КК, які містять підстави відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, немає тлумачень відповідного терміна.

Однак у примітці до ст. 155 КК зазначено, що в ст. 155, 156 КК України близькими родичами або членами сім'ї слід вважати осіб, визначених п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України. Водночас, по-перше, у зазначеній примітці йдеться не лише про близьких родичів, а й членів сім'ї, що не дає змоги чітко розмежувати зазначені категорії. Крім того, термін «близькі родичі або члени сім'ї» поширюється лише на ст. 155, 156 КК України [46, с. 463].

Для тлумачення терміна «близькі родичі» в межах дослідження кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів деякі вчені (наприклад, А. В. Бойко [23, с. 110], Л. В. Дорош [268, с. 724], І. М. Ізай [227, с. 8]) пропонують також звертатися до п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України, хоча перелік осіб, яких законодавець визнає близькими родичами, міститься в різних нормативно-правових актах.

У п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України законодавець визначає коло близьких родичів і членів сім'ї, до якого належать: чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права й обов'язки, зокрема особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі [270].

У теорії кримінального права висловлюють слушні застереження щодо використання п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України для тлумачення терміна «близькі родичі», що використаний у розділі XV КК України «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів».

Однак науковці вважають, що досліджуваний термін слід визначити не в КПК, а в КК України.

А. В. Бойко наголошує, що коло близьких родичів працівника правоохоронного органу має бути визначене нормами тієї самої галузі права, суб'єктів якої це правило стосується [23, с. 107].

В. П. Беленок стверджує, що, попри те, що КПК України врегульовує суспільні відносини, які виникають між учасниками кримінального процесу, у зв'язку з чим прийняття за основу та використання термінологічних тлумачень, що містяться в КПК України, під час кваліфікації погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу видається недоречним, ми не можемо нехтувати позитивними надбаннями національного кримінального процесуального законодавства [12, с. 52–53].

А. М. Удод переконаний, використовувана в КПК України категорія «близькі родичі та члени сім'ї» має інше функціональне призначення у сфері кримінального судочинства, ніж у сфері кримінально-правового захисту суспільних відносин, і пов'язана насамперед з нормативним закріпленням

певних обмежень на здійснення окремих процесуальних дій чи кримінального провадження загалом за наявності родинних, сімейних зв'язків з відповідними особами, які фігурують у провадженні. У кримінально-правовому контексті акцент зміщується з процесуально-правових обмежень на матеріально-правові межі захисту суспільних відносин. У зв'язку з цим, на переконання вченого, характеристика потерпілих від злочину, передбаченого ст. 345 КК України, виключно через означене вище поняття (поряд із працівниками правоохоронних органів) не забезпечує повноцінної кримінально-правової охорони суспільних відносин, що є його основним безпосереднім об'єктом [383, с. 96].

Безумовно, зазначені дослідники мають рацію. Водночас у КПК України йдеться про термін «близькі родичі та члени сім'ї», а в досліджуваних статтях – «близькі родичі». Це хоча й схожі, однак відмінні за змістом терміни, що ускладнює застосування відповідних кримінально-правових положень.

У ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначено близьких родичів, які відповідно до цього Закону підлягають захисту. Це батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, посягання на життя, здоров'я, житло і майно яких перешкоджає виконанню працівниками суду і правоохоронних органів покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав [341].

І. І. Давидович пропонує ці законодавчі положення ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», у яких визначено термін «близькі родичі», поширити й на близьких родичів працівника правоохоронного органу, представника влади, службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок представників влади, службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок [204, с. 56].

Однак застосування цього терміна в конструкціях статей, що містять підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, видається необґрунтованим з огляду на те, що термін

«близькі родичі» не охоплює всього переліку осіб, які є близькими для представника влади і через яких можуть здійснювати на них вплив.

Тому закономірно, що в теорії кримінального права обґрунтовують пропозиції щодо заміни терміна «близькі родичі» на інші, зокрема «близька особа» [15, с. 287; 233], «близькі» [204, с. 134; 362, с. 16], «близькі особи» [239, с. 12; 320, с. 98; 383, с. 96–97], «близькі родичі та члени сім'ї» [24, с. 5; 227, с. 16], «рідні та близькі» [308, с. 17].

У зарубіжному кримінальному законодавстві це питання також вирішено неоднозначно. Для позначення таких потерпілих використовують терміни:

1) «близькі родичі» (ст. 315 КК Азербайджану [260]), ст. 349 КК Молдови [436], ст. 299 КК Словенії [440]);

2) «близькі» (ст. 316 КК Вірменії [262], ст. 380, 380-1, 380-2 КК Казахстану [263], ст. 329 КК Таджикистану [264], ст. 211 КК Туркменістану [266]);

3) «родичі» (ст. 251 КК Австрії [426], ст. 123 КК Данії [453];

4) «член сім'ї» (ст. 351-1 КК Грузії [261], ст. 373, 374 КК Казахстану [263], ст. 188 Е КК Колумбії [431], ст. 257 КК Румунії [437]);

6) «будь-яка особа, у якій державний службовець зацікавлений» (ст. 189 КК Сінгапуру) [451];

7) «подружжя, родич за прямою висхідною або низхідною лінією або будь-яка інша особа, яка зазвичай проживає з особою, що виконує державні функції» ст. 433-3 КК Франції [427].

У зарубіжному кримінальному законодавстві для позначення досліджуваної категорії потерпілих використовують терміни, що переважно асоціюються із сімейними чи родинними зв'язками. Однак слід ураховувати, що в значній частині випадків у КК інших країн навіть не згадано про близьких родичів чи членів сім'ї представника влади.

Аналіз праць учених і закордонного досвіду засвідчує, що в досліджуваних нормах під час визначення потерплих намагаються не обмежуватися родинними чи сімейними відносинами. Тому слушним є обґрунтування доцільності введення терміна «близька особа» для позначення потерпілих від кримінальних

правопорушень проти представників влади в кримінальне законодавство України.

У науковій літературі доволі часто висловлювали думку про необхідність відмовитися в тексті КК від вказівки на родинні стосунки та замінити формулювання «близькі родичі» на «близькі», «близькі особи», «близька людина» [204, с. 57]. У вітчизняній кримінально-правовій науці достатньо обґрунтованою видається доцільність перегляду законодавцем визначення потерпілого низки злочинів (зокрема й передбаченого ст. 347 КК України) так, щоб визначати не ступенем спорідненості особи з правоохоронцем, а характером стосунків із ним [195, с. 171]. Часто не родинна близькість, а глибокі особисті стосунки з певними особами можуть стати «вразливим місцем» особи, яка виконує службовий чи громадський обов'язок, впливаючи на яке шляхом погроз або насильства щодо їхніх друзів, коханих, винний може з високими шансами на успіх домогтися поставленої мети [239, с. 111–112].

Поняття «близькі» є ширшим, ніж розглянуте вище «близькі родичі», адже охоплює не тільки осіб, які мають родинні стосунки зі службовою особою чи громадянином, що виконує громадський обов'язок, а й будь-яких інших осіб, яких вони сприймають як рідних [204, с. 57]. Термін «близькі особи» є ширшим за обсягом, аніж «близькі родичі та члени сім'ї», адже охоплює будь-яких осіб, з якими працівник правоохоронних органів підтримує відносини та доля яких йому не байдужа: інтимні партнери, близькі друзі, віддалені родичі: свекор, теща, свекруха, тесть, двоюрідні брати, сестри, тітки, дядьки, хрещені батьки та хрещені діти тощо. У цьому аспекті привертають увагу національні особливості родичівства (кровного та свояцтва) у нашій державі, які вирізняються достатньо розвиненою мережею довколосімейних відносин і близькістю відповідних зв'язків зі значною кількістю категорій осіб [383, с. 96–97].

Визначення терміна «близька особа» міститься в ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Відповідно до положень цієї статті, близькі особи − члени сім'ї суб'єкта, зазначеного в ч. 1 ст. 3 цього Закону, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син,

дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат і сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько й мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеного суб'єкта [342]. Однак детальний аналіз цієї норми засвідчує, що близькими особами визнають лише членів сім'ї та родичів, що фактично обмежує перелік близьких осіб. Тому закономірно, що зазначений термін зазнав критики. Слушно зауважив А. А. Вознюк, що тлумачення поняття близьких осіб, що міститься в ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», не охоплює всіх осіб, з якими особа, що вчинила злочин, перебуває в близьких відносинах. Наприклад, найближчі друзі суб'єкта, з якими в нього є спільний побут у формі спільного відпочинку, харчування, спілкування тощо, крім спільного проживання, не можуть належати до близьких осіб [180, с. 53–54].

У проєкті нового КК України спочатку запропоновано передбачити обидва терміни – «близька особа» та «близький родич». У п. 2 ч. 2 ст. 1.3.1 проєкту близька особа – близький родич, член сім'ї або колишній член сім'ї: а) шляхом заподіяння шкоди чи погрози заподіяння шкоди якому здійснюється вплив на поведінку потерпілої особи, чи помста за її попередню поведінку; б) на користь чи в інтересах якого вчиняється кримінальне правопорушення [241].

Обґрунтованою є позиція А. А. Вознюка, згідно з якою запропонований авторами проєкту перелік близьких осіб не є вичерпним. Термін «близький» означає пов'язаний почуттям симпатії, дружби, спільністю ідей, інтересів. У житті близькою особою можуть бути інші люди, наприклад, товариш чи колега, які інколи можуть бути важливішими для потерпілого, ніж деякі його близькі родичі [409]. На підставі зазначеного В. П. Беленок пропонує в п. 2 ч. 2 ст. 1.3.1 проєкту КК визначення поняття близької особи доповнити такою категорією, як інша особа, доля якої (життя, здоров'я та добробут) не байдужа працівникові правоохоронного органу [12, с. 54]. Ми поділяємо таку позицію. Вона

узгоджується і з підходами інших учених. Наприклад, В. І. Осадчий зазначає, що близькими службовій особі є її близькі родичі й особи, доля яких для потерпілого має істотне значення. До останніх можуть бути віднесені співробітники, коханці, сусіди, куми, близькі знайомі тощо [252, с. 532]. На думку О. О. Дудорова, «близькі» − це не тільки «близькі родичі, а також інші особи, життя, здоров'я та благополуччя яких з різних підстав не є байдужими для службової особи або громадянина, який виконує громадський обов'язок (член сім'ї, коханка, наречена тощо)» [299, с. 810].

Водночас слід зауважити, що за таких обставин перелік потерпілих осіб не буде вичерпним. А. М. Удод з цього приводу стверджує, що, запровадивши категорію «близькі особи» на позначення додаткової категорії потерпілих від злочину, передбаченого ст. 345 КК, процес її тлумачення слід віднести до сфери правозастосувального розсуду [383, с. 97].

Автори проєкту КК України врахували зазначені пропозиції та залишили лише термін «близька людина» – член сім'ї або інша людина, інтереси якої мають суттєве значення для особи (п. 2 ч. 2 ст. 1.4.1) [242].

За результатами здійсненого дослідження доходимо висновку щодо непослідовності законодавця в позначенні додаткової групи потерпілих, які можуть постраждати від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів, що відображено у використанні насамперед різної термінології («близький родич», «близькі родичі», «близькі родичі чи члени сім'ї», «близькі»). Проблемним питанням залишається і відсутність у КК визначення цих термів, що ускладнює їх застосування на практиці [46].

Висновки до розділу 1

1. Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальні правопорушення проти журналістів можна поділити на такі види:

1) кримінальні правопорушення проти державних символів і порядку їх використання (ст. 338 і 339 КК України);

2) кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян (ст. 340, 341 КК України);

3) кримінальні правопорушення проти представників влади й інших осіб у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352 КК України);

4) кримінальні правопорушення проти журналістів (ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 України);

5) кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням чи пошкодженням документів, штампів, печаток, а також їх підробленням, збутом чи використанням (ст. 357, 358 КК України);

6) кримінальні правопорушення проти порядку наділення владними повноваженнями (ст. 353, 359 КК України);

7) кримінальні правопорушення у сфері забезпечення порядку реалізації прав і виконання обов'язків (ст. 354−356 КК України);

8) інші кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян (ст. 360 КК України).

Ця класифікація не позбавлена дискусійних моментів, однак її може бути враховано в удосконаленні кримінального законодавства, а також вона є своєрідним орієнтиром у подальшому дослідженні актуальних проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти авторитету

органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальні правопорушення проти журналістів.

Під час реформування кримінального законодавства злочин, передбачений ст. 340 КК України, слід віднести до розділу V Особливої частини КК – кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина. Крім того, кримінальні правопорушення проти журналістів слід перенести до іншого розділу Особливої частини КК.

2. Поширеними є дві концепції родового об'єкта кримінального правопорушення, відповідальність за вчинення яких встановлена розділом XV Особливої частини КК, – «порядок управління» і «авторитет». Прихильники обох концепцій зауважують, що під час вчинення цих посягань шкоду завдають нормальній (управлінській) діяльності органів влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій.

Концепцію розуміння родового об'єкта кримінальних правопорушень як авторитету піддано критиці з огляду на такі обставини: 1) унаслідок вчинення цих діянь шкода чи загроза її заподіяння стосуються не лише авторитету, а й іншої групи суспільних відносин (ідеться передусім про ті відносини, які забезпечують порядок публічного управління); 2) авторитет є необхідною умовою або складником управлінської діяльності; 3) назва розділу XV Особливої частини КК не цілком відображає специфіку родового об'єкта об'єднаних у ньому кримінальних правопорушень, оскільки не охоплює зміст окремих його норм; 4) унаслідок вчинення цих діянь шкоду чи загрозу її заподіяння не завжди і не насамперед завдають авторитету відповідних суб'єктів (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, журналістів); 5) більшість передбачених розділом XV Особливої частини КК кримінальних правопорушень посягають передусім на встановлений порядок управління, законну діяльність відповідних суб'єктів, а вже потім на їх авторитет.

У КК зарубіжних держав відповідальність за діяння, схожі на кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого

самоврядування та об'єднань громадян, передбачені нормами українського кримінального закону, встановлено в різних розділах чи главах, які умовно можна поділити на дві групи:

1) кримінальні правопорушення проти управління (КК Азербайджану, Бразилії, В'єтнаму, Вірменії, Грузії, Еквадору, Італії, Китаю, Латвії, Словаччини, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, Франції);

2) кримінальні правопорушення проти держави та її представників (КК Андорри, Аргентини, Греції, Данії, Естонії, Ізраїлю, Іспанії, Ліхтенштейну, Литви, Мексики, Молдови, Норвегії, Пакистану, Польщі, Перу, Румунії, Сінгапуру, Сербії, Словенії, Угорщини, Фінляндії, Чехії, Чорногорії, Швейцарії).

З огляду на природу кримінально-правових заборон, що містяться в розділі XV Особливої частини КК України, зарубіжний досвід, положення проєкту КК України та позиції вчених, концепція родового об'єкта як порядку публічного управління є оптимальною.

3. Для кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342-345, 346, 347, 348, 349, 350-352 КК України, характерний такий видовий об'єкт, як правовідносини, пов'язані з убезпеченням представників влади й інших осіб у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю від посягань на порядок здійснення ними нормальної службової чи громадської діяльності.

Водночас зазначений видовий об'єкт є міжродовим, оскільки він характерний як кримінальним правопорушенням, що містяться в розділі XV «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів», так і кримінальним правопорушенням, що містяться в розділі I «Злочини проти основ національної безпеки України» (ст. 112 «Посягання на життя державного чи громадського діяча»), розділі XVIII «Кримінальні правопорушення проти правосуддя» (ст. 376 «Втручання в діяльність судових органів, ст. 377 «Погроза або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного», ст. 378 «Умисне знищення або пошкодження майна судді, народного засідателя чи присяжного», ст. 379

«Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя») та розділі XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» (ст. 435-1 «Образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю») Особливої частини КК України.

4. Нині в теорії кримінального права склалися різні позиції щодо розуміння безпосереднього основного об'єкта кримінальних правопорушень проти представників влади, серед яких найпоширенішими є такі: 1) нормальна діяльність (діяльність, здійснювана відповідно до закону) представників влади й інших осіб у зв'язку з їхньою громадською діяльністю; 2) їхня службова діяльність; 3) порядок виконання ними обов'язків; 4) авторитет цих суб'єктів.

Водночас оптимальною для безпосередніх основних об'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, визнано концепцію правовідносин, які регламентують порядок виконання обов'язків представниками влади й іншими особами у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю. На підставі цього сформульовано авторські дефініції безпосередніх основних об'єктів таких кримінальних правопорушень:

1) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків представником влади, працівником правоохоронного органу, державним виконавцем, приватним виконавцем, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем, уповноваженою особою ФГВФО (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України);

2) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу, судовим експертом, працівником державної виконавчої служби, приватним виконавцем (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 343 КК України);

3) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків державним діячем (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 344 КК України);

4) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України);

5) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків державним чи громадським діячем (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 346 КК України);

6) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу, працівником органу державної виконавчої служби чи приватним виконавцем (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України);

7) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 348 КК України);

8) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 349 КК України);

9) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків народним депутатом України та депутатом місцевої ради (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 351 КК України);

10) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків членами й іншими службовими особами РП (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 351-1 КК України);

11) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків службовими особами ВРП, ВККС України (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 351-2 КК України).

Безпосередніми додатковими обов'язковими об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади є правовідносини, які забезпечують охорону: особистої недоторканності представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи ФГВФО (кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 та 2 ст. 342 КК України); особистої недоторканності, здоров'я та волі представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи ФГВФО (кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 342 КК України); правосуддя (у випадку вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343 КК України, щодо державного виконавця або працівника правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду); психічної недоторканності працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України); здоров'я працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 та 3 ст. 345 КК України); психічної недоторканності державного чи громадського діяча та його близьких родичів (кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 346 КК України); здоров'я державного чи громадського діяча та його близьких родичів (кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 та 3 ст. 346 КК України); права власності працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та їхніх близьких родичів (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України); життя та здоров'я людей (кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 347 КК України); життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (кримінального правопорушення,

передбаченого ст. 348 КК України); волі представника влади, працівника правоохоронного органу та їх близьких родичів (кримінального правопорушення, передбаченого ст. 349 КК України). Отже, безпосередніми додатковими обов'язковими об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади є правовідносини, які забезпечують охорону особистої та психічної недоторканності, життя, здоров'я, волі потерпілих, їхнього права власності, а також правосуддя.

Безпосередніми додатковими факультативними об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади є правовідносини, які забезпечують охорону: волі, честі, гідності працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, їхніх близьких родичів (ст. 343 КК України); волі, честі, гідності державного діяча (ст. 344 КК України); волі працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (ст. 345 КК України); волі державного чи громадського діяча та його близьких родичів (ст. 346 КК України); громадського порядку, екологічної безпеки, життя або здоров'я людини (ст. 347 КК України); життя та здоров'я людей, а також громадську безпеку (ч. 2 ст. 347 КК України); здоров'я працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); честі, гідності, життя чи здоров'я представника влади, працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів (ст. 349 КК України). Отже, безпосередніми додатковими факультативними об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади є правовідносини, які забезпечують охорону волі, честі, гідності, життя, здоров'я потерпілих, громадського порядку, екологічної та громадської безпеки.

5. Попри те, що представник влади як потерпілий у досліджуваних складах кримінальних правопорушень − це фізична особа, визнано обґрунтованою позицію, відповідно до якої потерпілою може бути як фізична, так і юридична особа, оскільки аргументи, які наводять прихильники цієї

концепції, видаються переконливими й узгоджуються з положеннями як кримінального, так і кримінального процесуального законодавства.

Вивчення ознак потерпілих у кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351–351-2 КК України, дає підстави стверджувати про недотримання вимог законодавчої техніки під час конструювання досліджуваних кримінально-правових заборон. Насамперед ідеться про порушення правил застосування юридичних термінів для позначення потерпілих, а також застосування різних підходів до конструювання їх переліку.

Представник влади – це службова особа державного органу, уповноважена представляти державу, яка діє за її дорученням чи від її імені, наділена правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості.

Представник влади набуває статусу спеціального потерпілого в тих випадках, коли відбувається посягання на його життя, здоров'я, власність, інші охоронювані законом його права, авторитет органу, який він представляє, у зв'язку з тим, що він висуває вимоги, а також приймає рішення, обов'язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості за умови, що за це посягання кримінальну відповідальність встановлено в спеціальній кримінально-правовій нормі. В інших випадках представник влади є загальним потерпілим.

Термін «представник влади» у диспозиціях досліджуваних статей слід тлумачити у вузькому (кримінально-правовому) значенні. У КК України зміст цього терміна індивідуальний у кожному конкретному випадку і залежить від інших потерпілих, про яких згадано в певній кримінально-правовій нормі, а також інших статтях Особливої частини, які забезпечують кримінально-правову охорону представників влади.

На підставі аналізу диспозицій ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351–351-2 КК України можна запропонувати таку класифікацію потерпілих у досліджуваних кримінальних правопорушеннях:

1) представники влади (ст. 342, 349 КК України);

2) працівники правоохоронних органів (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України), зокрема державний виконавець (ст. 342, 343 КК України), працівник органу державної виконавчої служби (ст. 343, 347 КК України);

3) державні або громадські діячі (ст. 344, 346 КК України), зокрема народний депутат України (ст. 351 КК), член РП (ст. 351-1 КК України), член ВРП (ст. 351-2 КК України), член ВККС України (ст. 351-2 КК України);

4) особи, які надають публічні послуги: приватний виконавець (ст. 342, 343, 347 КК України), судовий експерт (ст. 343 КК України); уповноважена особа ФГВФО (ст. 342 КК України);

5) інші особи: член громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону (ст. 342, 348 КК України), військовослужбовець (ст. 342, 348 КК України), депутат місцевої ради (ст. 351 КК України);

6) близькі родичі (ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України).

У кримінально-правових заборонах, призначених для забезпечення кримінально-правової охорони представників влади від кримінально караних посягань на них, потерпілими, крім представників влади, визнано й інших осіб, зокрема осіб, які здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг, представників громадськості.

За загальним правилом термін «представник влади» охоплює працівників правоохоронних органів, однак поняття «працівник правоохоронного органу» не охоплює всі категорії представників влади. З огляду на це, наприклад, поліцейський є працівником правоохоронного органу і представником влади одночасно. Тому під час кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351–351-2 КК України, може постати питання, до якої категорії потерпілих слід відносити правоохоронців. У нагоді стануть розроблені в теорії кримінального права правила тлумачення кримінально-правових норм.

Критерії віднесення певних органів до правоохоронних потребують конкретизації, оскільки не дають змоги однозначно ідентифікувати певний орган як правоохоронний.

Слід чітко визначитися, чи в розділі XV Особливої частини КК має бути забезпечено кримінально-правову охорону лише державних виконавців, чи усіх працівників державної виконавчої служби.

Аналіз положень ст. 112, 344, 346 КК України засвідчує неоднозначність підходів законодавця до розуміння таких категорій, як «державний діяч» і «державний чи громадський діяч». Деякі категорії державних діячів визнають потерпілими у складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 344 КК України, однак не визнають потерпілими в складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 346 КК України, що видається абсолютно нелогічним. Крім того, недосконалим є перелік державних діячів, оскільки не всі вони включені до нього. Наприклад, державним діячем визнано керівників таких правоохоронних органів, як НАБУ, ДБР, БЕБ України, однак не визнано голову НПУ. Вадою переліку державних діячів може бути й невіднесення до цієї категорії потерпілих керівника САП. Розв’язати ці проблеми запропоновано шляхом уніфікування зазначених осіб і закріплення єдиного терміна.

Створення самостійних кримінально-правових норм для забезпечення кримінальної-правової охорони таких категорій державних діячів, як: народний депутат, член РП, член ВРП, член ВККС України, видається сумнівним. Необґрунтованим є і виокремлення державного виконавця та працівника органу державної виконавчої служби з-поміж інших працівників правоохоронних органів.

У контексті вдосконалення кримінального законодавства в частині посягань на представників влади слід максимально уніфікувати як потерпілих, так і вчинені щодо них кримінально протиправні діяння. Водночас щодо уніфікації потерпілих можливі декілька варіантів: виокремлення посягань на представників влади в самостійні кримінально-правові норми або забезпечення їх кримінально-правової охорони спільно з іншими особами.

Оптимальним варіантом такої уніфікації є не виокремлення посягань на представників влади за ознакою потерпілого в самостійні кримінально-правові норми, а забезпечення їх кримінально-правової охорони спільно з іншими особами, що виконують службові повноваження (професійний або юридичний обов'язок), реалізують суб'єктивне право в публічних інтересах.

У КК України питання кримінально-правової охорони колишніх представників влади вирішено по-різному: 1) шляхом урахування цього факту як обставини, що обтяжує покарання; 2) шляхом урахування цього факту як обставини, що впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення; 3) шляхом урахування цього факту в межах ознак основного складу кримінального правопорушення. Оптимальним способом розв'язання проблеми визнано врахування зазначеного факту в межах ознак основного складу кримінального правопорушення.

Оптимальним терміном для позначення потерпілих від кримінальних правопорушень проти представників влади, крім власне представників влади, є термін «близька особа». З огляду на це, у диспозиціях кримінально-правових норм, які містять підстави кримінальної відповідальності за правопорушення проти представників влади (ст. 343, 345, 346, 348, 349 КК України), терміни «близькі родичі» та «близький родич» слід замінити на «близька особа».

Близькою особою слід вважати близького родича, члена сім'ї або колишнього члена сім'ї, а також іншу особу, яка має важливе значення для представника влади. До останньої категорії близьких осіб можна віднести товариша, сусіда, коханця (коханку) та ін.

РОЗДІЛ 2
ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

2.1. Об'єктивна сторона опору представникам влади (ст. 342 КК України)

Представники влади (державні службовці) повинні приймати важливі рішення в межах своїх повноважень. Ці рішення часто є непопулярними, і в більшості випадків представники влади можуть стати об'єктами погроз та фізичних нападів. В умовах сьогодення майже в будь-якій світовій юрисдикції напад на представника влади є серйозним кримінальним злочином. Державні службовці працюють для того, щоб служити та захищати, тому їх життя, здоров'я, майно, інші блага та цінності потребують посиленого кримінально-правового захисту [423].

З об'єктивної сторони більшість кримінальних правопорушень проти представників влади може бути вчинено шляхом дії (наприклад, опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі ФГВФО (ст. 342 КК України), погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) тощо). Водночас певні делікти цієї категорії можуть вчиняти шляхом як дії, так і бездіяльності (наприклад, посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК), заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу (ч. 2–4 ст. 345 КК України), перешкоджання діяльності народного депутата України й депутата місцевої ради (ст. 351 КК України), перешкоджання діяльності РП, члена РП (ст. 351-1 КК України) тощо.

Учені зауважують, що диспозиції статей розділу XV Особливої частини КК сконструйовано по-різному, і це дає змогу поділити їх на такі групи залежно від моменту закінчення злочину:

1) злочини з формальними складами – вважають закінченими з моменту вчинення дії чи невиконання певних вимог (бездіяльності) (наприклад, ч. 1, 2 ст. 342, ст. 343, ст. 344, ч. 1 ст. 345, ст. 349, ст. 351 КК України);

2) злочини з матеріальними складами – вважають закінченими з моменту настання суспільно небезпечних наслідків (ч. 3 ст. 345, ч. 2, 3 ст. 346, ст. 347 КК України);

3) злочини з формально-матеріальними складами – вважають закінченими як у разі вчинення (або невчинення) окремих дій, так і в разі настання зазначених у диспозиції статті (або її частини) суспільно небезпечних наслідків (описання таких злочинів містять ч. 3 ст. 342, ч. 2 ст. 343, ч. 2, 4 ст. 345, ч. 2 ст. 346, ст. 348 КК України) [259, с. 302].

Зазначені делікти для зручності дослідження слід об’єднати в такі групи: 1) опір (ст. 342 КК України); 2) втручання в діяльність (ст. 343, 344 КК України); 3) перешкоджання діяльності (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України); 4) інші посягання (ст. 345, 346, 347, 348, 349 КК України).

З об’єктивної сторони кримінальні правопорушення, передбачені ст. 342 КК України, мають дві обов’язкові ознаки:

1) діяння, яке визначають як опір;

2) час учинення деліктів – «під час виконання службових обов’язків» (у випадку опору представникові влади, крім державного виконавця, приватного виконавця), «під час виконання службових обов’язків» (у випадку опору працівникові правоохоронного органу), «під час примусового виконання рішень» (у випадку опору державному виконавцю чи приватному виконавцю), «під час виконання покладених обов’язків щодо охорони громадського порядку» (у випадку опору члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцеві). Слід одразу

зауважити, що опір уповноваженій особі ФГВФО не пов'язують із часом учинення цього злочину.

Під час кваліфікації опору постає чимало проблем, пов'язаних із тлумаченням терміну «опір», зокрема відмежуванням цього кримінального правопорушення від інших кримінальних й адміністративних деліктів.

Відповідно до абзацу 1 п. 8 постанови ПВСУ від 26 червня 1992 року № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів», вчинення опору полягає в активній фізичній протидії виконанню особою її обов'язків [343]. Схожу дефініцію пропонує В. І. Осадчий, згідно з якою опір полягає у вчиненні суб'єктом протидії, безпосередньо спрямованої на потерпілого [307, с. 134]. Відмінність цих дефініцій полягає в тому, що, на думку В. І. Осадчого, протидія спрямована безпосередньо на потерпілого, а також учений не зазначає про таку ознаку опору, як його активність.

Така дефініція видається недосконалою з огляду на те, що вона характеризує поняття опору лише в загальних рисах і не охоплює всіх можливих варіантів вчинення цього делікту. Водночас для її тлумачення слід з'ясувати зміст термінів «протидія», «активна фізична протидія» в кожному випадку, що доволі складно з огляду на відсутність конкретизації цих термінів. Має рацію І. І. Давидович, яка вважає це визначення таким, яке не дає однозначної відповіді на запитання про зміст опору [204, с. 137].

Тому вчені намагаються конкретизувати й деталізувати поняття опору, щоб полегшити його застосування в правозастосовній діяльності, зокрема в контексті відмежування від інших деліктів.

На переконання А. С. Габуди, опором є активна протиправна поведінка особи, яка виявляється у фізичному впливі на потерпілого та протидіє виконанню ним покладених на нього функцій або створює умови, що перешкоджають діяльності такої особи, ускладнюють чи роблять неможливим виконання нею обов'язків [188, с. 11].

Учені стверджують, що опір спрямований не завжди безпосередньо проти особи, а в певних випадках проти предметів, пов'язаних з виконанням потерпілими обов'язків.

Л. В. Дорош зазначає, що дії того, хто чинить опір, можуть бути спрямовані безпосередньо проти особи, наприклад, представника влади (винний перешкоджає слідчому пройти в одну з кімнат квартири для проведення огляду місця події або обшуку) або проти предметів, необхідних для виконання цими особами своїх обов'язків (винний знищує документ, який прокурор намагався вилучити) [268, с. 716]. Аналогічну позицію обстоює В. А. Клименко [295, с. 764].

Деякі вчені висвітлюють поняття опору крізь призму його ознак.

Л. В. Дорош стверджує, що опір має такі ознаки: 1) він полягає в активних діях; 2) дії винного спрямовані на організм потерпілого, полягають у застосуванні фізичної сили до нього; 3) вони перешкоджають (протидіють) виконанню потерпілим своїх функцій, реалізації повноважень; 4) дії винного вчинені в момент виконання потерпілим покладених на нього обов'язків [268, с. 716].

Позиція Л. П. Брич полягає в тому, що опір – це активна фізична протидія здійсненню відповідними працівниками своїх обов'язків. Коло обов'язків, здійсненню яких чинять опір, залежить від кола повноважень того виду потерпілого, якому чинять опір [297, с. 1051]. З-поміж ознак опору слід виокремити такі: а) він полягає в активних діях; б) дії винного полягають у застосуванні до потерпілого фізичної сили (фізичного впливу); в) дії винного перешкоджають (протидіють) виконанню потерпілим його функцій, реалізації повноважень; г) дії винного вчинено під час виконання потерпілим службових або громадських обов'язків [297, с. 1051].

Більшість ознак опору, які пропонують учені, видаються обґрунтованими. Однак Л. В. Дорош і Л. П. Брич акцентують на тому, що це дії, спрямовані на організм потерпілого, полягають у застосуванні фізичної сили (фізичного

впливу) до нього. Безумовно, вони мають рацію, однак цим не вичерпуються всі можливі вияви опору, а тому зазначені ознаки потребують уточнення.

Дослідники зосереджують увагу переважно на насильницькому характері опору. Водночас важливо в контексті дослідження дефініції опору акцентувати на тому, що тлумачення ст. 342 КК України дає підстави стверджувати, що опір може бути як насильницьким, так і ненасильницьким. В. І. Осадчий переконаний, що, згідно з ч. 1, 2 ст. 342 КК України, така протидія може бути лише ненасильницькою [300, с. 797]. *Ненасильницький опір* – це вчинення протидії потерпілому, не пов'язаної з безпосереднім фізичним або психічним впливом на нього. Такий опір перешкоджає виконати обов'язки чи ставить під загрозу їх виконання, що й становить суспільну небезпечність посягання. Наприклад, як ненасильницький опір можна розглядати поведінку суб'єкта, яку потерпілому слід нейтралізувати в безпосередньому контакті з ним, зокрема, перебороти суб'єкта, що хапається за громіздкі предмети для уникнення затримання; відчинити двері квартири (будинку), які суб'єкт зачинив та/або притримує з наміром протидіяти його затриманню. Якщо ж суб'єкт вчиняє такі дії, щоб перешкодити запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила, це утворює склад злочину, відповідальність за який передбачена в ч. 2 ст. 343 КК України. Водночас, якщо особа не приховує особу, яка вчинила злочин, а просто не відчиняє двері, це не є опором, оскільки вона спеціально не створює умов для протидії законній діяльності представника влади, працівника правоохоронного органу й інших осіб, перелічених у ст. 342 КК України [300, с. 798].

Для тлумачення терміна «опір» слід розглянути ***судову практику,*** вивчення якої дає підстави стверджувати, що як кримінальне правопорушення, передбачене ст. 342 КК України, кваліфікують:

– боротьбу з правопорушником, який грубо порушує громадський порядок і намагається перешкодити законній діяльності працівників поліції, унаслідок якої потерпілому заподіяно легкі тілесні ушкодження [81];

– намагання правопорушника залишити місце вчинення адміністративного делікту поєднане зі спробами завдання тілесних ушкоджень («…замахнулася рукою з метою нанесення тілесних ушкоджень останній. Проте ОСОБА_2 зреагувала та застосувала до ОСОБА_1 прийом рукопашного бою…») [92];

– боротьбу з правоохоронцем, пов'язану з відбиранням певних предметів (засуджений, перебуваючи у виправному центрі, напав на інспектора відділу нагляду й безпеки установи з метою відібрати пакунок з речовиною рослинного походження, який було доставлено на територію установи кур'єром «Нової пошти», чіплявся за одяг інспектора, відірвав йому погон форменого одягу, повалив на підлогу та продовжив з ним боротьбу) [118];

– намагання уникнути подальших процесуальних дій щодо особи, яка вчинила адміністративне правопорушення (порушник висловлювався нецензурною лайкою до поліцейського, штовхав його, шарпав, унаслідок чого розірвав лівий рукав зимової куртки форменого одягу) [132];

– блокування руху транспортних засобів правоохоронців (ОСОБА_2 та ОСОБА_4, перебуваючи за кермом човна, вчинили дії, спрямовані на опір виконанню рибоохоронним патрулем їх службових обов'язків, а саме супроводженню іншого човна та правопорушників до рибоохоронної дільниці з метою подальшого складання адміністративних матеріалів, шляхом блокування його руху, а також зв'язування між собою човнів порушників і патруля) [106];

– перешкоджання адміністративному затриманню правопорушника («намагався вирвати ОСОБА_2 з рук працівників поліції, штовхав і ловив за руки інспектора поліції ОСОБА_4, спричинивши останньому легкі тілесні ушкодження») [127];

– намагання втекти з місця вчинення правопорушення шляхом наїзду на поліцейського («умисно наїхав лівим заднім колесом автомобіля на праву стопу інспектора патрульної поліції, чим спричинив фізичний біль») [103].

У певних випадках правозастосовні органи чітко не розуміють зміст поняття опору, про що свідчать відповідні судові рішення. *Наприклад, у вироку*

Бабушкінського районного суду м. Дніпра від 2 червня 2022 року зазначено, що 29 липня 2021 року близько 18 год 20 хв ОСОБА_4, перебуваючи на посаді прокурора Правобережної окружної прокуратури міста Дніпра, у залі ігрових автоматів проводив санкціонований обшук. Під час цієї слідчої (розшукової) дії ОСОБА_1 підійшов до ОСОБА_4 і намагався спровокувати з останнім конфлікт, незважаючи на законні вимоги ОСОБА_4 як працівника правоохоронного органу, припинити свої неправомірні дії та надати йому можливість виконувати свої службові обов'язки. ОСОБА_1, не реагуючи на законні вимоги ОСОБА_5, переслідуючи мету перешкоджання законним діям працівника правоохоронних органів, а саме виконанню покладених на нього службових обов'язків, умисно усвідомлюючи, що перед ним працівник правоохоронних органів, а саме працівник органів прокуратури, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, підійшовши до потерпілого ОСОБА_4, почав чинити опір прокурору під час виконання ним своїх службових обов'язків і штовхати його. Своїми умисними діями ОСОБА_1 зупинив проведення обшуку. Його дії кваліфіковано за ч. 2 ст. 342 КК України [82]. У цьому судовому рішенні правозастосовні органи разом з терміном «опір» використовують термін «штовхання». Водночас такі дії, як штовхання потерпілого під час виконання ним службових обов'язків, є саме опором.

Для підтвердження цієї позиції слід навести інший приклад. *29 червня 2017 року близько 17 год 10 хв ОСОБА_1, перебуваючи під конвоєм працівників ГУНП в Київській області біля Білоцерківського міськрайонного суду Київської області по вул. Турчанінова, 7, у м. Біла Церква Київської області, відштовхнув руками в ділянку передпліччя конвоїра – поліцейського – водія відділення конвойної служби ІТТ № 1 ГУНП в Київській області ОСОБА_4 та зник у невідомому напрямку* [86].

На підставі узагальнення наукової літератури, а також результатів судової практики вчені пропонують різноманітні варіації визначення опору.

І. І. Давидович вважає, що опір як дія, що належить до об'єктивної сторони складів злочину, передбаченого ст. 342 КК України, учиняють як у ситуації, коли

відбуваються реальна взаємодія, фізичний контакт правопорушника і потерпілого, де кожна зі сторін намагається нейтралізувати дії іншої, так і у випадках, коли винний здійснює вплив на особу представника влади чи громадськості опосередковано, зокрема шляхом створення перешкод для їх вільного пересування. Отже, обов'язковою ознакою опору дослідниця вважає наявність безпосереднього або опосередкованого фізичного впливу на особу потерпілого. Учена охоплює поняттям опору і спробу вплинути на тіло людини (наприклад, під час пострілу з пістолета, коли злочинець не влучив, або під час намагання вдарити ножем, каменем, коли потерпілий ухиляється від удару) [204, с. 141].

Дії винного під час вчинення опору найчастіше полягають у перешкоджанні законному застосуванню сили з боку суб'єктів правоохоронної діяльності. Опір, зокрема, може виявитися в намаганні вирватися або ухопитися за громіздкі предмети (дерево, стовп), щоб уникнути затримання, перешкоджанні потерпілому в доступі до приміщення тощо. На її думку, вплив на особу потерпілого під час опору може відбуватися не тільки шляхом застосування фізичної (м'язової) сили, а й через використання холодної або вогнепальної зброї чи інших предметів, рідини (кислоти, окропу), сипучих речовин [204, с. 141–142].

Ті вчені, які вважають, що за ст. 342 КК слід кваліфікувати й такі дії, які пов'язані з посяганням на предмети, необхідні для виконання представниками влади та громадськості своїх обов'язків, на думку І. І. Давидович, необґрунтовано розширюють зміст опору. Якщо звернутися до тлумачення цього поняття в лінгвістичних словниках, можна дійти висновку, що опір розглядають як рішучу протидію кому-небудь, наполегливу боротьбу чи змагання з кимось. Отже, опору притаманний фізичний контакт правопорушника й потерпілого. Тому випадки, у яких посягання на зазначені вище предмети відбуваються одночасно з впливом на особу представника влади чи громадськості, ми розглядаємо як опір. Наприклад, суб'єкт вириває в особи, яка проводить обшук, вилучену річ; відбирає в працівника правоохоронного органу зброю тощо. У ситуаціях, коли вплив на предмети, необхідні для виконання представниками влади та громадськості їхніх обов'язків, відбувається за відсутності контакту винного й потерпілого, на її

думку, не йдеться про опір. Наприклад, особа, якій вручили для підписання протокол, псує або знищує його. Такі випадки, за наявності підстав (зокрема, потерпілий – працівник правоохоронного органу), вона пропонує розглядати як втручання в його діяльність і кваліфікувати за ст. 343 КК України [204, с. 140].

У дослідженні А. С. Габуди увагу зосереджено на різноманітності способів дій винних під час опору. Він виокремлює види опору та класифікує їх на такі групи: дії, пов'язані із застосуванням фізичної сили, безпосередньо спрямованої на потерпілого; дії суб'єкта, вплив яких спрямований опосередковано на потерпілого; дії, які полягають у перешкоджанні законному застосовуванню сили з боку потерпілого; дії винного, які потерпілому потрібно нейтралізувати в безпосередньому контакті з ним; дії, якими винний створює умови, що перешкоджають діяльності потерпілого або ускладнюють чи роблять неможливим виконання ним обов'язків; дії, спрямовані на предмети та речі, необхідні потерпілому для виконання покладених на нього обов'язків [188, с. 10–11]. Окремі види опору, запропоновані автором, як видається, повторюються, хоча й описані по-різному, адже більшість способів опору пов'язані з безпосереднім чи опосередкованим впливом на потерпілого.

Тому виваженішою видається позиція Г. Є. Болдаря, який стверджує, що опором є дії, що: 1) безпосередньо спрямовані проти особи потерпілого, тобто винний впливає на його організм, застосовуючи фізичну силу (суб'єкт відштовхує потерпілого або завдає йому ударів; спрямовує автомобіль на працівника поліції); 2) спрямовані проти предметів, необхідних потерпілому для виконання своїх службових чи громадських обов'язків (винний вириває з рук державного виконавця ухвалу суду, яка дозволяє останньому примусово проникнути до житла особи, у якої знаходиться майно боржника, і знищує цей документ; вихоплює з рук працівника правоохоронного органу зброю або спецзасіб і втікає); 3) потерпілому потрібно нейтралізувати в безпосередньому контакті з ним (перебороти суб'єкта, який хапається за громіздкі предмети (дерево, стовп), щоб утримати затримання); 4) створюють перешкоди для вільного пересування потерпілого (особа перешкоджає державному виконавцю входити до приміщення

чи сховища, які належать боржнику, для проведення їх огляду – зачиняє або притримує двері) [259, с. 320].

Дослідникові вдалося систематизувати більшість найпоширеніших виявів опору, що трапляються в судовій практиці. Однак слід зауважити, що зазначені випадки часто мають комбіновану форму і поєднуються між собою [29, с. 129].

Отже, опір як кримінально протиправне діяння, передбачене ст. 342 КК України, вирізняється такими ознаками: 1) це активні дії під час виконання потерпілим його повноважень; 2) вони спрямовані на перешкоджання виконанню цих повноважень; 3) полягають у впливі на організм потерпілого, або спрямовані проти предметів, необхідних потерпілому для виконання своїх обов'язків, або вимагають від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створюють перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнюють чи роблять неможливим виконання його обов'язків.

Вплив на потерпілого під час опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі ФГВФО може відбуватися як безпосередньо, так і опосередковано.

З метою розв'язання проблем, що виникають на практиці під час кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України, у законі про кримінальну відповідальність слід закріпити визначення поняття «опір», оскільки сучасна дефініція, що міститься в абз. 1 п. 8 постанови ПВСУ від 26 червня 1992 року № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів», є занадто розпливчастою, висвітлює поняття опору лише в загальних рисах і не охоплює всіх можливих варіантів вчинення цього делікту. *Опором слід вважати активну фізичну протидію правомірному здійсненню особою своїх обов'язків, що полягає у впливі на організм потерпілого, або спрямована проти предметів, необхідних*

потерпілому для виконання обов'язків, або вимагає від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створює перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнює чи унеможливлює виконання зазначених обов'язків.

Для позначення зв'язку кримінально протиправного діяння проти представника влади та виконанням цими особами службових обов'язків у КК України використано різні юридичні конструкції на кшталт «під час виконання службових обов'язків», «під час примусового виконання рішень», «під час виконання покладених обов'язків». Тому постає необхідність визначити місця цих конструкцій у системі ознак складу опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі ФГВФО.

Юридична конструкція *«під час виконання службових обов'язків»* та схожі, на перший погляд, вказують лише на *час вчинення посягань* на представників влади. Однак слід з'ясувати, чи це справді так і чи вичерпується цим їхнє кримінально-правове значення.

Час учинення кримінального правопорушення визначають як певний проміжок часу, протягом якого відбувається суспільно небезпечне діяння і настають суспільно небезпечні наслідки [249, с. 159]; період, протягом якого суб'єкт вчиняє кримінальне правопорушення [181, с. 261]; проміжок, відрізок у послідовній зміні годин, днів, років тощо, протягом яких учиняють кримінальне правопорушення [178, с. 63].

З огляду на ці дефініції, можна стверджувати, що юридична конструкція «під час виконання службових обов'язків» та схожі на неї справді свідчить про час вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України. Отже, опір можливий з моменту початку виконання відповідними потерпілими їхніх обов'язків до їх завершення. Він неможливий до початку виконання таких обов'язків чи після. Тому вчинення дій, що полягають в опорі, в інший час не дає змоги кваліфікувати вчинене за ст. 342 КК України.

Водночас чи мають значення ці конструкції для суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України? Імовірно, так. Вони хоча й не позначають безпосередньо мету чи мотив цього делікту, однак засвідчують їх наявність. Вказівка на час виконання обов'язків, по-перше, засвідчує зв'язок між кримінально протиправним діянням проти представника влади та виконанням цими особами службових обов'язків, який в інших складах цих посягань позначають через мету чи мотив, використовуючи конструкції на кшталт «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» тощо. По-друге, окреслення часових меж слугує критерієм відмежування кримінального правопорушення, передбаченого за ст. 342 КК України, від інших деліктів. За наявності вказівки на час немає необхідності включати в склад відповідних посягань конструкції, що позначають мету чи мотив кримінального правопорушення проти представника влади.

У ч. 2 ст. 342 КК України в контексті ***опору уповноваженій особі ФГВФО*** *немає жодних вказівок на час учинення опору.* Хоча щодо інших потерпілих передбачено чітку вказівку, що опір вчиняють під час виконання їхніх обов'язків. Тому буквальне тлумачення положень ст. 342 КК України дає підстави стверджувати, що опір уповноваженій особі ФГВФО може відбуватися і не під час виконання нею своїх обов'язків. Однак тлумачення терміна опір виключає таке трактування суб'єктивної сторони опору цій категорії осіб. Опір можливий лише під час виконання відповідними особами своїх обов'язків. Водночас зазначене свідчить *про недоліки конструювання положень ч. 2 ст. 342 КК України*, адже абсолютно незрозуміла позиція законодавця, який щодо одних потерпілих від опору (йдеться про представника влади, працівника правоохоронного органу, державного чи приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця) додає вказівку на вчинення кримінально протиправного діяння саме під час виконання обов'язків, однак щодо уповноваженої особи ФГВФО такої вказівки немає. *Законодавча помилка очевидна.* Звісно, опір можливий лише під час виконання певними особами своїх

обов’язків. Однак відповідні законодавчі положення мають бути уніфіковані: слід або стосовно всіх потерпілих від опору зазначити, що це кримінально протиправне діяння вчиняють лише під час виконання ними службових обов’язків, або ж таку вказівку слід виключити з положень ст. 342 КК України [43].

Важливо з’ясувати, як тлумачать терміни «виконання службового обов’язку» та «заняття державною чи громадською діяльністю».

Виконанням службового обов’язку пропонують вважати діяльність працівника, що належить до кола його повноважень (Л. В. Дорош) [268, с. 725]; діяльність щодо виконання працівниками правоохоронних органів обов’язків на службі, що випливають із законів і підзаконних актів, зокрема порадників, статутів, інструкцій тощо (В. А. Клименко) [295, с. 776]; виконання обов’язків, які встановлені відповідними нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність представника влади або органу, у якому працює особа, яка відповідає ознакам потерпілого від цього злочину (Л. П. Брич) [297, с. 1055–1056]. Натомість *заняття державною чи громадською діяльністю* визначають як діяльність, пов’язану з повноваженнями державного чи громадського діяча, що регламентована відповідними законами, підзаконними актами та статутами політичних партій (В. А. Клименко) [295, с. 780].

Водночас слід акцентувати на деяких аспектах виконання таких обов’язків чи здійснення відповідної діяльності. По-перше, час виконання потерпілим службових обов’язків (минулий, теперішній чи майбутній) на кваліфікацію не впливає [268, с. 725]. По-друге, ідеться *лише про діяльність законну*. Тому, наприклад, вчинення передбачених у ст. 345 КК України діянь щодо працівника правоохоронного органу у зв’язку з незаконною діяльністю останнього, яку він здійснював з використанням свого службового становища, не містить складу злочину, передбаченого ст. 345, і підлягає кваліфікації за іншими статтями, зокрема за статтями розділу ІІ Особливої частини КК України [297, с. 1055–1056]. По-третє, потерпілими працівники правоохоронних органів можуть бути визнані не тільки тоді, коли вони виконували свої службові обов’язки,

перебуваючи безпосередньо на службі, і коли застосовували заходи з охорони правопорядку відповідно до службових обов'язків, за наказом чи розпорядженням, а й тоді, коли вони вжили зазначених заходів у межах своїх повноважень за власною ініціативою [295, с. 776].

Момент закінчення кримінального правопорушення. Момент закінчення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК, більшість учених відносить до складів деліктів із формальним складом. Л. В. Дорош зауважує, що злочин вважають закінченим з моменту активної протидії [268, с. 717], а Г. Є. Болдарь уточнює: з моменту початку активної протидії виконанню відповідним потерпілим зазначених обов'язків [259, с. 321]. В. І. Осадчий доводить, що злочин, відповідальність за вчинення якого передбачено ч. 1, 2 ст. 342 КК України, вважають закінченим з моменту вчинення опору (формальний склад злочину) [300, с. 798]. Злочин, відповідальність за вчинення якого передбачено ч. 3 ст. 342 КК України, вважають закінченим з моменту вчинення опору, поєднаного з примушенням потерпілого шляхом насильства або погрози його застосування до виконання явно незаконних дій (формальний склад злочину) [300, с. 799]. Натомість І. І. Давидович акцентує, що склад опору представникові влади та склад опору працівникові правоохоронного органу, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону чи військовослужбовцю є формальними: відповідні злочини вважають закінченими з моменту протидії виконанню такими особами їхніх службових обов'язків або обов'язків з охорони громадського порядку, незалежно від настання наслідків і результату, якого прагнув винний [204, с. 146].

Доходимо висновку, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 342 КК України, в усіх його формах слід визнавати закінченим з моменту активної протидії виконанню відповідних обов'язків незалежно від того, чи вдалося правопорушнику перешкодити виконанню зазначених обов'язків, незалежно від шкоди, завданої потерпілим.

Неправомірні дії потерпілих під час опору. Значна кількість кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342 КК України, як видається,

частково обумовлена ***неправомірними діями правоохоронців***, що вчиняють у деяких випадках. Через незаконні дії з боку окремих працівників правоохоронних органів у частини громадян формується негативне ставлення загалом до органу, який вони представляють.

Водночас слід зауважити, що за наявності неправомірних дій представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи ФГВФО склад злочину, передбаченого ст. 342 КК України, виключається.

Відповідно до абзацу 3 п. 3 постанови ПВСУ від 26 червня 1992 року № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів», якщо дії притягнутої до відповідальності особи були реакцією на незаконні діяння судді, працівника правоохоронного органу, члена громадських формувань з охорони громадського порядку чи військовослужбовця або спричинені особистими неприязними стосунками, не пов'язаними з виконанням потерпілим його обов'язків, вчинені за наявності для цього підстав, потрібно кваліфікувати як злочин проти особи або власності [343].

На цьому акцентували й учені. Зокрема, Л. В. Дорош зазначала, що складу аналізованого злочину немає у випадках вчинення опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцеві під час здійснення ними явно незаконних дій. До такого опору слід застосовувати правила необхідної оборони [268, с. 717].

На підтвердження цих позицій слід навести приклади із судової практики Касаційного кримінального суду у складі ВС.

Зокрема, у постанові Касаційного кримінального суду ВС від 20 жовтня 2020 року у справі № 444/2115/17 зазначено, що *для кваліфікації дій особи як опору працівнику поліції та погрози або насильства щодо нього судам слід керуватися тим, що дії особи, які полягали не в протидії законній діяльності*

працівника поліції, а здійснені з метою уникнення небезпеки для її життя і здоров'я у зв'язку із застосуванням працівником поліції невиправданого та (або) надмірного насильства, не можна кваліфікувати за ст. 342, 345 КК України [325].

В іншому випадку – у постанові Касаційного кримінального суду ВС від 10 листопада 2021 року у справі № 671/396/20 зазначено, що *суд, вирішуючи питання про наявність у діях обвинуваченої особи «опору» в значенні ст. 342 КК України, повинен взяти до уваги поведінку поліцейського або поліцейських під час пред`явлення ними законних вимог і подальшого розвитку подій у зв`язку із цими вимогами, а також суд має переконатися, що застосовані до обвинуваченої особи заходи з боку поліції були необхідними та пропорційними ситуації, що склалася, і були застосовані відповідно до процедури, установленої законом.*

За вироком Волочиського районного суду Хмельницької області від 11 вересня 2020 року ОСОБА_7 засуджено за ч. 2 ст. 342, ч. 2 ст. 345, ч. 1 ст. 296 КК України.

Згідно з вироком ОСОБА_7 визнано винуватим у опорі працівникові правоохоронного органу під час виконання ним службових обов'язків, умисному заподіянні працівникам правоохоронного органу легких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень, у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків, а також у грубому порушенні громадського порядку, з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю.

Так, 6 січня 2020 року в смт Війтівці Волочиського району Хмельницької області працівники патрульної поліції ОСОБА_8 та ОСОБА_9 під час здійснення патрулювання здійснили вимогу про зупинку транспортного засобу, під керуванням ОСОБА_7, за підозрою водія у керуванні цим засобом у стані алкогольного сп'яніння, однак ОСОБА_7 вимог працівників поліції не виконав та продовжив рух. Пізніше ОСОБА_7 залишив автомобіль та сховався за місцем свого проживання.

У подальшому ОСОБА_7 вийшов з домоволодіння і вступив у конфлікт із працівниками поліції ОСОБА_8 та ОСОБА_9, умисно вчинив їм активний опір, поводив себе агресивно, штовхав і шарпав їх за одяг, не реагував на законні вимоги останніх, відмовлявся припиняти свої протиправні дії та погрожував працівникам поліції фізичною розправою. Надалі ОСОБА_7 наніс ОСОБА_8 приблизно три удари кулаками в обличчя, спричинивши йому легкі тілесні ушкодження, та наніс два удари ногою в лівий колінний суглоб ОСОБА_9, заподіявши останньому тілесні ушкодження середньої тяжкості, що спричинило тривалий розлад здоров'я.

Крім того, 26 січня 2020 року приблизно о 14 год. ОСОБА_7, знаходячись біля АЗС у смт Війтівці Волочиського району Хмельницької області, будучи в стані алкогольного сп'яніння, грубо порушуючи громадський порядок, з мотивів явної неповаги до суспільства, діючи з особливою зухвалістю, образливо чіплявся до ОСОБА_10, обзивав його нецензурними словами, після чого, безпричинно наніс останньому декілька ударів кулаками в обличчя та ногами по тулубу, від яких останній впав на землю. Потім ОСОБА_7 наніс ОСОБА_10 множинні удари ногами та кулаками в різні частини тіла, заподіявши йому легкі тілесні ушкодження, що спричинили короткочасний розлад здоров'я.

Ухвалою Хмельницького апеляційного суду від 28 квітня 2021 вирок Волочиського районного суду Хмельницької області від 11 вересня 2020 року щодо ОСОБА_7 залишено без зміни.

У касаційній скарзі захисник стверджував про неправильну кваліфікацію дій ОСОБА_7 місцевим судом, оскільки в діях ОСОБА_7 наявна необхідна оборона, а дії працівників поліції ОСОБА_8 та ОСОБА_9 були провокативними.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, в апеляційній скарзі захисник не погоджувалася із висновком суду першої інстанції про наявність в діях ОСОБА_7 складу злочинів, передбачених ч. 2 ст. 342 та ч. 2 ст. 345 КК України. Мотивуючи таку свою позицію захисник зазначала, що висновок місцевого суду не відповідає фактичним обставинам кримінального провадження та зроблений внаслідок неповного дослідження доказів і без

належного з'ясування дійсних обставин події. Посилалась на наявність необхідної оборони в діях ОСОБА_7 та провокативні дії з боку працівників поліції ОСОБА_9 й ОСОБА_8.

Однак, залишаючи апеляційну скаргу захисника без задоволення, апеляційний суд своїх висновків належним чином не мотивував, всіх доводів апеляційної скарги не перевірив і не дав на них вичерпних відповідей.

Зокрема, не перевіреними залишилися доводи апеляційної скарги щодо відсутності в діях ОСОБА_7 складу кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 342 та ч. 2 ст. 345 КК України, а також невідповідності висновків суду в цій частині фактичним обставинам справи внаслідок неповноти судового розгляду, а саме не врахування судом показань свідків ОСОБА_12, ОСОБА_13 і ОСОБА_14 з приводу поведінки працівників поліції та даних відеозапису з нагрудної камери ОСОБА_9. Тобто, доводи сторони захисту з посиланням на конкретні докази стосувалися суттєвих обставин, відтак потребували детальної відповіді на них в ухвалі апеляційного суду.

Так, у вироку суд першої інстанції визнав доведеним, що поліцейські застосували фізичну силу, спецзасоби й кайданки внаслідок того, що засуджений погрожував працівникам поліції та поводив себе неадекватно.

Натомість в судовому засіданні місцевого суду свідки ОСОБА_12, ОСОБА_13 і ОСОБА_14 стверджували, що поліцейські спровокували конфлікт з ОСОБА_7 та безпричинно напали на нього, відтак він не чинив їм опору, а навпаки захищався від неправомірних дій працівників поліції ОСОБА_8 та ОСОБА_9. Проте суд першої інстанції, оцінивши критично показання свідків, не надав пояснень, чому він не взяв до уваги ці докази, зазначивши лише про їх суперечливість.

Вирішуючи питання про наявність у діях обвинуваченої особи «опору» в значенні ст. 342 КК України, суд повинен взяти до уваги поведінку поліцейського або поліцейських під час пред'явлення ними законних вимог і подальшого розвитку подій у зв`язку із цими вимогами.

Відповідно до усталеної судової практики опором у значенні ст. 342 КК України є активна фізична протидія виконанню поліцейським його законних повноважень. Таким чином, виходячи з цієї позиції, для визначення наявності в діях обвинуваченої особи складу «опору» у значенні цього положення обвинувачення має довести як наявність об'єктивної сторони діяння, тобто певного активного фізичного впливу з боку обвинуваченої особи, так і спрямованість її умислу саме на протидію виконанню службових повноважень.

Слід урахувати, що дії особи, спрямовані на протидію невиправданому й надмірному насильству з боку поліцейського, не можна кваліфікувати як опір за ст. 342 КК України. Якщо особа відштовхує поліцейського, щоб запобігти удару кийком, або закриває обличчя від удару, унаслідок чого поліцейський отримує травму руки, або хапається за одяг поліцейського, щоб запобігти падінню, такі дії не можна вважати опором у значенні ст. 342 КК України, оскільки їх мета полягає не в протидії законній діяльності поліції, а в уникненні небезпеки для життя і здоров'я особи.

Для того щоб провести не завжди очевидну межу між опором у значенні ст. 342 КК України й діями, зумовленими рефлекторними реакціями або самозахистом, суду необхідно взяти до уваги не лише факт фізичного впливу на поліцейського з боку обвинуваченої особи, а й контекст, у якому відбулася подія.

Тобто необхідно зважати на відповідність дій поліції вимогам нормативних актів, що регулюють поліцейську діяльність. Зокрема, ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» вимагає, щоб поліцейський захід був необхідним і пропорційним. Тому, вирішуючи, чи є в діях обвинуваченого склад опору, суд має переконатися, що застосовані до обвинуваченої особи заходи з боку поліції були необхідними та пропорційними ситуації, що склалася, і були застосовані відповідно до процедури, установленої законом.

У випадку застосування поліцейським сили без попередження суд має визначити, чи не зумовлені дії особи інстинктивною реакцією на несподіване для неї насильство й намаганням відвернути небезпеку для життя і здоров'я.

Ці самі міркування слід ураховувати також під час оцінювання наявності чи відсутності складу злочину, передбаченого ст. 345 КК України.

Отже, встановлення таких аспектів події є важливим для висновку про наявність або відсутність у діях особи складу злочинів, передбачених ст. 342 і 345 КК України [324].

Водночас у кримінальному законодавстві деяких зарубіжних країн неправомірні дії представника влади можуть визнавати умовою звільнення від покарання або його пом'якшення.

Наприклад, відповідно до ч. 4 ст. 269 КК Австрії, правопорушник не може бути покараний за дії, передбачені ч. 1 цієї статті, якщо орган влади або державний службовець не уповноважений виконувати службовий акт або якщо службовий акт порушує положення кримінального законодавства [426].

У ч. 5 ст. 382 КК Македонії зазначено, що якщо злочин, передбачений п. 1, 2 і 3, спричинений незаконними чи грубими діями посадової особи чи особи, яка їй допомагає, особа, що його вчинила, може бути звільнена від покарання [245].

Відповідно до ч. 2 ст. 222 КК Польщі, якщо діяння, зазначене в §1, спричинене неналежною поведінкою посадової особи або особи, яка їй допомагала, суд може застосувати надзвичайне пом'якшення покарання або навіть відмовитися від нього [442].

У ч. 3 ст. 113 КК Німеччини зазначено, що діяння не карається згідно з цією статтею, якщо офіційне діяння є незаконним. Це також стосується випадків, коли винний помилково припускає, що службове діяння є правомірним [455].

У ч. 5 ст. 299 КК Словенії передбачено, що перешкоджання чи намагання перешкоджання службовій особі вчинити службову дію, спровоковане протиправною поведінкою службової особи, карається штрафом або позбавленням волі на строк до шести місяців [440].

У ч. 5 ст. 306 КК Сербії міститься положення про те, що перешкоджання службовій особі, спричинене протиправною чи грубою поведінкою службової особи, може передбачати звільнення від покарання [446]. Схоже положення визначено в ч. 5 ст. 376 Чорногорії, де закріплено, що виконавець діяння,

зазначеного в ч. 1–3 цієї статті (йдеться про напад або погрозу нападу на службову особу під час виконання службових обов'язків), що спричинене протиправною чи грубою поведінкою службової особи, може бути звільнений від покарання [445].

На підставі ч. 5 ст. 315 КК Хорватії особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, зазначене в ч. 1, 2 і 3 цієї статті, спровокована протиправною, необережною чи особливо грубою поведінкою службової особи або особи, уповноваженої їй допомагати, може бути звільнена від покарання [441].

У певних випадках акцентовано на правомірності відповідних дій представника влади. Наприклад, у ст. 329 КК Бразилії криміналізовано протидію виконанню правового акта [430], у ст. 397 КК Андорри – непокору адміністративній чи судовій владі або посадовим особам під час законного виконання ними належних функцій [449], у ст. 173 КК Уругваю – непокору законному наказу [435], у ст. 269 КК Латвії – напад на представника влади чи іншу державну посадову особу у зв'язку з виконанням ним законної служби [444] тощо.

У кримінальному законодавстві деяких зарубіжних країн навіть закріплено визначення офіційного акта. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 269 КК Австрії, офіційний акт – це лише акт, за допомогою якого державний службовець як орган суверенної адміністрації чи юрисдикції здійснює командування або примусову владу [426]; відповідно до ч. 3 ст. 269 КК Ліхтенштейну, це дія, за допомогою якої державний службовець як орган суверенної адміністрації або судової влади здійснює командну чи примусову владу [454].

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що під час кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342 КК України, правозастосовні органи мають обов'язково зважати на законність дій представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи ФГВФО, оскільки в протилежному випадку може не бути

підстав для притягнення до кримінальної відповідальності за цією статтею. Крім того, кримінальна відповідальність за опір у таких випадках, за наявності відповідних обставин, може бути виключеною (якщо наявна необхідна оборона), або ж осіб, які чинять опір, слід притягнути до кримінальної відповідальності за відповідні посягання на здоров'я особи [50].

Кваліфікований склад опору міститься в ч. 3 ст. 342 КК України – опір, поєднаний з *примушенням потерпілих шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій.*

Для застосування цієї норми слід з'ясувати зміст термінів «примушення», «насильство», «погроза застосування насильства», «явно незаконні дії».

Примушення *в теорії кримінального права визначають по-різному*, зокрема як фізичний або психічний вплив на потерпілого для того, щоб примусити його, усупереч бажанню, виконати явно незаконні дії [295, с. 768]; як вимагання чогось від потерпілого незалежно від його волі й бажання [300, с. 798]; як спонукання до здійснення діяння проти волі потерпілого [296, с. 1106]; фізичний або психічний вплив з метою приневолити потерпілого виконати, усупереч його бажанню, явно незаконні дії [268, с. 718]. Це засвідчує, що примушення полягає у фізичному чи психічному впливі на потерпілого, його обов'язково здійснюють усупереч волі. Тому закономірно, що в ч. 3 ст. 342 КК України йдеться про примушення шляхом насильства або погрози застосування такого насильства.

Опір може супроводжуватися насильством чи погрозою його застосування або ж відбуватися без нього. Тому слід розмежовувати *насильницький* і *ненасильницький опір.*

За спостереженнями І. І. Давидович за судовою практикою, опір найчастіше супроводжується застосуванням фізичного насильства щодо потерпілого або погрозою застосування такого насильства [204, с. 142]. Зазначене обумовлено тим, що опір без насильства чи погрози його застосування складніше доводити в кримінально-процесуальному порядку. Крім того, не слід

виключати можливі випадки кваліфікації ненасильницького опору як адміністративного правопорушення – злісної непокори.

Насильство в разі примушення – протиправна поведінка суб'єкта, що супроводжується впливом на тканини тіла потерпілого, унаслідок чого йому заподіюють фізичний біль, легкі або середньої тяжкості тілесні ушкодження чи обмежують його волю [300, с. 798]. Тобто насильство в ч. 3 ст. 342 КК України тлумачать лише як фізичне насильство. Це цілком логічно, оскільки погроза застосування такого насильства є другим альтернативним способом примушення.

Насильством у складі злочину, передбаченого ч. 3 ст. 342 КК України, на переконання Л. П. Брич, слід вважати фізичне насильство – незаконне позбавлення волі, зв'язування, інші насильницькі дії, побої, а також легкі або середньої тяжкості тілесні ушкодження [297, с. 1052]. На переконання В. А. Клименка, насильство як ознака примушення під час кваліфікованого опору може полягати у зв'язуванні, утриманні потерпілого, позбавленні його можливості вільно пересуватися в просторі у зв'язку з ізоляцією його в приміщенні, салоні чи кузові автомобіля, умисному завданні удару, побоїв, тілесних ушкоджень тощо [295, с. 769]. О. А. Чуваков стверджує, що насильство в цьому випадку полягає в умисному завданні ударів, побоїв, тілесних ушкоджень [267, с. 608]. Максимально повно цей спосіб примушення висвітлив Г. Є. Болдарь. На його думку, примушенням шляхом насильства слід вважати заподіяння потерпілому ударів, побоїв, тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, незаконне позбавлення або обмеження волі (наприклад, ізоляція в приміщенні, салоні чи кузові автомобіля), інші насильницькі дії (наприклад, щипання, викручування кінцівок, защемлення певної частини тіла за допомогою будь-яких пристроїв, здушування шиї, виривання волосся, застосування електричного струму або термічних факторів тощо) [259, с. 322].

Позиції вчених різняться насамперед способами насильства, зокрема видами тілесних ушкоджень. У зв'язку з цим постає закономірне запитання: як кваліфікувати різні вияви насильства, ***чи охоплені*** вони ч. 3 ст. 342 КК України,

чи потребують ***кваліфікації за сукупністю*** кримінальних правопорушень. Розглянемо кваліфікацію кожного виду фізичного насильства.

Кваліфікація побоїв, завданих під час опору (ч. 3 ст. 342 КК України). Щодо кваліфікації побоїв у випадку, передбаченому ч. 3 ст. 342 КК, позиції вчених різняться як у категорії потерпілих (ідеться про працівника правоохоронного органу чи іншого потерпілого, зазначеного в ст. 342 КК), так і в необхідності кваліфікації відповідних кримінально протиправних діянь за сукупністю.

Умисне заподіяння побоїв працівнику правоохоронного органу під час опору, поєднаного з примушенням до виконання явно незаконних дій, на думку С. І. Дячука, кваліфікують лише за ч. 3 ст. 342 КК України [296, с. 1107].

Однак більшість учених пропонує кваліфікувати такі діяння за сукупністю.

На думку В. А. Клименка, якщо під час опору працівникові правоохоронного органу чи військовослужбовцю, який одночасно є працівником правоохоронного органу, було завдано побоїв, учинене необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 342, ч. 2 ст. 345 КК України [295, с. 769].

Г. Є. Болдарь акцентує, що спричинення працівникові правоохоронного органу під час опору побоїв утворює реальну сукупність злочинів і, крім ч. 2 або ч. 3 ст. 342 КК України, потребує додаткової кваліфікації за ч. 2 ст. 345 КК України. Якщо під час опору представнику влади (крім працівника правоохоронного органу), державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовцю або уповноваженій особі ФГВФО було заподіяно побої, дії винного підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 або 3 ст. 342 КК, ч. 2 ст. 350 КК України [259, с. 322].

В. І. Осадчий стверджує, що якщо таке примушування чинять щодо осіб, зазначених у ст. 346 КК, і потерпілому завдано побої, вчинене слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 342 та ч. 2 ст. 346 КК України [300, с. 799].

Отже, умисне заподіяння побоїв працівнику правоохоронного органу під час опору, поєднаного з примушенням до виконання явно незаконних дій, пропонують кваліфікувати лише за ч. 3 ст. 342 КК або ж за сукупністю кримінальних правопорушень.

Кваліфікація легких тілесних ушкоджень, завданих під час опору (ч. 3 ст. 342 КК України). Частина вчених пропонує заподіяння потерпілим легких тілесних ушкоджень кваліфікувати лише за ч. 3 ст. 342 КК України. О. А. Чуваков стверджує, що заподіяння кому-небудь з потерпілих легких тілесних ушкоджень кваліфікують за ч. 3 ст. 342 КК України [267, с. 608]. На переконання Л. В. Дорош, заподіяння потерпілому під час вчинення опору легких тілесних ушкоджень охоплено ч. 3 ст. 342 КК України і додаткової кваліфікації не потребує [268, с. 718].

Деякі прихильники такого підходу обмежуються певними категоріями потерпілих. С. І. Дячук пропонує кваліфікувати лише за ч. 3 ст. 342 КК України умисне заподіяння під час опору легких тілесних ушкоджень працівнику правоохоронного органу [296, с. 1107], а В. А. Клименко, навпаки, заподіяння легких тілесних ушкоджень у цьому випадку потерпілому, який не є працівником правоохоронного органу [295, с. 769]. В. І. Осадчий стверджує, що ч. 3 ст. 342 КК України охоплює заподіяння легких тілесних ушкоджень потерпілому (крім представників влади, перелік яких міститься в ст. 346 КК) [300, с. 799].

У певних випадках легкі тілесні ушкодження, передбачені ч. 3 ст. 342 КК України, пропонують кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень.

На думку В. А. Клименка, якщо під час опору працівникові правоохоронного органу чи військовослужбовцю, який одночасно є працівником правоохоронного органу, було заподіяно легке тілесне ушкодження, вчинене необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 342 і ч. 2 ст. 345 КК України [268, с. 769]. Схожу позицію обстоює Г. Є. Болдарь, однак вона обмежується лише працівником правоохоронного органу [259, с. 322].

За сукупністю злочинів пропонують кваліфікувати й заподіяння легких тілесних ушкоджень під час примушування державному чи громадському діячу (В. І. Осадчий – за ч. 3 ст. 342 та ч. 2 ст. 346 КК України [300, с. 799]) і представнику влади (крім працівника правоохоронного органу), державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовцю або уповноваженій особі ФГВФО (Г. Є. Болдарь – за ч. 2 або ч. 3 ст. 342 та ч. 2 ст. 350 КК України [259, с. 322]).

Кваліфікація середньої тяжкості тілесних ушкоджень, завданих під час опору (ч. 3 ст. 342 КК України).

Деякі вчені заподіяння потерпілим середньої тяжкості тілесних ушкоджень пропонують кваліфікувати лише за ч. 3 ст. 342 КК України. На переконання Л. В. Дорош, заподіяння потерпілому пі д час вчинення опору середньої тяжкості тілесних ушкоджень охоплене ч. 3 ст. 342 КК України і додаткової кваліфікації не потребує [268, с. 718].

Більшість дослідників пропонує диференційований підхід у цьому випадку залежно від категорії потерпілих.

На думку С. І. Дячука, умисне заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень працівнику правоохоронного органу кваліфікують лише за ч. 3 ст. 342 КК України [296, с. 1107].

На думку В. А. Клименка, заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень потерпілому, який не є працівником правоохоронного органу, охоплене диспозицією ч. 3 ст. 342 КК України [295, с. 769].

О. А. Чуваков стверджує, що заподіяння представникові громадськості або військовослужбовцеві тілесних ушкоджень середньої тяжкості кваліфікують за ч. 3 ст. 342 КК України [267, с. 608].

Водночас лунають пропозиції кваліфікувати такі діяння за сукупністю.

На думку В. А. Клименка, якщо під час опору працівникові правоохоронного органу чи військовослужбовцю, який одночасно є працівником правоохоронного органу, було заподіяно середньої тяжкості тілесне

ушкодження, вчинене необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 342 і ч. 2 ст. 345 КК України [295, с. 769].

Г. Є. Болдарь вважає, що спричинення працівникові правоохоронного органу під час опору середньої тяжкості тілесного ушкодження утворює реальну сукупність злочинів і, крім ч. 2 або ч. 3 ст. 342 КК України, потребує додаткової кваліфікації за ч. 2 ст. 345 КК України [259, с. 322].

Г. Є. Болдарь зазначає, що якщо під час опору представнику влади (крім працівника правоохоронного органу), державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовцю або уповноваженій особі ФГВФО було заподіяно середньої тяжкості тілесні ушкодження, дії винного підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 або 3 ст. 342 КК та ч. 2 ст. 350 КК України [259, с. 322].

О. А. Чуваков стверджує, що в тому випадку, якщо під час опору працівникові правоохоронного органу умисно було заподіяно середньої тяжкості тілесні ушкодження, вчинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 342 і ч. 2 або 3 ст. 350 КК України [267, с. 608].

В. І. Осадчий зазначає, що якщо ж таке примушування чинять щодо осіб, зазначених у ст. 346 КК, і потерпілому заподіяно середньої тяжкості тілесні ушкодження, вчинене мають кваліфікувати за ч. 3 ст. 342 та ч. 2 ст. 346 КК України [300, с. 799].

Науковець стверджує, що заподіяння потерпілому за цих умов середньої тяжкості тілесних ушкоджень потребує додаткової кваліфікації за ч. 2 ст. 122 КК України (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, вчинене з метою примусу потерпілого до певних дій), яка передбачає суворіше покарання (позбавлення волі від трьох до п’яти років), ніж за ч. 3 ст. 342 КК України. Кваліфікувати заподіяння потерпілому під час примушення його до виконання явно незаконних дій середньої тяжкості тілесних ушкоджень за ч. 2 ст. 345 (потерпілим є працівник правоохоронного органу) чи за ч. 2 ст. 350 КК України (потерпілим є службова особа) непотрібно, адже ці статті, на відміну від ч. 2

ст. 122 КК України, не містять вказівки на примус потерпілого до певних дій і санкції відповідних її частин не суворіші, ніж санкція ч. 2 ст. 122 КК України [300, с. 799].

Кваліфікація тяжких тілесних ушкоджень, завданих під час опору (ч. 3 ст. 342 КК України). Учені солідарні в тому, що у випадку заподіяння потерпілому під час вчинення опору, поєднаного з примушенням потерпілого до виконання явно незаконних дій, тяжкого тілесного ушкодження такі діяння кваліфікують за сукупністю злочинів – ч. 3. ст. 342, ч. 3 ст. 345, ч. 3 ст. 350, ч. 3 ст. 346 КК України.

На думку С. І. Дячука, якщо умисне заподіяння працівнику правоохоронного органу тяжкого тілесного ушкодження є також засобом опору, поєднаного з примушенням працівника правоохоронного органу до виконання явно незаконних дій, то зазначені дії кваліфікують за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3. ст. 342 та ч. 3 ст. 345 КК України [296, с. 1107].

На переконання Л. В. Дорош, опір, поєднаний із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, кваліфікують з огляду на потерпілого за сукупністю злочинів відповідно за ч. 3 або 4 ст. 345, ч. 3 ст. 350 КК України [268, с. 718].

Л. П. Брич зазначає, що заподіяння потерпілому під час вчинення опору, поєднаного з примушенням потерпілого до виконання явно незаконних дій, тяжкого тілесного ушкодження за наявності підстав потребує додаткової кваліфікації залежно від виду потерпілого й тяжкості наслідків, що настали, відповідно за ч. 3 ст. 345, ч. 3 ст. 350 КК України [297, с. 1052].

На думку В. А. Клименка, заподіяння тяжких тілесних ушкоджень потерпілому, який не є працівником правоохоронного органу, кваліфікують за ч. 3 ст. 342 та ст. 121 КК України. Якщо ж тяжке тілесне ушкодження заподіяно під час опору працівникові правоохоронного органу чи військовослужбовцю, який одночасно є працівником правоохоронного органу, вчинене необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 342 і ч. 3 ст. 345 КК України [295, с. 769].

Г. Є. Болдарь аргументує, що в разі заподіяння працівникові правоохоронного органу під час опору тяжких тілесних ушкоджень дії винного слід кваліфікувати за ч. 2 або ч. 3 ст. 342 і ч. 3 ст. 345 КК України. Якщо під час опору представнику влади (крім працівника правоохоронного органу), державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовцю або уповноваженій особі ФГВФО було заподіяно тяжкі тілесні ушкодження, дії винного підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 або ч. 3 ст. 342 КК та ч. 3 ст. 350 КК України [259, с. 322].

Отже, більшість учених заподіяння тяжких тілесних ушкоджень під час опору, передбаченого ч. 3 ст. 342 КК України, пропонує кваліфікувати за ч. 3 ст. 342 та ч. 3, 4 ст. 345 КК України, якщо потерпілим є працівник правоохоронного органу, і за ч. 3 ст. 342 та ч. 3 ст. 350 КК України, якщо потерпілою є інша особа, зазначена в ст. 342 КК України. Виняток становить позиція В. А. Клименка про необхідність кваліфікувати заподіяння тяжких тілесних ушкоджень потерпілому, який не є працівником правоохоронного органу, за ч. 3 ст. 342 та ст. 121 КК України [295, с. 769], яка видається необґрунтованою.

Водночас В. І. Осадчий вносить певні уточнення, що стосуються державного чи громадського діяча. На думку дослідника, заподіяння потерпілому під час опору, поєднаного з примушенням його до виконання явно незаконних дій, тяжких тілесних ушкоджень, потребує додаткової кваліфікації за ч. 3 ст. 345 КК України (коли потерпілий є представником правоохоронного органу), за ч. 3 ст. 350 КК України (коли потерпілий є службовою особою), за ч. 3 ст. 346 КК України (коли потерпілий є представником влади згідно з переліком, наведеним у диспозиції цієї норми) [300, с. 799].

Кваліфікація заподіяння смерті, заподіяної під час опору (ч. 3 ст. 342 КК України). Г. Є. Болдарь зауважує, що якщо під час вчинення опору працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця було

умисно вбито чи здійснено замах на його життя, дії винного необхідно кваліфікувати за ч. 2 або 3 ст. 342 КК України та ст. 348 КК України [259, с. 322]. На переконання Л. В. Дорош, опір, поєднаний із заподіянням смерті, кваліфікують з огляду на потерпілого за сукупністю злочинів відповідно за ст. 348 або п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України [268, с. 718]. Л. П. Брич зазначає, що заподіяння потерпілому під час вчинення опору, поєднаного з примушенням потерпілого до виконання явно незаконних дій, тяжкого тілесного ушкодження або смерті за наявності підстав потребує додаткової кваліфікації залежно від виду потерпілого й тяжкості наслідків, що настали, відповідно за ч. 3 ст. 345, ч. 3 ст. 350, 348 КК України [297, с. 1052].

Оптимальною видається позиція про необхідність кваліфікації умисного вбивства або здійснення замаху на нього за сукупністю злочинів залежно від категорії потерпілих – за ч. 3 ст. 342 КК України та ст. 348 або п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України [52, с. 294].

Кваліфікація захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника під час опору (ч. 3 ст. 342 КК України).

З огляду на наявність спеціальної норми, що міститься в ст. 349 КК України (Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника), опір, поєднаний з утримуванням представника влади чи працівника правоохоронного органу з метою спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника треба кваліфікувати за сукупністю злочинів – за ч. 3 ст. 342 і ст. 349 КК України. Таку позицію підтримують В. А. Клименко [295, с. 769] та Г. Є. Болдарь [259, с. 322].

Погрозу застосування насильства тлумачать як обіцянку негайно його застосувати [300, с. 798]; висловлювання або дії, які свідчать про наміри винної особи застосувати насильство до потерпілого [296, с. 1106]; дії або висловлювання, що виражають намір винного застосувати фізичне насильство до потерпілого [268, с. 718]; залякування потерпілого будь-яким фізичним насильством [297, с. 1052].

Примушення шляхом погрози застосування насильства охоплюють висловлювання (вербальну погрозу) або дії (жести, міміку, демонстрацію зброї тощо), які свідчать про реальні наміри винної особи застосувати фізичне насильство до потерпілого [259, с. 322].

Погроза застосування насильства може полягати в обіцянці вплинути не лише на здоров'я, тілесну недоторканність, особисту волю потерпілого, а й на інші належні йому блага, наприклад, на майно [300, с. 798]. Отже, потерпілому можуть погрожувати вбивством, заподіянням тілесних ушкоджень, позбавленням волі, знищенням або пошкодженням майна тощо.

Така погроза має бути реальною. Тобто потерпілий повинен усвідомлювати, що за нею негайно буде застосовано насильство, хоча суб'єкт може й не мати наміру це робити [300, с. 798–799].

Щодо кваліфікації погрози погляди вчених неоднозначні. В. А. Клименко зазначає, що погроза вбивством, спричиненням тілесних ушкоджень, позбавленням волі працівникові правоохоронного органу не вимагає додаткової кваліфікації за ст. 345 КК України [295, с. 769]. Натомість, на думку Г. Є. Болдаря, сучасна судова практика керується тим, що погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна під час опору представникові правоохоронного органу кваліфікують за ч. 2 або 3 ст. 342 КК України та ч. 1 ст. 345 КК України [259, с. 323]. Деякі вчені взагалі не зазначають, як правильно кваліфікувати відповідні кримінально протиправні діяння в таких ситуаціях. Імовірно, така позиція науковців обумовлена різним тлумаченням терміна «погроза застосування насильства», що використаний у ч. 3 ст. 342 КК України [41].

Явно незаконні дії. Примушення потерпілих шляхом насильства або погрози застосування такого насильства стосується ***виконання явно незаконних дій.***

Незаконними визнають дії, які суперечать вимогам, що містяться в законах та інших нормативних актах [295, с. 768; 296, с. 1106], або будь-які дії, що суперечать інтересам служби, призводять до невиконання або неналежного

виконання службових чи громадських обов'язків [268, с. 718]. Насильство або погрози застосування такого насильства можуть бути спрямовані на примушення потерпілих відпустити затриманого, не складати протокол про адміністративне правопорушення або знищити його, повернути конфісковане за рішенням суду майно, надати дозвіл на вивезення чи перевезення певних товарів тощо [295, с. 768; 296, с. 1106].

Явно незаконні дії наявні тоді, коли такий їх характер є очевидним як для потерпілого, так і для винного [296, с. 1106], або винний усвідомлює, що він примушує виконати потерпілого саме незаконні дії [295, с. 768].

Примушення потерпілого виконати службові обов'язки не утворює злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ч. 3 ст. 342 КК України, і за наявності необхідних ознак можна трактувати як злочин проти особи чи самоправство [300, с. 798].

Відповідні дії кваліфікують як примушення незалежно від того, чи досяг правопорушник своєї мети, тобто чи потерпілий виконав дії, до яких його примушували. Слушно зауважено, що кваліфікований вид злочину (ч. 3 ст. 342) наявний лише за поєднання опору з примушенням потерпілого шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій, незалежно від результативності такого примушення. Застосування погроз або насильства до потерпілого, що мало іншу мету, слід кваліфікувати залежно від конкретних обставин за відповідною частиною ст. 345 [297, с. 1052].

Водночас, якщо потерпілий унаслідок застосованого до нього примушування шляхом насильства або погрози застосування насильства, вчинив явно незаконні дії, якщо вони містять склад будь-якого злочину, повинен нести за них кримінальну відповідальність, за винятком випадків, коли він діяв під впливом непереборного фізичного примусу чи в стані крайньої необхідності [297, с. 1052].

Проблеми складеного злочину. Неоднозначність підходів щодо кваліфікації побоїв і тілесних ушкоджень різного ступеня під час опору,

поєднаного з примушенням до виконання явно незаконних дій, обумовлено вадами конструкції ч. 3 ст. 342 КК України. З одного боку, у цій нормі не конкретизовано різновиди насильства. Хоча, з другого боку, вказівка на насильство дає підстави стверджувати, що принаймні окремі його різновиди охоплені ч. 3 ст. 342 КК України, а тому не потребують кваліфікації за сукупністю. Фактично в цій нормі передбачено складений злочин, який пропонують тлумачити як вид одиничного злочину, що охоплюють два або більше суспільно небезпечних діянь, об'єднаних в одній кримінально-правовій нормі, принаймні за одне з яких встановлено самостійну кримінальну відповідальність в іншій кримінально-правовій нормі [166; 179, с. 201]. У ч. 3 ст. 342 КК України складений злочин утворюють опір та інші злочини, що полягають у насильстві (побої, легкі, середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження). Конструкція складеного злочину, передбаченого ч. 3 ст. 342 КК України, породжує низку проблем кваліфікації відповідних кримінально протиправних діянь. Ідеться про недотримання загального правила кваліфікації складених злочинів за однією статтею як одиничного злочину, а не сукупності злочинів [166, с. 41]. Крім того, створення складених злочинів шляхом додавання кваліфікуючої ознаки, що є самостійним складом злочину, є порушенням принципу «non bis in idem» ще на стадії законотворення, наслідки якого виявляються протягом усього часу дії та застосування Кримінального кодексу. Суть цього порушення полягає в тому, що фактично законодавець сам встановлює кримінальну відповідальність двічі за одне, даючи дві правові оцінки одному й тому самому діянню, спершу як самостійному злочину, а згодом як складовій іншого злочину, передбачаючи підвищену кримінальну відповідальність за цей складений злочин. Ще однією стороною порушення принципу «non bis in idem» законодавцем під час нормотворення є те, що він створює умови для помилок у правозастосовній практиці, а саме притягнення особи до кримінальної відповідальності одночасно за складений злочин і за його частину (діяння, що додають до основного). Така ситуація, на наш погляд, є недопустимою, з огляду на те, що той злочин, до якого додають кваліфікуючу

ознаку – злочин, може бути вчинений і без неї з тією відмінністю, що кваліфікувати його будуть як простий склад злочину (тобто за частиною першою відповідної статті КК України, якщо не буде інших кваліфікуючих ознак) [191, с. 103–104].

У теорії кримінального права висловлюють пропозиції щодо виключення зі ст. 342 КК України кваліфікованого складу злочину. Наприклад, І. І. Давидович зауважує, що ч. 3 ст. 342 КК України передбачає занадто ускладнене поєднання дій – такий їх «конгломерат» (опір + примушення шляхом насильства або погрози), який навряд чи буде існувати фактично. У жодній з понад сорока досліджених нею кримінальних справ, розглянутих за ст. 342 КК України, не йдеться про злочин, передбачений ч. 3. Тому вона вважає за недоцільне подальше існування цієї норми в КК України [204, с. 151, 222].

Насправді в судовій практиці трапляються випадки кваліфікації злочину за ч. 3 ст. 342 КК України [129], однак аргументи дослідниці щодо занадто ускладненого поєднання відповідних дій (опору + примушення) заслуговують на увагу. З огляду на зазначене, а також інші проблеми, обумовлені конструкцією цього складеного злочину, обґрунтованою видається пропозиція щодо виключення ч. 3 ст. 342 з КК України.

Крім того, викладене засвідчує, що неузгодженість положень щодо потерпілих у статтях, які містять підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, а також інших осіб породжує проблеми створення різних підходів до кваліфікації відповідних кримінальних правопорушень.

2.2. Об’єктивна сторона втручання в діяльність представників влади (ст. 343, 344 КК України)

Підстави кримінальної відповідальності за втручання в діяльність представників влади встановлено в ст. 343 (Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої

служби, приватного виконавця) і ст. 344 (Втручання у діяльність державного діяча) КК України.

У зв'язку з цим одразу постає два запитання: чи була потреба у створенні окремих норм і чим вони різняться.

Передусім слід зауважити про різні види потерпілих. Відмінність між зазначеними заборонними кримінально-правовими нормами полягає в санкціях. Втручання в діяльність державного діяча карають значно суворіше, порівняно з втручанням у діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця. Тому потреба у встановленні підстав кримінальної відповідальності за втручання в діяльність різних категорій представників влади в різних статтях закону про кримінальну відповідальність обумовлена передусім цією обставиною.

Водночас саме діяння в цих нормах визначено по-різному. Відповідно до ч. 1 ст. 343 КК України, втручанням у діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця слід тлумачити як вплив на них, а також близького родича державного виконавця або приватного виконавця в будь-якій формі з метою перешкодити виконанню службових обов'язків, здійсненню судово-експертної діяльності або досягти прийняття незаконного рішення. Натомість втручання в діяльність державного діяча, з огляду на положення ч. 1 ст. 344 КК України, – це незаконний вплив на нього в будь-якій формі з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків або досягнути прийняття незаконних рішень. Отже, важлива відмінність полягає в тому, що в ст. 344 КК України обов'язковою ознакою втручання визнають незаконність такого діяння. Конструкція ж втручання в ст. 343 КК України безпосередньої вказівки на незаконність впливу не містить. Така ситуація є істотним недоліком досліджуваних положень кримінального законодавства, який слід усунути шляхом уніфікації ознак дефініції втручання в діяльність.

Суспільно небезпечне діяння як ознака об'єктивної сторони втручання передбачає вплив на свідомість і волю працівника правоохоронного органу або

державної виконавчої служби, унаслідок якого останній позбавляється (обмежується) самостійності та (або) незалежності під час виконання наданих йому законом повноважень щодо здійснення правоохоронної діяльності або примусового виконання рішень у межах конкретного провадження (конкретної ситуації) [411, с. 117].

Конструкція втручання в діяльність представника влади передбачає такі ознаки:

1. Це вплив на потерпілого в будь-якій формі.

2. В одному випадку (ст. 344 КК України) спосіб впливу обов'язково повинен бути незаконним. У другому випадку (ст. 343 КК України) такої вимоги немає.

3. Вплив має на меті перешкодити виконанню потерпілими службових обов'язків або досягти прийняття незаконних рішень.

Щодо впливу на потерпілого в будь-якій формі постає слушне запитання: чи справді ст. 343, 344 КК України охоплюють будь-який вплив, адже ст. 343 КК України містить підстави кримінальної відповідальності за втручання, яке не охоплено іншими статтями цього Кодексу.

І. М. Залялова з цього приводу зауважує, що втручання в діяльність працівника правоохоронного органу можуть характеризувати не «будь-які» форми впливу, а тому автор пропонує диспозицію ч. 1 ст. 343 КК України доповнити словами: «крім випадків, передбачених іншими статтями КК» [226, с. 168].

І. М. Чуб стверджує, що в тих випадках, якщо діяння, передбачені ст. 345, 347, 348 та 349 КК України, є способом втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, держаної виконавчої служби, ст. 343 КК України і зазначені норми співвідносяться як загальна та спеціальні. Саме тому за цих умов злочини, передбачені цими статтями, є спеціальними видами втручання [410, с. 15–16].

У зв'язку з цим вживання словосполучення в «будь-якій формі» видається необґрунтованим. Форми чи способи втручання в діяльність представника влади

в ст. 343, 344 КК України обмежені іншими нормами, зокрема ст. 345, 347, 348 та 349 КК України.

Слушним є зауваження І. М. Чуб про те, що ***термін «форма»*** у кримінальному праві традиційно використовують для визначення видів діяння (дії або бездіяльності), тому встановлено необхідність для позначення сукупності прийомів і методів, які використовують у разі вчинення втручання, застосовувати термін ***«спосіб»*** [411, с. 117].

Поняття ***«втручання»*** і ***«вплив»***, на переконання І. М. Чуб, є різними за обсягом, останнє є ширшим. Втручання можуть здійснювати шляхом використання не будь-яких способів впливу, а тому використання в ч. 1 ст. 343 КК України виразу «вплив у будь-якій формі» визнають необґрунтованим [411, с. 117].

А. О. Нікітін дійшов висновку, що, з огляду на назви та формулювання ст. 171, 343, 344, 369-3 КК України, їх диспозицій вбачається, що законодавець порушив правила родового й видового співвідношення понять, оскільки за такою логікою вплив є однією з форм перешкоджання або втручання у відповідну професійну діяльність. Проте категорія впливу є значно ширшою, ніж окремі діяння, як, наприклад, перешкоджання або втручання. Тому ст. 171, 343 і 344 КК України мали б бути сформульовані інакше: вказівка на протиправний вплив розміщена в їх назвах як родова ознака, а відповідні діяння (перешкоджання та втручання) – у їх диспозиціях як одні з його форм (видова ознака) [301, с. 96].

Учений також дійшов загального висновку: використання слова «вплив» під час опису об’єктивної сторони кримінального правопорушення за умови відсутності будь-яких інших уточнювальних вказівок (мети такого впливу, специфічних потерпілих від впливу, способів здійснення впливу – як це здійснено в проаналізованих вище статтях, або, наприклад, вказівки на час, місце або обстановку здійснення впливу) є небажаним, з огляду на занадто широке значення цього слова. Таку позицію, очевидно, обстоює і законодавець під час формулювання ст. 171, 343, 344 та 369-3 КК України [301, с. 97].

На підставі аналізу можливих способів втручання І. М. Чуб доходить висновку, що «втручанням у діяльність» слід вважати «спонуканням» працівника правоохоронного органу чи державної виконавчої служби до певної поведінки. Спонукання є певним видом психологічного впливу, унаслідок якого одна особа передає свої думки іншій, впливає на неї з метою зміни її поведінки. Одне зі значень слова «спонукання» − викликати в кого-небудь бажання робити що-небудь; змушувати, схиляти, заохочувати до якоїсь дії, певного вчинку. Отже, саме цей термін найточніше відображає зміст втручання. Водночас слід ураховувати, що в деяких випадках застосування фізичного насильства або погрози його застосування під час втручання значно підвищує небезпечність цього злочину, у зв’язку з чим у КК передбачено відповідальність за такі способи втручання в спеціальних нормах, а саме ст. 345, 347, 348 та 349 КК, що повинно також бути відображено в диспозиції ч. 1 ст. 343 КК. Тож запропоновано ч. 1 ст. 343 КК викласти в такій редакції: «Спонукання працівника правоохоронного органу (підрозділу) чи державної виконавчої служби шляхом переконання або примусу до… за відсутності ознак злочинів, передбачених статтями 345, 347, 348 та 349 цього Кодексу» [411, с. 117–118].

Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу або працівника державної виконавчої служби можуть здійснювати шляхом спрямованого відкритого впливу, який може мати неімперативний (переконання) або імперативний (примус) характер. Способами переконання є умовляння, прохання, обіцянка, винагорода тощо. Примус як спосіб впливу під час втручання полягає в протиправній вимозі з використанням контролювальних можливостей винного для підкорення, пригнічення волі потерпілого, до яких належить фізичне насильство, за відсутності ознак, передбачених ст. 345, 347, 348 та 349 КК (наприклад, завдання удару, вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень, обмеження волі), вчинення інших протиправних дій, що обмежують чи позбавляють прав і законних інтересів потерпілого, погрозу застосування таких дій [410, с. 15].

Попри відсутність безпосередньої вказівки на ***незаконність*** у диспозиції ст. 343 КК України, С. І. Дячук стверджує, що з об'єктивної сторони злочин передбачає незаконний, тобто всупереч встановленим законом порядку та способу, вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу, крім впливу у формі опору, відповідальність за який передбачена ч. 2 ст. 342 КК України [296, с. 1107]. Незаконність впливу означає, що такі дії суперечать відповідному законові чи підзаконному акту. Наприклад, шантажування Прем'єр-міністра з метою приневолити його не приймати Уповноваженого ВРУ з прав людини, попри те, що той має право, згідно із законом про нього, на невідкладний прийом; підкуп народного депутата з метою отримати його ухвальний голос тощо [295, с. 772–773]. І. М. Залялова стверджує, що за чинною редакцією ч. 1 ст. 343 КК України безпідставно допускається кримінальна відповідальність за правомірний вплив на діяльність працівника правоохоронного органу з боку відповідних органів державної влади й управління. Для її усунення слово «вплив» необхідно доповнити словом «незаконний». За умови прийняття пропозиції щодо зміни назви ст. 343 КК України й диспозиції ч. 1 ст. 343 КК України перед словом «діяльності» пропонується додати слово «законній» [226, с. 167].

Стаття 343 КК України передбачає відповідальність тільки за той незаконний вплив на працівника правоохоронного органу, метою якого є перешкодити виконанню таким працівником службових обов'язків або досягти прийняття ним незаконних рішень. Незаконний вплив на працівника правоохоронного органу з іншою метою, наприклад, змусити виконати свої службові обов'язки, не утворює складу такого злочину [296, с. 1108].

Виконанням службового обов'язку С. І. Дячук пропонує вважати діяльність цих осіб, пов'язану зі здійсненням функцій, покладених на них законами й іншими нормативними актами [296, с. 1108]. Натомість М. М. Комарницький стверджує, що це вчинення особою правомірних дій, що належать до кола її повноважень, регламентованих законодавчими чи іншими нормативними актами або випливають з трудового договору (контракту) з будь-

якими підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, а також приватними підприємцями, зареєстрованими в установленому законом порядку, діяльність яких не суперечить чинному законодавству України [238, с. 179–180].

Втручання здійснюють лише шляхом дій. Бездіяльністю цей злочин вчинити неможливо.

Л. П. Брич зауважує, що вплив у будь-якій формі на особу, яка може бути потерпілою від цього злочину, може полягати в конкретних діях, спрямованих на перешкоду виконанню цим працівником службових обов'язків або для того, щоб добитися прийняття незаконних рішень [297, с. 1053]. С. І. Дячук стверджує, що втручанням (впливом) слід вважати конкретні дії, пов'язані з погрозою заподіяння або заподіюють потерпілому шкоду будь-якого характеру та спрямовані на перешкоду у виконанні працівниками правоохоронних органів службових обов'язків або на досягнення прийняття неправомірного рішення [296, с. 1107–1108].

Втручання може виявлятися в умовлянні, шантажуванні потерпілого, погрозі відмовити в наданні законних благ, а також у будь-якій іншій формі впливу (абз. 1 п. 11 постанови ПВСУ від 26 червня 1992 року № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів») [343].

Умовлянням визнають наполегливі прохання про вчинення чи невчинення будь-яких дій, що полягають у невиконанні потерпілим своїх службових обов'язків або прийнятті незаконних рішень (Л. П. Брич) [297, с. 1053]; прохання, переконання, поради, обіцянка надати будь-які послуги, схиляння потерпілого до вчинення чи невчинення будь-яких дій, що перешкоджають виконанню ним службових обов'язків, прийняттю законного рішення (Л. В. Дорош) [268, с. 719].

Умовляння може супроводжуватися обіцянками допомогти у розв'язанні сімейних проблем, працевлаштувати родичів, надати право користуватися певним майном (автомобілем, будинком, квартирою, земельною ділянкою тощо)

(Г. Є. Болдарь) [259, с. 324]; обіцянками про надання немайнових благ, переваг, пропозицією неправомірної вигоди (Л. П. Брич) [297, с. 1053]; обіцянками допомогти придбати дефіцитні товари, розв'язати якісь сімейні проблеми, надати можливість користуватися автомобілем, дачною ділянкою тощо (В. А. Клименко) [295, с. 771]. Проте традиційно судова практика не визнає наявність складу цього злочину в діях батьків або інших близьких родичів правопорушника, які просять працівника правоохоронного органу про прийняття рішення в інтересах цього правопорушника [259, с. 324]. Відповідно до абзацу 2 п. 11 постанови ПВСУ від 26 червня 1992 року № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів», прохання батьків або інших родичів правопорушника про прийняття працівником правоохоронного органу рішення в інтересах цього правопорушника не утворює складу цього злочину [343].

Шантажування − це погроза розголосити відомості, які потерпілий бажає зберегти в таємниці (Л. П. Брич) [297, с. 1053], або погроза розголосити відомості, що ганьблять потерпілого чи близьких йому осіб, або відомості, які потерпілий хотів би зберегти в таємниці, тощо (Л. В. Дорош) [268, с. 720].

Іншими формами впливу можуть бути будь-які менш небезпечні вияви поведінки, ніж ті, за які встановлено відповідальність у ст. 345 КК України, наприклад, позбавлення певних благ, переваг, втручання в особисте життя тощо (Л. П. Брич) [297, с. 1053]; відмова в догляді за дітьми, старими батьками, хворими, погроза зґвалтуванням тощо (В. А. Клименко, Г. Є. Болдарь) [259, с. 324; 295, с. 771].

У судовій практиці як втручання в діяльність працівників правоохоронних органів кваліфікували наполегливий вплив у словесній нецензурній формі на правоохоронців, що полягав у незаконній вимозі не затримувати особу для притягнення до адміністративної відповідальності [123]; створення перешкод у доступі до мотопомпи кустарного виробництва, яка слугувала знаряддям незаконного видобутку бурштину-сирцю, що виявилося в триманні руками цієї

мотопомпи під час спроби працівників поліції відтягнути мотопомпу з місця видобутку бурштину-сирцю з метою подальшого вилучення і транспортування до відділення поліції, яке своєю чергою призвело до того, що унеможливило припинення виявлення та вилучення слідів кримінального правопорушення, пов'язаного з видобутком бурштину-сирцю та знарядь цієї діяльності [137]; висуненні вимоги до поліцейських залишити місце видобутку бурштину та висловлення погроз настанням негативних наслідків потерпілим, що унеможливило встановлення та виявлення осіб, які порушували правила використання надр [105]; знищення слідів доказів (мати під час обшуку з метою уникнення притягнення до кримінальної відповідальності її сина вихопила з рук дізнавача паперовий конверт білого кольору, у якому знаходилися три рослини, зовні схожі на рослину роду коноплі, після чого розірвала конверт на дві частини, поклала собі в рот і з'їла) [144].

Вплив на представників влади можуть здійснювати шляхом вчинення дій, які утворюють самостійний склад кримінального правопорушення, або ж таких, які не є кримінально протиправними.

Засобом впливу на працівника правоохоронного органу може бути вчинення й інших дій, які є злочинними. Наприклад, втручання вчиняли шляхом опору особою, до якої не було безпосередньо звернено вимогу працівника поліції, який охороняє громадський порядок [295, с. 771].

З огляду на те, що потерпілим від злочину, передбаченого ст. 344 КК України, є державний діяч, умовляння може супроводжуватися обіцянками підтримати на виборах, під час голосування, виступити на колегії міністерства з позитивною оцінкою проєкту розпорядження тощо; погроза – обіцянкою звільнити з посади, відмовою в підтриманні на виборах, голосуванням проти продовження строку перебування на посаді, припиненням повноважень тощо; інші форми впливу – відмовою виконувати певні рішення, розробити проєкт закону, постанови чи іншого офіційного документа, неподання такого проєкту на розгляд колегіального органу, з метою показати нездатність потерпілого виконувати свої службові обов'язки тощо [295, с. 772].

Вплив можуть здійснювати *усно, письмово* (зокрема анонімно), *за допомогою медіа* (публікацій у газетах, виступах на радіо, телебаченні тощо), як *особисто*, так і *за допомогою інших осіб* [268, с. 719; 295, с. 769–770].

Деякі форми впливу на представника влади не утворюють складів злочинів, передбачених ст. 343, 344 КК України. Наприклад, звернення сторони обвинувачення чи захисту до слідчого в усній чи письмовій формах про необхідність внесення до ЄРДР відомостей про вчинене кримінальне правопорушення, проведення слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, закриття кримінального провадження тощо.

Особливості кваліфікації окремих форм впливу. Форма впливу на працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, державного діяча має значення для кваліфікації цих деліктів, оскільки деякі форми впливу утворюють самостійні склади посягань на представника влади. Однак погляди вчених з цього приводу суттєво різняться.

З приводу ***моменту закінчення*** кримінальних правопорушень, передбачених ст. 343, 344 КК України, у теорії кримінального права є різні позиції.

Втручання в діяльність представника влади визнають закінченим деліктом з моменту застосування впливу в будь-якій формі на працівника правоохоронного органу незалежно від досягнення мети перешкоджання виконанню потерпілим своїх службових обов’язків або прийняття ним незаконного рішення. Таку позицію обстоює більшість учених, зокрема Л. П. Брич [297, с. 1054], Г. Є. Болдарь [259, с. 326], Л. В. Дорош [268, с. 720, 723], С. І. Дячук [296, с. 1110], В. А. Клименко [295, с. 770], О. О. Кирбят’єв [232, с. 195], В. І. Осадчий [300, с. 800, 804].

Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, на переконання В. М. Куца та А. О. Цховребова, є закінченим з моменту усвідомлення потерпілим незаконного характеру втручання в його діяльність

[274, с. 89]. У випадках, коли дію, спрямовану на втручання в діяльність працівника правоохоронного органу вчинено, але такий працівник не усвідомлював її змісту, діяння утворює замах на вчинення цього злочину [406, с. 12].

Певні особливості має момент закінчення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 343 КК України. Ідеться про втручання в діяльність представника влади, що перешкодило запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила. Цей делікт є закінченим з моменту настання відповідних наслідків – перешкоджання запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила. Це обумовлено матеріальним складом відповідного кримінального правопорушення.

Л. П. Брич слушно з цього приводу зауважує, що злочин, передбачений ст. 343 КК України, вважають закінченим з моменту застосування впливу в будь-якій формі на працівника правоохоронного органу. Досягнення мети цього злочину – реальне перешкоджання виконанню потерпілим своїх службових обов'язків або прийняття ним незаконного рішення знаходиться поза межами основного складу злочину, передбаченого в ч. 1 ст. 343 КК України. Реалізація першого з альтернативних завдань цього злочину визначає наявність кваліфікованого його складу (ч. 2 ст. 343 КК України). Досягнення другого з альтернативних завдань злочину – прийняття незаконного рішення працівником правоохоронного органу, працівником державної виконавчої служби – не визначено як критерій диференціації кримінальної відповідальності в ч. 3 ст. 343 КК України, а тому не впливає на кваліфікацію злочину за ст. 343 КК України й на визначення моменту його закінчення [297, с. 1053].

Має рацію і В. А. Клименко в тому, що у випадку прийняття такого рішення потерпілим він може бути залежно від обставин справи притягнутий до кримінальної відповідальності за службовий або інший злочин, якщо він не перебував у стані крайньої необхідності [295, с. 773].

Кваліфіковані склади втручання в діяльність представника влади охоплюють:

1) втручання, що перешкодило запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила (ч. 2 ст. 343 КК України);

2) втручання, вчинене службовою особою з використанням свого службового становища (ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344 КК України).

Розглядаючи перший кваліфікований склад, слід зосередити увагу на змісті термінів «запобігання кримінальному правопорушенню» та «затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення».

Запобігати означає не допускати, заздалегідь відвертати що-небудь неприємне, небажане; догоджати кому-небудь, підлещуватися до когось, домагаючись прихильності, заступництва; здобути, дістати, придбати, знайти кого-, що-небудь [78, с. 414].

Терміном «запобігання» в контексті складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 343 КК України, М. В. Сийплокі пропонує розуміти недопущення вчинення злочину або його продовження [362, с. 16]; В. І. Осадчий – недопущення, усунення можливості його вчинення [300, с. 801]. Тобто вчені акцентують увагу передусім на недопущенні вчинення злочину. Усунення можливості його вчинити охоплюється недопущенням, а тому його недоцільно виокремлювати. Слушно зазначає М. В. Сийплокі, що запобігання цьому делікту охоплює і недопущення його продовження, адже кожен злочин триває певний проміжок часу, передусім це стосується такого, що триває, чи продовжуваного кримінального правопорушення.

Натомість І. М. Чуб обґрунтовує необхідність визнання наслідками втручання, передбаченими в ч. 2 ст. 343 КК України, не тільки «перешкоджання запобіганню злочину», а й «перешкоджання його припиненню» [410, с. 15]. Позиція вченого ґрунтується на тому, що запобігання кримінальному правопорушенню і його припинення – це різні терміни. Ми не поділяємо такий підхід, оскільки припинення делікту, який триває, є певним запобіганням його

продовженню, тобто запобігання майбутнім актам кримінально протиправної діяльності.

Має рацію А. А. Вознюк у тому, що запобігання суспільно небезпечним діянням – це діяльність фізичних і юридичних осіб, спрямована на профілактику, відвернення та припинення суспільно небезпечних діянь. Запобігання суспільно небезпечним діянням повинно мати тричленну структуру й охоплювати: 1) профілактику – усунення причин та умов їх учинення; 2) відвернення – недопущення суспільно небезпечних діянь особами, у яких виник умисел, однак вони не вчинили жодних підготовчих дій; 3) припинення – зупинення (переривання) тих суспільно небезпечних діянь, що вже розпочалися, але ще не завершилися – готування замаху, а також продовжуваного і такого, що триває, злочинів. Припинення злочину – це недопущення доведення його до кінця чи настання його суспільно небезпечних наслідків [167, с. 158].

Учені дискутують і щодо інших проблемних питань, пов’язаних з використанням терміна «запобігання злочину».

В. М. Куц, А. О. Цховребов слушно зосереджують увагу на недоречному використанні терміна «злочин» під час конструювання кримінально-правових норм. Відповідно до ст. 62 Основного Закону, а також з огляду на відому позицію КСУ, злочином є лише такий акт людської поведінки, стосовно якого особу визнано винуватою в його вчиненні обвинувальним вироком суду, що набув чинності. З огляду на зазначене, у ч. 2 ст. 343 КК України замість терміна «злочин» доцільно оперувати словосполученням «діяння, що містить ознаки злочину» [274, с. 89].

Водночас А. А. Вознюк також зауважує, що термін «запобігання злочинам» є недосконалим, оскільки не охоплює випадків учинення суспільно небезпечних діянь, які не можна вважати злочинами, наприклад, через неосудність осіб, які їх учинили, або недосягнення ними віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Тому краще застосовувати ширший за значенням термін – «запобігання суспільно небезпечним діянням» [167, с. 158].

Кожна із зазначених позицій варта уваги, оскільки дослідники пропонують терміни, які можуть охопити як делікти осіб, яких не визнають суб'єктами кримінального правопорушення, так й осіб, щодо яких немає обвинувальних вироків, що набрали законної сили або щодо яких такі вироки неможливі. Однак оптимальною видається позиція В. М. Куца та А. О. Цховребова. Водночас позиція М. В. Сийплокі та А. А. Вознюка логічна щодо тлумачення терміна «запобігання». З огляду на зазначене, у ч. 2 ст. 343 КК України слід зазначати про «запобігання діянню, що містить ознаки кримінального правопорушення», яке слід тлумачити як недопущення таких діянь загалом, зокрема і шляхом усунення їх причин та умов, а також припинення розпочатих деліктів [51].

Щодо втручання, яке перешкодило **затриманню особи, що вчинила злочин,** слід з'ясувати передусім, про яке затримання йдеться – фізичне чи процесуальне.

М. В. Сийплокі переконаний, що в злочині, передбаченому ч. 2 ст. 343 КК України, йдеться саме про опір затриманню фізичному, а не процесуальному [362, с. 15–16]. В. І. Осадчий затриманням особи, яка його вчинила, пропонує розуміти позбавлення її можливості вільного пересування [300, с. 801].

Однак у диспозиції ст. 343 КК України про це не зазначено. Тож обмежене тлумачення терміна «затримання особи, яка вчинила злочин» видається необґрунтованим. Адже внаслідок втручання слідчий не може здійснити належне оформлення фізично затриманої особи, а тому її доведеться відпустити. Крім перешкоджання фізичному, правопорушник може перешкодити процесуальному затриманню особи, яка вчинила кримінально протиправне діяння, унаслідок втручання в діяльність правоохоронця.

У Єдиному державному реєстрі судових рішень немає вироків, що стосуються перешкоджання запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила. Тому слід зосередити увагу на інших судових рішеннях.

Наприклад, в ухвалі слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 26 вересня 2022 року зазначено, що в межах досудового розслідування

встановлено, що 5 березня 2022 року близько 13 год ОСОБА_1, діючи умисно, за попередньою змовою з ОСОБА_2 (матеріали досудового розслідування щодо якого виділено в окреме провадження) і невстановленою особою з погрозою застосування насильства до працівників ТОВ «Ауді Центр Київ» незаконно заволоділи транспортними засобами – легковими автомобілями AUDI Q7, д.н.з. НОМЕР_1, і AUDI Q7, д.н.з. НОМЕР_2, вартістю 5 030 680 грн.

Крім того, 26 березня 2022 року о 12 год 01 хв ОСОБА_1, перебуваючи на блокпосту, діючи умисно, у групі з невстановленими досудовим розслідуванням особами, усвідомлюючи протиправність своєї поведінки, ігноруючи законні вимоги працівників поліції – інспекторів УПП в м. Києві ДПП ОСОБА_7, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 не перешкоджати здійсненню ними їхніх службових обов'язків, зокрема проведенню перевірки щодо законних підстав використання транспортного засобу «Audi Q7», д.н.з. НОМЕР_1, під керуванням ОСОБА_6, а також справжності наданих нею документів, погрожуючи застосуванням насильства стосовно працівників правоохоронного органу, втрутився в процес їхньої діяльності, вимагаючи зупинити здійснення зазначеної перевірки, передати йому документи і транспортний засіб, тим самим перешкодив запобіганню кримінальному правопорушенню.

ОСОБА_1 наказав невстановленим у процесі досудового розслідування особам, які були одягнені у військову форму без розпізнавальних знаків, озброєні автоматичною зброєю та прибули разом з ним, спрямувати зброю в сторону поліцейських, привести її в бойову готовність і, погрожуючи її застосуванням, роззброїти правоохоронців з метою перешкоджання виконанню ними службових обов'язків.

Працівники поліції змушені були припинити свої законні дії та передати ОСОБА_1 посвідчення водія, свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу й надати можливість залишити місце вчинення злочину.

Дії ОСОБА_1 кваліфіковано за ознаками злочинів, передбачених ч. 3 ст. 289, ч. 2 ст. 28, ч. 3 ст. 342, ч. 2 ст. 28, ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 28, ст. 348 КК України [395].

У цьому випадку вчинено перешкоджання припиненню злочину, що охоплене терміном «запобігання», а також перешкоджання затриманню особи, яка його вчинила. Фактично ця мета може бути охоплена метою перешкоджання виконанню потерпілим службових обов'язків. Невжиття правоохоронцями заходів щодо припинення злочину й затримання особи, яка його вчинила, можна розцінювати як примушування їх до виконання явно незаконних дій. З другого боку, дії правоохоронців не можна вважати незаконними, оскільки вони діяли в межах крайньої необхідності.

Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, що перешкодило запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила (ч. 2 ст. 343 КК України), є злочином з матеріальним складом, який слід визнавати закінченим з моменту настання наслідків перешкоджання запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила.

Тому має рацію В. І. Осадчий в тому, що якщо, попри перешкоджання запобіганню злочину чи затриманню особи, яка його вчинила, злочин було відвернено, а особу, яка намагалася його вчинити, затримано, ідеться про замах на вчинення такого злочину. За умови, що поряд з наслідками, передбаченими ч. 2 ст. 343 КК України, у діях винного містяться ознаки й інших кримінально караних діянь, тож учинене потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів [300, с. 801].

Втручання в діяльність представника влади, вчинене службовою особою з використанням службового становища, визнають спеціальним видом зловживання службовими повноваженнями. С. І. Дячук стверджує, що, здійснюючи з використанням службового становища вплив на працівника правоохоронного органу, службова особа використовує права та повноваження, надані їй за посадою або у зв'язку зі здійсненням нею службової діяльності [296, с. 1109]. Л. В. Дорош переконана, що використання їх може полягати як у вчиненні дій, що належать до кола повноважень винного, так і в перевищенні

службових повноважень, а також у використанні авторитету посади, яку він обіймає [268, с. 720–721]. Під час кваліфікації дій за ч. 2 ст. 343 КК України за ознакою використання службовою особою свого службового становища, зауважує В. І. Осадчий, слід керуватися тим, що винна особа використовує права та повноваження, надані їй за посадою або у зв'язку з певною службовою діяльністю [300, с. 801]. На думку Є. М. Блажівського, втручання в діяльність, вчинене службовою особою, є спеціальним видом таких злочинів, як зловживання владою або службовим становищем і перевищення влади або службових повноважень, а отже, сукупності такі злочини не утворюють [20, с. 179]. Г. Є. Болдарь вважає, що використання службового становища як спосіб вчинення кваліфікованого виду втручання в діяльність державного діяча означає, що для вчинення незаконного впливу на потерпілих винний користувався правами або повноваженнями, що були надані йому для здійснення професійних функцій у зв'язку із займаною посадою та службовою діяльністю [259, с. 326].

І. М. Чуб слушно зауважує, що втручання, здійснене службовою особою, є спеціальною нормою щодо ст. 364, 365 КК України. Якщо службова особа втручається в діяльність працівника правоохоронного органу або працівника державної виконавчої служби, учинене слід кваліфікувати лише за ч. 2 ст. 343 КК України й додаткової кваліфікації за ч. 1 ст. 364, ч. 1 ст. 364-1, ч. 1 ст. 365 КК України не потребує. Водночас поняття «зловживання становищем» є ширшим, ніж «використання службових повноважень». Перше охоплює як дії, що випливають зі службової компетенції винної особи та знаходяться в межах наданих їй прав і повноважень, так і використання можливостей, пов'язаних з її службовими повноваженнями. Своєю чергою «використанням службових повноважень» слід вважати використання винним виключно прав і повноважень, що обумовлені його компетенцією. У зв'язку з цим, якщо втручання в діяльність працівника правоохоронного органу або державної виконавчої служби здійснює службова особа приватного права, то використання нею можливостей, пов'язаних з її повноваженнями, не охоплено ч. 2 ст. 343 КК України, на відміну від

службової особи публічного права, а тому такі дії потребують кваліфікації за ч. 1 ст. 343 КК України [410, с. 11].

Отже, втручання в діяльність представника влади, вчинене службовою особою з використанням службового становища, як спеціальний вид зловживання службовими повноваженнями полягає не лише у використанні прав і повноважень, наданих їй за посадою або у зв'язку зі здійсненням нею службової діяльності, можливостей, пов'язаних з її службовими повноваженнями, а й у перевищенні службових повноважень. Такі дії кваліфікують лише за ч. 2 ст. 343 КК України, додаткової кваліфікації за ст. 364, 365 КК України вони не потребують.

2.3. Об'єктивна сторона перешкоджання діяльності представників влади (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України)

Перешкоджання діяльності представників влади криміналізовано, зокрема у ст. 351, 351-1, 351-2 КК України.

З огляду на зміст диспозиції цих статей, перешкоджанням слід вважати:

1) невиконання законних вимог представника влади (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України);

2) створення штучних перешкод у їхній роботі (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України);

3) надання їм неправдивої інформації (ст. 351, 351-1 КК України).

Буквальне тлумачення цих норм дає підстави стверджувати, що перешкоджання в зазначених випадках трактують у вузькому кримінально-правовому значенні. Тобто в цих випадках ідеться не про будь-яке перешкоджання, а лише про описане в ст. 351, 351-1, 351-2 КК України. Адже є й інші заборонні кримінально-правові норми, що містять підстави кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності (ст. 114-1, 157, 170, 171, 180, 340 КК України).

Перешкоджанням діяльності як ознакою, що об’єднує відповідні склади злочинів (ст. 114-1, 170, 171, 180, 340 КК України), Є. В. Пилипенко пропонує вважати створення перешкод (перепон) у реалізації права іншої особи на певну діяльність, не заборонену законом, тобто дію або бездіяльність (фізичну чи інтелектуальну), спрямовану на недопущення, припинення або ускладнення такої діяльності [312, с. 195].

Викладене дає підстави підсумувати, що термін «перешкоджання» в різних кримінально-правових нормах має різне значення. Перешкоджання як підстава кримінальної відповідальності, за яке встановлено у ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, суттєво відрізняється від перешкоджання, криміналізованого в ст. 114-1, 170, 171, 180, 340 КК України.

Аналіз об’єктивних ознак зазначених деліктів засвідчує суттєві прорахунки законодавця, допущені під час конструювання кримінально-правових заборони.

Ідеться, зокрема, про різні форми об’єктивної сторони цих кримінальних правопорушень. Для всіх досліджуваних випадків перешкоджання діяльності державних органів та їх представників спільними формами об’єктивної сторони є невиконання їхніх законних вимог і створення штучних перешкод у роботі цих суб’єктів. Натомість у ст. 351, 351-1, на відміну від ст. 351-2 КК України, криміналізовано також надання їм завідомо неправдивої інформації. У зв’язку з цим постає логічне питання: чому серед форм об’єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 351-2 КК України, немає надання завідомо неправдивої інформації та як кваліфікувати таке діяння у випадку його вчинення? Звісно, можна застосувати різні правила тлумачення кримінально-правових норм, однак помилка законодавця очевидна й може бути усунута шляхом удосконалення кримінального законодавства [62].

Перешкоджання представникам влади є особливим різновидом перешкоджання в КК України загалом, оскільки його можуть здійснювати лише в таких альтернативних формах (способами): невиконання законних вимог представника влади; створення штучних перешкод у їх роботі; надання їм

неправдивої інформації. В інших кримінально-правових нормах, що містять підстави кримінальної відповідальності за перешкоджання, форми чи способи перешкоджання здебільшого не конкретизовано.

Серйозним кримінальним злочином, згідно із законодавством більшості світових юрисдикцій, є перешкоджання правосуддю. Перешкоджання правосуддю означає акт навмисного втручання у відправлення правосуддя шляхом спроби перешкодити або вплинути на судовий процес, що триває. Суспільна небезпечність полягає у факті перешкоджання належному функціонуванню судової системи переважно шляхом перешкоджання діяльності правоохоронних органів, слідчих чи судових процесів. Воно передбачає навмисне перешкоджання судовому процесу або вплив на нього з метою недопущення виявлення, арешту чи покарання осіб, причетних до протиправних дій. Це злочинне явище може приймати різні форми, серед яких: надання неправдивої або оманливої інформації слідчим або працівникам правоохоронних органів; знищення, зміна або приховування доказів; погрози чи залякування свідків або присяжних; спроба підкупу або впливу на суддю чи іншу посадову особу в судовому процесі; невиконання ухвали суду [418].

Перешкоджати, перешкодити означає бути перепоною для чого-небудь; створювати завади, заважати, забороняти кому-, чому-небудь [78]. З огляду на семантичне значення цього терміна, диспозиції ст. 351, 351-1, 351-2 КК України викладено некоректно. Перешкода може бути штучною або природною. Якщо наявна умисна дія, то створення будь-якої перешкоди завжди буде штучним. Невипадково Р. В. Ладнюк пропонувала вилучити ознаку «штучності» з диспозицій ч. 1 та 2 ст. 351 КК України [275, с. 161]. Тому така форма, як створення штучних перешкод у роботі представника влади, фактично дублює назви цих статей. Крім того, слушною видається позиція Л. П. Брич, яка зауважує, що надання завідомо недостовірних відомостей таким органам або особам є виявом створення штучних перешкод у їх роботі. Іншими виявами створення штучних перешкод у роботі перелічених органів є різноманітні зволікання, затягування, наприклад, неповідомлення ВККС головою місцевого,

апеляційного чи вищого спеціалізованого суду у встановлений законом строк про вакантні посади судді, які утворилися в цьому суді [297, с. 1072].

Концептуально важливим для кримінально-правової характеристики перешкоджання діяльності представників влади має ***ознака законності/незаконності.***

У характеристиці перешкоджання діяльності, зазначає Є. В. Пилипенко, ознаку законності/незаконності має бути враховано двічі. По-перше, для позначення законності діяльності кримінально караним має бути тільки перешкоджання такому виду діяльності, що не заборонений законом, а перешкоджання незаконній діяльності не становить суспільної небезпеки й не може бути кримінально караним. По-друге, ознака незаконності має стосуватися перешкоджання, адже не завжди перешкоджання певній законній діяльності суперечить вимогам закону [312, с. 165–166]. Законними вимогами представника влади слід визнавати такі вимоги, які поставлені ними в межах їх законодавчо визначених повноважень. Слушно зауважує В. Р. Ладнюк, законність вимоги визначають з огляду на: а) зміст вимоги; б) форму та спосіб вираження (надання) вимоги. Ці ознаки слід визначати на підставі інших нормативно-правових актів, які регламентують права та повноваження народних депутатів України, депутатів місцевих рад, комітетів або тимчасових слідчих комісій ВРУ [275, с. 161]. Має рацію Л. П. Брич у тому, що у зв’язку з цим у кожному конкретному випадку потрібно з’ясувати, чи мали право зазначені особи й органи за законом пред’являти вимоги, які не виконала певна службова особа. Наприклад, право робити запити від імені ВРП має Голова ВРП або його заступник. Член ВРП має право робити запити у справі, у якій він є доповідачем [297, с. 1072].

Попри те, що в ст. 351, 351-1, 351-2 КК України криміналізовано лише три форми перешкоджання діяльності представників влади, кожна з них має певну специфіку, обумовлену статусом потерпілої особи. Тому слід розглянути кожну з них детальніше.

Невиконання законних вимог представника влади (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України). Невиконанням службовою особою законних вимог народного

депутата України, депутата місцевої ради, комітетів ВРУ, тимчасових слідчих комісій ВРУ чи спеціальної тимчасової слідчої комісії ВРУ пропонують вважати ігнорування пред'явлених вимог або таке їх виконання, яке або зовсім не надає можливості розв'язати проблему (питання) чи можливості розв'язати її в повному обсязі (В. А. Клименко) [295, с. 788]; дії або бездіяльність службової особи, вчинені або не вчинені всупереч законним вимогам депутата (Л. В. Дорош) [268, с. 739]; як ігнорування або відкриту відмову вирішити порушені цими особами чи утвореними ними органами в спосіб і з підстав, передбачених законом, питання, так і таке їх вирішення, яке цілком або частково не дає змоги розв'язати проблему, хоча для цього у винного були всі належні умови й можливості (С. І. Дячук) [296, с. 1127]; повне ігнорування їх вимог (В. І. Осадчий) [300, с. 816]; як невчинення відповідних дій, так і вчинення дій, щодо яких є заборона чи обмеження (В. Р. Ладнюк) [275, с. 161]; бездіяльність службової особи, яка полягає в ігноруванні вимог народного депутата, які він пред'являє в межах передбачених законом повноважень (П. С. Берзін, М. П. Куцевич) [18, с. 25].

Отже, невиконання службовою особою законних вимог представника влади − це дія або бездіяльність, яку вчиняють або не вчиняють усупереч законним вимогам представника влади. Невиконання таких вимог може бути як повним, так і частковим.

Учені як приклад невиконання службовою особою законних вимог представника влади називають ненадання керівником підприємства незалежно від форми власності документів, необхідних для перевірки дотримання законів; ненадання у встановлений строк без поважних причин офіційної письмової відповіді на депутатський запит або звернення; невжиття на вимогу депутата заходів щодо усунення порушення законності або притягнення винних до відповідальності; неповідомлення народному депутату про день розгляду його депутатського запиту або звернення тощо (П. С. Берзін, М. П. Куцевич) [18, с. 25]; ігнорування депутатського звернення чи запиту, направленого винній особі, відмова керівника відповідного періодичного друкованого видання, що виходить

друком у виборчому окрузі депутата, чи місцевого радіо дати оголошення про зустріч депутата з виборцями, або порушення права законодавчої ініціативи народного депутата (Л. П. Брич) [297, с. 1069].

Невиконання законних вимог члена РП, на переконання Л. П. Брич, може полягати у відмові надати інформацію про стан і рух коштів державного бюджету, у відмові в невідкладному прийомі міністром чи іншим керівником державного органу тощо. Невиконання законних вимог РП може, наприклад, полягати у відмові посадової особи об'єкта контролю під час здійснення заходу зовнішнього фінансового контролю надати на вимогу члена РП для ознайомлення оригінал документа. Відмова посадової особи об'єкта контролю виконати вимогу про невідкладне усунення виявлених у процесі здійснення заходу зовнішнього фінансового контролю порушень, висунуту членом РП, також є виявом учинення злочину, передбаченого ст. 351-1 КК України, у формі невиконання законних вимог члена РП [297, с. 1070, 1071].

Невиконання законних вимог ВККС України може полягати, наприклад, у ненаданні інформації про кандидата на посаду судді, яку вимагає ВККС України в процесі проведення спеціальної перевірки щодо такого кандидата [297, с. 1072].

Створення штучних перешкод у роботі представника влади (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України). Створенням штучних перешкод у роботі зазначених осіб (органів) треба розуміти вчинення дій, що перешкоджають реалізації ними своїх повноважень (Л. П. Брич) [297, с. 1069, 1071]; ненадання можливості народному депутатові, депутатові місцевої ради виконувати свої службові обов'язки або створення таких умов для його роботи, за яких він не зможе досягти позитивних результатів − здійснити контрольну перевірку дотримання законів на певному підприємстві; залучити до участі в розгляді пропозицій, заяв і скарг, що надійшли на його ім'я, службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ і організацій; виступити з питань його депутатської діяльності в друкованих медіа; зустрітися з виборцями тощо (В. А. Клименко) [295, с. 788–789]; ухилення

службової особи від обов'язку надати депутату можливість консультації зі спеціалістом, від надання йому юридичної допомоги, від реалізації права депутата на невідкладний прийом службовою особою тощо (Л. В. Дорош) [268, с. 739]; вчинення таких умисних діянь (дій чи бездіяльності), що унеможливлюють реалізацію зазначеними в ст. 351 особами чи створеними ними органами наданих їм повноважень (наприклад, заборона пропускати депутата на підприємство тощо) (С. І. Дячук) [296, с. 1127]; така поведінка службової особи, що ускладнює або робить неможливим досягнення мети діяльності народного депутата чи депутата місцевої ради, комітетів Верховної Ради чи тимчасових слідчих комісій Верховної Ради (В. І. Осадчий) [300, с. 816]; створення нових (які раніше не існували) або відновлення дії раніше наявних, але припинених факторів, обставин й умов, які заважають роботі народного депутата України, депутата місцевої ради, комітету або тимчасової слідчої комісії ВРУ (В. Р. Ладнюк) [275, с. 161]; дії, які заважають або унеможливлюють якісне здійснення народним депутатом своїх законних повноважень (П. С. Берзін, М. П. Куцевич) [18, с. 25].

Створення штучних перешкод може полягати, наприклад, у неповідомленні народному депутатові про час і місце розгляду його звернення, на розгляді якого той хотів бути присутнім, про що заздалегідь повідомив відповідну службову особу; розпорядженні не пропускати народного депутата на підприємство для перевірки додержання законності; відмові в наданні приміщення для планової зустрічі з народним депутатом, безпідставній відмові забезпечити народного депутата консультаціями відповідних фахівців з питань депутатської діяльності тощо (В. А. Клименко) [295, с. 788–789]; надання неповної чи застарілої інформації, зволікання з її наданням, знищення, пошкодження, підроблення предметів, що становлять інтерес, недопускання депутата в приміщення, позбавлення його волі, вплив на його особу тощо (В. І. Осадчий) [300, с. 816]; надання керівником підприємства охоронцям наказу про недопущення народного депутата в зал засідань для того, щоб він не зміг безпосередньо взяти участь у розгляді внесеного ним запиту або направленого

звернення; відмова службової особи погодити час і місце для проведення нею невідкладного позачергового прийому народного депутата з питань його депутатської діяльності тощо (П. С. Берзін, М. П. Куцевич) [18, с. 25]; різноманітні зволікання, затягування, наприклад, неповідомлення ВККС головою місцевого, апеляційного чи вищого спеціалізованого суду у встановлений законом строк про вакантні посади судді, які утворилися в цьому суді [297, с. 1072].

Невиконання законних вимог також є створенням штучних перешкод у роботі цього органу чи особи. На відміну від інших його виявів, невиконання законних вимог має явний характер, невиконанню завжди передує конкретна правомірна вимога з боку таких органів або осіб. Наприклад, ненадання ВККС інформації розцінюють як невиконання законної вимоги цього органу в разі, якщо йому передувала відповідна вимога; якщо ж надання інформації передбачене в законі як обов'язок, який настає з певною періодичністю чи у зв'язку з виникненням певних обставин і не пов'язаний з безпосередньою вимогою з боку ВРП, її органу або члена ВРП, ВККС або члена ВККС, то таку поведінку є підстави ідентифікувати як створення штучних перешкод у роботі зазначених органів або осіб [297, с. 1072].

Надання неправдивої інформації представнику влади (ст. 351, 351-1 КК України). Наданням неправдивої або недостовірної інформації слід вважати пересилання її поштою, через посильних, телефонограмою, телеграфом, за допомогою комп'ютерних інформаційних мереж, оголошення її під час виступу на офіційному засіданні відповідного органу, персональне вручення документа з такою інформацією адресату тощо (В. А. Клименко) [295, с. 789]; надання їм такої інформації, у якій завідомо для винного перекручено факти (В. І. Осадчий) [300, с. 816–817]; активні фізичні або інформаційні дії суб'єкта щодо вираження та доведення до адресата відповідних відомостей (В. Р. Ладнюк) [275, с. 161]; надання депутату будь-яких інформаційних матеріалів, необхідних для здійснення його діяльності, зміст яких завідомо для службової особи спотворено (Л. В. Дорош) [268, с. 739]. Ця інформація може стосуватися результатів

розгляду депутатського запиту, депутатського звернення, повідомлень про усунення порушень законності на відповідному підприємстві, про відсутність екологічної небезпеки, про здійснення заходів щодо усунення причин розповсюдження епізоотії тощо [295, с. 789].

Учені визначають певні умови, за дотримання яких певна інформація може бути предметом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1 КК України. В. А. Клименко акцентує на тому, що така інформація може бути предметом злочину лише тоді, коли її надає *відповідна особа й офіційно* [295, с. 789]. С. І. Дячук переконаний, що відповідальність за надання завідомо неправдивої чи недостовірної інформації настає лише в разі, коли службова *особа зобов'язана була надавати відповідні дані (у формі офіційної відповіді, роз'яснення тощо) на законні вимоги народного* депутата України, депутата місцевої ради, комітетів ВРУ чи тимчасових слідчих комісій ВРУ [296, с. 1127]. Позиція вчених видається дискусійною з огляду на те, що в диспозиціях ст. 351, 351-1 КК України немає таких умов. Виваженішою видається позиція Л. П. Брич, яка вважає, що відповідальність за надання неправдивої (недостовірної) інформації настає лише в разі, коли винна особа відповідно до закону *зобов'язана* була надавати її депутату, парламентському комітету чи тимчасовій слідчій комісії у відповідь на депутатське звернення запит тощо або коли вона за власною ініціативою, з метою ввести депутата, парламентський комітет чи тимчасову слідчу комісію в оману направила їм лист з певною інформацією [297, с. 1069]. Відповідальність за надання завідомо неправдивої (недостовірної) інформації настає в разі, коли винна особа відповідно до закону зобов'язана була надавати її або коли вона за власною ініціативою, з метою ввести в оману РП, члена РП надала їм в усній, письмовій чи електронній формі неправдиву інформацію [297, с. 1071]. Значення має і форма подання відповідної інформації. Щодо депутата, парламентського комітету чи тимчасової слідчої комісії Л. П. Брич зазначає про направлення інформації листом. Натомість щодо РП чи її члена інформацію можуть надавати в усній, письмовій чи електронній формах. Зазначене свідчить про застосування різних підходів під час тлумачення

тотожних кримінально-правних діянь, що неприпустимо, оскільки це може ускладнити правозастосовну діяльність.

Увагу привертають питання предмета досліджуваних деліктів – неправдивої та недостовірної інформації. Передусім незрозумілою є позиція законодавця щодо застосування навіть у межах однієї статті (ст. 351 КК України) двох різних термінів – «неправдива інформація» та «недостовірна інформація».

Л. П. Брич стверджує, що поняття неправдивої (ч. 1 ст. 351) і недостовірної (ч. 2 ст. 351) інформації є синонімами [297, с. 1069]. Натомість С. І. Дячук вважає, що поняття завідомо неправдивої (ч. 1) та недостовірної (ч. 2) інформації є різними за змістом [296, с. 1127].

Неправдива інформація – це та, яка не відповідає дійсності, зокрема видумана [295, с. 789]; така, що вочевидь не відповідає дійсності [296, с. 1127]; неправдиві, перекручені, такі, що не відповідають дійсності, відомості про події, факти чи явища [275, с. 160–161]. *Недостовірна інформація* – та, яка є неперевіреною, імовірною, а видається як справжня, отримана належно, а також неточна, застаріла інформація тощо [295, с. 789]; неперевірена, необґрунтована інформація або отримана за відсутності для цього відповідних підстав (чи з порушенням певного порядку її отримання) [296, с. 1127].

Зазначене свідчить, що неправдива й недостовірна інформація – різні види інформації. Водночас небезпечнішим є надання завідомо неправдивої інформації, оскільки особа, яка її надає, цілком усвідомлює, що така інформація не відповідає дійсності. Натомість недостовірна інформація може бути правдивою або помилковою, а тому небезпека її надання дещо менша. Має рацію В. Р. Ладнюк у тому, що необхідним є використання єдиного поняття для позначення характеру інформації, яку передають, а тому пропонує внести зміни до диспозиції ч. 2 ст. 351 КК України й замінити слово «недостовірної» словом «неправдивої» [275, с. 160–161].

Аналіз судової практики. З 2019 року вироків у Єдиному державному реєстрі судових рішень за ст. 351 КК України немає. Водночас аналіз відповідних судових ухвал засвідчує, що є випадки, коли уповноважені особи не

вносять до ЄРДР відомості про це кримінальне правопорушення [393]; кримінальне провадження закривають на підставі п. 3-1 ч. 1 ст. 284 КПК України, у зв'язку з невстановленням особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності [388; 389]; особу звільняють від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності [387]; здійснюють зупинку судового провадження до звільнення обвинуваченого з військової служби [391]; закриття кримінального провадження слідчим у зв'язку з відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення [394].

У судовій практиці за ст. 351 КК України попередньо кваліфікують невиконання законних вимог народного депутата України як ненадання інформації на його депутатський запит [390]; відмову в наданні запитуваної депутатом інформації та документів [387]; відмову міського голови в реєстрації депутатів міської ради під час проведення сесії цієї ради [386]; безпідставну відмову для ознайомлення документів, які стосуються депутатської діяльності [397]; відмову в прийнятті та реєстрації депутатського звернення [394]; недопущення помічника-консультанта народного депутата на сесію районної ради [392].

Кримінальні правопорушення, передбачені ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, визнаються ***закінченими з моменту*** вчинення зазначених у диспозиціях цих статей діянь (невиконання законних вимог, створення штучних перешкод, надання завідомо неправдивої інформації). Водночас слід уточнити, що невиконання законної вимоги представника влади є закінченим з моменту завершення встановленого законом строку її виконання, а надання неправдивої інформації – з моменту доведення її відповідному адресату. Слушно зауважує В. А. Клименко, що це кримінальне правопорушення є закінченим, зокрема з моменту отримання адресатом неправдивої або недостовірної інформації (листа, пакета, телеграми, телефонограми, ознайомлення з інформацією через комп'ютерну мережу, заслуховування офіційного повідомлення на раді, засіданні комітету, комісії тощо. Відправлення зазначеної інформації поштою чи

іншим способом, коли вона ще не дійшла до адресата, є замахом на вчинення розглядуваного злочину [295, с. 789].

В. Р. Ладнюк має рацію в тому, що момент закінчення злочину, передбаченого ст. 351 КК України, безпосередньо залежить від форми вияву суспільно небезпечного діяння: 1) у випадку невиконання законних вимог злочин слід вважати закінченим з моменту вичерпання терміну для виконання таких вимог; 2) у випадку створення перешкод у роботі – з моменту виникнення нових чи поновлення дії (впливу) раніше наявних факторів, обставин та умов, які заважають роботі; 3) у випадку надання недостовірної інформації – з моменту надходження такої інформації до адресата [275, с. 161].

Зазначені вище позиції щодо моменту закінчення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, загалом переважають серед науковців, які досліджували ці делікти (її поділяють Л. П. Брич [297, с. 1069, 1071, 1072], Л. В. Дорош [268, с. 740], С. І. Дячук [296, с. 1127], В. А. Клименко [295, с. 789], В. І. Осадчий [300, с. 817, 822]).

Якщо під час перешкоджання діяльності представника влади вчинено інше кримінальне правопорушення у сфері службової діяльності, то діяння необхідно кваліфікувати, з одного боку, за ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, а з другого – за відповідною статтею розділу XVII Особливої частини КК України.

Важливо встановити ***співвідношення перешкоджання представнику влади та втручання в його діяльність.*** На перший погляд, втручання в діяльність є ширшим за перешкоджання цій діяльності, оскільки втручання можуть здійснювати не лише для перешкоджання діяльності представника влади, а й з іншою метою (наприклад, з метою помсти за попередню його діяльність).

А. Г. Мартиросян визначає співвідношення між термінами «втручання» та «перешкоджання» як загальне й часткове (рід і вид). Констатовано, що перешкоджання – це діяння, у результаті здійснення якого настають наслідки у вигляді недопущення належного здійснення правосуддя, а втручання не потребує встановлення настання таких наслідків. Тому в процес правосуддя

можна втрутитися, але це не буде перешкоджанням здійсненню правосуддя [284, с. 5].

Ґрунтовніший підхід до цього питання пропонує Є. В. Пилипенко. На його думку, словосполучення «перешкоджання діяльності», «створення штучних перешкод у роботі», «вчинення у будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності» та «вплив у будь-якій формі з метою перешкодити» є тотожними за змістом. Непокора, з одного боку, й опір чи протидія, з другого, становлять різновиди перешкоджання, які охоплюють, відповідно, пасивну й активну поведінки в процесі перешкоджання діяльності. Своєю чергою перешкоджання постає різновидом втручання в діяльність [312, с. 195].

Видається, що будь-яке втручання в законну діяльність представника влади перешкоджає йому ефективно виконувати службові обов'язки. І втручання, і перешкоджання є різновидами протидії виконанню представниками влади таких обов'язків. Розмежування цих термінів є штучним. Для позначення впливу в будь-якій формі на представника влади з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або досягти прийняття незаконного рішення (ст. 343, 344 КК України) можна було використати термін «перешкоджання». Однак для позначення невиконання службовою особою законних вимог представника влади й надання їм завідомо неправдивої інформації (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) термін «перешкоджання» абсолютно не підходить.

Підсумовуючи, доходимо висновку, що для криміналізації різних виявів перешкоджання діяльності представників влади законодавець необґрунтовано використовує різні терміни – «втручання» і «перешкоджання». Крім того, викладене дає підстави констатувати порушення вимог законодавчої техніки, адже для криміналізації одного кримінально протиправного діяння використано п'ять окремих статей КК України – 343, 344, 351, 351-1, 351-2. Така законодавча позиція ускладнює правозастосування, з огляду на складнощі тлумачення об'єктивних і суб'єктивних ознак зазначених складів кримінальних правопорушень.

Про доцільність та обґрунтованість криміналізації перешкоджання представникам влади зауважували різні дослідники. Наприклад, В. О. Гацелюк встановив, що під час доповнення КК України ст. 351-2 не було належно дотримано принципи криміналізації. На переконання вченого, виникають сумніви стосовно необхідності існування окремої норми про відповідальність за перешкоджання законній діяльності членів ВРП та ВККС [190, с. 66].

У Висновку Головного науково-експертного управління від 17 жовтня 2016 року на проєкт Закону про Вищу раду правосуддя від 23 вересня 2016 року № 5180 зазначено про те, що діяння, передбачені ст. 351-2 КК (у редакції проєкту від 23 вересня 2016 року № 5180) не мають достатнього рівня суспільної небезпечності для визнання їх злочинами. Експерти вважали, що лише опір члену ВРП або ВККС України можна вважати злочином. Однак нині такі дії охоплені ст. 342 КК «Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі ФГВФО» [153].

Має рацію А. Куц у тому, що концептуально криміналізація діянь щодо невиконання законних вимог певного органу державної влади та/або щодо перешкоджання його діяльності видається дискусійною. На її думку, якщо проаналізувати вже наявні склади адміністративних і кримінальних правопорушень, пов’язаних з аналогічними діяннями щодо інших органів, можна дійти таких висновків. Адміністративну відповідальність передбачено за невиконання законних вимог посадових осіб: податкових органів (ст. 163-3 КУпАП), НАБУ, БЕБ України, ДБР, СБУ (ст. 185-13 КУпАП), прокурора (ст. 185-8 КУпАП), Держпродспоживслужби (ст. 188-2 КУпАП), Держпраці (ст. 188-6 КУпАП) та центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці (ст. 188-4 КУпАП), органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів (ст. 188-5 КУпАП), центрального органу виконавчої влади,

що реалізує державну політику з питань державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки (ст. 188-8 КУпАП), центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері контролю якості та безпеки лікарських засобів (ст. 188-10 КУпАП), органів державної санітарно-епідеміологічної служби (ст. 188-11 КУпАП), центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань цивільного захисту, нагляду та контролю за станом захисту територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру (ст. 188-16 КУпАП), органів державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки (ст. 188-18 КУпАП), суб'єктів державного фінансового моніторингу (ст. 188-34 КУпАП), органів державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду (ст. 188-42 КУпАП), НАЗК (ст. 188-46 КУпАП), Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (ст. 188-48 КУпАП), центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на наземному транспорті (ст. 188-57 КУпАП), тощо [273].

Кримінальну відповідальність передбачено за невиконання законних вимог лише: народного депутата, депутата місцевої ради (ст. 351 КК України); РП, члена РП (ст. 351-1 КК України); ВРП, її органу чи члена ВРП, ВККС України чи члена ВККС України (ст. 351-2 КК України). Тобто як злочини передбачено невиконання вимог: або осіб, яких обрано на виборах, або РП (передбачена ст. 98 Конституції), або ВРП та ВККС як органів, які стежать за належною роботою правосуддя [273].

Отже, за невиконання законних вимог посадових осіб переважної більшості органів державної влади передбачено саме адміністративну відповідальність, навіть якщо їхні повноваження можуть стосуватися безпеки, життя та здоров'я людей. Схожою є ситуація щодо підстав відповідальності за перешкоджання (створення перешкод) у роботі державних органів та їх представників. Такий склад злочину, як перешкоджання (створення штучних перешкод) роботі (здійсненню повноважень), передбачено лише щодо осіб, яких

обрано на прямих виборах (народний депутат, депутат місцевої ради), або РП (ст. 98 Конституції), або ВРП та ВККС як органів, які слідкують за належною роботою правосуддя. Задля захисту та гарантування належної роботи інших органів і посадових осіб, працівників правоохоронних органів, державних діячів передбачено кримінальну відповідальність за незаконний вплив (втручання в діяльність) [273].

Отже, положення щодо підстав юридичної відповідальності за різні вияви перешкоджання різним органам влади та їх представникам слід уніфікувати передусім у контексті того, до якого виду деліктів їх слід віднести – адміністративних чи кримінальних правопорушень. Оптимальним шляхом видається виключення ст. 351, 351-1, 351-2 з КК України з одночасним розв'язанням цього питання в КУпАП. Ідеться передусім про вдосконалення ст. 188-19 КУпАП (невиконання законних вимог народного депутата України, Рахункової палати, члена Рахункової палати). Підстави кримінальної відповідальності за вплив на представників влади слід визначити в ст. 343 КК України. Водночас ст. 344 необхідно виключити з КК України.

2.4. Об'єктивна сторона інших посягань на представників влади (ст. 345, 346, 347, 348, 349 КК України)

З метою забезпечення кримінально-правової охорони представників влади від посягань, які вчиняють у зв'язку з їхньою діяльністю, підстави кримінальної відповідальності за низку деліктів визначено окремими нормами. Частину цих норм створено виключно для посилення кримінально-правової охорони цих осіб. Ідеться про такі делікти, як: 1) погроза або насильство (ст. 345, 346 КК України); 2) умисне знищення або пошкодження майна (ст. 347 КК України); посягання на життя (ст. 112, 348 КК України); 3) захоплення як заручника (ст. 349 КК України).

Аналіз положень цих норм засвідчує, що законодавець застосував різні підходи під час конструювання цих кримінально-правових заборон.

По-перше, лише підстави кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу й державного чи громадського діяча встановлено в різних нормах у межах одного розділу Особливої частини КК України (розділ XV «Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів»).

Водночас посягання на життя представника влади криміналізовано в межах різних статей різних розділів Особливої частини КК України. Стаття 348 КК України визначає підстави кримінальної відповідальності за посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця в межах розділу XV Особливої частини КК України. Натомість посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України) віднесено до злочинів проти основ національної безпеки (розділ I Особливої частини КК України).

По-друге, у ст. 347 КК України криміналізовано умисне знищення або пошкодження майна лише працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця. Натомість у випадку знищення або пошкодження майна іншого представника влади, зокрема державного чи громадського діяча, кримінальна відповідальність має наставати на підставі загальної норми (ст. 194 КК України).

По-третє, підстави кримінальної відповідальності за захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника встановлено в одній кримінально-правовій нормі (ст. 349 КК України).

По-четверте, по-різному сформульовано і кримінально протиправні діяння в окремих із цих кримінально-правових заборон. Наприклад, у ст. 112 КК України йдеться про посягання на життя, а вже в ст. 348 КК України – про вбивство або замах на вбивство. Інший приклад стосується погрози або насильства щодо представника влади. У ч. 1 ст. 345 КК України криміналізовано погрозу вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна, а в

ч. 1 ст. 346 КК України – погрозу вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна, а також викраденням або позбавленням волі. Щодо фізичного насильства в ч. 2 ст. 345 КК України зазначено про умисне заподіяння побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, а в ч. 2 ст. 346 КК України – умисне заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень чи легких тілесних ушкоджень, завдання побоїв або вчинення інших насильницьких дій. Навіть у ч. 3 цих статей в одному випадку йдеться про заподіяння тяжкого тілесного ушкодження (ст. 345 КК України), а в другому – про заподіяння тяжких тілесних ушкоджень (ст. 346 КК України) [60].

Викладене дає підстави стверджувати, що законодавець застосовує такі способи конструювання підстав кримінальної відповідальності за посягання на різних представників влади (з одного боку, працівника правоохоронного органу та, з другого – державного чи громадського діяча): 1) у межах однієї спеціальної норми (ст. 349 КК України); 2) у межах різних спеціальних норм одного й того самого розділу Особливої частини КК України (ст. 345, 346 КК України); 3) у межах різних спеціальних норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 112, 348 КК України); 4) у межах спеціальної та загальної норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 194, 347 КК України).

Отже, можна стверджувати про хаотичність і безсистемність у конструюванні окремих кримінально-правових заборон, що стосуються захисту представників влади. Тому юридичні підстави кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо представника влади, умисне знищення або пошкодження його майна, посягання на його життя, а також захоплення цього потерпілого як заручника потребують удосконалення. Ідеться передусім про уніфікацію положень відповідних кримінально-правових заборон, а також визначення потреби у створенні спеціальних норм.

2.4.1. Погроза або насильство

У межах ст. 345, 346 КК України криміналізовано такі діяння як:

1) погрози: вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна (ч. 1 ст. 345 КК України); вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна, а також викраденням або позбавленням волі (ч. 1 ст. 346 КК України);

2) насильство: умисне заподіяння побоїв, легких, середньої тяжкості, тяжких тілесних ушкоджень (ч. 2, 3 ст. 345 КК України); умисне заподіяння тяжких, середньої тяжкості чи легких тілесних ушкоджень, нанесення побоїв чи вчинення інших насильницьких дій (ч. 2, 3 ст. 346 КК України).

Погрозу тлумачать як виражений зовні намір особи завдати фізичної, матеріальної чи моральної шкоди іншій особі [12, с. 57]. Погроза як суспільно небезпечна дія полягає в переданні від одного суб'єкта до іншого (необов'язково потерпілого) вербальним чи невербальним способом інформації з обіцянкою (реальною або удаваною) заподіяти в майбутньому конкретну визначену кримінальним законом шкоду охоронюваним законом суспільним відносинам з метою залякування, якщо були достатні підстави допускати можливість реалізації такої обіцянки [207, с. 20].

Погроза завжди повинна бути: а) дійсною (реальною), тобто мати вияв в об'єктивній реальності, що означає бути інформацією, зафіксованою на матеріальному носії, або вираженою, доведеною до потерпілого в будь-який інший спосіб (зокрема невербальний); б) персоніфікованою, тобто зверненою до конкретної особи або групи осіб; в) перспективною, тобто спрямованою виключно в майбутнє. Погроза застосувати насильство до працівника правоохоронного органу негайно під час виконанням ним службових обов'язків як спосіб опору виключає кваліфікацію за ст. 345 КК України [383, с. 181].

Зазвичай погроза має словесну форму, зрідка її здійснюють письмово чи за допомогою жестів або демонстрації певних предметів (зброї чи предметів, якими можна завдати тілесних ушкоджень).

Зазначені діяння вчиняють лише шляхом дій. У судовій практиці немає випадків вчинення цих деліктів шляхом бездіяльності.

Момент закінчення злочинів, передбачених ст. 345, 346 КК України, залежить передусім від різновиду діяння – це погроза чи насильство. Погроза є злочином із формальним складом, а насильство – з матеріальним.

Щодо моменту закінчення злочину у формі погрози в теорії кримінального права склалися три позиції, відповідно до яких це діяння слід визнавати закінченим злочином з моменту: 1) вираження (висловлення) погрози суб'єктом злочину [232, с. 196; 297, с. 1055–1056]; 2) з моменту сприйняття змісту погрози потерпілим [296, с. 1113–1114]; 3) доведення погрози до відома потерпілого [16, с. 15]. Наявні спроби поєднання декількох підходів у контексті моменту закінчення погрози. С. В. Лосич, Є. С. Назимко, В. В. Притула стверджують, що моментом закінчення цього злочину є: 1) момент висловлення погрози; 2) момент доведення погрози до відома потерпілого [280, с. 163].

Виражена чи висловлена погроза може й не дійти до адресата. Щодо сприйняття змісту погрози потерпілим слід зазначати, що не в усіх випадках погрози сприйматимуть як реальні. Тому оптимально визнавати погрозу закінченою з моменту доведення її до відома потерпілого.

Має рацію В. А. Клименко стосовно того, що для наявності складу цього злочину немає значення, вдалося винному домогтися того, щоб працівник правоохоронного органу неналежно виконував свої службові обов'язки, чи ні [295, с. 775].

Тілесні ушкодження визнають закінченими з моменту їх заподіяння.

Кримінально-правові норми, передбачені ст. 345, 346 КК України, є особливими, оскільки кожна з них містить щонайменше декілька складів кримінальних правопорушень. Цим спеціальним кримінально-правовим заборонам відповідає декілька загальних норм. Ідеться щонайменше про умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК України), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122 КК України), умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК України), побої та мордування (ст. 126 КК України), погрозу вбивством (ст. 129 КК України). У зв'язку з цим постає логічне питання про правильність уміщення значної кількості кримінально протиправних діянь в

одну статтю. Водночас ми не поділяємо думку А. М. Удод у тому, що в ст. 345 КК України закріплено два самостійні склади злочину [384, с. 9–10]. У ст. 346 КК України всі склади злочинів є основними, а в ст. 345 КК України – лише делікти, передбачені ч. 1–3, оскільки в ч. 4 ст. 345 КК України визначено кваліфікований склад – «дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою».

У зв'язку з наявністю в одній статті стількох складів злочину постає логічне питання про доцільність чи раціональність такої диференціації кримінальної відповідальності. Щонайменше слід звернути увагу на те, що погрози й насильство – різні за ступенем суспільної небезпечності діяння. Різний ступінь такої небезпеки мають і тілесні ушкодження. Наприклад, умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК України) є кримінальним проступком, а умисне тяжке тілесне ушкодження – тяжким злочином (ст. 121 КК України).

У частині кримінально-правових деліктів криміналізовано виключно погрози, без насильства. Ідеться про погрозу вбивством (ст. 129 КК України), погрозу знищення майна (ст. 195 КК України), погрозу вчинити викрадання або використати радіоактивні матеріали (ст. 266 КК України), погрозу військовослужбовцю (ст. 435-1 КК України) [63].

Тому ми поділяємо пропозиції вчених щодо встановлення кримінальної відповідальності за погрозу щодо представника влади в окремій статті. Не випадково І. І. Давидович вважає недостатньо обґрунтованим підхід законодавця щодо об'єднання фактично різних видів злочинів у межах однієї статті Особливої частини КК. Зокрема, ст. 345 КК України, яка має назву «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», містить описання принаймні двох злочинів різного виду, що суперечить правилам систематизації Особливої частини КК України. На її думку, потрібно передбачити відповідальність за погрози щодо працівника правоохоронного органу в окремій статті [204, с. 222–223].

2.4.2. Умисне знищення або пошкодження майна

Оскільки злочин, передбачений ст. 347 КК України, належить до деліктів з матеріальним складом, для нього характерні: 1) кримінально протиправні діяння у формі знищення чи пошкодження майна; 2) кримінально протиправні наслідки; 3) причиновий зв'язок. Слід зауважити, що діяння та наслідки позначають одними термінами – «знищення майна» та «пошкодження майна».

Знищенням майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця чи їхніх близьких родичів вважають суспільно небезпечний та протиправний руйнівний вплив на майно, здатний припинити його фізичне існування або невідворотно вивести його з господарського обігу [194]; протиправне заподіяння шкоди чужому майну, що робить його цілком непридатним для використання за цільовим призначенням [360, с. 12]; доведення речі до повної непридатності використовувати за цільовим призначенням [259, с. 330].

Пошкодження майна таких потерпілих тлумачать як суспільно небезпечний та протиправний руйнівний вплив на майно, яке частково або тимчасово перешкоджає можливості користуватися ним за цільовим призначенням [194]; протиправне заподіяння шкоди чужому майну, що спричиняє погіршення його якості, зменшення цінності або тимчасову непридатність для використання за цільовим призначенням [360, с. 12]; погіршення якості та зменшення цінності речі, доведення її на деякий час у стан непридатності використовувати за цільовим призначенням [259, с. 330].

Спільним для знищення або пошкодження майна є протиправна зміна його фізичної структури. Проте знищення майна суттєво відрізняється від його пошкодження. У першому випадку майно не може бути використано за цільовим призначенням, натомість у другому випадку, за певних затрат, майно можна відновити і знову використовувати за призначенням [309, с. 172].

Знищення або пошкодження майна відбувається шляхом безпосереднього впливу на нього. Такий вплив виявляється як у діях винної особи, так і в

бездіяльності. Причому кримінальній відповідальності за бездіяльність підлягають ті особи, які зобов'язані були усунути можливість знищення або пошкодження майна. Дії суб'єкта можуть бути різними (наприклад, зламування речі, розбиття її, спалення, невжиття заходів для врятування майна) [309, с. 172–173].

У судовій практиці наявні випадки *пошкодження за допомогою ножа шляхом порізу шин автомобіля, що належав начальнику сектору кримінальної поліції та його дружині* [130]*; намагання знищити мобільний телефон інспектора слідчого відділу поліції, якого викликали до суду як свідка в кримінальному провадженні, шляхом удару об цементно-бетонне покриття* [89]*; пошкодження автомобіля оперуповноваженого ДСР НП України шляхом увігнання сокири в дах транспортного засобу з метою залякування працівника поліції, придушення його психічного стану та волі, дезорієнтування його дій для подальшої неможливості своєчасно захиститися від раптового нападу та відповідного полегшення вчинення його вбивства* [114]*; пошкодження особою, що перебувала під адміністративним наглядом, автомобіля працівників патрульної поліції, які прибули її перевіряти, металевим предметом і кулаком* [84]*; пошкодження телефону поліцейського шляхом кидання його на підлогу* [99]*; пошкодження транспортного засобу поліцейських, які намагалися зупинити автомобіль особи, яка вчинила правопорушення* [141].

Предметом цього злочину є майно, що належить працівникові правоохоронного органу, працівникові органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю чи їхнім близьким родичам. Предметом цього делікту не можуть бути майнові права чи обов'язки.

Юридично чи фактично майно має належати зазначеним потерпілим, однак необов'язково, щоб потерпілим був його власником.

Ми не поділяємо думку І. О. Метельського з приводу того, що майно як предмет злочину, передбаченого ст. 347 КК, має не лише належати працівникові правоохоронного органу (знаходитися в його правомірному розпорядженні), а й бути таким, що забезпечує нормальне функціонування відносин у сфері

правоохоронної діяльності [285, с. 197]. У ст. 347 КК України жодних таких обмежень щодо майна не передбачено. Порушник може знищити чи пошкодити майно, яке правоохоронець використовує у своїй професійній діяльності (наприклад, службовий автомобіль чи відеокамеру, на яку фіксує процесуальну дію), так і особисте майно, користування яким не пов'язано з професійною діяльністю (наприклад житло).

Злочин вчиняють у зв'язку з виконанням службових обов'язків працівником правоохоронного органу або примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем (зокрема в минулому).

Важливим є питання про *вартість* знищеного чи пошкодженого майна, а також визначення розміру шкоди, заподіяної цим злочином.

У диспозиції ст. 347 КК України немає згадок про вартість знищеного чи пошкодженого майна або розмір заподіяної шкоди. Тому зазначене може бути враховано під час призначення покарання.

Чимало дослідників вважають, що у випадку знищення чи пошкодження малоцінного майна слід застосовувати норму про малозначність.

Л. П. Брич з цього приводу зазначає, що, на відміну від загального складу умисного знищення або пошкодження майна, відповідальність за яке передбачено в ст. 194 КК України, заподіяння шкоди у великих розмірах не є обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ст. 347 КК України. Отже, формально будь-яке знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця підлягає кваліфікації за ст. 347 КК України. Водночас знищення малоцінного майна або незначне пошкодження майна таких осіб без кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 347 КК України, через малозначність не становить суспільної небезпеки (ч. 2 ст. 11 КК України) і не є злочином. Вирішуючи питання, чи є злочином умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, необхідно враховувати не тільки вартість і розмір майна в натуральному вигляді (вага, обсяг, кількість), а й значення

знищеного чи пошкодженого майна для потерпілого [297, с. 1060]. В. І. Осадчий додає, що коли знищено або пошкоджено малоцінне майно й це відбувалося не шляхом підпалу чи іншим загальнонебезпечним способом, то, згідно з ч. 2 ст. 11 КК України, розглядати таке діяння як злочин не можна [309, с. 173].

Учені неодноразово пропонували визначити мінімальний розмір шкоди як критерії для визначення меж злочинності цих діянь.

В. І. Возьний вважає, що варто було б законодавчо чітко встановити, який розмір шкоди потрібно визначити як ознаки простого складу злочину (ч. 1 ст. 347 КК України), а який мав би бути шкодою, яку вважали б «значною шкодою» і вона виконувала б роль кваліфікуючої ознаки цього злочину. Адже якщо діянням не заподіяно істотної шкоди фізичній особі (у цьому випадку – працівнику правоохоронного органу чи його близьким родичам), то йдеться про малозначність діяння [187, с. 106].

На переконання Л. Палюх, видається доцільним, аналогічно до запропонованих Р. О. Боднарчуком та І. Б. Газдайкою-Василишин, змін у ч. 1 ст. 194 КК України, внести зміни до тих статей КК України, які встановлюють відповідальність за умисне знищення чи пошкодження майна так званих спеціальних потерпілих (ст. 347, 347-1, 352, 378, 399 КК України), й обов'язковою ознакою об'єктивної сторони передбачити в диспозиціях відповідних норм заподіяння значної шкоди, передбачивши в законі формулювання «умисне знищення чи пошкодження майна… що завдало значної шкоди потерпілому» у відповідному розмірі, визначеному приміткою 2 до ст. 185 КК України. У такому разі з позиції de lege ferenda проблемних питань у кваліфікації, пов'язаних з малозначністю діяння, на практиці взагалі не буде поставати під час кримінально-правової кваліфікації діянь, що виявилися в умисному знищенні, пошкодженні майна зазначених вище так званих спеціальних потерпілих [311, с. 209–210].

У контексті цього І. М. Ізай зауважує, що через відсутність формалізованих критеріїв оцінювання майна, знищення або пошкодження якого тягне відповідальність за ст. 347 КК України, немає визначення вартісної ознаки

такого майна, що призводить до притягнення до кримінальної відповідальності за пошкодження одягу працівника правоохоронного органу або майна, вартість якого не перевищує 0,2 неоподатковуваного мінімуму доходів громадян тощо [227, с. 14].

Водночас переконливішою видається позиція В. Г. Кондратова, на думку якого, об'єктом такого роду кримінальних правопорушень є насамперед авторитет правоохоронних органів, вважаємо достатнім для кваліфікації лише факту такого посягання на майно працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням службових обов'язків [240, с. 107].

Неоднозначні позиції вчених призводять до того, що певні факти пошкодження майна правоохоронців не мають необхідного кримінально-правового регулювання. *Наприклад, відповідно до вироку Піщанського районного суду Вінницької області від 2 травня 2022 року, ОСОБА_4 обвинувачують у тому, що, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, прийшов до будівлі сектору поліцейської діяльності, де вчиняв порушення громадського порядку – сварився з працівниками поліції нецензурною лайкою, агресивно поводився. З метою пошкодження майна правоохоронного органу зірвав наявний на вхідних дверях домофон, яким кинув у вікно чергової частини сектору поліцейської діяльності. Згодом він кинув у лобове скло службового автомобіля мобільний телефон, унаслідок чого лобове скло службового автомобіля було пошкоджено. Після зазначених дій ОСОБА_4 було запрошено до приміщення сектору поліцейської діяльності для складання щодо нього адміністративного протоколу. Перебуваючи в цьому приміщенні, ОСОБА_4 почав шарпати за формений одяг поліцейського сектору реагування патрульної поліції, унаслідок чого розірвав лівий рукав зимової куртки форменого одягу. ОСОБА_4 визнано винною лише у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 342 КК України* [132]. Отже, пошкодження майна правоохоронців з незрозумілих причин не дістало правильної кваліфікації.

Передбачаючи відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, законодавець у ч. 2 ст. 347 КК вказав на деякі способи цих діянь –

вчинення їх шляхом *підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом.* Причому, з огляду на контекст норми, підпал слід розглядати лише як загальнонебезпечний спосіб. Знищення чи пошкодження майна вогнем в умовах, що виключали загальну небезпеку, не можна розцінювати як передбачене ч. 2 ст. 347 КК. Роз'яснення цього питання Пленумом ВС України є цілком слушним. У ч. 5 п. 13 постанови ПВСУ від 26 червня 1992 року № 8 «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів» зазначено, що знищення або пошкодження майна вогнем є таким, коли створюють загрозу життю чи здоров'ю людей або загрозу заподіяння значної матеріальної шкоди як потерпілому, так й іншим особам. Іншим загальнонебезпечним способом знищення або пошкодження майна слід вважати дії, небезпечні для життя або здоров'я людей, а також майна інших фізичних, юридичних осіб (наприклад, вибух, отруєння свійських тварин тощо) [309, с. 172–173].

Щодо іншої кваліфікуючої ознаки *спричинення загибелі людей чи інших тяжких наслідків* М. В. Сийплокі стверджує, що граматичний аналіз цього словосполучення дає підстави стверджувати, що це повинно бути декілька осіб (щонайменше дві), але в теорії кримінального права та на практиці такими наслідками вважають загибель принаймні однієї людини. У відповідній нормі він пропонує зазначити про ті самі дії, які призвели до загибелі принаймні однієї людини, що спростить її застосування [362, с. 15–16].

Стосовно ***моменту закінчення злочину*** В. А. Клименко зауважує, що цей делікт вважають закінченим з моменту заподіяння майнової шкоди потерпілому. Якщо знищити чи пошкодити майно винній особі не вдалося з причин, що не залежали від її волі, вчинене слід кваліфікувати як замах на злочин [295, с. 781]. Натомість Л. П. Брич акцентує, що злочин вважають закінченим з моменту доведення майна до повної непридатності для використання за цільовим призначенням (у разі знищення) або погіршення його якості, зменшення цінності або приведення на певний проміжок часу в стан, не придатний для використання

за цільовим призначенням (у разі пошкодження) [297, с. 1060]. Фактично в цих твердженнях ідеться про одне й те саме, однак з різних позицій. Тобто злочин, передбачений ст. 347 КК України, є закінченим з моменту знищення або пошкодження майна, що відповідно завдає шкоду потерпілій особі.

2.4.3. Посягання на життя

З об'єктивної сторони посягання на життя [283, с. 15] працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця можуть вчиняти шляхом вбивства чи замаху на вбивство. Убивством є умисне протиправне заподіяння смерті цим потерпілим. Натомість замахом на умисне вбивство зазначених осіб слід вважати вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на протиправне заподіяння смерті цим потерпілим, якщо злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі.

Одне з цих діянь (убивство) має матеріальний склад, друге (замах на вбивство) – формальний. З огляду на це, такий делікт слід віднести до формально-матеріального.

В. І. Осадчий має рацію в тому, що посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовця може бути вчинено шляхом як дії, так і бездіяльності. Дії, якими вчиняють цей злочин щодо потерпілого, можуть бути різними: постріл з рушниці, наїзд автомобілем, скидання з поїзда, що мчить, залишення зв'язаним на морозі, завдання ножових ран тощо. Посягання на життя потерпілого буде і в тому разі, коли, наприклад, лікар із помсти за минулу правоохоронну діяльність працівника правоохоронного органу не робить тому операцію, що призводить до смерті чи можливості її настання [309, с. 173–175].

У судовій практиці як посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця кваліфікують випадки *завдання потерпілому правоохоронцю одного удару розкладним ножем у ділянку грудної клітки зліва, чим заподіяно колото-різане поранення лівої частини грудної клітки з проникненням у плевральну порожнину й ушкодженням лівої легені, що є тяжким тілесним ушкодженням за критерієм небезпечності для життя* [134]*; прикладання леза розкладного ножа до шиї поліцейського та намагання спрямувати його в тіло потерпілого* [93]*; завдання одного удару по спині й одного удару в потилично-скроневу ділянку голови поліцейському предметом, схожим на металеву трубу* [90]*; здійснення з автомата не менше десяти пострілів у напрямку працівників поліції, унаслідок чого оперуповноваженому заподіяно тілесні ушкодження у вигляді наскрізного вогнепального поранення* [128]*; заподіяння одного удару лезом ножа в ліве стегно одному поліцейському й намагання завдати декілька ударів лезом ножа в ділянку тіла, яка містить життєво важливі органи, цьому самому правоохоронцю, а також намагання завдати декілька ударів лезом ножа іншому поліцейському в ділянку тіла, яка містить життєво важливі органи* [126]*; завдання поліцейському одного удару ножем у ділянку черевної порожнини зліва під бронежилет, заподіявши тілесні ушкодження, які належать до категорії тяжких тілесних ушкоджень за ознакою небезпечності для життя, а також спробу завдати ще один удар ножем у голову потерпілому* [133].

Злочин, передбачений ст. 348 КК України, слід вважати ***закінченим*** з моменту вчинення діяння, спрямованого на протиправне позбавлення життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, оскільки в цій нормі встановлено підстави кримінальної відповідальності як за умисне вбивство, так і замах на вбивство. З огляду на це, посягання на життя таких потерпілих кваліфікувати з посиланням на ст. 15 КК України неможливо. Тому замах на вчинення злочину, передбаченого ст. 348 КК України, вчинити

неможливо через його криміналізацію в межах цієї статті. Однак це не виключає можливості кваліфікації певних діянь (розроблення плану, досягнення змови, підготовка знарядь і засобів тощо) як готування до посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця.

І. І. Давидович слушно зауважує, що норми, передбачені п. 8 ч. 2 ст. 115 та ст. 348 КК України, знаходяться у співвідношенні «загальна» – «спеціальна». ***Конкуренцію*** загальної та спеціальної норм дослідниця пропонує вирішувати на користь останньої [204, с. 222].

Схоже розмірковує Л. П. Брич, зауважуючи, що якщо вчинене посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця одночасно характеризується ознаками, що передбачені як кваліфікуючі ознаки умисного вбивства в ч. 2 ст. 115 КК України, то в конкуренції кількох спеціальних норм з обтяжуючими ознаками, яка виникає в такому випадку, перевагу на застосування має ст. 348 КК України, тобто норма, яка передбачає найнебезпечніший вид злочину, на що вказує суворіша санкція [297, с. 1063].

Натомість С. І. Дячук акцентує, що ця кримінально-правова норма є спеціальною щодо п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України, у якій передбачено відповідальність за умисне вбивство особи чи її близького родича у зв’язку з виконанням цією особою службового чи громадського обов’язку, а тому під час кваліфікації дій винного за ст. 348 їх кваліфікація за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України є зайвою. За наявності інших обтяжувальних обставин дії винного можуть бути кваліфіковані за ст. 348 та відповідним іншим пунктом (або пунктами) ч. 2 ст. 115 КК України [296, с. 1119]. Щодо додаткової кваліфікації вчиненого за ч. 2 ст. 115 КК України позиція С. І. Дячука видається необґрунтованою. Водночас вона демонструє проблеми, що виникають у зв’язку з «множенням» спеціальних норм для забезпечення кримінально-правової охорони представників влади.

Обов’язковою ознакою цього делікту є вчинення його у зв’язку з виконанням такими потерпілими своїх службових обов’язків, а також членом

громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем діяльності щодо охорони громадського порядку.

Для кваліфікації посягання на життя працівника правоохоронного органу за ст. 348 КК України немає значення, чи був потерпілий у цей момент під час виконання обов'язків, чи ні (наприклад, перебував у відпустці). Але якщо вбивство або замах на вбивство вчинене не у зв'язку зі службовою діяльністю або громадською діяльністю щодо охорони громадського порядку (наприклад, на підґрунті неприязних стосунків або з ревнощів), то ст. 348 КК не застосовують [268, с. 733].

Посягання на життя працівника правоохоронного органу з метою заволодіння вогнепальною зброєю слід кваліфікувати за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК України як вбивство з метою полегшити вчинення іншого злочину і за ч. 3 ст. 262 КК України, як розбій з метою викрадення вогнепальної зброї [268, с. 733].

Фактичне заподіяння тілесного ушкодження будь-якого ступеня тяжкості за наявності умислу на вбивство не потребує самостійної юридичної оцінки, оскільки вони є способом вчинення посягання на життя працівника правоохоронного органу або члена громадського формування чи військовослужбовця [268, с. 733–734].

2.4.4. Захоплення як заручника

Злочин, передбачений ст. 349 КК України, може бути вчинено в таких альтернативних формах: 1) захоплення як заручника представника влади, працівника правоохоронного органу чи їхніх близьких родичів; 2) тримання такої особи як заручника.

Аналіз змісту диспозиції цієї статті дає підстави стверджувати, що представника влади, працівника правоохоронного органу чи їхніх близьких родичів *визнають заручниками*, якщо їх захопили чи утримують з метою

спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від учинення будь-якої дії як умови звільнення заручника.

Здебільшого захоплення заручника й подальше його тримання – етапи одного діяння, вчинюваного одними й тими самими суб'єктами. Водночас можлива ситуація, за якої одні злочинці захоплюють заручника, доставляють його в певне місце, а інші його тримають. Законодавча диференціація діяння на захоплення і тримання заручників дасть змогу персоніфікувати відповідальність, оскільки кожну з таких дій можуть вчинювати із застосуванням різного ступеня насильства, використанням різних засобів для захоплення і тримання заручників, умов, у яких тримають заручників, тощо. Крім того, захоплення заручників – разова дія, а тримання їх – триваючий злочин, що суттєво впливає на момент припинення злочину та визначення закінчення строків давності притягнення винного до кримінальної відповідальності [295, с. 783–784].

Учені по-різному тлумачать захоплення та утримання особи як заручника. ***Захопленням*** особи як заручника пропонують вважати будь-яке протиправне посягання на фізичну свободу й особисту недоторканність людини, щоб використати це як засіб впливу на зазначених у законі адресатів (І. І. Давидович) [204, с. 223]; протиправне, насильницьке обмеження фізичної можливості однієї або декількох осіб вільно за власним бажанням рухатися в просторі (В. А. Клименко) [295, с. 783]; вчинення активних дій насильницького чи іншого характеру, за допомогою яких потерпілого позбавляють волі (В. І. Осадчий) [309, с. 175]; протиправне, насильницьке обмеження фізичної можливості потерпілого самостійно обирати місце перебування (Л. В. Дорош) [268, с. 735].

Кожна із зазначених позицій видається аргументованою. Однак не можна стверджувати, що будь-яке посягання на фізичну свободу й особисту недоторканність людини може мати результатом захоплення особи. Певні посягання можуть не призвести до такого результату.

Має рацію А. В. Андрушко в тому, що визначальним для захоплення особи як заручника є насильницьке встановлення контролю за нею, унаслідок якого

така особа втрачає можливість вільно обирати місце свого перебування [3, с. 483].

Водночас не цілком коректним А. В. Андрушко визнає твердження деяких дослідників про те, що захоплення особи полягає у викраденні людини, адже останнє передбачає переміщення потерпілої особи за межі місця, у якому вона перебувала з власної волі, натомість для захоплення заручників таке переміщення не є обов'язковою ознакою [3, с. 483].

Захоплення заручників можуть вчинювати різними способами (таємно, відкрито, шляхом обману, зловживання довірою, з використанням службового становища), із застосуванням насильства, з погрозою заручникові застосувати насильство щодо нього або його близьких родичів, з використанням одурманюючих речовин або наркотичних засобів, одна особа, за попередньою змовою група осіб або організована група [295, с. 784].

Альтернативною формою об'єктивної сторони цього злочину є ***тримання*** як заручника представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів. Тримання особи як заручника тлумачать як протиправне насильницьке перешкоджання виходу заручника на свободу (В. А. Клименко) [295, с. 783]; невідпускання вже захопленого заручника (В. І. Осадчий) [309, с. 175]; протиправне насильницьке позбавлення можливості залишати місце, у якому утримують потерпілого (Л. В. Дорош) [268, с. 735]; насильницьке перешкоджання їй залишити певне місце чи унеможливлення це зробити шляхом використання зовнішніх перепон (ідеться про позбавлення потерпілого свободи пересування) (А. В. Андрушко) [3, с. 483].

На думку І. І. Давидович, тримання особи як заручника не повинно обов'язково пов'язуватися з перебуванням потерпілого в певному, визначеному винним місці [204, с. 223], що видається обґрунтованим твердженням.

Тримання заручників можуть здійснювати шляхом зв'язування потерпілого, приковування його до чогось тяжкого чи нерухомого, закриття в приміщенні, контейнері, цистерні, машині, фургоні, салоні літака, тримання

заручника під прицілом вогнепальної зброї, обгородженим дротом, який знаходиться під напругою або з'єднаний з вибухівкою, тощо [295, с. 784].

У диспозиції ст. 349 КК України не конкретизовано способи захоплення та тримання заручників, а тому вони не впливають на кваліфікацію злочину за цією статтею, однак можуть бути враховані під час призначення покарання. Водночас окремі способи захоплення і тримання заручника або діяння, які вчиняють під час цих деліктів, можуть мати самостійну кваліфікацію. Наприклад, за сукупністю зі ст. 349 КК України слід кваліфікувати заподіяння потерпілому тілесних ушкоджень, зґвалтування, сексуальне насильство, незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, знищення або пошкодження майна тощо.

Однак погляди вчених щодо цього питання не такі однозначні. Наприклад, Л. П. Брич зазначає, що захоплення або тримання представника влади, працівника правоохоронного органу або його близьких родичів, поєднані з погрозою вбивства заручника, заподіянням йому легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень, цілком охоплені ст. 349 і додаткової кваліфікації за ст. 121, 122, 125, 129 КК України не потребують. Смерть потерпілого внаслідок його умисного вбивства або вбивства через необережність, самогубство потерпілого внаслідок утримання його як заручника кваліфікують за сукупністю злочинів, передбачених ст. 349 і, відповідно, ст. 115, 119 або 120 КК України [297, с. 1065]. Таку позицію ми не поділяємо. Логічнішою є думка І. І. Давидович, на переконання якої, склад злочину, передбаченого ст. 349 КК України, не передбачає як обов'язкову ознаку застосування до потерпілого психічного або фізичного насильства. Якщо захоплення або тримання заручника супроводжувалося вчиненням щодо нього інших насильницьких дій (погрозами, завданням побоїв, заподіянням тілесних ушкоджень, незаконним уведенням в організм потерпілого наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, зґвалтуванням, насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом, заподіянням смерті), учинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів [204, с. 223].

Відмежування злочину, відповідальність за який встановлено ст. 349 КК України, від захоплення заручників (ст. 147 КК України) здійснюють за такими ознаками: потерпілий (у першому випадку – представник влади, працівник правоохоронного органу, їхні близькі родичі; у другому − будь-які інші особи); мета: за ст. 147 КК України нею є спонукання до вчинення чи утримання від учинення будь-якої дії як умови звільнення заручника не лише державної або іншої установи, підприємства, організації або службової особи (як і за ст. 349 КК України), а й родичів затриманого чи фізичної особи. Крім того, захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ст. 349 КК України), вчинене організованою групою, потребує кваліфікації за сукупністю ще й за ч. 2 ст. 147 КК України. У разі посягання на здоров'я або життя захопленого як заручника працівника правоохоронного органу вчинене кваліфікують за ст. 349 і ст. 345 або ст. 348 КК України, а якщо потерпілим є представник влади − за ст. 349 і ст. 350 або п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України [300, с. 813].

Щодо ***моменту закінчення злочину***, передбаченого ст. 349 КК України, погляди вчених також різняться. В. А. Клименко вважає, що захоплення і тримання заручників є закінченим злочином з моменту фізичного обмеження волі заручника та початку перешкоджання виходу його на волю. Тримання заручників припиняють з моменту їх втечі з місця тримання, звільнення злочинцями (незалежно від причини такого звільнення) або іншими особами (наприклад, працівниками поліції або служби безпеки) чи смерті заручників [295, с. 784]. Л. В. Дорош переконана, що злочин вважають закінченим з моменту захоплення або тримання представника влади, працівника правоохоронного органу або їхніх близьких родичів заручниками [268, с. 735]. Схожі міркування має О. О. Кирбят'єв [234, с. 79]. Водночас С. І. Дячук акцентує, що злочин вважають закінченим з моменту фізичного обмеження волі заручника, незалежно від того, чи відбулося тільки його затримання, чи вже останнє переросло в тримання потерпілого як заручника. Для кваліфікації цього злочину як закінченого також немає значення, чи встиг винний реалізувати свою

мету – повідомити про факт захоплення заручника державну чи іншу установу, підприємство, організацію або службову особу задля їх спонукання вчинити або утриматися від учинення будь-якої дії як умови звільнення потерпілого [296, с. 1120–1121].

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що злочин, передбачений ст. 349 КК України, є закінченим з моменту захоплення або тримання представника влади, працівника правоохоронного органу або їхніх близьких родичів як заручників незалежно від того, чи вчинено дії, спрямовані на спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника.

Деякі вчені слушно порушують питання про доцільність існування цієї норми.

А. В. Андрушко вважає, що спеціальна норма, передбачена ст. 349-1 КК України, спричиняє зайву конкуренцію норм. Наявна з позицій вітчизняного законодавця доцільність посиленої відповідальності за захоплення або тримання як заручника певної категорії осіб може бути реалізована шляхом виокремлення відповідної кваліфікуючої ознаки [3, с. 173].

На думку М. О. Акімова, завдання посиленого кримінально-правового захисту представників влади, працівників правоохоронних органів, журналістів, їхніх близьких родичів і членів сім’ї за новим КК України можна вирішити шляхом доповнення загальної норми про захоплення заручників кваліфікуючою обставиною вчинення цього діяння «щодо державного чи громадського діяча, судді, народного засідателя, присяжного, представника влади, працівника правоохоронного органу, військовослужбовця, журналіста чи їхніх близьких родичів або членів сім’ї у зв’язку з державною або громадською діяльністю особи або виконання нею службових чи громадських обов’язків». Зазначеного достатньо для забезпечення суворішої відповідальності за посягання щодо перелічених категорій осіб. Таке формулювання точніше відображатиме сутність учиненого (особливий статус потерпілого, безпосередній зв’язок з його службовою або громадською діяльністю) і не звужуватиме коло можливих

адресатів вимог. Зрештою, якщо захоплення заручників вчинено за наявності інших кваліфікуючих обставин, не буде потреби застосовувати інші норми (наприклад, про посягання на здоров'я особи) [1, с. 16].

Такі міркування є актуальними також для деліктів, передбачених ст. 112, 345, 346, 347, 348 КК України. Спеціальні кримінально-правові норми, створені для посилення кримінально-правової охорони представників влади, − погроза або насильство (ст. 345, 346 КК України), умисне знищення або пошкодження майна (ст. 347 КК України), посягання на життя (ст. 112, 348 КК України), захоплення як заручника (ст. 349 КК України), фактично дублюють загальні кримінально-правові норми, що забезпечують кримінально-правову охорону життя та здоров'я особи, її власності, волі. Головна відмінність цих норм полягає передусім у різновидах потерпілих і санкціях. З огляду на те, що немає потреби в «розмноженні» таких норм, можливим варіантом реформування кримінального законодавства в цій сфері може стати їх виключення з КК України. Натомість загальні норми в разі потреби може бути доповнено кваліфікуючими чи особливо кваліфікуючими ознаками, що визначатимуть підстави кримінальної відповідальності за відповідні діяння щодо спеціальних потерпілих – представників влади.

2.4.5. Проблеми юридичної відповідальності за образу представника влади

У системі правової охорони представників влади від посягань, учинених у зв'язку з їхньою службовою діяльністю, важливе місце посідають підстави відповідальності за образу таких суб'єктів. Слушно зауважив ПВС України, що під час образи винний принижує честь і гідність потерпілого шляхом висловлювання нецензурних чи брутальних слів, учинення непристойних або насильницьких дій (жесту тощо) або дає непристойну оцінку особистим рисам чи поведінці потерпілого у формі, яка суперечить нормам спілкування між людьми [344].

Нині чимало проблемних питань, що стосуються відповідальності за образу представника влади, залишаються недостатньо дослідженими. Не розроблено ефективну модель правової охорони представників влади, насамперед правоохоронців, від образ, завданих у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків.

Вивчення судової практики засвідчує, що в умовах сьогодення поширеними є образи працівників правоохоронних органів. Здебільшого їх вчиняють під час виконання правоохоронцями службових обов'язків, у певних випадках це поєднано з погрозами або насильством щодо цих представників влади, опором їм, хуліганством тощо. Якщо образу вчинено під час погроз або насильства щодо правоохоронців або опору їм, то вчинене кваліфікують виключно за ст. 342, 345 КК України. Трапляються випадки, коли такі образи в комплексі з іншими ознаками визнають хуліганством.

Щоб краще зрозуміти сутність цього протиправного діяння, проаналізуємо випадки із судової практики.

1. Правопорушник під час розпивання спиртних напоїв відмовився виконувати законні вимоги працівників поліції, ображав їх нецензурною лайкою та висловлював погрози застосування насильства (засуджено за ч. 1 ст. 345 КК України; цивільний позов не подавали) [83].

2. Правопорушник, перебуваючи на території розважального закладу, під час учинення хуліганства ображав відвідувачів цього закладу та, помітивши, що до місця прибули поліцейські, почав висловлюватися на їх адресу нецензурними словами, не реагував на їх зауваження та завдав слідчому удар у голову (засуджено за ч. 3 ст. 296, ч. 2 ст. 345 КК України; цивільний позов не подавали) [87].

3. Правопорушник у залі судових засідань під час розгляду клопотання про продовження строків тримання під вартою щодо останнього з метою залякування та незаконного тиску на працівника органів прокуратури в словесній формі висловив відкриту погрозу застосування насильства у вигляді тілесних ушкоджень щодо прокурора, яка супроводжувалася нецензурною

лайкою та особистими образами (засуджено за ч. 1 ст. 345 КК України; цивільний позов не подавали) [88].

4. Під час проведення обшуку в приміщенні житлової секції виправної колонії засуджений почав висловлюватися грубою нецензурною лайкою на адресу старшого оперуповноваженого оперативного відділу установи, супроводжуючи погрозами застосування насильства (засуджено за ч. 1 ст. 345 КК України; цивільний позов не подавали) [96].

5. Ув'язнений під час обшуку в камері працівниками слідчого ізолятора поводився нахабно, висловлювався нецензурною лайкою на їхню адресу, показував непристойні жести, підійшовши до дверей камери, намагався їх зачинити з метою перешкодити виходу з неї працівників установи. У цей час ув'язнені камери почали завдавати удари працівникам слідчого ізолятора в різні ділянки тіла (засуджено за ч. 2 ст. 342, ч. 2 ст. 345 КК України; цивільний позов не подавали) [117].

6. Обвинувачений разом з іншими особами в нічний час розпивали спиртні напої, шуміли, а також із застосуванням колонки та підсилювача гучно слухали музику. На вимогу поліцейських припинити протиправні дії обвинувачений почав зухвало поводитися, висловлюючись на адресу працівників поліції нецензурною лайкою. Продовжуючи ігнорувати законні вимоги припинити протиправні дії, він демонстративно посилив звук музики. Після цього поводився надзвичайно агресивно та зухвало, почав застосовувати фізичну силу, боротися та шарпати поліцейського за формений одяг (засуджено за ч. 2 ст. 342 КК України; цивільний позов не подавали) [120].

7. До працівника поліції підійшли ОСОБА_1 та ОСОБА_2, які перебували в стані алкогольного сп'яніння, і почали заважати виконувати йому службові обов'язки з охорони громадського порядку, ображати нецензурною лайкою та хапати за формений одяг, висловлюючи на його адресу вимогу залишити це місце (засуджено за ч. 1 ст. 28, ч. 2 ст. 345 КК України; відомостей про цивільний позов немає) [91].

Аналіз зазначених випадків засвідчує, що потерпілі правоохоронці здебільшого не подають цивільний позов. І лише зрідка вони користуються цим правом. Наприклад у вироку Дзержинського районного суду м. Харкова від 29 квітня 2021 року зазначено, що зі змісту доводів позовних заяв потерпілих вбачається, що внаслідок здійснення обвинуваченим щодо потерпілих злочину останній завдав моральної шкоди, що полягає в моральних стражданнях, а саме потерпілі відчували психічні переживання, сором, біль і приниження, що виникли у зв'язку з висловленою обвинуваченим у бік потерпілих публічною образою, погрозами вбивства й насильством щодо потерпілих та їхніх близьких родичів, почутті несправедливого приниження честі, ділової репутації як працівників поліції, так і людської гідності. Потерпілі також зазнали душевних страждань на місці події та під час досудового розслідування, тому що дуже хвилювалися за власне життя та здоров'я, а також за життя та здоров'я членів своїх родин, перебували в стані постійного стресу. Поява в мережі Інтернет відеозапису, який знімав обвинувачений ОСОБА_1 на камеру мобільного телефону, з якого вбачається, що останній ображав людську честь та гідність потерпілих, висловлювався на їх адресу нецензурною лайкою, також негативно вплинула на ділову репутацію потерпілих та їх авторитет серед друзів і знайомих. За результатами судового розгляду порушника засуджено за ч. 1 ст. 345 КК України та стягнуто з нього як відшкодування моральної шкоди грошову суму в розмірі 8000,00 грн кожному потерпілому, хоча один з поліцейських просив стягнути 15 000,00 грн, а другий – 20 000 грн [100]. Водночас трапляються випадки, що суди в разі посягань на правоохоронців, що супроводжуються образами на їхню адресу, задовольняють позови й на значно вищі суми, зокрема 10 000 грн [111], 30 000 грн [142].

Ознайомлення з випадками судової практики дає підстави стверджувати, що образи правоохоронців вчиняють разом з іншими кримінально протиправними діяннями, які, як видається, є суспільно небезпечнішими. У певних випадках образи можна визнати складовими інших кримінальних правопорушень (наприклад хуліганства).

За відсутності в діях правопорушника, який вчинив образу правоохоронця, складу кримінального правопорушення, вчинене кваліфікують здебільшого як дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП) – нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші схожі дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян, тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п’ятнадцяти діб [64].

Вивчення судової практики засвідчує, що як дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП) кваліфікують посягання на правоохоронців, які полягають у таких діях: «нецензурна лайка, образливе чіпляння, шарпання за одяг, ображання та погрози поліцейському» [330], «погрози поліцейським фізичною розправою, нецензурна лайка на їх адресу, а також штовхання дверима» [323]; «нецензурна лайка в бік працівників поліції, погрози поліцейським фізичною розправою, виривання з їх рук бодікамери» [328]. У певних випадках такі діяння кваліфікують за ст. 185 КУпАП як злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського під час виконання ним службових обов’язків [76, с. 19][4]. Наприклад, Барський районний суд Вінницької області встановив, що 25 серпня 2021 року близько 18 год 35 хв у м. Бар на вул. Григоровичів-Барських ОСОБА_1 в громадському місці в п’яному вигляді сварився нецензурною лайкою, у грубій формі погрожував поліцейським фізичною розправою, на неодноразові вимоги припинити вказане не реагував. Дії ОСОБА_1 кваліфіковано за ст. 173 і 185 КУпАП. Однак суд визнав його винним у вчиненні адміністративного

[4] Тому закономірно, що К. Л. Бугайчук пропонує в ст. 185 КУпАП передбачити відповідальність за образу поліцейського під час виконання ним службових обов’язків або у зв’язку з їх виконанням, а також посилення санкцій за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського під час виконання ним службових обов’язків і за вчинення таких дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця у зв’язку з їх участю в охороні громадського порядку[76, с. 19].

правопорушення, передбаченого ст. 185 КУпАП, і наклав адміністративне стягнення у виді громадських робіт на строк 40 (сорок) годин [321].

Вивчення зазначених випадків дає підстави стверджувати, що образи переважно зводяться до нецензурних слів, а також супроводжуються іншими протиправними діяннями. Крім того, образи правоохоронців, поєднані з погрозами фізичної розправи, не кваліфікують за ч. 1 ст. 345 КК України як злочин, а розглядають як адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173 КУпАП.

За вчинення правопорушень, передбачених ст. 173 КУпАП щодо правоохоронців, у близько половини випадків судді накладають адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 51 грн [329; 330; 334] чи 119 грн [331; 332]. В іншій частині випадків такі справи закривають у зв'язку із закінченням строку для притягнення до адміністративної відповідальності [322], через відсутність у діях складу адміністративного правопорушення (відсутність доказів винуватості) [323], у зв'язку зі звільненням від адміністративної відповідальності й усним зауваженням [333] тощо.

Закриття справ про адміністративні правопорушення через відсутність у діях особи складу адміністративного правопорушення в певних випадках відбувається у зв'язку з недоведеністю такої події. Наприклад, суддя Індустріального районного суду м. Дніпра в постанові від 21 вересня 2021 року зазначив, що відповідно до ст. 277 КУпАП справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173 КУпАП, розглядають протягом доби. Такий особливий порядок покладає на відповідні органи, які складають протокол про адміністративне правопорушення, обов'язок забезпечити правопорушнику доступ до правосуддя та можливість реалізувати право на захист. Тому він має бути доставлений до суду з метою забезпечення його присутності в судовому засіданні під час розгляду справи. Однак на виклик у судове засідання ОСОБА_1 не з'явився, а працівники поліції, яким доручено забезпечення особистої участі ОСОБА_1 у судове засідання, його не доставили. У зв'язку з цим суд не мав можливості розглянути цей адміністративний матеріал за відсутністю

правопорушника, встановити наявність такої події або її відсутність без відібрання в нього пояснень. З огляду на викладене, провадження у справі закрито на підставі п. 1 ч. 1 ст. 247 КУпАП [323].

Такий стан правової охорони правоохоронців від посягань на їх честь, гідність та авторитет слід визнати незадовільним. Це спонукає до пошуку можливих шляхів розв'язання проблеми.

Попри значне поширення цього негативного явища, яке створює складнощі в роботі органів державної влади, насамперед правоохоронних органів, негативно позначається на іміджі держави загалом, підстав кримінальної відповідальності за це діяння немає.

Водночас у спеціальній літературі неодноразово зауважували про недосконаліть підстав юридичної відповідальності за образу. Наприклад, В. П. Беленок зазначав, що опитані працівники правоохоронних органів акцентують на необхідності посилення відповідальності за образу працівника поліції або розроблення окремої адміністративно-правової чи кримінально-правової норми, що містила б підстави відповідальності за образу правоохоронця [12, с. 306].

С. В. Мелашенко зареєстрував 6 червня 2019 року на офіційному інтернет-представництві Президента України електронну петицію № 22/059310-еп «Кримінальна відповідальність за публічну образу працівника поліції». У ній слушно зазначено, що авторитет правоохоронних органів надзвичайно низький, оскільки правопорушники під час спілкування з працівниками поліції дозволяють собі принижувати їх честь і гідність, усвідомлюючи той факт, що максимальна відповідальність за образу поліцейського як адміністративне правопорушення передбачає стягнення невеликої суми штрафу, унаслідок чого систематично трапляються схожі випадки [247].

Поява таких петицій цілком логічна. З огляду на недосконаліть підстав відповідальності за образу представника влади, деякі працівники правоохоронних органів взагалі не зважають на такі протиправні діяння з боку правопорушників, оскільки переконані, що це марна трата часу. Поширюється

безкарність правопорушників. Такі делікти також заподіюють шкоду авторитету органів влади шляхом його послаблення, а в певних випадках спричиняють емоційні переживання потерпілих.

Тому закономірно, що в юридичній літературі висловлюють пропозиції з приводу криміналізації цього протиправного діяння.

Одна група дослідників обґрунтовує необхідність криміналізації образи будь-якої фізичної особи, а друга – криміналізації образи спеціальних потерпілих, насамперед представників влади.

Наприклад, В. К. Грищук доводить, що доцільність протидії наклепові й образі людини кримінально-правовими засобами очевидна, оскільки застосування лише цивільно-правових засобів є явно недостатнім як для загального, так і спеціального попередження їх вчинення [197, с. 103]. Учений доходить висновку про наявність соціальної зумовленості для встановлення кримінальної відповідальності за такі посягання на гідність людини, як наклеп та образа, що істотно підвищить ефективність забезпечення правової охорони й захисту гідності людини, сприятиме подальшому утвердженню її прав і свобод на шляху євроінтеграції України [198, с. 89].

Зарубіжний досвід засвідчує, що частина держав у протидії образам громадян застосовує кримінально-правові заборони. Підтверджує цей факт А. В. Андрушко, який встановив, що кримінальну відповідальність за образу містить законодавство Австрії (§ 115), Азербайджану (ст. 148, 148-1), Албанії (ст. 119), Аргентини (ст. 110), Бельгії (ст. 448), Болгарії (ст. 146, 148), Болівії (ст. 287), Бразилії (ст. 140, 141), Вірменії (ст. 136), Гватемали (ст. 161), Греції (ст. 361), Ізраїлю (ст. 194, 288), Індії (ст. 504, 509), Ірану (ст. 608, 609, 619), Іспанії (ст. 208, 209), Казахстану (ст. 131), Китаю (ст. 246), Колумбії (ст. 220), Республіки Корея (ст. 311), Куби (ст. 378), Німеччини (§ 185), Перу (ст. 130), Північної Македонії (ст. 173), Польщі (ст. 216), Португалії (ст. 181), Сальвадору (ст. 179), Сан-Марино (ст. 184), Сербії (ст. 93), Словенії (ст. 158), Туреччини (ст. 125), Узбекистану (ст. 140), Хорватії (ст. 147), Швейцарії (ст. 177), Швеції (ст. 3 глави 5), Японії (ст. 231) та інших держав [3, с. 144].

Вивчення зарубіжного досвіду дає підстави стверджувати, що образу представника влади в кримінальному законодавстві різних держав визнано кримінальним правопорушенням. Водночас варіанти криміналізації досліджуваного діяння суттєво різняться.

На підставі здійсненого аналізу законодавчих і правоохоронних підходів у Сполучених Штатах, Німеччині, Південній Кореї, Італії, Франції, Гонконгу та Україні можна дійти такого висновку: деякі країни активно захищають як державних службовців, так і громадян від образ і наклепів; інші країни більше покладаються на «принцип свободи слова»; ще частина держав намагаються підтримувати баланс між цими двома концепціями. Кримінальне законодавство про образу й наклеп Сполучених Штатів поступово еволюціонувало до нинішнього стандарту: державні службовці захищені положенням федеральної Конституції про «свободу слова» в тому сенсі, що вони можуть вільно говорити під час перебування на офіційних посадах до тих пір, поки вони говорять правду або щиро помиляються в неправдивості офіційних заяв. Водночас американські чиновники захищені кримінальним законодавством від свідомо неправдивих звинувачень та образ. Хоча в Європі, зокрема у Великій Британії, є усталена традиція використання інструментів кримінального права для захисту людської гідності, проте тенденція полягає в тому, щоб не застосовувати закони про образу й наклеп настільки агресивно, як це було раніше. Такі кримінальні переслідування ще передбачено в Італії, але європейська спільнота сприймає їх негативно. Протягом останніх десяти–п’ятнадцяти років дедалі більша кількість країн не застосовує кримінальне законодавство для покарання за такі дії. Крім того, практика ЄСПЛ засвідчує, що позбавлення волі можна замінити поетапно протягом наступних кількох років іншими видами кримінального покарання (зокрема штрафами), які не передбачають обмеження волі [422].

Слід акцентувати на особливостях відповідних складів кримінальних правопорушень у кримінальному законодавстві певних зарубіжних країн.

По-перше, у КК інших держав криміналізовано як просту образу, так і публічну. Наприклад, у ч. 1 ст. 115 КК Австрії криміналізовано публічну образу

або образу перед кількома особами [426]. У певних випадках публічна образа (публічно будь-яким способом або через Інтернет) утворює кваліфікований склад кримінального правопорушення (наприклад, в абзаці 2 ч. 1 ст. 361 КК Греції) [460]. У ст. 341-біс КК Італії йдеться про образу честі і престижу державної посадової особи в громадському місці або місці, відкритому для публіки, і в присутності кількох осіб [428], а в ст. 99 КК Кіпру – про образу в громадському місці або місці, яке не є публічним, у такий спосіб або за обставин, що його може почути будь-яка особа в громадському місці [462].

По-друге, у деяких випадках образа поєднується з іншими кримінально протиправними діяннями, наприклад: висміюванням, фізичним знущанням, погрозами (ч. 1 ст. 115 КК Австрії) [426], наругою над людиною із застосуванням насильства чи інших методів або фальсифікацією фактів з метою очорнення іншої людини (ст. 246 КК Китаю) [463].

По-третє, варіанти криміналізації образи різняться залежно від виду норми (ідеться про загальну та спеціальні норми), а також потерпілої особи:

1. В одних випадках кримінальну відповідальність за це діяння встановлено в загальній нормі. Наприклад, у ст. 361 КК Греції [461], ст. 99 КК Кіпру [462].

2. В інших випадках підстави кримінальної відповідальності встановлено як у загальній, так і спеціальних нормах. Наприклад, у КК Австрії кримінальну відповідальність за образу передбачено в ст. 115, а за публічну образу конституційного представницького органу, збройних сил чи влади – у ст. 116 [426]. У КК Албанії образу криміналізовано в ст. 119, а образу судді – у ст. 318 [443]. У КК Бразилії образу загального потерпілого криміналізовано в ст. 140, а спеціальних (президента, глави іноземного уряду, державного службовця, особи віком від 60 років, особи з інвалідністю) – у ст. 141 [430]. У КК Казахстану підстави кримінальної відповідальності за образу містяться в ст. 131, за публічну образу першого президента Республіки Казахстан – Єлбаси – у ст. 373, публічну образу депутата парламенту Республіки Казахстан – у ст. 376, образу представника влади – у ст. 378 [263]. У КК Ліхтенштейні кримінальну

відповідальність за образу передбачено в ст. 115, а за публічну образу законодавчого органу штату, уряду чи іншого державного органу – у ст. 116 [454].

3. У третіх випадках криміналізовано образу лише певних суб'єктів. Наприклад, § 121 КК Данії містить підстави кримінальної відповідальності за напад з презирством, образою чи іншим образливим обвинуваченням на особу, яка діє відповідно до державних обов'язків чи функцій під час їх здійснення або з нагоди таких обов'язків або функцій [453]. У КК Естонії наявні підстави кримінальної відповідальності за образу особи, яка перебуває під міжнародним захистом (§ 247), образу представника влади (§ 275) [439], образу суду (§ 305), а в КК Литви – за образу суду чи судді (ст. 232 КК) [447].

По-четверте, деякі спеціальні кримінально-правові заборони стосуються способів вчинення цього діяння. Наприклад, у ст. 148-1 КК Азербайджану криміналізовано наклеп або образу в інформаційному інтернет-ресурсі з використанням підроблених імен користувача, профілів або облікових записів [260], у ст. 209 КК Іспанії – серйозні образи, вчинені з використанням реклами [432]; у ч. 2 ст. 373, ч. 2 ст. 376, ч. 2 ст. 378 КК Казахстану – публічні образи з використанням медіа чи мереж телекомунікацій [263].

Наявні випадки криміналізації образи в межах кваліфікованих чи особливо кваліфікованих складів окремих кримінальних правопорушень. Наприклад, у ст. 332, 333 КК Грузії образа особистої гідності потерпілого є кваліфікуючою ознакою зловживання службовими повноваженнями та перевищення службових повноважень [261].

Зазначене засвідчує, що правову охорону представників влади в законодавстві зарубіжних держав здійснюють, зокрема, за допомогою норм КК. Водночас криміналізація відповідних діянь відбувається по-різному: є відмінності в різновидах образи, що пов'язані як зі способом, місцем їх учинення, категорією потерпілих осіб, кількістю та різновидами заборонних кримінально-правових норм, які містять відповідні підстави кримінальної відповідальності, поєднанням образи з іншими кримінально протиправними

діяннями, а також місцем цього діяння в системі ознак кримінального правопорушення тощо [71].

Про те, що є достатні й необхідні підстави для криміналізації образи, зазначає О. М. Храмцов. На його думку, це відповідає системно-правовим і соціально-психологічним принципам криміналізації суспільно небезпечних діянь [405, с. 24]. Ідею криміналізувати образу обстоюють й інші вчені, зокрема: К. М. Алієва [2], В. А. Бортник [74, с. 187], В. Мульченко [292], В. М. Підгородинський [314, с. 343–344], О. С. Субботенко [370], С. В. Лосич, Є. С. Назимко, В. В. Притула [280, с. 164].

Прихильником криміналізації образи правоохоронців є В. І. Осадчий. Він пропонує криміналізувати образу представника влади, працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовця. На його переконання, такі дії, поза всяким сумнівом, принижують почуття гідності працівника, негативно впливають на його авторитет й авторитет правоохоронного органу, що своєю чергою позначається на виконанні працівником правоохоронного органу службових обов’язків. Кримінальну відповідальність за такі дії передбачено і в КК інших країнах, причому реагування на них жорстке [309, с. 176].

Нині відповідальність за образу представників влади криміналізовано в низці зарубіжних держав, серед яких Австрія, Албанія, Андорра, Бразилія, Вірменія, Данія, Естонія, Італія, Казахстан, Ліхтенштейн тощо.

У контексті зазначеного С. Г. Гусаров зауважує, що в багатьох іноземних державах законодавець виваженіше оцінює суспільну небезпечність психічного впливу на представників влади (зокрема на тих, які виконують посадові обов’язки у сфері забезпечення публічного правопорядку й громадської безпеки) шляхом образ і наклепів. У такому разі кримінально-правовий захист поширюється не лише на забезпечення базових основ (життя, здоров’я, майна) посадових осіб (зокрема працівників правоохоронних структур), а й на охорону

їх особистої честі та гідності. Такий досвід може бути рецепійовано й у кримінальне законодавство України [203, с. 40].

Невипадково С. В. Мелашенко в петиції, спрямованій на підвищення авторитету правоохоронних органів і запобігання випадкам образ поліцейського з боку правопорушників, приниження честі та гідності, просив підтримати її для подальшого прийняття закону щодо притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які будуть публічно ображати честь і гідність поліцейського [247].

Застосування кримінально-правових інструментів у протидії образам представників влади, насамперед правоохоронців, може мати вагомий позитивний ефект. Цей ефект не обов'язково полягатиме в притягненні до кримінальної відповідальності значної кількості правопорушників, що контактують із правоохоронцями у зв'язку зі службовою діяльністю останніх. Видається, що потенційна кримінально-правова заборона матиме профілактичне значення. Адже слушно зауважено в юридичній літературі, що ефективне запобігання суспільно небезпечним діянням ґрунтується на якісних кримінально-правових нормах, що встановлюють кримінальну відповідальність за певні злочини [167, с. 163]. Наявність підстав для кримінальної відповідальності за образу представника держави безумовно сприятиме, з одного боку, зменшенню кількості цих протиправних посягань, а з другого – дотриманню принципу невідворотності відповідальності. Однак питання конструювання зазначеної кримінально-правової норми потребує окремого дослідження.

Висновки до розділу 2

1. Опір – це одна із форм впливу на представника влади чи іншу уповноважену особу з метою перешкодити виконанню ними своїх обов'язків. Опір як кримінально протиправне діяння, передбачене ст. 342 КК України, характеризується такими ознаками: 1) це активні дії під час виконання потерпілим своїх повноважень; 2) вони спрямовані на перешкоджання

виконанню цих повноважень; 3) полягають у впливі на організм потерпілого, або спрямовані проти предметів, необхідних потерпілому для виконання обов'язків, або вимагають від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створюють перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнюють чи роблять неможливим виконання його обов'язків.

Для розв'язання проблем, що виникають на практиці під час кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України, у законі про кримінальну відповідальність запропоновано закріпити визначення поняття «опір», яке слід тлумачити як активну фізичну протидію правомірному здійсненню особою її обов'язків, що полягає у впливі на організм потерпілого, або спрямована проти предметів, необхідних потерпілому для виконання обов'язків, або вимагає від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створює перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнює чи унеможливлює виконання зазначених обов'язків.

Під час кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342 КК України, правозастосовні органи мають обов'язково звертати увагу на законність дій представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи ФГВФО, оскільки в протилежному випадку може не бути підстав для притягнення до кримінальної відповідальності за цією статтею. Кримінальна відповідальність за опір у таких випадках за наявності відповідних обставин може бути виключеною (якщо наявна необхідна оборона), або ж осіб, які чинять опір, слід притягнути до кримінальної відповідальності за відповідні посягання на здоров'я особи.

У теорії кримінального права різні вияви насильства під час опору, поєднаного з примушенням до виконання явно незаконних дій, частина вчених пропонує кваліфікувати лише за ч. 3 ст. 342 КК, інші – за сукупністю: за ч. 3 ст. 342 КК і відповідними частинами ст. 345, або 346, або 350 КК (залежно від категорії потерпілих).

Неоднозначність підходів науковців щодо кваліфікації різних виявів насильства (побоїв, тілесних ушкоджень різного ступеня) під час опору, поєднаного з примушенням до виконання явно незаконних дій, обумовлена вадами конструкції ч. 3 ст. 342 КК. Ідеться про складений злочин, який утворюють опір та інші злочини, що полягають у насильстві (побої, легкі, середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження). Погрози застосування насильства з метою примушення потерпілих, передбачених ч. 1, 2 ст. 342 КК, до виконання явно незаконних дій запропоновано кваліфікувати лише за ч. 3 ст. 342 КК. У протилежному випадку буде порушено принцип «non bis in idem», а також правила кваліфікації складених злочинів за однією статтею як одиничного злочину. Однак за таких обставин певні види насильства під час опору будуть карати менш суворо (санкція ч. 3 ст. 342 КК передбачає покарання у виді обмеження волі на строк до п’яти років або позбавлення волі на строк від двох до п’яти років), ніж за звичайних обставин. Тому обґрунтовано пропозицію щодо виключення ч. 3 зі ст. 342 КК України.

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 342 КК України, в усіх його формах слід визнавати закінченим з моменту активної протидії виконання відповідних обов’язків незалежно від того, чи вдалося правопорушнику перешкодити виконанню зазначених обов’язків, і незалежно від шкоди, завданої потерпілим.

2. Конструкція втручання в діяльність представника влади охоплює такі ознаки: 1) це вплив на потерпілого в будь-якій формі; 2) в одному випадку (ст. 344 КК України) спосіб впливу обов’язково повинен бути незаконним; у другому випадку (ст. 343 КК України) такої вимоги немає; 3) вплив має на меті перешкодити виконанню потерпілими службових обов’язків або досягти прийняття незаконних рішень. Деякі положення щодо зазначеного втручання потребують удосконалення, зокрема використання словосполучення «у будь-якій формі» видається необґрунтованим, оскільки форми чи способи втручання в діяльність представника влади в ст. 343, 344 КК України обмежені іншими

нормами, зокрема ст. 345, 347, 348 та 349 КК України. Потребують уніфікації і положення щодо незаконності такого впливу.

Використання терміна «запобігання кримінальному правопорушенню» в ч. 2 ст. 343 КК України має суттєві недоліки, з огляду на які аргументовано позицію зазначати в ч. 2 ст. 343 КК України про «запобігання діянню, що містить ознаки кримінального правопорушення», яке необхідно тлумачити як недопущення таких діянь загалом, зокрема і шляхом усунення їх причин та умов, а також припинення розпочатих деліктів.

Використання обмеженого тлумачення терміна «затримання особи, яка вчинила злочин» у ч. 2 ст. 343 КК України виключно як фізичного затримання є необґрунтованим. Крім перешкоджання фізичному, правопорушник може перешкодити процесуальному затриманню особи, яка вчинила кримінально протиправне діяння внаслідок втручання в діяльність правоохоронця.

Втручання в діяльність представника влади, вчинене службовою особою з використанням службового становища, як спеціальний вид зловживання службовими повноваженнями полягає не лише у використанні прав і повноважень, наданих їй за посадою, або у зв’язку зі здійсненням нею службової діяльності, можливостей, пов’язаних з її службовими повноваженнями, а й у перевищенні службових повноважень. Такі дії кваліфікують лише за ч. 2 ст. 343 КК України, додаткової кваліфікації за ст. 364, 365 КК України вони не потребують.

Втручання в діяльність представника влади визнають закінченим деліктом з моменту застосування впливу на працівника правоохоронного органу незалежно від досягнення мети перешкоджання виконанню потерпілим своїх службових обов’язків або прийняття ним незаконного рішення. Втручання в діяльність представника влади, що перешкодило запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила (ч. 2 ст. 343 КК України), є закінченим з моменту настання відповідних наслідків – перешкоджання запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила.

3. Термін «перешкоджання» в різних кримінально-правових нормах має різне значення. Перешкоджання представникам влади (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) є особливим різновидом перешкоджання в КК України загалом, оскільки його можуть здійснювати лише в таких альтернативних формах (способах): невиконання законних вимог представника влади; створення штучних перешкод у їхній роботі; надання їм неправдивої інформації. В інших кримінально-правових нормах, що містять підстави кримінальної відповідальності за перешкоджання, форми чи способи перешкоджання здебільшого не конкретизовано.

Диспозиції ст. 351, 351-1, 351-2 КК України викладено некоректно, з огляду на використання ознаки «штучності» у створенні перешкод (якщо це умисна дія, то створення будь-якої перешкоди завжди буде штучним) і з огляду на той факт, що така форма, як створення штучних перешкод у роботі представника влади, фактично дублює назви цих статей.

Кримінальні правопорушення, передбачені ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, визнають закінченими з моменту вчинення зазначених у диспозиціях цих статей діянь (невиконання законних вимог, створення штучних перешкод, надання завідомо неправдивої інформації). Невиконання законної вимоги представника влади є закінченим з моменту завершення встановленого законом строку її виконання, а надання неправдивої інформації – з моменту доведення її відповідному адресату.

Будь-яке втручання в законну діяльність представника влади перешкоджає йому ефективно виконувати службові обов’язки. І втручання, і перешкоджання є різновидами протидії виконанню представниками влади таких обов’язків. Розмежування цих термінів є штучним. Для позначення впливу в будь-якій формі на представника влади з метою перешкодити виконанню ним службових обов’язків або досягти прийняття незаконного рішення (ст. 343, 344 КК України) можна було використати термін «вплив». Однак для позначення невиконання службовою особою законних вимог представника влади та надання їм завідомо

неправдивої інформації (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) термін «перешкоджання» абсолютно не підходить.

Для криміналізації різних виявів впливу на діяльність представників влади законодавець необґрунтовано використав різні терміни – «втручання» і «перешкоджання». Крім того, наявне порушення вимог законодавчої техніки, адже для криміналізації одного кримінально протиправного діяння використано п’ять окремих статей КК України – 343, 344, 351, 351-1, 351-2. Така законодавча позиція ускладнює правозастосування, з огляду на складнощі тлумачення об’єктивних і суб’єктивних ознак зазначених складів кримінальних правопорушень. Тому положення щодо підстав юридичної відповідальності за різні вияви впливу й перешкоджання різним органам влади та їх представникам слід уніфікувати й оптимізувати.

Ідеться про: 1) виключення ст. 351, 351-1, 351-2 з КК України; 2) удосконалення ст. 188-19 КУпАП, яка визначає підстави адміністративної відповідальності за невиконання законних вимог народного депутата України, РП, члена РП; 3) виключення ст. 344 КК України та встановлення підстав кримінальної відповідальності за вплив на представників влади в ст. 343 КК України.

4. Законодавець застосовує такі способи конструювання підстав кримінальної відповідальності за посягання на різних представників влади (з одного боку, працівника правоохоронного органу, з другого – державного чи громадського діяча): 1) у межах однієї спеціальної норми (ст. 349 КК України); 2) у межах різних спеціальних норм одного й того самого розділу Особливої частини КК України (ст. 345, 346 КК України); 3) у межах різних спеціальних норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 112, 348 КК України); 4) у межах спеціальної та загальної норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 194, 347 КК України). Це засвідчує певну хаотичність і безсистемність у конструюванні деяких кримінально-правових заборон, що стосуються захисту представників влади.

Спеціальні кримінально-правові норми, створені для посилення кримінально-правової охорони представників влади, − погроза або насильство (ст. 345, 346 КК України), умисне знищення або пошкодження майна (ст. 347 КК України), посягання на життя (ст. 112, 348 КК України), захоплення як заручника (ст. 349 КК України), фактично дублюють загальні кримінально-правові норми, що забезпечують кримінально-правову охорону життя та здоров'я особи, її власності, волі. Головна відмінність цих норм полягає передусім у різновидах потерпілих і санкціях. З огляду на те, що немає потреби в «розмноженні» таких норм, можливим варіантом реформування кримінального законодавства в цій сфері може стати їх виключення з КК України.

Критичний аналіз судової практики, наукової літератури, вивчення зарубіжного досвіду юридичної відповідальності за образу представника влади дали підстави для формулювання таких зауважень.

У судовій практиці правове оцінювання образи представників влади (ідеться насамперед про працівників правоохоронних органів) здійснюють у комплексі з іншими протиправними діяннями – погрозами, фізичним насильством, хуліганськими діями, опором представникам влади тощо. З огляду на це, образу представника влади залежно від обставин вчиненого кваліфікують по-різному: 1) як адміністративне правопорушення – як дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП), зрідка – як злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського під час виконання ним службових обов'язків (ст. 185 КУпАП); 2) як кримінальне правопорушення – як погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу (345 КК України), опір працівникові правоохоронного органу (ст. 342 КК України), хуліганство (ст. 296 КК України).

Є практика різного кримінально-правового оцінювання образ, поєднаних із погрозами насильством щодо працівника правоохоронного органу: в одних випадках учинене кваліфікують як злочин (ст. 345 КК України), а в інших – як адміністративне правопорушення (ст. 173 КУпАП).

Вивчення практики застосування адміністративно-правових і кримінально-правових норм для притягнення до адміністративної чи кримінальної

відповідальності за діяння, які супроводжуються образами правоохоронців, дало змогу виявити певні особливості та проблеми в цій сфері правового регулювання суспільних відносин. Правоохоронці – потерпілі від таких кримінально-протиправних діянь – зрідка використовують своє право на подання цивільного позову з метою відшкодування спричиненої шкоди. Натомість судді не завжди задовольняють цивільний позов у тому розмірі, який обґрунтовує потерпілий. Застосовують адміністративних стягнень до порушників відповідних адміністративно-правових норм (насамперед передбаченої ст. 173 КУпАП) лише в половині випадків відповідних посягань. У цих випадках судді намагаються накласти найбільш м'яке адміністративне стягнення, попри те, що розмір стягнення у вигляді штрафу в санкції ст. 173 КУпАП є надзвичайно мізерним і не відповідає реаліям сьогодення. У другій частині випадків справи закривають у зв'язку із закінченням строку для притягнення до адміністративної відповідальності, через відсутність у діях складу адміністративного правопорушення (відсутність доказів винуватості), у зв'язку зі звільненням від адміністративної відповідальності й усним зауваженням тощо.

Такий незадовільний стан правової охорони працівників правоохоронних органів від посягань на їх честь, гідність й авторитет спонукає до пошуку можливих шляхів розв'язання проблеми, серед яких слід виокремити вдосконалення адміністративного та кримінального законодавства, а також практики його застосування.

РОЗДІЛ 3
СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

3.1. Обов'язкові ознаки суб'єктів кримінальних правопорушень проти представників влади

Необхідним елементом складів кримінально караних посягань на представників влади є суб'єкт цих деліктів. Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України, суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. У цьому законодавчому положенні закріплено обов'язкові ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, притаманні, зокрема, і посяганням на представників влади: 1) це фізична особа; 2) осудна; 3) вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність.

У теорії кримінального права виокремлюють два види суб'єктів кримінального правопорушення – загальний та спеціальний. Загальним суб'єктом визнають той, що визначений у ч. 1 ст. 18 КК України. Натомість дефініцію спеціального суб'єкта кримінального правопорушення представлено в ч. 2 ст. 18 КК України – фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

Науковці слушно акцентують на неточності позиції законодавця щодо застосування терміна «суб'єкт кримінального правопорушення» в ч. 1 ст. 18 КК України.

А. А. Вознюк з цього приводу зауважує, що суб'єкт кримінального правопорушення, з одного боку, і загальний чи спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, з другого, співвідносяться між собою як родове (суб'єкт кримінального правопорушення) та видові поняття (загальний та

спеціальний суб'єкти). З огляду на це, у ч. 1 ст. 18 КК України визначено саме загальний суб'єкт, а не суб'єкт кримінального правопорушення загалом. Визначення суб'єкта кримінального правопорушення як терміна, що може бути застосований як до загального, так і спеціального суб'єктів, має охоплювати ознаки обох різновидів суб'єкта кримінального правопорушення [155, с. 523].

Тож закономірно, що в сучасній теорії кримінального права пропонують зовсім інші дефініції суб'єкта кримінального правопорушення, ніж та, що міститься в ч. 1 ст. 18 КК України. Зокрема, суб'єктом кримінального правопорушення визнають: елемент складу кримінального правопорушення, що характеризується сукупністю відповідних ознак, за наявності яких особа може нести кримінальну відповідальність за вчинене нею кримінально протиправне суспільно небезпечне винне діяння (дію або бездіяльність) [221, с. 133]; фізичну осудну особу, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність, і в передбачених цим Кодексом випадках наділена спеціальними ознаками, що вказані в кримінально-правовій нормі або випливають з неї [155, с. 523]; фізичну, осудну або обмежено осудну особу, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до положень КК України може наставати кримінальна відповідальність, і яка у випадках, передбачених цим Кодексом, характеризується додатковими ознаками [375, с. 187].

Якщо аргументи щодо суб'єкта кримінального правопорушення загалом зрозумілі, то питання щодо спеціального суб'єкта, яке порушує А. В. Ландіна, видається гостро дискусійним. На думку дослідниці, визначення поняття спеціального суб'єкта злочину, що містить КК України, у чинній його редакції не має практичного значення, оскільки відсутній конкретний перелік усіх можливих додаткових ознак чи критеріїв, які визначають суб'єкт злочину як спеціальний. Це засвідчує необхідність розроблення нового нормативного визначення поняття спеціального суб'єкта злочину, що має містити максимально чітко виокремлені додаткові ознаки чи критерії, що визначатимуть суб'єкт злочину як спеціальний [276]. Передбачити в КК України перелік усіх ознак

спеціального суб'єкта доволі складно. Крім того, такий крок видається не цілком доцільним.

Виваженішою є позиція В. І. Терентьєва, який стверджує, що спеціальним суб'єктом злочину слід визнавати особу, яка володіє поряд із загальними ознаками суб'єкта додатковими ознаками, передбаченими Особливою частиною КК України, що є обов'язковими для відповідного конкретного складу злочину [379, с. 11–12]. Чимало злочинів законодавець сконструював так, що їх може вчинити лише спеціальний суб'єкт. У зв'язку з цим слушно постає запитання: як бути, якщо особа не володіє ознаками спеціального суб'єкта в таких випадках? Є. В. Пилипенко зауважує, що притягнення до кримінальної відповідальності за конкретний злочин особи, яка не має зазначених додаткових ознак, таки ймовірне, але не як виконавця, а як іншого співучасника (підбурювача, пособника та ін.) [312, с. 151].

У ст. 2.3.1 проєкту нового КК України суб'єктом кримінального правопорушення визнано осудну фізичну особу, яка після досягнення віку, визначеного цим Кодексом, вчинила кримінальне правопорушення.

Особа є суб'єктом кримінального правопорушення, якщо вона його вчинила:

1) безпосередньо,

2) у співучасті з іншою особою,

3) з використанням неосудної чи такої, яка не досягла віку суб'єкта кримінального правопорушення, або іншої особи, яка не підлягає кримінальній відповідальності, або

4) з використанням іншої особи, яка вчинила кримінальне правопорушення через необережність.

Суб'єкт кримінального правопорушення є спеціальним, якщо, крім ознак, передбачених ч. 1 цієї статті, щодо нього Особливою частиною цього Кодексу визначено щонайменше одну додаткову ознаку [242].

Аналіз зазначених положень засвідчує, що в усіх дефініціях немає вказівки на осудність й обмежену осудність, що характерні будь-якому суб'єкту

кримінального правопорушення. Крім того, у дефініції суб'єкта кримінального правопорушення немає згадки про можливу наявність у нього додаткових ознак, що робить її, як видається, неповною.

У теорії кримінального права дискусійними залишаються питання, пов'язані з цими ознаками суб'єктів кримінальних правопорушень. Насамперед ідеться про кримінальну відповідальність юридичних осіб, обмежено осудних, спеціальних суб'єктів кримінально протиправних деліктів, а також вік, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність.

Крім класичних традиційних проблем суб'єкта кримінального правопорушення, учені порушують питання про визнання суб'єктом злочину *штучного інтелекту (електронної особи, особистості)* [354]. У перспективі це питання може стати актуальним для вітчизняного кримінального права, однак у контексті посягань проти представників влади дискусії з цього приводу видаються недоречними.

Суб'єктом посягання на представника влади є ***фізична особа***, тобто людина. У теорії кримінального права виокремлюють такі ознаки фізичної особи: має ім'я, характеризується іншими ознаками, які дозволяють її індивідуалізувати (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, місце народження та проживання); перебуває в системі соціальних зв'язків – є членом суспільства; приймає усвідомлені та контрольовані волею рішення [385, с. 211].

Не можуть бути суб'єктами кримінального правопорушення померлі особи, які перед тим його вчинили, тварини, предмети, а також юридичні особи [171, с. 81].

У теорії кримінального права прийнято розрізняти такі поняття, як «суб'єкт кримінального правопорушення» та «особа кримінального правопорушника». Суб'єкт кримінального правопорушення характеризується обов'язковими, а в певних випадках (у разі вчинення кримінального правопорушення спеціальним суб'єктом) додатковими ознаками, які передбачені КК України. Водночас особу кримінального правопорушника вивчають за ознаками віку, статі, сімейного стану, судимості, працевлаштування, освітнього

рівня, громадянства, національності тощо. Різне в цих категорій і призначення: якщо встановлення ознак суб'єкта кримінального правопорушення необхідне для кваліфікації суспільно небезпечного діяння, то ознаки особи кримінального правопорушника в криміналістиці вивчають для розроблення методики їх розслідування, у кримінології – для розроблення заходів запобігання злочинам. У кримінальному праві ознаки особи кримінального правопорушника (хвороба, вагітність, інвалідність, сімейний стан тощо) використовують лише для індивідуалізації кримінального покарання та вирішення питань, пов'язаних зі звільненням від кримінальної відповідальності та покарання [171, с. 81]. Для формування ефективної системи кримінально-правової охорони представників влади від кримінально караних посягань на них важливо не лише висвітлити кримінально-правові ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, а й зосередити увагу на інших ознаках особи кримінального правопорушника.

Попри те, що суб'єктом посягань на представників влади є виключно фізична осудна особа, яка вчинила його у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність, важливо розглянути питання про відповідальність юридичних осіб.

У теорії кримінального права неодноразово порушували питання про кримінальну відповідальність юридичних осіб. Слушно зауважує І. І. Давидович, що вказівка в ст. 18 КК України на фізичну особу як на суб'єкта злочину заперечує можливість кримінальної відповідальності юридичних осіб. Водночас у деяких зарубіжних країнах (Англія, США, Канада, Франція, ФРН) юридичні особи можуть бути суб'єктом злочину [204, с. 128–129]. Попри це, концепція кримінальної відповідальності юридичних осіб так і не знайшла свого законодавчого закріплення в КК України.

Водночас 13 травня 2014 року КК України доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» [339]. Серед таких заходів – штраф, конфіскація майна та ліквідація.

У проєкті КК України перелік відповідних заходів інший. Згідно зі ст. 3.11.3, до юридичної особи суд може застосувати такі стягнення: 1) штраф;

2) обмеження підтримки за рахунок публічних фінансів; 3) обмеження здійснення певної діяльності; 4) конфіскація майна чи вилучення речі; 5) ліквідація [242]. Положення нового проєкту КК України дають змогу ще більше диференціювати застосування кримінально-правових заходів до юридичних осіб.

Не вдаючись до глибокої дискусії щодо цього питання, зауважимо, що заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб нині є єдиним механізмом притягнення до відповідальності юридичних осіб, що передбачений КК та КПК України. Тому будемо керуватися його наявністю, не заперечуючи загалом перспектив його вдосконалення.

Відповідно до ст. 96-3 КК України, підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є: вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України.

У межах сучасної концепції відповідальності юридичних осіб інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, передбачених розділом XIV-1 КК України, цілком достатньо для забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності. На підтвердження зазначеного слід зауважити, що до обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, віднесено обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру (п. 7 ч. 1 ст. 91 КПК України). Крім того, у КПК України передбачено інші норми, що утворюють відповідний механізм застосування таких заходів до юридичних осіб. Відповідно до цього механізму застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України, відбувається в разі притягнення до кримінальної відповідальності за ці делікти відповідних фізичних осіб в одному й тому самому кримінальному провадженні [40].

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, є обов'язковою ознакою як загального, так і спеціального суб'єкта кримінального правопорушення. У теорії кримінального права розрізняють такі види віку, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність, як загальний (з 16-ти років), знижений (з 14-ти до 16 років), підвищений (з 18-ти і більше років). Учені дискутують про те, чи можна лише за ознакою зниженого чи підвищеного віку, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність, визнати суб'єкта спеціальним [162, с. 45]. В. І. Осадчий слушно зауважує, що знижений вік, з якого настає кримінальна відповідальність, додатковою ознакою спеціального суб'єкта не є [309, с. 136–137]. Логічною в цьому випадку видається і позиція А. А. Вознюка, відповідно до якої досягнення особою будь-якого віку, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність, є обов'язковою ознакою, що характерна для будь-якого суб'єкта злочину. Однак її наявність у фізичної осудної особи без додаткової факультативної ознаки, характерної для певного складу злочину, не дає підстави визнати суб'єкт злочину спеціальним [162, с. 47]. Позиції науковців є науково обґрунтованими, а тому їх буде взято за основу в цьому дослідженні.

Встановлюючи кримінальну відповідальність за різні вияви посягань на представників влади та інших потерпілих, законодавець диференційовано підійшов до визначення віку, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність (додаток Е).

За більшість посягань на представників влади (ст. 342, 343, 344, ч. 1, 2, 4 ст. 345, ч. 1 ст. 346, ч. 1 ст. 347, ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) кримінальна відповідальність настає з віку 16 років. Натомість за деякі з цих діянь (ч. 2, 3, 4 ст. 345, ч. 2, 3 ст. 346, ч. 2 ст. 347, ст. 348, 349 КК України) вона настає з віку 14 років.

Встановлення мінімального віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за деякі посягання на представників влади, ґрунтується насамперед на такому критерії, як можливість особи після досягнення цього віку

цілком усвідомлювати суспільну небезпечність відповідних кримінально протиправних діянь [48, с. 103].

Положення ч. 2 ст. 22 КК України щодо кримінальної відповідальності осіб, які вчинили певні види кримінальних правопорушень у віці від 14-ти до 16 років, імовірно сформульовано на підставі таких критеріїв: 1) здатності осіб, які досягли віку 14 років, усвідомлювати суспільну небезпечність і кримінальну протиправність таких діянь; 2) високий рівень суспільної небезпечності відповідних посягань, їх умисна форма вини; 3) відносна поширеність цих діянь серед осіб, які досягли віку 14 років; 4) наявність кримінально-правових заходів, що можуть бути застосовані до осіб певного віку, та здійснювати щодо них репресивний і виховний вплив [171, с. 83; 250, с. 140; 385, с. 237].

Рішення щодо встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності з 14 років законодавець прийняв на підставах даних медицини, психології, педагогіки та інших наук, а також розвитку і формування людського організму на різних стадіях життєвого шляху [20, с. 141].

Слушно зауважує В. І. Осадчий, що встановлення зниженого віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, за окремі з досліджуваних деліктів зумовлене тим, що у віці 14 років особа здатна усвідомлювати власні дії та керувати ними, розуміти шкідливість умисного посягання на здоров'я, життя, волю, власність працівника правоохоронного органу, інших осіб у зв'язку з їхньою діяльністю. Заборона щодо заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому, його близьким родичам у зв'язку з виконанням службових обов'язків, а також посягання на життя цих осіб, волю або власність доступна розумінню 14-річних. Якщо ж особа вчиняє такі посягання, вона свідомо демонструє неповагу до закону, виявляючи в такий спосіб зверхність, на що слід адекватно реагувати [307, с. 112–113].

Має рацію і А. В. Бойко в тому, що, з огляду на важливість такого об'єкта кримінально-правової охорони, як життя і здоров'я людини та здатність більшості неповнолітніх усвідомлювати їхню цінність, а також те, що до неповнолітніх можуть бути застосовані заходи державного примусу з боку

працівників правоохоронних органів, а дії неповнолітніх можуть бути антисоціальними, антивладними виявами, спрямованими на уникнення заходів примусу й іншої правомірної діяльності працівників правоохоронних органів шляхом посягання на їхнє життя або здоров'я, встановлення зниженого віку кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ч. 3 ст. 345 КК України, є необхідним [24, с. 12].

Науковці неодноразово висловлювали пропозиції щодо зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за деякі з досліджуваних деліктів.

На переконання І. І. Давидович, український законодавець під час встановлення мінімального віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, не відходить від загальноприйнятих у більшості країн світу меж [204, с. 128–130]. Натомість А. А. Вознюк зауважує, що в кримінальному законодавстві зарубіжних країн мінімальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, варіюється від 7-ми до 16 років (середній показник становить 11 років 6 місяців). Розрив між мінімальним віком, з якого може наставати кримінальна відповідальність за КК України (14 років), і середнім віком, з якого може наставати кримінальна відповідальність за законодавством зарубіжних країн, – 2 роки 6 місяців. Зазначений середній вік у зарубіжних країнах майже тотожний мінімальному віку, з якого за вітчизняним законодавством до особи можуть застосовувати примусові заходи виховного характеру в разі вчинення нею злочину після досягнення 11-річного віку, але до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність [179, с. 285–283].

Попри те, що в законодавстві інших країн мінімальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, може бути меншим за 14 років, не можна бездумно наслідувати закордонний досвід, не враховуючи реалії сфери кримінальної юстиції в Україні.

Водночас слід констатувати певну непослідовність законодавця в тому, що в одних випадках кримінальна відповідальність настає з 14 років, а в інших

схожих випадках – із 16 років. Не випадково М. І. Хавронюк акцентує на недосконалості ст. 22 КК України й непослідовності законодавця щодо встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність [403, с. 82–83].

А. С. Габуда пропонує за опір, який супроводжується застосуванням насильства чи погрози його застосування або поєднаний з примушенням потерпілого до виконання явно незаконних дій, відповідальність встановити з 14 років [188, с. 15]. Правильність чи помилковість його позиції, як видається, залежить від правил, які застосовуватимуть під час кваліфікації опору в таких ситуаціях: лише за ч. 3 ст. 342 КК України чи за сукупністю з іншими статтями Особливої частини цього Кодексу. Якщо лише за ст. 342 КК України, то його пропозиція є слушною, якщо ж за сукупністю, то завдане ним насильство буде охоплене іншими статтями КК, наприклад, ч. 2, 3 ст. 345 чи 346 КК України.

Декілька вчених обґрунтовують необхідність зниження мінімальної межі віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України.

В. В. Шаблистий обґрунтовує доцільність зниження віку кримінальної відповідальності за вчинення погрози вбивством до 14 років, оскільки особи віком від 14-ти до 16 років здатні усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпечність таких дій; учинення погрози вбивством серед осіб цього віку є доволі поширеним; пропоновані зміни відповідають підставам і принципам криміналізації суспільно небезпечних діянь [413, с. 5–6]. На його думку, якщо неповнолітній віком від 14-ти до 16 років не може мати очевидного уявлення про суспільну небезпечність погрози вбивством, то він не може мати й відповідного уявлення про власне вбивство. І навпаки, якщо особа бажає або свідомо допускає настання смерті потерпілого внаслідок учиненого нею діяння, то вона повинна бажати виникнення в нього негативних емоцій у вигляді страху. Доведення погрози вбивством до відома її адресата за наявності реальних підстав побоюватися здійснення цієї погрози свідчить про правильну оцінку ступеня суспільної небезпечності таких дій та їх можливих наслідків. Отже, у

законодавчому встановленні віку кримінальної відповідальності є певна суперечність, яку необхідно усунути, знизивши вік кримінальної відповідальності за погрозу вбивством до 14 років. Інакше йтиметься про ситуацію, за якої діям, що фактично мають однакову природу (наприклад, замах на вбивство і погроза вбивством, супроводжувана насильством), дають різну правову оцінку [413, с. 11]. Ми не поділяємо таку позицію, оскільки погроза вбивством, що супроводжувалася насильством, – це менш суспільно небезпечне діяння, ніж замах на вбивство, оскільки замах засвідчує, що особа бажає смерті іншій людині та спрямувала на це своє діяння. Натомість у разі погрози вбивством особа може не мати наміру вбивати. Хоча аргументи дослідника щодо можливості усвідомлення погрози вбивством особами віком 14 років видаються обґрунтованими.

На думку В. П. Беленка, склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 345 КК України, не включено до ч. 2 ст. 22 КК України. Натомість вимагання – злочин, передбачений ст. 189 Кодексу, який з об'єктивної сторони полягає у вимозі передачі чужого майна чи права на майно або вчиненні будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеженні прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодженні чи знищенні їхнього майна або майна, що знаходиться в їхньому віданні чи під охороною, або розголошенні відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, – визнають таким, за який особа може нести кримінальну відповідальність з віку 14 років. Отже, особа віком від 14-ти до 16 років здатна й повинна усвідомлювати ступінь суспільної небезпечності вчинюваного нею діяння, передбаченого ст. 189 КК України або ч. 2, 3 ст. 345 Кодексу, а також, відповідно, мотив, яким вона керується, і мету, до якої прагне. На його думку, мотив у злочинах, передбачених ч. 1, 2, 3 ст. 345 КК України, є однаковим і полягає в прагненні винної особи перешкодити працівникові правоохоронного органу виконати покладені на нього службові обов'язки, як безпосередньо в момент посягання, так і в майбутньому, або ж із мотиву помсти за таку діяльність у минулому (докладніше цей аспект досліджуваної проблеми

буде розглянуто згодом). Метою є свідоме вчинення психічного або фізичного насильства щодо працівника правоохоронного органу, що призведе до конкретних суспільно небезпечних наслідків. Спосіб учинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК України, майже цілком збігається з аналогічною ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 189 КК України, – вимаганням [12, с. 72–73; 13].

У проєкті нового КК суб'єктом кримінального правопорушення запропоновано визнавати особу, яка вчинила його після досягнення 15-річного віку, а суб'єктом убивства – особу, яка вчинила його після досягнення 13-річного віку (ст. 2.3.7) [242]. Отже, з одного боку, автори знижують загальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, а з другого – підвищують такий вік стосовно тих злочинів, які нині передбачені в ч. 2 ст. 22 КК України. Така позиція науковців видається недостатньо аргументованою.

А. А. Вознюк зазначає, що нині особи з 14-річного або й більш раннього віку усвідомлюють суспільну небезпечність навіть більшої кількості злочинів, ніж ті, що передбачені в ч. 2 ст. 22 КК України. У сучасному світі інтелектуальний та фізичний розвиток дітей відбувається стрімкими темпами. Тому в перспективі може йтися і про можливість притягнення до кримінальної відповідальності фізичних осіб із більш раннього віку, ніж 14 років [179, с. 282].

Позиція авторів проєкту і А. А. Вознюка не враховує сучасних реалій виконання та відбування покарання. Про зниження віку, з якого настає кримінальна відповідальність загалом, можна говорити лише в тому випадку, коли в країні існуватиме ефективна система виконання та відбування покарань, що передбачатиме реальне виправлення та перевиховання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. До цього моменту такі позиції видаються передчасними, оскільки вони суперечать принципу гуманізації кримінального законодавства й можуть призвести лише до розширення масштабів кримінально протиправної діяльності в державі.

Розглянемо судову практику. Наприклад, вивчення статистичних даних про склад засуджених за 2021 рік засвідчує, що за цей період за злочини,

передбачені ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК України, засуджено лише чотири особи віком від 16-ти до 18 років і жодної особи віком від 14-ти до 16 років [373]. Схожою є ситуація 2023 року: засуджено лише дві особи віком від 14-ти до 16 років (ч. 2 ст. 345 КК України) [374]. Отже, суб'єктами цих злочинів у більшості випадків є особи старшого віку.

Зазначене ще раз підтверджує тезу про те, що немає потреби знижувати вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади.

Наступна ознака суб'єкта кримінального правопорушення пов'язана з його осудністю. Згідно з ч. 1 ст. 19 КК України, осудною визнають особу, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними.

Натомість у ч. 2 цієї статті зазначено, що не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого цим КК України, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати власні дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. До такої особи за рішенням суду може бути застосовано примусові заходи медичного характеру.

Водночас привертає увагу питання обмеженої осудності. Оскільки, попри те, що суб'єктом кримінального правопорушення визнають лише осудну особу, обмежено осудні теж підлягають кримінальній відповідальності. Відповідно до ст. 20 КК України, підлягає кримінальній відповідальності особа, визнана судом обмежено осудною, тобто така, яка під час вчинення кримінального правопорушення через наявний у неї психічний розлад не була здатна цілком усвідомлювати власні дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. Визнання особи обмежено осудною враховує суд під час призначення покарання, це може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру.

За даними Державної судової адміністрації України, 2021 року посягання на представників влади в певних випадках вчиняли неосудні, до яких

застосовано примусові заходи медичного характеру. Ідеться про 12 осіб, засуджених за ст. 345 КК України, й одну особу – за ст. 348 КК України. Це 76,5 % від усіх посягань проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян і 2,2 % від усіх протиправних діянь, передбачених КК України за 2021 рік. Найчастіше неосудні вчиняють погрози або насильство щодо працівника правоохоронного органу. Хоча вони становлять лише 3,8 % від засуджених за цей злочин [372]. Схожою була ситуація 2023 року, коли за ст. 345 КК України засуджено 15 неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру, а за ст. 348 КК України – 3 зазначені суб'єкти [371].

3.2. Відповідальність службових осіб за кримінальні правопорушення проти представників влади

Для більшості складів посягань на представників влади характерна наявність загального суб'єкта, оскільки немає жодних вказівок щодо інших суб'єктів кримінальних правопорушень.

Деякі науковці акцентують на тому, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 342 КК України, *може бути не тільки правопорушник*, до якого потерпілий пред'явив законні вимоги, пов'язані з виконанням свого службового обов'язку чи взятого на себе обов'язку з охорони громадського порядку, а й інша особа, яка активно перешкоджала їм виконувати ці обов'язки [295, с. 768; 296, с. 1106], або особа, яка чинить опір здійсненню потерпілим певних законних дій щодо інших громадян [268, с. 717].

Водночас у частині основних і кваліфікованих складів посягань на представників влади йдеться про спеціальних суб'єктів – службових осіб. Вони є суб'єктами злочинів, передбачених ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344, ст. 351, 351-1, 351-2 КК України.

Суб'єктами злочинів, передбачених ст. 343, 344, 345, 346, 347 КК України, можуть бути службові особи, зокрема, від яких потерпілий перебуває в певній

залежності (перебуває в їх підпорядкуванні або залежний від них у вирішенні певних питань, пов'язаних з виконанням професійних обов'язків).

Наприклад, ОСОБА_5, перебуваючи на посаді начальника Сарненського ВП ГУ НП в Рівненській області, як службова особа, працівник правоохоронного органу, відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», представник влади, маючи спеціальне звання − підполковник поліції, діючи умисно, всупереч інтересам служби та вимогам ч. 2 ст. 19 Конституції України, п. 2 ч. 1 ст. 2, ч. 1 ст. 8, п. 1, 2 ч. 1 ст. 18, п. 3, 5 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про національну поліцію», перевищуючи надану йому владу та протиправно використовуючи службове становище й авторитет посади, яку він обіймає, вчинив злочин, передбачений ч. 2 ст. 343 КК України. ОСОБА_5 надав вказівку інспекторам Сарненського ВП ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, які виявили факт незаконного видобутку буртину-сирцю в урочищі «Йолки» поблизу с. Федорівка Сарненського району Рівненської області, залишити місце події до приїзду слідчо-оперативної групи та прибути до нього в м. Сарни для з'ясування ситуації, вплинувши на працівника правоохоронного органу з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків і досягти прийняття незаконного рішення. Згодом, прибувши особисто на місце події, ОСОБА_5, продовжуючи свої злочинні дії, дав усну вказівку ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9 виїхати в смт Клесів Сарненського району Рівненської області у зв'язку з нібито вчиненням там невстановленими особами опору невстановленим співробітникам поліції, що останніми й було виконано, хоча насправді таких повідомлень у правоохоронні органи не надходило. Крім того, ОСОБА_5, перебуваючи на місці події, дав усну вказівку слідчо-оперативній групі в складі співробітників Сарненського ВП ОСОБА_13, ОСОБА_14 та ОСОБА_15 залишити місце події, не документуючи факту незаконного видобутку буртину-сирцю та не вилучаючи з місця події мотопомп й іншого обладнання, яке використовували невстановлені особи під час незаконного видобутку буртину-сирцю й відбути в Сарненський ВП, що останні й виконали. Такі дії ОСОБА_5 кваліфіковано за ч. 2 ст. 343 КК України

як умисний вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або досягнути прийняття незаконного рішення, що вчинені службовою особою з використанням службового становища та перешкодили затриманню особи, яка вчинила злочин [140].

У ч. 2 ст. 343 КК України криміналізовано втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, вчинене службовою особою з використанням службового становища, а в ч. 2 ст. 344 КК України – втручання в діяльність державного діяча, вчинене особою з використанням службового становища. Одразу постають логічні питання.

По-перше, законодавець використовує різні конструкції для позначення кваліфікованого складу злочину, що вчиняє службова особа: «службова особа з використанням свого службового становища» та «особа з використанням свого службового становища». Різні конструкції щодо позначення використання службовою особою службового становища використано і в інших статтях КК України [419].

По-друге, чому вчинення злочину службовою особою визнано кваліфікуючою ознакою лише двох кримінальних правопорушень? Для прикладу, погрози або насильство теж може вчиняти службова особа з використанням службового становища [54, с. 78].

Слід також урахувати, що зазначені делікти, вчинені службовою особою з використанням службового становища, слід відносити до кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією. Водночас суспільна небезпечність кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, має бути меншою за суспільну небезпечність корупційних правопорушень, хоча в окремих випадках ситуація може бути прямо протилежною [34, с. 65; 419].

У межах дослідження випадків учинення посягань на представників влади службовою особою з використанням службового становища не можна оминути увагою питання віку, з якого особа може набути відповідного статусу

спеціального суб'єкта кримінального правопорушення. З цього приводу слушно зауважують, що за законодавством України стати службовою особою публічного права можливо лише з віку 18 років. Тому є підстави для висновку, що суб'єкт злочину з ознаками службової особи публічно-правової сфери має не загальний (16 років), а підвищений (18 років) вік кримінальної відповідальності [407, с. 118]. Водночас підвищений вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, є ознакою будь-якого суб'єкта кримінального правопорушення, на чому акцентують учені [162, с. 45; 309, с. 136–137]. У разі протиправного отримання статусу службової особи внаслідок, наприклад, подання підроблених документів про її вік (за фактичного його недосягнення), доцільним є притягнення особи до відповідальності як службової за умови фактичного досягнення нею віку 16 років [200, с. 193].

Важливо також зосередити увагу на тому, що вчинення будь-якого кримінального правопорушення службовою особою, передусім у співучасті, суттєво підвищує ступінь ***суспільної небезпечності*** відповідного делікту.

Службові особи сприяють злочинній діяльності шляхом надання необхідної інформації, забезпечення знаряддями й засобами вчинення злочину, гарантування співучасникам конспірації та безпеки, уникнення кримінальної відповідальності. Без службових осіб деякі злочини вчинити вкрай складно або майже неможливо [169, с. 78].

Відповідно до ч. 3 ст. 18 КК України, службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління зі спеціальним

статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Використання службовою особою службового становища передусім передбачає використання тих повноважень, якими службова особа наділена у зв'язку із зайняттям нею певної посади чи здійсненням певної діяльності. Однак поняття використання службового становища, не обмежуючись діяннями в межах службової компетенції, охоплює і використання службовою особою службового авторитету, зв'язків з іншими службовими особами, інших можливостей, обумовлених займаною посадою. Тобто акцент слід робити на фактичних можливостях у службі, які виходять за межі службової компетенції винного та яких позбавлені особи, що не займають певну посаду (не здійснюють певну діяльність). Використання особою службового авторитету, інших можливостей, обумовлених займаною посадою, є не менш суспільно небезпечним, ніж діяння в межах службової компетенції [212, с. 371; 246, с. 26–27].

Важливо визначитися, ***положеннями яких статей слід керуватися під час тлумачення терміна «службова особа»*** в досліджуваних складах кримінальних правопорушень – ст. 18 чи 364 КК України? Одні вчені вважають, що це має бути ч. 3, 4 ст. 18 КК України [259, с. 328; 268, с. 723], а інші – примітка до ст. 364 КК України [296, с. 1110]. Безумовно, з огляду на те, що в диспозиціях цих статей не міститься будь-яких обмежень щодо виду службової особи, застосуванню в ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344 КК України підлягає саме ст. 18 КК України, оскільки вона містить визначення службової особи, а не службової особи юридичної особи публічного права, про яку йдеться в примітці до ст. 364 КК України. Водночас у теорії кримінального права обстоюють пропозиції щодо визнання обставиною, що обтяжує відповідальність, вчинення втручання не будь-якою службовою особою, а особою, про яку йдеться в п. 1 примітки до ст. 364 КК (публічною службовою особою) [20, с. 165].

Важливо з'ясувати, чи потребують кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ст. 364, 365 КК України, випадки втручання в діяльність, про які

йдеться в ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344 КК України, вчинені службовою особою з використанням службового становища.

І. М. Залялова стверджує, що втручання в діяльність працівника правоохоронного орану, вчинене службовою особою, залежно від конкретних обставин є спеціальним видом зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) чи перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України). Тому, на її думку, втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, вчинене працівником правоохоронного органу, слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 364 КК України [226, с. 145, 146]. Натомість Є. М. Блажівський стверджує, що втручання в діяльність, вчинене службовою особою, є спеціальним видом таких злочинів, як зловживання владою або службовим становищем і перевищення влади або службових повноважень, а отже, сукупності такі злочини не утворюють [20, с. 165]. Виваженішою видається позиція, що передбачає кваліфікацію таких діянь лише за ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344 КК України, оскільки наявна в цих складах кваліфікуюча ознака – «вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища» – уже враховує відповідне зловживання службової особи. У протилежному випадку кваліфікація вчиненого суперечитиме принципу non bis in idem.

Однак таке правило стосується лише ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344 КК України. Натомість вчинення деліктів проти представників влади, передбачених ст. 345, 346, 347 КК України, службовою особою з використанням службового становища в певних випадках саме й потребує кваліфікації за сукупністю зі ст. 365, 424 КК України [417].

На переконання В. А. Клименка, службові особи, які для погрози або насильства використали своє службове становище, мають нести відповідальність за перевищення влади або службових повноважень (ч. 2 або 3 ст. 365 КК України) і злочин, передбачений ст. 345 КК України, якщо вчинене підпадає також під ознаки ч. 3 або ч. 4 ст. 345 КК України [295, с. 776–777]. Натомість Г. Є. Болдарь зауважує, що службові особи за погрози або насильство щодо працівника правоохоронного органу, вчинені з використанням влади або

службового становища, повинні нести відповідальність за ст. 365 або ст. 424 КК України [259, с. 326].

Л. В. Дорош переконана, що службові особи, які застосували погрозу або насильство з використанням службового становища (ст. 346 КК України), підлягають відповідальності ще й за перевищення влади чи службових повноважень [268, с. 728].

Л. В. Дорош і В. А. Клименко зауважують, що службові особи, які вчинили дії, передбачені ч. 2 ст. 347, із використанням свого службового становища, несуть відповідальність за ст. 365, 424 та ст. 347 КК України [268, с. 731; 295, с. 781].

Отже, кваліфікація посягань на представників влади, що вчиняють службові особи з використанням службового становища, залежить насамперед від наявності чи відсутності кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища».

Проблеми кримінально-правової оцінки посягань на представників влади, що вчиняє службова особа з використанням свого службового становища, нині розв’язують декількома способами.

Вчинення таких посягань службовими особами визнають ознакою основного чи кваліфікованого (особливо кваліфікованого) складу кримінального правопорушення.

аналіз нормативного закріплення вчинення злочину службовою особою як кваліфікуючої ознаки в КК, слушно зауважує В. Я. Громко, засвідчив, що в законодавстві немає системності в закріпленні такої обставини [200, с. 194].

Певні порушення цієї системності стосуються і деліктів, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України. Слід або в усіх випадках посягань на представників влади, що вчиняють загальні суб’єкти кримінальних правопорушень, передбачити відповідну кваліфікуючу чи особливо кваліфікуючу ознаку, або ж відмовитися від неї в ч. 2 ст. 343 КК України та ч. 2 ст. 344 КК України [54, с. 78].

У разі відсутності такої кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої обставини або відмови від неї відповідні посягання на представників влади можна буде кваліфікувати за сукупністю злочинів, зокрема за ст. 364, 365 КК України. В. П. Беленок з цього приводу зазначає, що важливо зосередити увагу на випадках вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, службовою особою з використанням свого службового становища. Іноді такі дії можуть кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 345 і 365 КК України (це стосується випадків, коли суб'єктом слугує працівник правоохоронного органу, а також наявна істотна шкода). В інших випадках факт участі службової особи може бути враховано лише під час індивідуалізації покарання в межах характеристики особи винного [12, с. 74].

Однак з цього приводу слід висловити певні застереження. Ми поділяємо позицію А. А. Вознюка, що нині зловживання владою або службовим становищем вчиняють лише за наявності трьох умов: 1) використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби; 2) це діяння вчиняють з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для себе чи іншої фізичної або юридичної особи; 3) воно повинно завдати істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам й інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Причому мета одержання неправомірної вигоди значно обмежує це діяння. Отже, вчинення його без мети одержання неправомірної вигоди, наприклад, в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб (як це було в попередній редакції статті), не утворює складу злочину, передбаченого ст. 364 КК України [157]. Певні вади має і ст. 365 КК України, оскільки її суб'єктом є не будь-яка службова особа, а лише працівник правоохоронного органу, що також значно обмежує можливість притягнення до відповідальності інших службових осіб юридичної особи публічного права [170, с. 149].

Мають рацію і О. О. Дудоров та Є. О. Письменський, акцентуючи на необґрунтованому звуженні встановлених меж кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 364 КК України, а також виникнення конкуренції

норм, передбачених ст. 364 і ст. 368 КК України, яка зумовлює складність кваліфікації вчиненого службовою особою, створюючи додаткові перешкоди в ефективному реагуванні кримінально-правовими засобами на службові зловживання [220].

Тобто не всі випадки посягань на представників влади можна кваліфікувати за сукупністю, зокрема злочинів, передбачених ст. 364 та 365 КК України. У таких ситуаціях відповідну участь навіть не можна врахувати як обставину, що обтяжуватиме покарання, у межах ст. 67 КК України, з огляду на її відсутність у відповідному переліку.

З огляду на високий рівень корупції в державі, про що неодноразово зауважували науковці [8; 168; 176; 192; 213; 214; 215; 459], а також що було констатовано в попередніх дослідженнях [58; 66; 72; 424], ситуація щодо неможливості врахування участі службових осіб в окремих посяганнях на представників влади є неприпустимою.

Тому закономірно, що в теорії кримінального права пропонують нестандартний спосіб розв’язання проблеми.

М. І. Хавронюк пропонує її вирішити шляхом скасування в усіх статтях Особливої частини КК України ознак, які обтяжують відповідальність і стосуються вчинення злочину «службовою особою», «особою, яка є представником влади», «службовою особою із зловживанням службовим становищем», «службовою особою з використанням службового становища» тощо та доповнення ст. 364 приміткою такого змісту: «5. Умисне вчинення службовою особою з використанням влади чи службового становища будь-якого злочину, передбаченого цим Кодексом, тягне відповідальність за сукупністю злочинів, передбачених ст. 364 і відповідною іншою статтею цього Кодексу. Причому вчинення такого злочину визнають істотною шкодою, передбаченою ч. 1 ст. 364. Правило про сукупність злочинів не застосовують, якщо вчинення службовою особою злочину передбачене як ознака іншого злочину» [404, с. 242–243].

Схожий підхід рекомендує застосувати В. Я. Громко, обґрунтовуючи доцільність розв’язання проблеми уніфікованого посилення кримінальної

відповідальності за злочини, вчинені шляхом службових зловживань, через відмову від відповідної кваліфікуючої ознаки з одночасним вирішенням цього питання в окремій нормі (пропонується в ст. 18 КК України).

На його переконання, ст. 18 КК України слід доповнити частиною 5 такого змісту:

«5. При вчиненні особами, передбаченими у ч. 3, 4 цієї статті, а також особами, що надають публічні послуги, шляхом зловживання своїм службовим становищем (повноваженнями), злочинів, спеціальним суб'єктом яких вони не є, межі основних покарань, визначені санкцією статті (частини статті), що передбачає відповідальність за такий злочин, кратно збільшуються:

1) при вчиненні злочину особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, нижня межа – у 1,5, верхня – у 2 рази;

2) при вчиненні злочину особами, які надають публічні послуги, нижня межа – у 1,4, верхня – 1,7 раза;

3) при вчиненні злочину особою, визначеною у примітці до ст. 364 КК України, за винятком осіб, вказаних у п. 1 частини 5 цієї статті, нижня межа – у 1,3, верхня – у 1,5 раза;

4) при вчиненні злочину службовими особами юридичних осіб приватного права нижня межа – у 1,2, верхня – 1,3 раза;

5) внаслідок кратного збільшення нижньої межі покарання вона не може перевищувати максимального розміру, визначеного для такого виду покарання в Загальній частині цього Кодексу;

6) якщо внаслідок кратного збільшення верхньої межі покарання вона виходить за межі максимального розміру, визначеного для такого виду покарання в Загальній частині цього Кодексу, то верхня межа цього виду покарання визначається максимальним розміром, визначеним для такого виду покарання в Загальній частині цього Кодексу, а менш суворий вид покарання переводиться у більш суворий з урахуванням положень ст. 72 КК України;

7) при засудженні осіб, вказаних у пунктах 1–4 частини 5 цієї статті, суд може призначити додаткове покарання у виді штрафу й у випадках, якщо його

спеціально не передбачено в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу;

8) під час визначення строкових покарань у виді обмеження та позбавлення волі їх розмір заокруглюється до меншого цілого числа місяців;

9) межі санкції, отримані в результаті кратного їх підвищення, враховуються під час визначення ступеня тяжкості злочину, можливого остаточного покарання за сукупністю злочинів та під час вирішення інших кримінально-правових питань» [200, с. 10, 196, 197].

А. А. Вознюк вважає найбільш прийнятним цей варіант розв'язання проблеми, оскільки він максимально повно й об'єктивно враховує участь службових осіб у створенні й діяльності злочинних об'єднань з використанням службового становища [158, с. 37].

Однак видається, що кращим варіантом є запропонований у проєкті нового КК України. На початку розділу 9.7 «Кримінальні правопорушення проти порядку публічного управління та авторитету держави» міститься перелік ознак, що підвищують тяжкість злочину. Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 9.7.2 проєкту, ознакою, що підвищує на два ступені тяжкість злочинів, передбачених цим розділом, є вчинення умисного злочину з використанням влади, службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей публічною службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище. Натомість у п. 2 ч. 1 ст. 9.7.3 проєкту ознакою, що підвищує на один ступінь тяжкість злочинів, передбачених цим розділом, є вчинення умисного злочину в складі простої групи [242]. Цей спосіб, на відміну від попереднього, узгоджується із системою норм інших кримінально-правових інститутів і стосується всіх обставин, що обтяжують кримінальну відповідальність.

Попри те, що ст. 351, 351-1, 351-2 КК України містять підстави кримінальної відповідальності за однорідні кримінальні правопорушення, які полягають у перешкоджанні діяльності представників держави чи відповідних органів влади, законодавець використав різні підходи до визначення суб'єктів цих деліктів. Лише в ст. 351 та 351-1 КК України суб'єкт кримінального

проступку спеціальний – службова особа. Натомість у ст. 351-2 КК України немає безпосередньої вказівки на спеціального суб'єкта. Очевидно, що це недолік системи кримінально-правової охорони представників влади, оскільки по-різному забезпечено їх кримінально-правовий захист [37].

Розглядаючи службових осіб як суб'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351 та 351-1 КК України, слід висловити застереження про те, що суб'єктом перешкоджання діяльності народного депутата України й депутата місцевої ради не може бути народний депутат України та депутат місцевої ради, член комітету ВРУ, тимчасової слідчої комісії ВРУ чи спеціальної тимчасової слідчої комісії ВРУ, суб'єктом перешкоджання діяльності РП, члена РП – член РП, а суб'єктом перешкоджання діяльності ВРП, ВККС України – член ВРП чи ВККС України [70].

Поділяючи таку позицію, Є. В. Пилипенко уточнює, що особа, яка є носієм права на законну діяльність, не може бути суб'єктом злочину, що полягає в перешкоджанні такій діяльності. Наприклад, не може військовослужбовець ЗСУ бути суб'єктом перешкоджання законній діяльності ЗСУ чи інших воєнізованих формувань, член профспілки чи політичної партії – діяльності цих об'єднань тощо. Перешкоджання – це певний вплив «ззовні», тому не можна перешкоджати самому собі або певному об'єднанню, членом якого є особа. Якщо особа, яка є членом певного об'єднання (громадського об'єднання, політичної партії, профспілки, ВФ тощо), перешкоджає діяльності такого об'єднання, вона може бути притягнута до кримінальної відповідальності тільки тоді, якщо в її діях є ознаки іншого складу злочину (службового, проти життя, здоров'я, власності тощо), ніж перешкоджання діяльності, або до інших видів відповідальності (цивільної, адміністративної тощо) [312, с. 150].

Слід зауважити, що вчені суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 351 КК України, пропонують визнавати не будь-яку службову особу, а, наприклад, «службову особу, до якої була звернена законна вимога народного депутата, депутата місцевої ради або вимога комітету чи тимчасової слідчої комісії ВРУ» (В. А. Клименко) [295, с. 789]; «службову особу, яка мала

обов’язок щодо надання народному депутату України, депутату місцевої ради, комітетам ВРУ чи тимчасовим слідчим комісіям ВРУ відповідної інформації у відповідь на його (їх) звернення, запит чи запитання» (С. І. Дячук) [296, с. 1127]; «службову особу, на яку покладено обов’язок виконувати вимоги народного депутата України чи депутата місцевої ради, комітетів ВРУ, надавати їм певну інформацію, забезпечувати діяльність цих осіб або органів» (Л. П. Брич, Л. В. Дорош) [268, с. 740; 297, с. 1070]; «службову особу, на яку було покладено обов’язок виконати законні вимоги народного депутата України, депутата місцевої ради, комітету ВРУ чи тимчасової слідчої комісії України, а також сприяти їх роботі або надати певну інформацію» (Г. Є. Болдарь) [259, с. 340].

Службова особа, яка відповідно до закону не зобов’язана виконувати певні вимоги осіб та органів, зазначених у диспозиціях ч. 1 чи 2 ст. 351 (наприклад, суддя з приводу вирішення ним конкретної справи), надавати їм певну інформацію чи забезпечувати діяльність цих осіб, суб’єктом цього делікту щодо вчинення його шляхом невиконання законних вимог не є [297, с. 1070].

Суб’єктом перешкоджання діяльності РП, члена РП (ст. 351-1 КК України) пропонують визнавати службову особу (В. І. Осадчий) [300, с. 818], а також службову особу, на яку покладено обов’язок виконувати відповідні вимоги (наприклад, інформацію про стан і рух коштів державного бюджету член РП має право отримувати від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів (Л. П. Брич) [297, с. 1071].

До суб’єкта перешкоджання діяльності ВРП, ВККС України (ст. 351-2 КК України) законодавець підійшов диференційовано. У випадку невиконання законних вимог ВРП, її органу або члена ВРП, ВККС України чи члена ВККС України суб’єкт кримінального правопорушення спеціальний – особа, яка зобов’язана виконувати зазначені вимоги. Натомість у разі створення штучних перешкод у роботі зазначених органів та їх членів такий суб’єкт загальний.

Окреслену позицію обстоює Л. П. Брич, яка зазначає, що відповідальність за ст. 351-2 КК України за невиконання вимог ВРП, її органу або члена ВРП,

ВККС України чи члена ВККС України може нести лише та особа, на яку покладено обов'язок виконувати відповідні вимоги. Зокрема, ВРП, її органи, член ВРП для здійснення своїх повноважень мають право витребувати й одержувати на їх запит необхідну інформацію та документи від: 1) суддів, судів, органів суддівського самоврядування, інших органів та установ у системі правосуддя; 2) органів державної влади й органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб; 3) юридичних осіб. Водночас особа, яка отримала запит ВРП, її органу або члена ВРП (крім органу державної влади), може відмовити в наданні інформації (документів), яка містить державну, професійну таємницю, таємницю досудового розслідування, банківську таємницю, таємницю про стан здоров'я або іншу таємницю, що охороняється законом. Розкриття такої таємниці здійснюють на вимогу ВРП за судовим рішенням у порядку й на підставах, визначених законом. Натомість суб'єкт цього кримінального правопорушення у формі створення штучних перешкод у роботі загальний [297, с. 1072].

Однак В. І. Осадчий суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 351-2 КК України, визнає особу, яка відповідно до повноважень зобов'язана виконати законні вимоги ВРП, її органу або члена, ВККС України чи її члена; 16-річну осудну особу, яка створює штучні перешкоди в їх роботі [300, с. 822].

Отже, службовою особою як суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, є не будь-яка службова особа, а та, що зобов'язана виконувати законні вимоги відповідних органів влади та їх представників.

Водночас у теорії кримінального права висловлюють аргументовані сумніви про доцільність вказівки на спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 351 КК України.

На переконання В. Р. Ладнюк, необхідність визнання суб'єктом конкретного злочину спеціального суб'єкта зумовлена двома факторами: 1) за змістом злочинне посягання може бути вчинене тільки спеціальним суб'єктом, тобто суб'єктом, який наділений принаймні однією додатковою (спеціальною)

ознакою, що й надає можливість йому вчинити таке посягання; 2) належною правовою оцінкою підвищеного ступеня суспільної небезпечності злочинних діянь, які вчиняє спеціальний суб'єкт, порівняно зі ступенем суспільної небезпечності злочинних діянь, які вчиняє загальний суб'єкт. Із цього випливає, що доцільність і необхідність визнання суб'єктом злочину тільки спеціального суб'єкта будуть обґрунтованими за наявності одного з перелічених факторів. У першому випадку йдеться про виключну можливість учинити відповідні злочинні діяння тільки спеціальним суб'єктом, натомість у другому суб'єктом злочину може бути визнано (і здебільшого його визнають) як загальний, так і спеціальний суб'єкт; належну правову оцінку підвищеного ступеня суспільної небезпечності діянь спеціального суб'єкта забезпечують шляхом встановлення відповідних кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих ознак, а суб'єктом основного складу злочину визнають загальний суб'єкт [275, с. 144–145].

На цій підставі дослідниця констатує відсутність факторів для визнання суб'єктом злочину, передбаченого ст. 351 КК України, виключно спеціального суб'єкта злочину (службову особу). Зазначене зумовлено тим, що насправді перешкоджання, а точніше – невиконання законних вимог, створення перешкод у роботі або надання неправдивої інформації, може бути вчинене не тільки службовою, а й будь-якою іншою особою. Наприклад, охоронець приватного підприємства може вчинити невиконання законних вимог або створити перешкоди в роботі народного депутата чи депутата місцевої ради. Утім за характером повноважень охоронець приватного підприємства не виконує функції представника влади чи місцевого самоврядування, а його посада не пов'язана з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій. Отже, зміст суспільно небезпечних діянь, у яких полягає перешкоджання діяльності народного депутата України, депутата місцевої ради, комітету чи тимчасової слідчої комісії ВРУ, не обмежує коло можливих виконавців таких діянь. Тому перешкоджання може бути вчинене як службовою особою, так і загальним суб'єктом злочину [275, с. 144–145].

Застосування різних підходів до конструювання ознак суб'єктів однорідних кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, дає підстави висловити гіпотезу про помилку законодавця, допущену ще на етапі доповнення КК України цими статтями. Тому в контексті реформування кримінального законодавства положення зазначених статей, що стосуються суб'єкта кримінального правопорушення, слід уніфікувати.

3.3. Посягання на представників влади, вчинені у співучасті

Важливе значення в межах дослідження суб'єктів злочинів, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, мають питання вчинення цих деліктів у співучасті. По-перше, слід з'ясувати, як кваліфікувати ці кримінально протиправні діяння у випадку вчинення їх у співучасті, а по-друге – чи доцільно визнавати вчинення їх у співучасті кваліфікуючою чи особливо кваліфікуючою ознакою цих злочинів.

Це забезпечить не лише правильність кваліфікації посягань на представників влади, а й дозволить виявити певні проблеми в зазначеній сфері та сформулювати відповідні рекомендації щодо їх розв'язання, зокрема шляхом удосконалення кримінального законодавства.

Проблематику співучасті в кримінальному правопорушенні традиційно вважають однією з найскладніших у кримінальному праві. У доктрині наявні істотні розбіжності в підходах щодо низки аспектів інституту співучасті у кримінальному правопорушенні, а недостатньо чітка їх регламентація в кримінальному законі призводить до неоднозначності відповідної судової практики [218, с. 106].

У теорії кримінального права загальноприйнятою є думка про те, що ***будь-які злочини та кримінальні проступки, учинені в співучасті, є небезпечнішими***, ніж кримінально каранні діяння, вчинені однією особою.

А. А. Вознюк зазначає, що суспільна небезпека умисних спільних дій кількох суб'єктів злочину зумовлена такими чинниками: об'єднанням

індивідуальних знань, умінь, навичок співучасників; полегшенням готування до злочину, безпосереднього його вчинення та приховування; здатністю реалізувати мету, якої не спроможна досягти одна особа; ускладненням виявлення, запобігання, розкриття та розслідування злочинів, учинених у співучасті, тощо [172, с. 23–24]. Натомість О. О. Дудоров акцентує, що було б неправильно стверджувати, що суспільна небезпечність злочину, вчиненого в співучасті, за рівності інших умов завжди є вищою, ніж суспільна небезпечність злочину, вчиненого особою індивідуально (самостійно). Адже поєднання зусиль кількох суб'єктів може й не вплинути на ті обставини вчиненого ними злочину, які є значущими з позицій його кваліфікації та призначення за нього покарання [218, с. 108]. У контексті цього І. М. Залялова зауважує, що, з огляду на можливі способи вчинення втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, слід зазначити, що вчинення цього злочину в співучасті не може бути чинником суттєвого підвищення суспільної небезпечності, оскільки такий злочин є ненасильницьким злочином, у якому поєднання зусиль співучасників полегшує здійснення посягання [226, с. 145].

Привертають увагу питання кримінально-правової оцінки посягань на представників влади декількох осіб, з яких лише одна володіє ознаками суб'єкта кримінального правопорушення. Ідеться про ***проблему групового вчинення кримінального правопорушення.*** Практично в такій ситуації особа, яка посягала на представника влади, повинна відповідати як за вчинення злочину одноособово, тобто поза межами інституту співучасті. Мають рацію вчені в тому, що вчинення злочину групою осіб, у якій лише одна особа є суб'єктом злочину, здебільшого є більш суспільно небезпечним, ніж учинення злочину однією особою. Дії конкретної особи в складі групи можуть бути більш суспільно небезпечними за аналогічні дії поза нею. Зазначене зумовлено тим, що особа розраховує на підтримку інших учасників групи, а отже, може діяти активніше, агресивніше, зухваліше. У групі учасник прагне себе виявити, довести, що він – лідер [155, с. 65]. У такій ситуації значно полегшується вчинення злочину, а також може виникати неконтрольований розвиток подій,

зокрема, спричинення малолітнім чи особою, що страждає на психічні захворювання або недоумство, більш тяжких наслідків, ніж ті, які були охоплені умислом винного [295, с 139].

Тобто суспільна небезпечність таких дій зростає, однак суб'єкт злочину відповідатиме за порушення, учинене не в співучасті. З огляду на це, використання під час учинення злочину неосудних осіб не містить жодних додаткових підстав для кримінальної відповідальності. Ми не поділяємо таку позицію і вважаємо, що зазначеній особі слід ставити у вину й використання осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності [155, с. 65].

У пошуках шляхів розв'язання проблеми О. В. Головкін пропонує внести зміни до переліку обставин, які обтяжують покарання, виклавши п. 9 ч. 1 ст. 67 КК України в такій редакції: «вчинення злочину спільно або з використанням малолітнього або особи, що страждає психічним захворюванням чи недоумством» [193, с. 9–10]. Безумовно, позиція вченого привертає увагу, однак вона недостатньо враховує ступінь суспільної небезпечності таких дій, а також передбачає призначення покарання за відповідною частиною статті, яка не охоплює вчинення кримінального правопорушення в певній формі співучасті.

Оптимальним шляхом розв'язання цієї проблеми в КК України вбачається запропонований О. О. Квашею [231, с. 10], О. О. Дудоровим [218, с. 657] та А. А. Вознюком [155, с. 164]. Він передбачає доповнення КК України нормою, яка надавала б можливість суб'єкта кримінального правопорушення, що спільно з особою, яка не визнається суб'єктом кримінального правопорушення, вчинив злочин чи кримінальний проступок, притягнути до кримінальної відповідальності як за кримінальне правопорушення, вчинене групою осіб. Тобто така особа підлягає кримінальній відповідальності за відповідними частинами статей Особливої частини КК України, які передбачають відповідальність за вчинення злочину групою осіб. Для реалізації цього положення склади посягань на представників влади повинні містити відповідні кваліфікуючі чи особливо кваліфікуючі ознаки, що передбачають вчинення відповідного делікту групою осіб.

А. А. Вознюк, крім зазначеного правила, слушно пропонує також внести зміни до обставини, що обтяжує покарання, передбаченої п. 9 ч. 1 ст. 67 КК України, виклавши її в такій редакції: «вчинення злочину спільно з особою, яка відповідно до закону не підлягає кримінальній відповідальності за вчинене, обмежено осудною особою або з використанням таких осіб» [155, с. 164]. Позиція вченого узгоджується з принципом non bis in idem за умови застосування або відповідної кваліфікуючої (особливо кваліфікуючої) ознаки, або обставини, що обтяжує покарання. У протилежному випадку дії особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення спільно з особою, яка не є суб'єктом злочину чи проступку, одержують подвійну кримінально-правову оцінку.

Розглянемо ***проблеми співучасті як кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки*** посягань на представників влади. Одразу постає питання, чи потрібно у відповідних кваліфікованих чи особливо кваліфікованих складах посягань на представників влади передбачати відповідальність за їх учинення в певних формах співучасті.

Відповідно до положень ст. 28 КК України, формами співучасті є група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована група та злочинна організація.

Вчинення злочину в співучасті є особливо кваліфікуючою ознакою лише погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу. У ч. 4 ст. 345 КК України встановлено відповідальність за дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені *організованою групою.* Дефініцію цієї форми співучасті визначено в ч. 3 ст. 28 КК України: кримінальне правопорушення визнають учиненим організованою групою, якщо в його підготовці або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися в стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. На підставі аналізу положень цієї статті можна виокремити такі ознаки організованої групи: 1) участь у ній декількох (трьох і більше) осіб;

2) попередня зорганізованість в об'єднання її учасників; 3) стійкість групи; 4) мета вчинення двох і більше кримінальних правопорушень; 5) об'єднаність єдиним планом, відомим усім учасникам групи; 6) розподіл функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану [28, с. 5–6].

Позиція законодавця щодо кваліфікуючої ознаки, закріпленої в ч. 4 ст. 345 КК України, викликає критичні зауваження.

По-перше, чому таку особливо кваліфікуючу ознаку передбачено лише для одного злочину? Невже інші посягання на представників влади не можуть вчиняти в співучасті? Чому її не встановлено в складі погрози або насильства щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України), адже діяння, передбачені ст. 345, 346 КК України, тотожні й різняться лише категорією потерпілих [36].

По-друге, чому законодавець особливо кваліфікуючою ознакою визнав вчинення злочину саме в складі організованої групи, а не групи осіб чи групи осіб за попередньою змовою? Звернення до даних судової статистики за 2021 рік засвідчує, що за цей період засуджено за вчинення кримінальних правопорушень у складі групи лише 17,8 % осіб за ст. 342 КК України; 83,3 % – за ст. 343 КК України; 6,5 % – за ст. 345 КК України (відсоток від усіх засуджених за окремою статтею).

Водночас жодної особи не засуджено за вчинення злочинів, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, у складі організованої групи та злочинної організації [373]. Можна стверджувати, що для посягань на представників влади здебільшого не характерне вчинення відповідних злочинів в організованих формах співучасті, хоча така можливість, звісно, є.

Водночас визнання вчинення злочину в складі організованої групи кваліфікуючою ознакою в ч. 4 ст. 345 КК України є порушенням правил побудови кваліфікованих і особливо кваліфікованих складів злочинів [28, с. 6].

Законодавець, визнаючи такою, яка обтяжує відповідальність, лише одну обставину, порушує певну логіку побудови кваліфікованих та особливо

кваліфікованих складів, зокрема в контексті диференціації форм співучасті в кримінальному правопорушенні [12, с. 84–85]. Кваліфікуючі й особливо кваліфікуючі ознаки слід розміщувати послідовно: від тих, які вказують на меншу суспільну небезпечність, до суспільно небезпечніших [293, с. 225]. Форми співучасті, закріплені в ст. 28 КК України, а також статтях Особливої частини КК України, розміщені за ступенем суспільної небезпечності: від найменш до найбільш небезпечних. Якщо кваліфікуюча ознака певного злочину передбачає одну форму співучасті (наприклад, учинення злочину групою осіб за попередньою змовою), то наступна особливо кваліфікуюча ознака має передбачати вчинення його в небезпечнішій на один ступінь формі співучасті (тобто організованою групою) [174, с. 167].

Це правило порушено у зв'язку з тим, що серед кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ст. 345 КК України, встановлено його вчинення в складі найбільш небезпечної серед форм співучасті, які можуть визнавати кваліфікуючими чи особливо кваліфікуючими ознаками певного злочину. Очевидно, що тут допущено помилку, адже на практиці вчинення погроз або насильства в складі організованої групи трапляється зрідка, оскільки це діяння має високий рівень латентності. Його також складно довести через складнощі встановлення всіх ознак організованої групи. Тож у статистичних обліках ч. 4 ст. 345 КК України практично не фігурує [12, с. 85].

Тому постає запитання: вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, у яких формах співучасті слід визнавати кваліфікуючою чи особливо кваліфікуючою ознакою? І чи доцільно це робити?

У кримінальному законодавстві зарубіжних країн створення злочинних об'єднань та участь у них криміналізовано переважно у двох варіантах: 1) у межах кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих ознак певних складів злочинів; 2) у межах самостійних складів злочинів. Водночас у кримінальному законодавстві окремих зарубіжних країн реалізовано обидва підходи до криміналізації цих діянь [165, с. 108].

З огляду на те, що кримінальна відповідальність за створення злочинної організації, керівництво нею та участь у ній встановлено в самостійному складі злочину, передбаченого ст. 255 КК України, визнавати вчинення погроз або насильства щодо працівника правоохоронного органу учасниками злочинної організації кваліфікуючою чи особливо кваліфікуючою ознакою злочину, передбаченого ст. 345 КК України, недоцільно. Адже в таких ситуаціях вчинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 255 та 345 КК України. У протилежному випадку буде порушено інші правила, встановлені в КК України, зокрема щодо заборони притягувати до кримінальної відповідальності двічі за одне й те саме діяння (non bis in idem).

Таку позицію щодо кваліфікації погроз або насильства щодо працівників правоохоронних органів, учинених учасниками злочинної організації, має бути поширено й на інші посягання на представників влади.

Делікти проти представників влади можуть бути вчинені й учасниками злочинної спільноти. Така можливість є малоймовірною [175; 230; 303], однак її не слід виключати. У цьому випадку слід застосовувати ті самі правила, що стосуються учасників злочинної організації.

Щодо інших форм співучасті в теорії кримінального права дослідники висловлювали певні пропозиції.

Зокрема, А. С. Габуда стверджував, що для того щоб груповий опір дістав належну кримінально-правову оцінку, ст. 342 КК України потрібно доповнити кваліфікуючою ознакою – «опір, вчинений групою осіб» [188, с. 15].

На думку В. П. Беленка, доречно передбачити в ст. 345 КК України вчинення погроз або насильства в складі групи осіб [14, с. 339; 29, с. 339].

А. М. Удод пропонує доповнити ч. 3 ст. 345 КК України вчиненням цього злочину групою осіб за попередньою змовою (урахування цієї пропозиції забезпечить послідовність і повноту кримінально-правового захисту працівників правоохоронних органів від групових форм злочинної поведінки, сприятиме ефективнішій реалізації принципів справедливості й індивідуалізації кримінальної відповідальності) та залишити чинну редакцію ч. 4 ст. 345 КК

України, попри відсутність судової практики (така позиція зумовлена певним превентивним потенціалом цієї норми й виконанням нею ролі додаткової кримінально-правової гарантії діяльності правоохоронних органів в умовах інтенсифікації протидії організованій злочинності в Україні) [383, с. 149; 384, с. 11].

Аналіз позицій учених щодо кваліфікованих чи особливо кваліфікованих складів посягань на представників влади, що вчиняють у співучасті, засвідчує, що вони різні за змістом і мають фрагментарний характер, оскільки не містять пропозицій щодо комплексного розв'язання проблеми.

Учені акцентують і на інших проблемах, які можуть виникнути під час кваліфікації посягань на представників влади, що вчиняють у співучасті. Наприклад, Л. П. Брич стверджує, що в разі, якщо погроза вбивством щодо осіб, перелік яких міститься в ч. 1 ст. 346 КК України, вчинена членом організованої групи, виникає конкуренція кількох спеціальних норм з обтяжуючими ознаками. Відповідно до принципу недопустимості подвійного ставлення у вину, кваліфікація за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 346 і ч. 2 ст. 129 КК України, є недопустимою. За такого виду конкуренції має бути застосовано норму, що передбачає небезпечніший злочин, тобто ч. 2 ст. 129 КК України [297, с. 1059].

Ці та інші проблемні питання кваліфікації посягань на представників влади, які вчиняють у співучасті, свідчить про серйозні вади визнання кваліфікуючими чи особливо кваліфікуючими ознаками таких деліктів, учинення їх групою осіб, групою осіб за попередньою змовою та організованою групою. Водночас оптимальним видається підхід, запропонований авторами проєкту КК України.

На початку розділу 9.7 «Кримінальні правопорушення проти порядку публічного управління та авторитету держави» міститься перелік ознак, що підвищують тяжкість злочину. Відповідно до ст. 9.7.2 проєкту, ознаками, що підвищують на два ступені тяжкість злочинів, передбачених розділом 9.7 (Кримінальні правопорушення проти порядку публічного управління), є

вчинення умисного злочину: 1) передбаченого ст. 9.7.6, 9.7.7 або 9.7.8 щодо публічної службової особи, яка займає особливо відповідальне становище; 2) з використанням службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей публічною службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище.

Натомість у ст. 9.7.3 проєкту ознаками, що підвищують на один ступінь тяжкість злочинів, передбачених цим розділом, є вчинення умисного злочину: 1) передбаченого статтею 9.7.6, якщо опір здійснюють поліцейському або військовослужбовцеві Національної гвардії України чи Державної прикордонної служби України під час виконання ним службових обов'язків з охорони громадського порядку чи державного кордону або члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону під час їхньої законної діяльності в публічних інтересах; 2) у складі простої групи; 3) з використанням службових повноважень чи професійних обов'язків або пов'язаних із ними можливостей; 4) передбаченого ст. 9.7.6–9.7.7 із застосуванням зброї або небезпечного предмета; 5) передбаченого статтями 9.7.4–9.7.7 у присутності малолітньої дитини, яка розуміла обставини та значення вчиненого діяння; 6) в особливий період чи під час надзвичайного стану; 7) особою, яка має непогашену судимість за умисний злочин; 8) з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення [242].

У межах цього дослідження слід зауважити і про те, ***як*** кваліфікувати посягання на представників влади, вчинене учасниками спеціальних видів злочинних об'єднань, таких як банда, терористична група чи терористична організація, не передбачене законом воєнізоване або збройне формування. Видається, що кваліфікацію в таких випадках слід здійснювати за сукупністю кримінальних правопорушень: з одного боку, за ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, а з другого боку – за ст. 257, 258-3, 260 КК України.

Навіть якщо банди, терористичні групи й організації, не передбачені законом воєнізовані або збройні формування тощо і буде визнано самостійними формами співучасті, кваліфікація злочинів, учинених їх учасниками, вимагає,

щоб вони узгоджувалися зі злочинними об'єднаннями, передбаченими ст. 28 КК України. Адже переважна більшість кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів, у яких міститься така кваліфікуюча ознака, як вчинення злочину в певній формі співучасті, пов'язана саме зі злочинними об'єднаннями, передбаченими ст. 28 КК України [159, с. 52; 160]. Це твердження слід урахувати під час комплексного реформування кримінального законодавства України.

Висновки до розділу 3

1. Для більшості складів посягань на представників влади характерна наявність загального суб'єкта, оскільки немає жодних вказівок щодо інших суб'єктів кримінальних правопорушень.

Найдискусійнішою ознакою суб'єкта цих деліктів є вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за їх вчинення.

Аргументовано позицію, відповідно до якої будь-який вік, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність (загальний, понижений чи підвищений), є ознакою як загального, так і спеціального суб'єкта. Ця ознака не перетворює загального суб'єкта на спеціального.

За результатами проведеного дослідження встановлено, що більшість посягань на представників влади (ст. 342, 343, 344, ч. 1, 4 ст. 345, ч. 1 ст. 346, ч. 1 ст. 347, ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) кримінальна відповідальність настає з віку 16 років. Натомість за деякі з цих діянь (ч. 2, 3, 4 ст. 345, ч. 2, 3 ст. 346, ч. 2 ст. 347, ст. 348, 349 КК України) вона настає з віку 14 років.

Деякі пропозиції вчених щодо зниження віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, за окремі з досліджуваних деліктів засвідчують певну непослідовність законодавця в тому, що в одних випадках кримінальна відповідальність настає з 14 років, а в інших схожих випадках – із 16 років. Однак нині немає потреби знижувати вік, з якого може наставати кримінальна

відповідальність за посягання на представників влади, крім тих, про які йдеться в ч. 2 ст. 22 КК України.

Про зниження віку, з якого настає кримінальна відповідальність загалом, може йтися лише в тому випадку, коли в країні існуватиме ефективна система виконання та відбування покарань, що передбачатиме реальне виправлення і перевиховання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. До цього моменту такі позиції видаються передчасними, оскільки суперечать принципу гуманізації кримінального законодавства й можуть призвести лише до розширення масштабів кримінально протиправної діяльності в державі.

Суб'єктом посягання на представника влади є фізична особа, тобто людина. У межах сучасної концепції відповідальності юридичних осіб інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, передбачених розділом XIV-1 КК України, цілком достатньо для забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності, адже відповідно до ст. 96-3 КК України підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є: вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України.

2. У значній частині основних та кваліфікованих складів посягань на представників влади йдеться про спеціальних суб'єктів – службових осіб. Вони є суб'єктами як основних (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України), так і кваліфікованих складів злочинів (ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344 КК України).

Необґрунтованість позиції законодавця є очевидною з огляду на відсутність системного підходу до конструювання відповідних кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих ознак) складів посягань на представників влади, пов'язаних із вчиненням цих деліктів службовою особою з використанням службового становища, а також порушенням правил, що стосуються уніфікації термінології.

Під час кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища слід керуватися

видом службової особи, наявністю чи відсутністю відповідного кваліфікованого складу кримінального правопорушення, а також наявністю/відсутністю ознак складів злочинів, передбачених ст. 364, 365 КК України. Така практика не може цілком урахувати всі можливі варіанти участі службової особи в деліктах проти представників влади.

З-поміж наявних шляхів розв'язання проблеми (за допомогою відповідної кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки, кваліфікації за сукупністю зі злочинами, передбаченими ст. 364, 365 КК України, відмови від відповідної кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки з одночасним вирішенням цього питання в окремій нормі Загальної частини КК України тощо) оптимальним видається комплексний підхід, що передбачає в межах реформування кримінального законодавства формування на початку розділу відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені, як у проєкті КК України.

Службовою особою як суб'єктом кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, є не будь-яка службова особа, а та, що зобов'язана виконувати законні вимоги відповідних органів влади та їх представників.

Застосування різних підходів до конструювання ознак суб'єктів однорідних кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, дає підстави висловити гіпотезу про помилку законодавця, допущену ще на етапі доповнення КК України цими статтями. Тому в контексті реформування кримінального законодавства положення статей, що стосуються суб'єкта кримінального правопорушення, слід уніфікувати.

3. Делікти проти представників влади, вчинені у співучасті, зазвичай є небезпечнішими, ніж кримінально каранні діяння, вчинені однією особою. Оптимальним шляхом розв'язання проблеми групового вчинення посягань на представників влади в складі декількох осіб, з яких лише одна наділена ознаками суб'єкта кримінального правопорушення, є доповнення КК України нормою, яка надавала б можливість суб'єкта кримінального правопорушення, який спільно з

особою, яка не є суб'єктом кримінального правопорушення, вчинив злочин чи кримінальний проступок, притягнути до кримінальної відповідальності як за кримінальне правопорушення, вчинене групою осіб. Тобто така особа підлягає кримінальній відповідальності за відповідними частинами статей Особливої частини КК України, які передбачають відповідальність за вчинення злочину групою осіб. Для реалізації цього положення склади посягань на представників влади повинні містити відповідні кваліфікуючі чи особливо кваліфікуючі ознаки, що передбачають вчинення відповідного делікту групою осіб.

З-поміж усіх посягань, передбачених ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, вчинення злочину в співучасті є кваліфікуючою ознакою лише погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ч. 4 ст. 345 КК України). Необґрунтованість позиції законодавця є очевидною, з огляду на відсутність системного підходу до конструювання відповідних кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих ознак) посягань на представників влади, пов'язаних із вчиненням цих деліктів у співучасті, а також порушенням правил побудови кваліфікованих й особливо кваліфікованих складів злочинів.

Під час кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх у співучасті слід керуватися формою співучасті, у якій вчинено кримінальне правопорушення, а також наявністю чи відсутністю відповідного кваліфікованого чи особливо кваліфікованого складу кримінального правопорушення.

Проблеми кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, учинені в співучасті, слід розв'язувати комплексно під час реформування кримінального законодавства шляхом формування на початку розділу відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені, як у проєкті КК України.

Посягання на представників влади, вчинене учасниками спеціальних видів злочинних об'єднань, таких як банда, терористична група чи терористична організація, не передбачене законом воєнізоване або збройне формування, слід

кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень: з одного боку, за ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, а з другого – за ст. 257, 258-3, 260 КК України.

РОЗДІЛ 4
ОЗНАКИ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

4.1. Вина як ознака кримінальних правопорушень проти представників влади

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони посягань на представників влади, як і будь-якого іншого кримінально протиправного діяння, є наявність вини. Відповідно до ст. 23 КК України, вина – це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Попри те, що в дефініції вини зазначено лише на дві форми (умисну та необережну), у теорії кримінального права є і третя – змішана (подвійна) форма вини.

У контексті дослідження посягань на представників влади важливо визначити форму вини для кожного окремо взятого делікту, а також запропонувати комплексне тлумачення інтелектуальної та вольової ознак встановлених форм вини.

У теорії кримінального права розроблено правила визначення умислу в окремих кримінальних правопорушеннях. Те, що кримінальна відповідальність за певне діяння настає лише за наявності умислу:

1) може бути прямо зазначено в диспозиції відповідної статті Особливої частини КК (відповідна вказівка є в понад ста статтях КК);

2) випливати з наявних у диспозиціях статей КК вказівок на інші ознаки складів злочинів. Зокрема, на те, що певному злочину притаманна лише умисна форма вини, вказує наявність у статті згадки про: мотив або мету вчинення злочину (за загальним визнанням, мотив або мета вчинення злочину є атрибутом умисних злочинів); «завідомість» вчинення злочину; відповідний спосіб вчинення злочину. Загальновизнано, що такі способи вчинення злочинів, як насильство, погроза, обман, підкуп тощо, притаманні саме умисним злочинам;

неодноразовість, систематичність, злісність, якими характеризується певне діяння, вчинення його з особливою зухвалістю або цинізмом тощо;

3) може бути результатом аналізу інших елементів й ознак складів злочинів. У низці статей кримінального закону, зокрема про крадіжку, одержання неправомірної вигоди тощо, немає жодних згадок про те, що відповідний злочин є умисним. Проте форму вини, з якою вчиняють певний злочин, визначають через характеристику його об'єкта, ознак об'єктивної сторони, суб'єкта;

4) може бути з'ясовано в процесі аналізу санкції статті КК − виду покарання, передбаченого за це посягання. Адже деякі покарання (наприклад, конфіскація майна, довічне позбавлення волі) передбачено в законі лише щодо умисних злочинів [385].

Аналіз положень ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, з огляду на зазначені правила, дає підстави стверджувати, що здебільшого це ***умисні*** кримінально протиправні діяння, про що свідчать їх характер, а також конструкції, що позначають мотив і мету їх вчинення. Винятки становлять лише окремі склади кримінальних правопорушень, у яких ставлення до наслідків може характеризуватися необережністю.

Щодо умисної форми вини слід зазначити, що *прямий умисел* характерний передусім кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 342, 343, 344, 349 КК України. У цих випадках винна особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності) і бажає його вчинити. Прямий умисел обумовлений здебільшого належністю таких деліктів до кримінальних правопорушень із формальним складом, яким характерний прямий умисел. Водночас деякі склади цих деліктів можуть мати матеріальний склад. Наприклад, втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, що перешкодило запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила (ч. 2 ст. 343 КК України). У цьому випадку, крім кримінально протиправного діяння – втручання в діяльність працівника,

імовірно, наявний наслідок – перешкоджання запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила. Хоча, з другого боку, це положення щодо перешкоджання запобіганню чи затриманню можна тлумачити і як мету вчинення кримінального проступку. Однак законодавець у цьому випадку очевидно акцентував саме на наслідках, а не меті кримінально протиправного діяння, про що свідчить формулювання «ті самі дії, якщо вони перешкодили…». Для формулювання мети законодавець використовував конструкцію на кшталт «ті самі дії, вчинені з метою перешкоджання» [47, с. 71].

З огляду на наявність в ч. 2 ст. 343 КК України зазначеного наслідку, деякі вчені вважають, що в цьому випадку наявна подвійна або змішана форма вини. Наприклад, М. І. Залялова переконана, що ч. 2 ст. 343 КК України характеризується як злочин з подвійною або змішаною формою вини за наявності такого наслідку, як незапобігання вчиненню злочину. Психічне ставлення до настання наслідку у вигляді незапобігання затриманню особи, що вчинила злочин, може бути як умисним, так і необережним [226, с. 165].

Щодо умисної форми вини в деліктах, підстави кримінальної відповідальності, за які містяться в ст. 345, 346, 347, 348, 351, 351-1, 351-2 КК України, думки вчених різняться.

Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) та щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України). Л. П. Брич, Л. В. Дорош, О.О. Кирбят'єв, В. І. Осадчий вважають, що суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ст. 345, 346 КК України, характеризується прямим умислом [12, с. 75–76; 232, с. 257; 268, с. 725, 728; 297, с. 1055–1056, 1059; 300, с. 805, 808]. Водночас деякі науковці підходять до різновиду умислу в ст. 345, 346 КК України диференційовано. В. А. Клименко та С. І. Дячук є прихильниками позиції, відповідно до якої суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ч. 1 ст. 345 та ч. 1 ст. 346 КК України (йдеться про погрози), а також передбачених ч. 2 цих статей щодо завдання побоїв, характеризується прямим умислом. Натомість заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близькому родичу чи державному або

громадському діячу тілесних ушкоджень (ч. 2, 3 ст. 345, 346 КК України) може характеризуватися як прямим, так і непрямим умислом [295, с. 776, 779; 296, с. 114, 116].

Обґрунтовуючи таку позицію, В. П. Беленок зауважує, що заподіянню різних видів тілесних ушкоджень притаманний матеріальний склад злочину, у якому ставлення порушника до наслідків може бути різним: винний може як бажати настання таких наслідків, так і не бажати, але свідомо припускати їх настання [12, с. 75–76].

Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України), на переконання В. А. Клименка та Л. В. Дорош, може вчинятися як з прямим, так і з непрямим умислом [268, с. 730; 295, с. 781]. Натомість Л. П. Брич стверджує, що суб'єктивна сторона цього злочину – прямий умисел. Однак ставлення винного до заподіяння шкоди факультативному об'єкту (громадському порядку, екологічній безпеці, життю або здоров'ю людини) є необережним [297, с. 1060].

У ч. 2 ст. 347 КК України встановлено підстави кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, що спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки. Використання слів «спричинило» і «загибель» засвідчує, що ставлення до таких наслідків не може бути умисним. Адже в разі умислу йдеться про інший злочин – посягання на життя відповідних потерпілих, що слід кваліфікувати за ст. 348 чи 115 КК України.

Поділяючи підхід щодо необережного ставлення до зазначених наслідків, учені по-різному тлумачать форму вини в ч. 2 ст. 347 КК України: Л. П. Брич зазначає про необережне ставлення до наслідків [297, с. 1061]; В. І. Осадчий вважає, що вина щодо таких наслідків є необережною [300, с. 810]; І. М. Ізай та О. О. Кирбят'єв у цьому випадку визначають складну форму вини [227, с. 9; 232, с. 243–244]. Справді, ідеться про подвійну форму вини, яку визначають як

поєднання двох самостійних форм вини (умислу та необережності), що стосуються двох окремих кримінальних правопорушень, об'єднаних за волею законодавця в єдине ціле [221, с. 206. 209]. У змішаній формі вини діяння має бути вчинено лише умисно, а ставлення до наслідків – лише необережним [155, с. 545].

Умисел під час учинення злочину, передбаченого ст. 348 КК України, у формі вбивства може бути як прямим, так і не прямим, адже винна особа може бажати настання наслідків у виді смерті або хоча й не бажати, але свідомо припускати їх настання.

Водночас замах на вбивство працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів (ст. 348 КК України), на думку В. А. Клименко та Л. В. Дорош, може бути вчинено тільки з прямим умислом [268, с. 734; 295, с. 783].

І. І. Давидович має рацію в тому, що вид умислу в злочинах із формальним складом (ст. 342, 343, 349, ч. 1 ст. 345 КК України) може бути тільки прямим. У злочинах, які мають формально-матеріальний склад (ст. 348, ч. 2, 4 ст. 345, ч. 2 ст. 343 КК України), відносно тих форм, у яких їх об'єктивна сторона не включає як обов'язковий компонент настання наслідків, також допускається лише прямий умисел. Злочини з матеріальним (ч. 3 ст. 345, ст. 347 КК України) або формально-матеріальним складом (щодо форм, які включають настання наслідків), може бути вчинено і з непрямим умислом [204, с. 134].

Перешкоджання діяльності представників влади, передбачені ст. 351, 351-1, 351-2 КК України. Кримінальні правопорушення, підстави кримінальної відповідальності за які містяться в ст. 351, 351-1 КК України, на переконання Л. П. Брич, вчиняють з умисною формою вини, однак надання неправдивої інформації може бути вчинено лише з прямим умислом [297, с. 1070–1071]. Тобто дослідниця щодо невиконання законних вимог і створення штучних перешкод діяльності потерпілих допускає як прямий, так і непрямий умисел. Тому й кримінальне правопорушення, передбачене ст. 351-2 КК України, можуть вчиняти з прямим чи непрямим умислом. Однак В. І. Осадчий обстоює іншу думку, зазначаючи, що суб'єктивна сторона цього делікту (ідеться про ст. 351-2 КК України) характеризується прямим умислом [300, с. 822].

Отже, посягання на представників влади, підстави кримінальної відповідальності за які встановлено в ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, є умисними деліктами. Виняток становить лише склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. ст. 347 КК України, у якому ставлення до загибелі людей чи інших тяжких наслідків є необережним. Умисел у ст. 342, 343, 344, 349 КК України є прямим, натомість інші делікти можуть вчиняти і з непрямим умислом. Зазначене зумовлено тим, що одна частина посягань на представників влади має формальний склад, а друга – матеріальний. Водночас у матеріальних складах ставлення до наслідків може характеризуватися і непрямим умислом.

Встановлення форми вини в досліджуваних деліктах дає змогу перейти до аналізу змісту цих форм. Оскільки посягання на представників влади є умисними кримінальними правопорушеннями, слід висвітлити відповідні ознаки умислу.

Загальновизнаним є положення про те, що поняття умислу охоплює ознаки, які характеризують ставлення особи до вчинюваного діяння та його наслідків, а саме: 1) усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру власної дії або бездіяльності; 2) передбачення суспільно небезпечних наслідків такої дії або бездіяльності; 3) відповідне вольове ставлення до наслідків − їх бажання або свідоме припущення. Перші дві ознаки іменують інтелектуальними, оскільки вони відображають те, що повинна знати, розуміти особа, яка вчинює злочин, а третю – вольовою, позаяк вона відображає вольове ставлення особи до злочинних наслідків [385].

Інтелектуальний елемент умислу в посяганнях на представників влади має як спільні, так і відмінні ознаки.

Учені досліджували цей елемент у межах кожного окремого посягання на представника влади, що цілком закономірно, оскільки предметом більшості наукових розробок здебільшого був один делікт з аналізованої групи. Ідеться, зокрема, про дослідження Л. П. Брич [297, с. 1060, 1063], В. П. Беленка [12, с.

76], А. С. Габуди [188, с. 13], Л. В. Дорош [268, с. 730, 734, 735], В. Р. Ладнюк [275, с. 152, 154, 156], А. М. Удод [383, с. 183].

Водночас комплексний підхід до цього питання запропонувала І. І. Давидович. На її переконання, інтелектуальна складова вини в посяганнях на представників влади й громадськості, які охороняють правопорядок, передбачає усвідомлення винним: а) специфічних ознак потерпілого; б) фактичної сторони своєї поведінки; в) того, що ця поведінка здатна завдати шкоди службовій чи громадській діяльності представника влади або громадськості, який охороняє правопорядок, або особистій чи майновій безпеці цих осіб та їхніх близьких; г) того, що цю поведінку здійснюють у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку [204, с. 134]. Загалом схвалюючи її позицію, вважаємо за доцільне внести певні уточнення, надати відповідні роз'яснення.

Для притягнення до кримінальної відповідальності відповідного суб'єкта за посягання на представників влади необхідно, щоб він усвідомлював:

1. Учинення незаконного діяння, що становить зміст посягання на представника влади (опору, втручання, перешкоджання, посягання на життя, знищення чи пошкодження майна, захоплення як заручника). У межах цього усвідомлення важливо врахувати, що винний повинен розуміти, що він втручається, перешкоджає, чинить опір тощо саме законній діяльності потерпілого.

2. Суспільно небезпечні наслідки власного діяння (смерть, загибель, тілесні ушкодження). Вони характерні лише посяганням з матеріальним складом.

3. Статус потерпілої особи – її належність до спеціального потерпілого – представника влади, державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, судового експерта, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовця або уповноваженої особи ФГВФО, близьких родичів відповідних осіб тощо.

4. Зв'язок кримінально протиправного посягання з виконанням обов'язків представником влади. Цей зв'язок залежить передусім від різновиду посягання на представника влади.

Він може полягати в перебуванні зазначених осіб під час виконання службових обов'язків (якщо це приватний виконавець, то під час примусового виконання рішень, а якщо член громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовець, то під час виконання цими особами покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку).

Такий зв'язок виявляється в спеціальній меті, якої прагне досягти винний, або мотивах, якими він керується під час вчинення кримінального правопорушення. Ідеться, наприклад, про перешкоджання виконанню потерпілим службових обов'язків, бажання домогтися прийняття неправомірного рішення, помститися за його законну діяльність.

Водночас під час учинення окремих посягань на представників влади інтелектуальні ознаки умислу повинні стосуватися усвідомлення ***додаткових обставин.*** Наприклад, під час вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України, винний повинен усвідомлювати належність майна, яке знищують чи пошкоджують працівникові правоохоронного органу, працівникові органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю (зокрема після звільнення з посади) чи їхнім близьким родичам. Натомість у посяганнях на представників влади, передбачених ст. 351, 351-1 КК України, винний повинен усвідомлювати, що інформація, яку він надає відповідним представникам влади, є неправдивою. Це засвідчує, зокрема, наявність терміна «завідомо».

Неусвідомлення особою, яка вчиняє кримінально протиправне посягання на представника влади, зазначених ознак обумовлює необхідність кваліфікації вчиненого за наявності для того підстав за іншими статтями КК України, зокрема як кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, її волі, проти власності тощо.

І. І. Давидович слушно зауважує, що вчинення відповідних дій щодо представника влади чи громадськості або їхніх близьких за відсутності усвідомлення специфічних ознак потерпілого виключає відповідальність за ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 350, 352 КК України незалежно від того, чи була така помилка сумлінною, чи ні. Кваліфікацію схожих випадків за наявності необхідних підстав слід здійснювати за нормами, які передбачають злочини проти особи або власності [204, с. 134].

Вольові ознаки умислу в посяганнях на представників влади, що мають формальний склад, не залежать від його різновиду (прямий чи непрямий) і полягають лише в бажанні вчинити злочини чи кримінальний проступок проти представника влади. Натомість у посяганнях на цих осіб з матеріальним складом вольова ознака полягає в бажанні настання суспільно небезпечних наслідків або у свідомому припущенні їх настання.

4.2. Мета та мотив як ознаки кримінальних правопорушень проти представників влади

Із суб'єктивної сторони кримінальні правопорушення проти представників влади характеризуються не лише виною, а й метою та мотивом вчинення зазначених деліктів.

Однією з особливостей посягань на представників влади є наявність мотиву та/або мети вчинення зазначених деліктів, пов'язаних з виконанням потерпілими службових обов'язків. У кожному кримінальному правопорушенні, передбаченому ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 350, 352 КК України, є вказівка на мотив або мету, з якими мають вчиняти ці делікти. Тому для складів зазначених кримінально протиправних діянь ці ознаки суб'єктивної сторони є обов'язковими. Саме вони допомагають відмежувати посягання на представників влади від інших злочинів і кримінальних проступків [44, с. 37].

У теорії кримінального права мету визначають як результат, якого прагне досягти винний, учиняючи посягання (В. О. Навроцький) [385, с. 301]; уявну

модель майбутнього результату, те, до чого прагне особа, учиняючи злочин (Р. В. Вереша) [79, с. 147]; свідоме відображення в конкретизованих і найістотніших рисах уявного образу бажаного майбутнього результату, який визначає загальний характер і системну впорядкованість актів злочинного діяння та може бути предметним або спрямованим на вчинення конкретного діяння (Р. В. Вереша) [80, с. 412]; певне уявлення про бажаний результат, заради досягнення якого особа вчиняє суспільно небезпечне діяння (В. А. Ломако та М. І. Панов) [249, с. 201]. Тобто це той результат, якого прагне досягти особа, яка вчиняє кримінальне правопорушення і заради якого фактично вчиняють кримінально протиправне діяння.

Водночас мотивом вважають інтегральне психічне утворення, яке спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння та є його підставою (А. В. Савченко) [357, с. 14]; свідоме й вольове спонукання до досягнення мети, обумовлене потребами особистості, що має суспільно небезпечний характер і тягне за собою кримінальну відповідальність (Р. В. Вереша) [80, с. 411]; обумовлене певними потребами чи інтересами, усвідомлене особою внутрішнє спонукання, яке викликає в неї намір вчинити кримінальне правопорушення (В. А. Ломако та М. І. Панов) [249, с. 200]. Усі вчені солідарні в тому, що мотив – це те, що спонукає особу до вчинення кримінального правопорушення, чим вона керується під час кримінально протиправного діяння.

Простежується законодавча непослідовність щодо формулювання мотиву й мети в посяганнях на представників влади. З тлумаченням цих ознак суб’єктивної сторони кримінальних правопорушень проти представників влади у правозастосовній діяльності постає чимало складнощів, пов’язаних, зокрема, з конкуренцією кримінально-правових норм.

Слід зауважити передусім про визначення мети в досліджуваних деліктах (додаток Ж). Аналіз конструкцій, що позначає мету цих діянь, засвідчує, що вони пов’язані з діяльністю представників влади та призначені саме для відображення відповідного зв’язку між учиненим деліктом і виконанням представником влади своїх службових обов’язків.

Водночас очевидно, що в одних випадках для позначення такого зв'язку в диспозиції використано мету, а в других – мотив.

Посягання на представників влади можуть мати на меті:

1) примушування їх до виконання явно незаконних дій (ч. 3 ст. 342 КК України);

2) перешкоджання виконанню ними своїх обов'язків (ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344 КК України);

3) досягти від них прийняття незаконного рішення (ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344 КК України);

4) спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ч. 1 ст. 349 КК України) [57, с. 23].

Примушування до виконання явно незаконних дій (ч. 3 ст. 342 КК України) – це пред'явлення вимоги потерпілим усупереч їх волі вчинити дії, які абсолютно очевидно не відповідають вимогам закону.

У судовій практиці випадки кваліфікації кримінального правопорушення за ч. 3 ст. 342 КК України трапляються вкрай рідко. *Наприклад, у вироку Мукачівського суду Закарпатської області від 11 грудня 2018 року ОСОБА_3 засуджено за ч. 3 ст. 342 КК України, оскільки він учинив опір з метою примусити працівників поліції не складати щодо його знайомого протокол про адміністративне правопорушення* [129]. Водночас в інших аналогічних випадках кваліфікацію здійснюють за ч. 2 ст. 342 КК України. *Наприклад, Могилів-Подільський міськрайонний суд Вінницької області у вироку від 26 травня 2022 року кваліфікував за ч. 2 ст. 342 КК України як опір працівникові правоохоронного органу під час виконання ним службових обов'язків дії ОСОБА_1, який вчинив активні дії (штовхав і хапав за руки, спричинивши легкі тілесні ушкодження), що перешкоджали поліцейському ОСОБА_4 посадити в службовий автомобіль правопорушника ОСОБА_4 (керував транспортним*

засобом у стані алкогольного сп'яніння) і доставити його до відділу поліції для складання протоколу про адміністративне правопорушення [127].

Ще один випадок кваліфікації вчиненого за ч. 3 ст. 342 КК України наявний у вироку Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 22 березня 2021 року. *ОСОБА_3 визнано винуватим у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 296, ч. 3 ст. 342 КК України. ОСОБА_3 вчинив хуліганські дії, а також відштовхував від себе працівників поліції, хапав їх за одяг, ігнорував законні вимоги припинити хуліганство, штовхав правоохоронців й активно протидіяв законній вимозі одягти кайданки, здійснював спробу вирватися. Одному поліцейському спричинено тілесне ушкодження середнього ступеня тяжкості* [102]. Кваліфікації злочинів за ч. 3 ст. 342 КК України в обох вироках є сумнівними, адже правоохоронцям перешкоджали виконувати їхні службові обов'язки, і примус до виконання явно незаконних дій стосувався примусу до невиконання ними законних дій в межах їхніх повноважень.

Перешкодити виконанню потерпілим службових обов'язків (ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344 КК України) означає не допустити початку цієї діяльності потерпілого або зупинити вже розпочате потерпілим виконання його службових обов'язків [297, с. 1053]. Доволі часто йдеться про прагнення суб'єкта кримінального правопорушення не допустити затримання та притягнення до відповідальності іншого правопорушника [113; 123]; виявлення та вилучення слідів кримінального правопорушення [136; 137]; встановлення і виявлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення [104; 105].

У певних випадках за ч. 1 ст. 343 КК України кваліфікують дії, які в інших випадках одержували кримінально-правову оцінку за ч. 3 ст. 342 КК України як опір, поєднаний з примушенням потерпілих до виконання явно незаконних дій. *Наприклад, у вироку Сквирського районного суду Київської області від 11 грудня 2019 року ОСОБА_1 визнано винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 343 КК України, за те, що вона перешкоджала доставити затриманого ОСОБА_7 до відділу поліції після вчинення ним злочину*

(стрільба по магазину з пневматичної зброї). ОСОБА_1 нецензурно виражався на адресу поліцейських, чим морально тиснув на них, відштовхував правоохоронців від автомобіля, у якому перебував затриманий ОСОБА_7 і хапав руками поліцейських за формений одяг, тобто умисно протиправно вчиняв активні дії, пов'язані з моральним тиском на працівників поліції з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків [143].

Викладене засвідчує складнощі тлумачення та розмежування окремих видів мети посягань на представників влади: примушування до виконання явно незаконних дій (ч. 3 ст. 342 КК України) і перешкоджання виконанню потерпілим службових обов'язків (ч. 1 ст. 343 КК України). Це може свідчити про відсутність чітких критеріїв розмежування цієї ознаки суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 342 та ч. 1 ст. 343 КК України, або про позначення однієї і тієї самої мети цих деліктів різними конструкціями.

Прийняття незаконного рішення (ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344 КК України) – це прийняття в межах компетенції рішень, які за змістом суперечать чинному законодавству, або тих, які не входять до компетенції відповідної службової особи, яка є потерпілим від цього злочину [297, с. 1053]. Рішення державного діяча – це волевиявлення з використанням повноважень, закріплене переважно у відповідному документі (нормативному акті: указі, постанові, наказі, розпорядженні тощо) і має правове значення [295, с. 773]. Незаконними є такі рішення потерпілого, які не відповідають вимогам, що містяться в законах та інших нормативних актах, а також рішення про неприйняття рішення з питання, яке він був зобов'язаний виконати [295, с. 773]. Незаконними є рішення державних діячів, що не відповідають меті й завданням, що стоять перед органами державної влади, які вони представляють [268, с. 723].

Учиненням перешкоджання з метою прийняття незаконного рішення визнають вплив на поліцейського для нескладання останнім протоколу про адміністративне правопорушення [149; 152]; вплив на поліцейського шляхом надання неправомірної вигоди для закриття кримінального провадження [85];

вплив на працівника правоохоронного органу з метою безперешкодного перетину державного кордону України [150]; вплив на поліцейського з метою уникнення подальшої відповідальності за вчинення кримінального правопорушення [151].

Окремі випадки кваліфікації кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 343 КК України, з огляду на мету «прийняття незаконного рішення» (ідеться щонайменше про вплив з метою недопущення притягнення до відповідальності), в інших випадках кваліфікують за цією самою частиною статті, однак із вказівкою на мету – «перешкодити виконанню потерпілим службових обов'язків» або за ч. 3 ст. 342 КК України, ураховуючи мету «примушування до виконання явно незаконних дій». Це вкотре підтверджує висловлену гіпотезу про складнощі тлумачення та розмежування різновидів мети в ст. 342, 343, 344 КК України.

Слушною видається позиція Є. М. Блажівського, що положення «перешкодити виконанню службових обов'язків» охоплює «добитися прийняття незаконних рішень» [20, с. 157–158].

Спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від учинення будь-якої дії як умови звільнення представника влади чи працівника правоохоронного органу як заручника (ч. 1 ст. 349 КК України) означає спонукання зазначених суб'єктів до вчинення як законної, так і незаконної дій. Така мета має альтернативний характер: спонукання може стосуватися вчинення певної дії чи утримання від її вчинення.

Зміст вимог може бути різним. Вони можуть мати політичний, майновий характер тощо. За формою вимоги можуть бути усні, письмові, з використанням технічних засобів зв'язку, висловлені особисто або через посередників. Форма вимог для кваліфікації значення не має. Адресатом вимог є державна чи інша установа, підприємство, організація або службова особа, спроможні задовольнити ультимативні вимоги винного [268, с. 735].

Спонукання супроводжується переважно погрозою позбавити життя заручника, заподіяти йому тілесне ушкодження, тримати його в неволі протягом невизначеного часу. Характер вимог, які пред'являє винний відповідному адресату, для кваліфікації вчиненого значення не мають. До них можна віднести вимоги: відмовитися від укладання угоди, звільнити взятого під варту громадянина, дозволити безперешкодно покинути приміщення виправно-трудової установи, територію держави, забезпечити винного грішми, зброєю тощо [295, с. 784].

У Єдиному державному реєстрі судових рішень немає обвинувальних вироків за ст. 349 КК України. Тому слід зосередити увагу на інших судових рішеннях, аналіз яких засвідчує помилкове тлумачення правозастосовними органами мети як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника.

Наприклад, відповідно до ухвали слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 6 листопада 2015 року, у межах досудового розслідування встановлено, що після призначення 2014 року на посаду заступника Голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації керівника апарату ОСОБА_7 створив у м. Дніпро злочинну організацію для вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, а саме: заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою службовим становищем за попередньою змовою групою осіб в особливо великому розмірі; захоплення та тримання як заручника представника влади з метою спонукання службової особи вчинити будь-які дії як умови звільнення заручника; незаконного заволодіння транспортним засобом за попередньою змовою групою осіб, що завдало значної матеріальної шкоди.

Крім того, після створення злочинної організації ОСОБА_7 як її керівник безпосередньо брав участь у злочинах, учинюваних такою організацією.

14 серпня 2014 року ОСОБА_7 організував захоплення і тримання як заручника голови Державного агентства земельних ресурсів України ОСОБА_11 з метою його спонукання до звільнення із займаної посади виконувача обов'язків

начальника Головного управління Держземагенства в Дніпропетровській області ОСОБА_12 та призначення на цю посаду ОСОБА_13. Його дії в частині захоплення ОСОБА_11 кваліфіковано за ч. 4 ст. 28, ч. 3 ст. 27, ст. 349 КК України [396].

У контексті мети, описаної в ч. 1 ст. 349 КК України, привертає увагу такий випадок із судової практики. *Приймаючи рішення про виправдування обвинувачених ОСОБА_8 та ОСОБА_9 за ст. 349 КК України, на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК України у зв'язку з недоведенням, що в діянні обвинувачених є склад кримінального правопорушення, Луцький міськрайонний суд Волинської області керувався тим, що в судовому засіданні достатніх доказів того, що останні мали намір захопити як заручників працівників правоохоронного органу, не здобуто. Відсутність такого наміру випливає з показань, наданих потерпілими та свідками, допитаними безпосередньо в судовому засіданні, а також із досліджених відеозаписів, зокрема з мобільних телефонів потерпілих ОСОБА_7, ОСОБА_8 та з будинку АДРЕСА_3. З цих доказів вбачається, що обвинувачені ОСОБА_8, ОСОБА_9 не ставили потерпілим насильницьких вимог щодо заборони залишати відповідне місце перебування, не вчиняли заходів щодо унеможливлення цього, не спонукали працівників правоохоронних органів до вчинення будь-яких дій або утримання від учинення таких дій як обов'язкової умови їх звільнення, а внаслідок погрози застосування насильства змусили останніх лише залишити приміщення зазначеного будинку* [121].

Кваліфікація кримінальних правопорушень за ст. 349 КК України в обох випадках є сумнівною, оскільки відповідне спонукання було адресовано потерпілим, а не адресатам, визначеним у диспозиції цієї норми.

Таке розуміння диспозиції ст. 349 КК України суперечить буквальному тлумаченню її положень. Адже в цій нормі зазначено, що спонукання вчинити або утриматися від учинення будь-якої дії як умови звільнення заручника стосується *державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи*. Тут немає згадки ні про потерпілого правоохоронця, ні про його родичів. На користь цієї позиції свідчить і той факт, що в ст. 349-1 КК

України наявна безпосередня вказівка на те, що спонукання вчинити або утриматися від учинення будь-якої дії як умови звільнення заручника стосується виключно незаконно захопленого чи утримуваного журналіста.

У тих випадках, коли адресат спонукання не міститься в диспозиції спеціальної норми, що стосується захоплення заручників, однак є в ст. 147 КК України, то вчинене пропонують кваліфікувати саме за ст. 147 КК України. Такий підхід поділяють учені в контексті кримінальної відповідальності як за ст. 349 КК України [297, с. 1065], так і за ст. 349-1 КК України [320, с. 142; 336, с. 152]. Проте як бути, коли адресатом спонукання в ст. 147 чи 349 КК України є потерпілий? Такі дії, очевидно, слід кваліфікувати за ст. 146 КК України як незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Залежно від змісту спонукання вчинене можна кваліфікувати за ст. 189 КК України. Якщо вимоги винного спрямовані до родичів заручника не у зв'язку з їх службовим становищем, а, скажімо, з метою їх спонукання сплатити гроші чи передати своє майно як умова звільнення заручника, зазначає С. І. Дячук, такі дії слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 189 КК України та за наявності підстав за ч. 2 ст. 147 КК України [296, с. 1120].

У контексті дослідження адресата спонукання слід зауважити про недосконалий його перелік, а також неузгодження його з аналогічними адресатами в ст. 147 КК України.

З цього приводу А. В. Андрушко слушно зазначає, що визначення вітчизняним законодавцем кола адресатів, яких стосується мета спонукання вчинити будь-яку дію чи утриматися від її вчинення як умови звільнення заручника, у ст. 147 КК України не можна визнати вдалим. Учений апелює до ст. 1 Міжнародної конвенції про боротьбу із захопленням заручників, у якій серед адресатів примушення до здійснення чи утримання від здійснення будь-якого акта як умови звільнення заручника значаться держава, міжнародна міжурядова організація, будь-яка фізична, юридична особа або група осіб. Ураховуючи зазначене, а також закордонний досвід, дослідник пропонує зазначену мету визначити як спонукання *держави, міжнародної організації, будь-якої фізичної,*

юридичної особи або групи осіб до вчинення чи утримання від учинення будь-якої дії як умови звільнення заручника [3, с. 274–275]. Зазначена пропозиція актуальна і для ст. 349 КК України. Лише вказівка на групу осіб є зайвою, оскільки особа може спонукати й декілька юридичних осіб чи держав.

Попри те, що в ст. 343, 344, 349 КК України безпосередньо йдеться лише про чотири варіанти мети, вчені визначають й інші її різновиди. Наприклад, В. І. Осадчий зазначає, що ***мета опору***, передбаченого ч. 1 або 2 ст. 342 КК України, полягає в *прагненні суб'єкта кримінального правопорушення припинити або змінити виконання потерпілим своїх обов'язків* [300, с. 798]. Фактично безпосередня вказівка на таку мету в диспозиції ст. 342 КК України видається зайвою, з огляду на наявність конструкцій, що позначають час вчинення кримінального правопорушення.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що чимала кількість варіантів мети в посяганнях на представників влади ускладнює правозастосування. Доволі часто одну й ту саму мету інтерпретують по-різному. Адже, наприклад, опір працівнику правоохоронного органу чи втручання в його діяльність з метою невиконання ним обов'язку щодо притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності можна розглядати як їхні явно незаконні діяння, прийняття ними незаконних рішень або перешкоджання виконанню ними своїх обов'язків. Отже, для цієї ситуації підходять усі три конструкції для позначення мети, що використані в ст. 342, 343, 344 КК України. З огляду на зазначене, мету в опорі представникам влади та втручанні в їхню діяльність слід уніфікувати.

Водночас необхідно вдосконалити положення ст. 349 КК України, визнавши адресатом спонукання державу, міжнародну організацію чи будь-яку фізичну чи юридичну особу [425].

У диспозиціях ст. 345, 346, 347, 348, 351, 351-1, 351-2 КК України немає безпосередніх вказівок на мету чи мотив вчинення посягань на представників влади. Однак чи означає це відсутність таких ознак суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень? Адже законодавець у ст. 345, 346, 347, 348 КК України застосовує юридичні конструкції, пов'язані з мотивом та/або метою

вчинення кримінального правопорушення на кшталт «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожі, хоча в ст. 351, 351-1, 351-2 КК України таких чи аналогічних конструкцій не застосовано.

Основне призначення конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» і схожих полягає в розкритті зв'язку між учиненим кримінально протиправним діянням щодо представника влади та виконанням обов'язків потерпілим.

З огляду на різноманітність цих юридичних формулювань, а також індивідуальні особливості кримінально протиправних деліктів проти представників влади в теорії кримінального права сформувалося декілька позицій щодо тлумачення зазначених конструкцій.

1. Деякі вчені вважають, що конструкції «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожі позначають ***мотив кримінального правопорушення.*** Цю позицію поділяють, наприклад, А. В. Бойко та Л. В. Дорош (у контексті ст. 345 КК України) [23, с. 160–161; 268, с. 725], С. І. Дячук (у контексті ст. 345, 346, 348 КК України) [296, с. 1114, 1116, 1119], Л. П. Брич (у контексті ст. 345, 347, 348 КК України) [297, с. 1055–1056, 1059, 1063].

Водночас О. О. Кирбят'єв заперечує цю позицію, зазначаючи, що в кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК України, мотиви суб'єкта злочину або кримінального проступку пов'язані з виконанням потерпілим службових обов'язків, проте саме виконання цих обов'язків навряд чи можна розглядати як мотив (принаймні такий умовивід суперечить визначенню поняття «мотив») [232, с. 270]. Справді, словосполучення «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків» і схожі не відповідають ознакам визначення мотиву кримінального правопорушення, однак може бути юридичною конструкцією, яка позначає такі мотиви (наприклад, мотив помсти чи невдоволення виконанням таких обов'язків.

2. Існують прихильники визнання досліджуваних конструкцій такими, що позначають ***мету кримінального правопорушення.*** Серед них, наприклад, Г. Є. Болдарь, який таку мету вбачає в ст. 344 КК України [259, с. 326].

3. Інші вчені є прибічниками позиції, відповідно до якої ці юридичні конструкції вказують на обов'язкові ***мету й мотив вчинення посягань на представників влади.*** Серед них, наприклад, В. І. Осадчий – у контексті ст. 345 КК України [300, с. 805] і Г. Є. Болдарь – у контексті ст. 348 КК України [259, с. 334].

В. І. Осадчий переконує, що злочин, передбачений ст. 345 КК України, вчиняють саме у зв'язку з діяльністю працівника правоохоронного органу. Така діяльність чомусь не влаштовує винного, він нею невдоволений, що спонукає його до вчинення злочину. Це спонукання (мотив злочину) викликає у винного бажання не допустити діяльності працівника правоохоронного органу, змінити її характер, припинити її або вчинити злочин через діяльність, яка вже відбулася. Це і є метою злочину [300, с. 805].

Схожими є міркування І. М. Ізай, яка зазначає, що в ст. 345, 347, 348 КК України словосполучення «у зв'язку з виконанням службових обов'язків» вказує на обов'язкову мету (у разі перешкоджання поточній або майбутній діяльності), мотив (у разі помсти за минулу діяльність), що встановлюють у взаємозв'язку з обов'язками, які виконує потерпілий. За ст. 343, 345, 347, 348 КК України слід кваліфікувати посягання на колишнього працівника правоохоронного органу у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків у минулому, з метою примушування до визнання процесуальних рішень незаконними (подання заяв, надання показань щодо незаконності рішень, прийнятих під час перебування на посаді в правоохоронному органі) [227, с. 14].

Доволі оригінальний підхід у контексті кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 345 КК України, пропонує Л. П. Брич. На її переконання, суб'єктивна сторона цього злочину характеризується *мотивом:* «у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків». Водночас, на думку дослідниці, значення слів «у зв'язку

з» виконанням службових обов'язків виявляється ***через мету дій винного*** та має три вияви, а саме з метою: 1) не допустити виконання службових обов'язків (діяння вчиняють до початку виконання потерпілим службових обов'язків); 2) зупинити, перервати виконання потерпілим службових обов'язків (діяння вчиняють у процесі виконання потерпілим своїх службових обов'язків); 3) помститися потерпілому за виконання ним службових обов'язків (діяння можуть учиняти як у процесі, так і після закінчення виконання потерпілим службових обов'язків) [297, с. 1055–1056]. Отже, учена дійшла висновку, що мета, зазначена в диспозиції ч. 1 ст. 343 КК України, за змістом ідентична меті, з якою можуть вчиняти злочин, передбачений ч. 1, ч. 2 чи ч. 3 ст. 345 КК України. Тому, попри те, що поняття мотиву й мети злочину відображають різні явища реальної дійсності, завдяки нерозривності явищ, які вони позначають, їх умовно можна вважати спільними ознаками [75, с. 524–525].

Деякі твердження вчених щодо обов'язковості мотиву й мети складно зрозуміти, оскільки вони, висвітлюючи ці ознаки суб'єктивної сторони, не акцентують на їх обов'язковості. Наприклад, аналізуючи суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, передбаченого ст. 346 КК України, В. І. Осадчий зазначає, що мотивом цього делікту є невдоволення діяльністю державного чи громадського діяча, а мета – вплинути на таку діяльність шляхом вчинення описаних у ст. 346 КК діянь або вчинити їх у будь-який час до або після її завершення [300, с. 808].

Науковець також зауважував, що юридична конструкція «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків» з об'єктивної сторони вказує на ***час учинення злочину*** [307, с. 129]. Однак В. П. Беленок вважає таку позицію недостатньо обґрунтованою, оскільки ця юридична конструкція є суб'єктивною ознакою погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, вказує на психічне ставлення особи до вчинюваного діяння, визначає вольову й інтелектуальну ознаки умислу та слугує мотивом та (або) метою вчинення злочинів, передбачених ст. 345 КК України. Позиція В. І. Осадчого, на переконання В. П. Беленка, є слушною лише за умови,

якщо посягання вчиняють безпосередньо в момент виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків. Водночас, якщо посягання вчиняють у зв'язку з минулою діяльністю працівника правоохоронного органу, юридична конструкція «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків» не може вказувати на час учинення злочину [12, с. 55–56].

Юридична конструкція «у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків» може свідчити як про час учинення посягання на представника влади, охоплюючи всі періоди (перед виконанням, під час і після). Водночас вона охоплює і вчинення цих деліктів з певною метою чи мотивом.

Тому закономірно, що частина дослідників посягань проти представників влади дистанціюється від чіткої ідентифікації юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожими в системі ознак складу кримінального правопорушення, передусім суб'єктивної його сторони. Це обумовлено не стільки недоліками відповідних юридичних формулювань, скільки відсутністю визначень термінів, які вони позначають [44, с. 39].

У контексті цього М. М. Комарницький стверджує, що системний аналіз законодавства дає підстави для висновку, що застосування законодавцем формулювання «вчинення злочину у зв'язку з виконанням особою службових обов'язків або громадського обов'язку» рівнозначне формулюванню «вчинення злочину з метою перешкоджання правомірному здійсненню цією особою її службової діяльності або виконання громадського обов'язку, або з мотивів помсти за таку діяльність». Такі відмінності у формулюванні диспозицій кримінально-правових норм свідчать про недоліки юридичної техніки. Це негативно позначається на діяльності слідчих і судових органів, а з позиції правозастосовувача чітка вказівка на мотиви й мету вчинення цієї категорії злочинів надала б кваліфікації таких діянь точності. Розглядаючи можливість законодавчого вдосконалення суб'єктивних ознак аналізованих злочинів проти

осіб чи їхніх близьких родичів у зв'язку з виконанням ними службового чи громадського обов'язку, 91 % опитаних визнали, що словосполучення «у зв'язку з виконанням потерпілим чи його близькою особою службового чи громадського обов'язку» є вказівкою на обов'язкові ознаки складів таких злочинів – мету й мотив – не допустити або припинити правомірну діяльність потерпілого, змінити її характер чи помститися за таку діяльність [239, с. 127].

А. М. Удод акцентує на тому, що метою злочину є кінцевий результат, якого прагне досягти особа, вчиняючи злочин. Натомість застосування в законі поняття «…у зв'язку з…» не дає однозначної відповіді на питання про зміст обов'язкових ознак суб'єктивної сторони досліджуваного складу злочину (крім вини), зокрема про закріплення мети або ж мотиву як таких ознак. Для вирішення цього питання він радить звернутися до логіко-семантичного тлумачення категорії «…у зв'язку з…». Ключовою мовною формою в ній є поняття «зв'язок», яке застосовує законодавець на позначення впливу попередньої (відносно злочину) службової діяльності потерпілого на прийняття винним рішення про вчинення злочину та його реалізацію. Аналіз зв'язку між погрозою або насильством щодо працівника правоохоронного органу та службовою діяльністю останнього з використанням принципу системності й закону діалектичного заперечення дає підстави для висновку, що означений зв'язок має двояку природу. З одного боку, він виявляється на рівні детермінації мотиваційної складової злочину, дію яку можливо описати через механізм відображення як функції психіки. З другого – виявляє об'єктивний характер, який описують за типом обумовлюваного зв'язку та зв'язку станів. Остання обставина, зокрема, обґрунтовує аналіз категорії «..у зв'язку з…» не лише з позицій суб'єктивної, а й об'єктивної сторін складу злочину (а саме як характеристики обстановки його вчинення) [383, с. 136–137]. Тож дослідник пропонує зміни до диспозиції ч. 1 ст. 345 КК України, що стосуються заміни категорії «у зв'язку з» на словосполучення «з метою перешкодити виконанню цим працівником службових обов'язків, добитися прийняття незаконного рішення або помсти». Оперування в тексті ст. 345 КК України вказівкою на мету

злочину як обов'язкову ознаку його складу сприятиме уніфікуванню тлумачення та застосування досліджуваних кримінально-правових норм, а також достатньо повно відображатиме специфіку суб'єктивної сторони погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу, що надасть можливість відмежовувати її від суміжних злочинів [383, с. 139].

Ми не поділяємо таку позицію, адже погрози або насильство щодо працівника правоохоронного органу можуть вчиняти, наприклад, після того, як він виконав свої обов'язки, зокрема з мотивів помсти.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в теорії кримінального права сформувалося три основні позиції щодо тлумачення юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих: 1) вони позначають мотив кримінального правопорушення; 2) вони позначають мету кримінального правопорушення; 3) вони позначають мету й мотив кримінального правопорушення. Серед інших позицій – визнання цих конструкцій такими, що позначають час учинення кримінального правопорушення чи його обстановку.

Головне їх призначення полягає у відображенні зв'язку між учиненим кримінально протиправним діянням щодо представника влади та виконанням обов'язків потерпілим. Усунення дискусії можливе шляхом уточнення зазначених конструкцій з метою чіткого відображення ними мотиву чи мети деліктів проти представників влади.

Розглянемо конкретні види мотивів і мети, які характерні посяганням на представників влади. Ці ознаки суб'єктивної сторони мають безпосереднє кримінально-правове значення для притягнення до кримінальної відповідальності суб'єктів відповідних злочинів і кримінальних проступків.

Слушно зауважено, що кримінально-правове значення факультативних ознак складу злочину насамперед полягає в тому, що вони мають ***значення для кваліфікації злочину*** в тих випадках, коли про них прямо зазначено в КК України (у диспозиції статті його Особливої частини) або коли вони однозначно випливають зі змісту певної заборонної кримінально-правової норми. Для таких

складів злочинів факультативні ознаки є обов'язковими, хоча загалом для складу злочину вони факультативні тому, що не стосуються всіх злочинів. Водночас цим не вичерпуються кримінально-правове значення факультативних ознак складу злочину: їх слід ***ураховувати під час призначення покарання*** в межах загальних засад призначення покарання, оскільки в певних випадках беруть участь у врахуванні ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного, обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання [183, с. 46].

Проаналізуємо детальніше мотиви й мету в посяганнях на представників влади.

У кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342, 343, 344 КК України, виокремлюють різновиди мотивів та/або мети.

Стаття 342 КК України. Мета опору, передбаченого ч. 1 або 2 ст. 342 КК України, на переконання В. І. Осадчого, полягає в прагненні його суб'єкта припинити або змінити виконання потерпілим своїх обов'язків [300, с. 798]. Водночас мета опору, передбаченого ч. 3 ст. 342 КК України, полягає в примушенні потерпілих до виконання явно незаконних дій.

У вироках суду для позначення мети опору використовують словосполучення на кшталт «намагався перешкоджати законній діяльності поліції» [81]*, «перешкоджання законним діям працівника правоохоронних органів»* [82]*, «перешкоджання виконанню поліцейським своїх службових обов'язків, а саме затриманню правопорушника»* [116]*, «перешкоджав доставленню правопорушника до відділу поліції з метою складання протоколу про адміністративне правопорушення»* [127]*, «намагаючись уникнути затримання»* [146]*, «намагаючись втекти з місця скоєння правопорушення»* [103] *тощо.*

Мотивом опору вчені називають здебільшого невдоволення законною діяльністю потерпілого [259, с. 321–322; 300, с. 798]. Супутніми (неголовними) можуть бути інші мотиви: корисливість, заздрість, хуліганські спонукання [259, с. 321–322]. Однак у вивчених судових рішеннях виявити мотиви вчинення цих деліктів не вдалося.

Стаття 343 КК України. Головним мотивом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 343 КК України, переважно визнають невдоволення законною діяльністю потерпілого [20, с. 159; 259, с. 325; 300, с. 801; 312, с. 133]. Водночас особа може бути цілком задоволена діяльністю працівника правоохоронного органу, розуміти, що той сумлінно виконує свої службові обов'язки, але водночас бажати уникнути відповідальності (найпоширеніший мотив), до якої винного може бути притягнуто [20, с. 159].

Іншими мотивами цього злочину, зауважують науковці, можуть бути корисливий, мотив ненависті, хибне почуття обов'язку (Є. В. Пилипенко) [312, с. 133]; користь, заздрість, хуліганські спонукання (Г. Є. Болдарь) [259, с. 325]; користь, нерозуміння правомірності дій службової особи правоохоронного органу (бажання «відновити справедливість»), бажання догодити керівництву, покращення показників роботи тощо (Є. М. Блажівський) [20, с. 159].

Є. В. Пилипенко стверджує, що під час вчинення злочину, передбаченого ст. 343 КК України, можливі соціально нешкідливі спонукання, що необхідно враховувати, призначаючи покарання. Наприклад, недбале, чисто формальне виконання обов'язків з протидії злочинності з боку службової особи може викликати як віктимна поведінка зворотну реакцію у виді незаконного втручання в таку «діяльність» з метою перешкодити їй через неефективність і досягти належного ставлення до такої діяльності [312, с. 126].

Звернення до судової практики за ст. 343 КК України засвідчує, що в судових вироках зазначають переважно мету, а тому мотив часто залишається невстановленим. Саме мета перешкоджання виконанню обов'язків у більшості випадків, імовірно, пов'язана з невдоволенням законною діяльністю потерпілого, на якому акцентували вчені [56].

Стаття 344 КК України. Мотив невдоволення дальністю потерпілих визнають основним і в складі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 344 КК України [259, с. 326; 300, с. 803]. Натомість супутніми (неголовними) цього делікту можуть бути інші мотиви: корисливість, заздрість, хуліганські спонукання [259, с. 326]. Вироків за цією статтею в Єдиному державному реєстрі

судових рішень майже немає, а тому підтвердити чи спростувати позиції вчених складно. Водночас слід зазначити, що як і в кримінальному правопорушенні, передбаченому ст. 343 КК України, мета перешкоджання виконанню обов'язків у більшості випадків пов'язана з невдоволенням законною діяльністю потерпілого.

Стаття 345 КК України. В. І. Осадчий вважає, що юридична конструкція «у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків» вказує на мету злочину, передбаченого ст. 345 КК України, – не допустити діяльності працівника правоохоронного органу, змінити її характер, припинити її чи вчинити злочин через діяльність, яка вже відбулася [300, с. 805]. Схожу позицію обстоює Г. Є. Болдарь зауважуючи, що мета цього злочину – запобігти виконанню працівником правоохоронного органу його службових обов'язків, припинити або змінити характер такого виконання безпосередньо в момент посягання або в майбутньому чи вчинити посягання з помсти за діяльність у минулому [259, с. 328]. Трьох періодів виконання службових обов'язків (минулого, теперішнього і майбутнього) стосується і позиція Л. П. Брич, на думку якої, значення слів «у зв'язку з» виконанням службових обов'язків виявляється через мету дій винного і має три вияви, а саме з метою: 1) не допустити виконання службових обов'язків (діяння вчиняють до початку виконання потерпілим службових обов'язків); 2) зупинити, перервати виконання потерпілим службових обов'язків (відповідно, діяння вчиняють у процесі виконання потерпілим службових обов'язків); 3) помститися потерпілому за виконання ним службових обов'язків (діяння можуть учиняти як у процесі, так і після закінчення виконання потерпілим службових обов'язків) [297, с. 1055–1056].

Мотивами вчинення погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) визнають невдоволення законним виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків (головний мотив), корисливість, заздрість, хуліганські спонукання (супутні мотиви) (Г. Є. Болдарь) [259, с. 328]; прагнення перешкодити потерпілому в

момент посягання або в майбутньому виконувати свої службові обов'язки, помста за виконання цих обов'язків у минулому (А. В. Бойко) [23, с. 160–161].

За відсутності таких мотивів дії винного підлягають кваліфікації за іншими статями КК України. На переконання С. І. Дячука, за відсутності мотиву вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України, – «у зв'язку з виконанням потерпілим службових обов'язків» – дії винного кваліфікують за статтями Особливої частини Кодексу, що передбачають відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи [296, с. 1114]. Схожу позицію аргументує А. В. Бойко, зауважуючи, що якщо особі, зазначеній у ст. 345 КК України, шкоду здоров'ю заподіяно не у зв'язку з її службовою діяльністю, а з інших мотивів (особиста неприязнь, ревнощі, хуліганські спонукання, помста на побутовому підґрунті тощо), відповідальність за ст. 345 КК України виключається. Дії винного слід розцінювати як злочин проти здоров'я особи (ст. 121–126, 129 КК України) [23, с. 160–161]. Водночас деякі дослідники доводять доцільність кваліфікації вчиненого в таких ситуаціях не лише як кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Наприклад, В. А. Клименко стверджує, що умисне завдання побоїв або заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу чи його близькому родичу на підґрунті, наприклад, неприязних особистих стосунків кваліфікують як злочин проти особи. Якщо погрозу вчиняють унаслідок особистих неприязних стосунків або вона є невід'ємною ознакою якогось іншого злочину, то вчинене за наявності необхідних умов слід кваліфікувати за відповідними статтями КК (наприклад, за ст. 129, 152, 187, 189, 262, 289 КК України) [295, с. 776].

У вироках зазначають про те, що злочин вчинено: *«з метою перешкоджання затриманню працівниками поліції»* [109]; *«з мотивів явної неповаги до охоронюваних законом цінностей – життя та здоров'я людини, нормальної роботи правоохоронних органів та їх авторитету… з метою невиконання законних вимог працівників поліції»* [124]; *«з метою припинення виконання останнім службових обов'язків щодо здійснення первинного реагування на повідомлення про правопорушення та охорони громадського*

порядку» [147]; *«з метою перешкоджання виконанню службових обов'язків працівниками правоохоронного органу, а саме: перевірки наявності документів, які посвідчують його особу та осіб, які були з ним присутні… з мотивів обурення вимогами поліцейських надати документи»* [108]; *«з метою перешкоджання виконанню працівником правоохоронного органу… своїх службових обов'язків, а саме здійснення супроводу під час проходження освідування на стан алкогольного сп'яніння… для оформлення вчинених адміністративних правопорушень»* [122]; *«особою, невдоволеною виконанням службових обов'язків поліцейськими»* [107]; *«з мотивів особистої неприязні»* [112] *тощо.*

У певних випадках простежується умовно первинна і вторинна мета цього кримінально протиправного діяння [73], зокрема в одному випадку така мета полягала в *«залякуванні поліцейських, щоб вони не переслідували правопорушника»* [110].

Стаття 346 КК України. Мета злочину, передбаченого ст. 346 КК України, – вплинути на державну чи громадську діяльність шляхом учинення описаних у ст. 346 КК України діянь або вчинити їх у будь-який час до або після її завершення (В. І. Осадчий) [300, с. 808]; запобігти, припинити або змінити характер державної чи громадської діяльності діяча безпосередньо в момент посягання або в майбутньому чи вчинити посягання з помсти за таку діяльність у минулому (це може бути прагнення усунути від займаної посади, вплинути на прийняття важливого рішення, відсторонити політичну партію від участі у виборах, мітингах, демонстраціях, акціях протесту тощо) (Г. Є. Болдарь) [259, с. 330].

Наявність мети під час учинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 345, 346 КК України, може засвідчувати необхідність кваліфікації зазначених деліктів *за сукупністю з іншими статтями* КК України. З цього приводу В. А. Клименко вважає, що якщо погроза, тілесні ушкодження, побої або інші насильницькі дії було вчинено з метою перешкодити виконанню державним діячем своїх обов'язків або з метою прийняття ним незаконного

рішення, вчинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів – за відповідною частиною ст. 346 і ст. 344 КК України [295, с. 780].

Мотивом кримінального правопорушення є невдоволення діяльністю державного чи громадського діяча (В. І. Осадчий) [300, с. 808]; невдоволення законною державною чи громадською діяльністю потерпілого (головний мотив); корисливість, заздрість, хуліганські спонукання (супутні мотиви) (Г. Є. Болдарь) [259, с. 329–330].

Оскільки обов'язковою ознакою злочину є мотив – злочин вчиняють у зв'язку з державною чи громадською діяльністю потерпілих, то за його відсутності дії винного кваліфікують за статтями Особливої частини Кодексу, що передбачають відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи [296, с. 1116].

У Єдиному державному реєстрі судових рішень вказівок на мету чи мотив цього злочину не встановлено, зокрема тому, що такі злочини вчиняють украй рідко.

Стаття 347 КК України. Мета цього делікту, на думку В. І. Осадчого, – не допустити діяльність працівника правоохоронного органу, припинити чи змінити її характер або вчинити злочин через діяльність, що здійснена [300, с. 810]. Г. Є. Болдарь зауважує, що мета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 347 КК України, – запобігти, припинити або змінити характер «виконання» працівником правоохоронного органу його службових обов'язків безпосередньо в момент або після такого виконання, у майбутньому чи вчинити посягання з помсти за таку діяльність у минулому. Це може бути бажання відсторонити працівника правоохоронного органу від розслідування кримінального провадження, вплинути на прийняття відповідного рішення у справі тощо [259, с. 331].

Л. П. Брич переконує, що якщо винний шляхом умисного знищення чи пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця прагнув вплинути на них з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків або досягти прийняття

незаконних рішень, учинене слід визнавати сукупністю злочинів і кваліфікувати за ст. 347 і 343 КК України [297, с. 1060].

Мотивом цього кримінального правопорушення визнають помсту за виконання працівником правоохоронного органу його службових обов'язків або примусове виконання рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем (Л. П. Брич, Л. В. Дорош) [268, с. 730; 297, с. 1060]; невдоволення діяльністю працівника правоохоронного органу (В. І. Осадчий) [300, с. 810]; невдоволення законним виконанням працівником правоохоронного органу його службових обов'язків (головний мотив); корисливість, заздрість, хуліганські спонукання (супутні мотиви) (Г. Є. Болдарь) [259, с. 331].

Знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу з інших мотивів (не у зв'язку з виконанням потерпілим службових обов'язків), наприклад, у зв'язку з тим, що потерпілий образив винного під час квартирної сварки, зауважує С. І. Дячук, слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 194 КК України [296, с. 1117–1118].

У вироках за цією статтею мету та/або мотив позначають такими конструкціями: *«у зв'язку із виконанням потерпілою особою службових обов'язків та з метою її примушування до відмови від давання показань»* [89]; *«з метою перешкоджання виконанню покладених на працівників поліції службових обов'язків по охороні громадського порядку та безпеки… з метою уникнення відповідальності та завдання шкоди працівникам правоохоронних органів»* [138]; *«з мотивом помсти за виконання службових обов'язків, пов'язаних з неодноразовим притягненням до кримінальної відповідальності за вчинені злочини»* [130], *тощо.*

У судовій практиці є ситуації, які засвідчують, що конструкція «у зв'язку з виконанням службових обов'язків» найбільше підходить для випадків, коли встановити мету чи мотив немає можливості, однак обставини події чітко свідчать, що посягання на представників влади здійснюють у зв'язку з виконанням потерпілим службових обов'язків.

Наприклад, водій ОСОБА_5, порушивши Правила дорожнього руху, на законну вимогу працівників поліції не зупинився. Тому правоохоронці створили штучний затор службовим автомобілем для зупинки транспортного засобу правопорушника ОСОБА_5. Однак ОСОБА_5, усвідомлюючи, що перед ним знаходиться службовий автотранспорт правоохоронного органу, у якому перебувають поліцейські ОСОБА_7 та ОСОБА_8, здійснив його пошкодження (вм'ятини металу кузова в зоні колісної арки на задньому правому крилі й пошкодження зовнішньої ручки дверей) [141].

Стаття 348 КК України. На переконання В. А. Клименка, злочин, передбачений ст. 348 КК України, може бути вчинено не тільки з метою перешкодити потерпілому виконати свої службові обов'язки або обов'язки з охорони громадського порядку (під час їх виконання або в майбутньому), а також із мотивів помсти за таку діяльність у минулому [295, с. 783]. В. І. Осадчий акцентує, що суб'єктивна сторона цього злочину характеризується: мотивом – невдоволення виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків або здійсненням членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону чи військовослужбовцем діяльності щодо охорони громадського порядку; метою – не допустити такої діяльності, припинити її, змінити її характер або вчинити посягання через діяльність, яка вже відбулася [300, с. 811–812]. Л. П. Брич переконана, що мотив у складі злочину, передбаченого ст. 348 КК України, є його обов'язковою ознакою і водночас розмежувальною ознакою складів злочинів, передбачених ст. 112 і 348 КК України. Мотив також є ознакою, яка визначає норму, передбачену ст. 348 КК України, як спеціальну – останню ланку в ланцюгу багатоступеневої конкуренції загальної та спеціальної норм, який утворюють ч. 1 ст. 115, п. 8 ч, 2 ст. 115, ст. 348 КК України. За такого виду конкуренції пріоритет на застосування має ст. 348 КК України як норма, що має найширший зміст, зокрема мотив вчинення злочину в ній конкретизовано найбільше [297, с. 1063].

У вироках зазначали, що цей злочин вчиняли через *«небажання підкоритися законним вимогам співробітників поліції, з метою уникнення*

притягнення до кримінальної відповідальності» [133]; *«з невстановлених мотивів»* [126]; *«з мотивів помсти та перешкоджання в майбутньому виконувати свої службові обов'язки»* [131]; *«з метою втечі, щоб уникнути кримінальної відповідальності»* [93]; *«з причин особистого негативного ставлення до працівників правоохоронних органів»* [134] *тощо.*

Водночас установити мотив цього злочину не завжди можливо. Винний, наприклад, може посилатися на те, що «не знав про те, що потерпілий є поліцейським» [90].

Стаття 349 КК України. Мотиви злочину, передбаченого ст. 349 КК України, на думку Л. В. Дорош, можуть бути різними: корисливий, прагнення уникнути відповідальності за вчинений злочин тощо. На кваліфікацію злочину вони не впливають [268, с. 735].

У ст. 351, 351-1, 351-2 КК України безпосередньо не містяться вказівки на мотив чи мету перешкоджання діяльності певних представників влади. Відповідно до цього, мета й мотив зазначених кримінальних правопорушень можуть бути будь-якими. В. І. Осадчий стверджує, що мета й мотив для кваліфікації злочинів, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, значення не мають [300, с. 817, 818, 822]. Термін «перешкоджання», який використано в назвах зазначених статей, охоплює передбачені в їх диспозиціях такі діяння, як невиконання законних вимог, створення перешкод у роботі та надання завідомо неправдивої інформації. Зміст цих діянь засвідчує, що посягання вчиняють у зв'язку з виконанням обов'язків потерпілими, а тому, ймовірно, законодавець слушно визнав зайвими такі конструкції, що визначають мету чи мотив деліктів, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України.

Отже, метою посягань на представників влади у тих випадках, коли вона чітко не визначена в диспозиції відповідної статті, може бути перешкоджання виконанню ними службових обов'язків, прагнення порушника уникнути відповідальності за свої протиправні діяння чи делікти, вчинені іншими суб'єктами адміністративних чи кримінальних правопорушень.

Мотиви посягань на представників влади можуть бути різними, зокрема помста, небажання підкорюватися законним вимогам, невдоволення законною діяльністю потерпілих, негативне до них ставлення тощо.

Водночас встановити певну мету чи мотив не завжди можливо. Тому застосування юридичних конструкцій, пов'язаних з мотивом та/або метою вчинення кримінального правопорушення на кшталт «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих, є цілком виправданим. З огляду на це, в диспозиціях статей, що містять підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, недоцільно передбачати конкретні мотиви на кшталт помсти, невдоволення законною діяльністю потерпілого тощо, оскільки це може суттєво ускладнити правозастосування через неможливість встановлення цієї ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

Мета й мотив кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, можуть бути будь-якими, з огляду на відсутність у диспозиціях цих статей відповідних юридичних конструкцій, призначених для позначення таких ознак суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. Водночас ці конструкції видаються зайвими з огляду на те, що зміст кримінально протиправних діянь, що позначають терміном «перешкоджання» (невиконання законних вимог, створення перешкод у роботі та надання завідомо неправдивої інформації), засвідчує, що посягання вчиняють у зв'язку з виконанням обов'язків потерпілими.

Висновки до розділу 4

1. Посягання на представників влади, підстави кримінальної відповідальності за які встановлено в ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, є умисними деліктами. Виняток становить лише склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. ст. 347 КК України, у якому ставлення до загибелі людей чи інших тяжких наслідків є необережним. Умисел у ст. 342, 343,

344, 349 КК України є прямим, натомість інші делікти можуть вчиняти і з непрямим умислом. Зазначене зумовлено тим, що одна частина посягань на представників влади має формальний склад, а друга – матеріальний. Водночас у матеріальних складах ставлення до наслідків може характеризуватися і непрямим умислом.

Інтелектуальний елемент умислу в посяганнях на представників влади полягає в тому, що суб'єкт кримінального правопорушення повинен усвідомлювати: 1) вчинення незаконного діяння, що становить зміст посягання на представника влади (опору, втручання, перешкоджання, посягання на життя, знищення чи пошкодження майна, захоплення як заручника); 2) суспільно небезпечні наслідки власного діяння, характерні посяганням із матеріальним складом (смерть, загибель, тілесні ушкодження); 3) статус потерпілої особи – її приналежність до спеціального потерпілого – представника влади, державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, судового експерта, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовця або уповноваженої особи ФГВФО, близьких родичів відповідних осіб тощо; 4) зв'язок кримінально протиправного посягання з виконанням обов'язків представником влади, що може полягати в перебуванні зазначених осіб під час виконання службових обов'язків або виявлятися в спеціальній меті, якої прагне досягти винний, або мотивах, якими він керується під час вчинення кримінального правопорушення.

Водночас під час учинення окремих посягань на представників влади інтелектуальні ознаки умислу мають стосуватися усвідомлення додаткових обставин – належності майна спеціальним потерпілим (ст. 347 КК України), того факту, що інформація, яку надають відповідним представникам влади, є неправдивою (ст. 351, 351-1 КК України).

Вольові ознаки умислу в посяганнях на представників влади, що мають формальний склад, не залежать від його різновиду (прямий чи непрямий) і полягають лише в бажанні вчинити злочини чи кримінальний проступок проти представника влади. Натомість у посяганнях на цих осіб з матеріальним складом

вольова ознака полягає в бажанні настання суспільно небезпечних наслідків або свідомому припущенні їх настання.

2. Законодавчі конструкції, що використовують для позначення мети посягань на представників влади, призначенні саме для відображення відповідного зв'язку між учиненим деліктом і виконанням потерпілим службових обов'язків.

Посягання на представників влади можуть мати на меті: 1) примушування їх до виконання явно незаконних дій (ч. 3 ст. 342 КК України); 2) перешкоджання виконанню ними своїх обов'язків (ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344 КК України); 3) досягти від них прийняття незаконного рішення (ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344 КК України); 4) спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від учинення будь-якої дії як умови звільнення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ч. 1 ст. 349 КК України).

Значна кількість варіантів мети в посяганнях на представників влади ускладнює правозастосування. Доволі часто одну й ту саму мету інтерпретують по-різному. Адже, наприклад, опір працівнику правоохоронного органу чи втручання в його діяльність з метою невиконання ним обов'язку щодо притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності можна розглядати як їхні явно незаконні діяння, прийняття ними незаконних рішень або перешкоджання виконанню ними своїх обов'язків. Для цієї ситуації підходять усі три конструкції на позначення мети, що використана в ст. 342, 343, 344 КК України. З огляду на зазначене, у контексті вдосконалення кримінального законодавства мету в опорі представникам влади та втручанні в їхню діяльність слід уніфікувати.

Слід удосконалити ознаки мети в складі захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника, визнавши в диспозиції ст. 349 КК України адресатом спонукання державу, міжнародну організацію чи будь-яку фізичну чи юридичну особу.

У теорії кримінального права сформувалося три основні позиції щодо тлумачення юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових

обов’язків», «у зв’язку з діяльністю» та схожих: 1) вони позначають мотив кримінального правопорушення; 2) вони позначають мету кримінального правопорушення; 3) вони позначають мету й мотив кримінального правопорушення. Серед інших позицій – визнання цих конструкцій такими, що позначають час учинення кримінального правопорушення чи його обстановку.

Попри гостру дискусію щодо місця цих конструкцій у позначенні ознак складів посягань на представників влади, вони вказують передусім на необхідні ознаки суб’єктивної сторони кожного із зазначеної групи деліктів, які можуть вчиняти з різною метою та різними мотивами. Крім того, вони можуть вказувати на час учинення злочину чи кримінального проступку. Отже, їх заміна на чітко визначені мету та мотиви є недоцільною.

Головне призначення цих конструкцій полягає у відображенні зв’язку між учиненим кримінально протиправним діянням щодо представника влади та виконанням обов’язків потерпілим. Вони мають значення для кваліфікації цих деліктів, а також мають бути враховані під час призначення покарання.

Метою посягань на представників влади в тих випадках, коли її чітко не визначено в диспозиції відповідної статті, можуть бути перешкоджання виконанню ними своїх службових обов’язків, прагнення порушника уникнути відповідальності за протиправні діяння чи делікти, учинені іншими суб’єктами адміністративних чи кримінальних правопорушень.

Мотиви посягань на представників влади можуть бути різними, зокрема помста, небажання виконувати законні вимоги, невдоволення законною діяльністю потерпілих, негативне до них ставлення.

Водночас установити певну мету чи мотив не завжди можливо. Тому застосування юридичних конструкцій, пов’язані з мотивом та/або метою вчинення кримінального правопорушення на кшталт «у зв’язку з виконанням службових обов’язків», «у зв’язку з діяльністю» та схожі, є цілком виправданим. З огляду на це, у диспозиціях статей, що містять підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, недоцільно передбачати конкретні мотиви на кшталт помсти, невдоволення законною діяльністю потерпілого тощо, оскільки це може суттєво ускладнити правозастосування

через неможливість встановлення такої ознаки суб’єктивної сторони кримінального правопорушення.

Мета й мотив кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, можуть бути будь-якими з огляду на відсутність у диспозиціях цих статей відповідних юридичних конструкцій, призначених для позначення таких ознак суб’єктивної сторони кримінального правопорушення. Водночас зазначені конструкції видаються зайвими, оскільки зміст кримінально протиправних діянь, які позначають терміном «перешкоджання» (невиконання законних вимог, створення перешкод у роботі й надання завідомо неправдивої інформації) засвідчує, що посягання вчиняють у зв’язку з виконанням обов’язків потерпілими.

РОЗДІЛ 5
РЕАЛІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ

5.1. Санкції статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади

Реалізація кримінальної відповідальності: загальні положення. Важливе місце в дослідженні кримінальних правопорушень проти представників влади посідають питання реалізації кримінальної відповідальності за ці кримінально протиправні діяння. Саме від результатів реалізації кримінальної відповідальності залежить ефективність застосування досліджуваних кримінально-правових заборон. У межах реалізації кримінальної відповідальності відбувається безпосередній влив на особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, від якого залежить її виправлення, а отже, і ймовірність учинення нею кримінально протиправних діянь надалі. Тому в цьому процесі слід максимально враховувати всі особливості кримінально-правових інструментів, які застосовують до суб'єкта кримінального правопорушення.

Кримінальна відповідальність, слушно зауважує О. О. Дудоров, – це особливий кримінально-правовий інститут, у межах якого здійснюють реагування держави на вчинений злочин і який полягає в здійснюваному судом в обвинувальному вироку осуді порушника кримінально-правової заборони й застосуванні щодо нього заходів кримінально-правового впливу [211, с. 91]. Проблематика кримінальної відповідальності та її реалізація, на переконання І. Г. Богатирьова та А. В. Савченка, є однією з найскладніших у теорії кримінального права України [21, с. 136].

Має рацію В. В. Бабаніна в тому, що реалізація кримінальної відповідальності відбувається в межах відповідного механізму, який належить до механізму реалізації кримінального законодавства [6, с. 30, 296]. На думку Є. Д. Скулиша й І. І. Митрофанова, механізм реалізації кримінальної відповідальності – це певний набір своєрідних елементів, що закономірно беруть участь у впровадженні приписів реалізованої кримінально-правової норми в конкретні правовідносини, у досягненні зазначеного в ній результату, а також у застосуванні кримінально-правового засобу впливу, через який реалізують кримінально-правову відповідальність для досягнення її мети й завдань закону України про кримінальну відповідальність, до особи, яку визнано винною у вчиненні кримінального правопорушення [366, с. 119].

Термін «реалізація кримінальної відповідальності» неодноразово використовували у своїх дослідженняx й інші вчені [3, с. 318–341; 278], однак не висвітлювали його змісту.

Реалізація кримінальної відповідальності, на думку А. А. Вознюка, – це здійснення кримінальної відповідальності, її настання, втілення в життя [171, с. 40].

Ю. А. Пономаренко, О. О. Дудоров й А. А. Вознюк пов’язують реалізацію кримінальної відповідальності зі стадіями кримінальної відповідальності. Ю. А. Пономаренко стверджує, що стадія реалізації кримінальної відповідальності – це остання стадія розвитку кримінального правовідношення [318, с. 283]. А. А. Вознюк та О. О. Дудоров настання (реалізацію) кримінальної відповідальності визнають однією зі стадій кримінальної відповідальності, яка настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду та пов’язана з особою засудженого. Крім стадії настання кримінальної відповідальності, вчені виокремлюють також її припинення. Фактично кримінальну відповідальність може бути припинено загалом і стосовно конкретної особи. Залежно від форми її реалізації кримінальну відповідальність припиняють, зокрема, у випадку: погашення або зняття судимості (окремим випадком погашення судимості відповідно до ст. 89 КК України є успішне

випробування – закінчення іспитового строку, встановленого судом для засудженої особи, звільненої від призначеного їй покарання); смерті засудженої особи; декриміналізації вчиненого нею діяння; набрання законної сили обвинувальним вироком суду, яким засудженому не призначено покарання (у цьому разі кримінальна відповідальність є «одномоментною» – її настання і закінчення збігаються) [177, с. 13; 184, с. 165–168]. Доходимо висновку, що реалізація кримінальної відповідальності розпочинається з моменту її настання і триває до її припинення.

Дослідження наукових праць А. В. Андрушка [3, с. 318–341] й А. А. Вознюка [179, с. 337–420] дає підстави стверджувати, що реалізацією кримінальної відповідальності слід вважати практику призначення покарання за вчинення кримінальних правопорушень, а також звільнення від покарання та його відбування за ці кримінально протиправні діяння. З огляду на зазначене, оберемо за основу це положення в процесі дослідження реалізації кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади.

Санкції ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України. Ефективна реалізація кримінальної відповідальності за посягання на представників влади неможлива без науково обґрунтованих санкцій. Саме кримінально-правові санкції є підґрунтям для застосування різних форм реалізації кримінальної відповідальності.

Під час конструювання санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, необхідно забезпечити дотримання принципів їх побудови. Серед таких принципів Н. А. Орловська виокремлює принципи системності, законності, доцільності, гуманізму, рівності, ефективності, урахування вимог міжнародно-правових актів і Конституції України. Серед принципів, що характеризують побудову санкцій певного виду, для примусових санкцій авторка виокремлює відносне ранжування видів покарання, відповідність типовій санкції, відносну визначеність [304, с. 26].

Має рацію М. Г. Корабель у тому, що санкція обов'язково має бути адекватною, справедливою, тобто величина санкції кримінально-правової норми повинна знаходитися в прямій залежності від реальної суспільної небезпечності того діяння, яке описано в диспозиції, узгоджуватися з іншими санкціями [243].

З метою з'ясування питання про те, наскільки санкції кримінально-правових норм, встановлених у ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, відповідають зазначеним принципам і вимогам, необхідно дослідити їх детальніше.

Передусім слід зауважити, що деякі вчені вважають зазначені санкції недостатньо якісними.

Наприклад, В. Г. Кондратов дійшов висновку, що санкції за кримінальні правопорушення проти працівників правоохоронних органів не цілком захищають правоохоронців від протиправного посягання, про що свідчать негативна державна статистика та судова практика [240, с. 133].

В. І. Осадчий зауважує, що за посягання на діяльність працівників правоохоронних, судових органів, захисника чи представника особи в КК України слід передбачити однакові види й розміри покарання, причому суворіші, ніж за аналогічні посягання, вчинені щодо інших осіб [309, с. 276].

Аналіз санкцій ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України, стверджує А. К. Мирошниченко, дає підстави стверджувати, що загалом вони відповідають основним вимогам, визначеним у Загальній частині КК, зокрема тяжкості вчиненого злочину. Однак проблема співмірності санкцій, їх узгодженості полягає в тому, щоб кожна конкретна санкція не тільки відображала характер і ступінь суспільної небезпечності діяння, а й узгоджувалася із санкціями за інші злочини [287, с. 239].

І. І. Давидович встановила, що деякі санкції, передбачені за злочинні посягання на представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок, хоча й видаються альтернативними, проте передбачають невдалий набір покарань. Це може призвести до фактичної ситуації, коли суд буде обмежений можливістю обрати лише один вид покарання, оскільки інші не

можуть бути застосовані до конкретної особи (у зв'язку з її неповноліттям, непрацездатністю, наявністю дитини тощо) [204, с. 218].

М. В. Сийплокі, Я. М. Нитка переконані, що обґрунтованість санкцій норм чинного КК України не може бути визнана задовільною. Зокрема, не відповідають принципам побудови кримінально-правових санкцій такі санкції статей, що передбачають відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень у сфері охоронної діяльності: ч. 2 ст. 342 КК України – щодо розміру основного покарання у вигляді штрафу, ч. 3 ст. 342 КК України – щодо строку основного покарання у вигляді обмеження волі [364].

Тож чимало вчених висуває гіпотезу про недоліки в конструюванні санкцій ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України. Тому проаналізуємо їх детальніше.

Для зручності аналізу санкції ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України доцільно представити у вигляді таблиці (додаток И), аналіз якої свідчить про те, що законодавець застосував різні підходи до конструювання санкцій кримінально-правових норм, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, що видається логічним, водночас певні рішення законодавця позбавлені системності.

Слід передусім порівняти санкції в досліджуваних деліктах і проаналізувати ступінь суспільної небезпечності відповідних кримінальних правопорушень (додаток К).

Серед 22 санкцій за посягання на представників влади 20 (90,1 %) є різними за видами й мірами покарань. Тотожними є лише санкції ст. 351-1, 351-2 КК України (вчинене карається штрафом від ста до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до трьох років, або обмеженням волі на той самий строк) та ч. 2 ст. 345, ч. 1 ст. 346 КК України (вчинене карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк). Отже, про певну системність у

побудові санкції за кримінальні правопорушення проти представників влади чи їх типовість не йдеться.

За характером і ступенем суспільної небезпечності від найнебезпечніших до найменш небезпечних статті, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, можна розмістити так:

1) ст. 348 КК України (вчинене карається позбавленням волі на строк від дев'яти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі);

2) ст. 349 КК України (вчинене карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років);

3) ч. 2 ст. 347 КК України (вчинене карається позбавленням волі на строк від шести до п'ятнадцяти років), ч. 4 ст. 345 КК України (вчинене карається позбавленням волі на строк від семи до чотирнадцяти років);

4) ч. 3 ст. 346 КК України (вчинене карається позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років);

5) ч. 3 ст. 345 КК України (вчинене карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років);

6) ч. 2 ст. 346 КК України (вчинене карається позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років);

7) ч. 3 ст. 342 КК України (вчинене карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років);

8) ч. 2 ст. 345, ч. 1 ст. 346 КК України (вчинене карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк);

9) ч. 2 ст. 342 КК України (вчинене карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до чотирьох років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до двох років);

10) ч. 1 ст. 345 КК України (вчинене карається виправними роботами на строк до двох років або пробаційним наглядом на строк до трьох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк);

11) ч. 2 ст. 344 КК України (вчинене карається штрафом від трьохсот до п’ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого);

12) ч. 1 ст. 344 КК України (вчинене карається штрафом від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк);

13) ч. 1 ст. 347 КК України (вчинене карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до п’яти років, або обмеженням волі на той самий строк);

14) ч. 2 ст. 351 КК України (вчинене карається штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до п’яти років, або обмеженням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років);

15) ч. 2 ст. 343 КК України (вчинене карається позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до п’яти років або пробаційним наглядом на строк до чотирьох років, або обмеженням волі на той самий строк);

16) ч. 1 ст. 351 КК України (вчинене карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до трьох років, або обмеженням волі на той самий строк);

17) ч. 1 ст. 342 КК України (вчинене карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або пробаційним наглядом на строк до трьох років, або обмеженням волі на той самий строк);

18) ст. 351-1, 351-2 КК України (вчинене карається штрафом від ста до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або пробаційним наглядом на строк до трьох років, або обмеженням волі на той самий строк);

19) ч. 1 ст. 343 КК України (вчинене карається штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року, або пробаційним наглядом на строк до трьох років) [69, с. 423–424].

У певних випадках складно визначити, яка санкція суворіша. Наприклад, у санкції ч. 2 ст. 347 КК України мінімальна межа позбавлення волі становить шість років, а в санкції ч. 4 ст. 345 КК України – сім років. Отже, за мінімальною межею цього покарання суворішою є санкція ч. 4 ст. 345 КК України. Однак якщо порівнювати максимальні межі позбавлення волі в санкціях цих статей, то можна стверджувати протилежне: суворіше карають діяння, передбачене ч. 2 ст. 347 КК України (до п’ятнадцяти років), натомість максимальна межа санкції за ч. 4 ст. 345 КК України на один рік менша (чотирнадцять років).

Аналіз зазначених санкцій дає підстави стверджувати, що серед посягань на представників влади 7 (31,8 %) кримінальних проступків, 8 (36,4 %) нетяжких злочинів, 1 (4,5 %) тяжкий злочин і 6 (27,3 %) особливо тяжких злочинів. Вбачається непропорційність тяжких злочинів до інших деліктів за характером і ступенем тяжкості. У певних випадках нетяжкий злочин переходить у категорію особливої тяжкості, оминаючи категорію тяжких, що також є порушенням правил конструювання санкцій. Тому безсистемність, алогічність і необґрунтованість санкцій за посягання на представників влади очевидна [69, с. 423–424].

Під час конструювання досліджуваних санкцій (додаток Л) найчастіше використовують: обмеження волі (у 63,6 % санкцій), позбавлення волі на певний строк (у 50 % санкцій), пробаційний нагляд (у 50 % санкцій), штраф (у 45,4 % санкцій), рідше – виправні роботи (у 13,6 % санкцій), позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (у 13,6 % санкцій), довічне позбавлення волі (у 4,5 % санкцій).

16 санкцій є альтернативними та 6 безальтернативними. Серед альтернативних 4 санкції містять два види покарань, 6 санкцій – три види покарань і 6 санкцій – чотири види покарань. 6 безальтернативних санкцій містять єдине покарання – позбавлення волі на певний строк [69, с. 425].

Аналіз санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади, а також їх порівняння із санкціями однорідних і суміжних кримінально-правових заборон дає підстави стверджувати про відсутність системності у встановленні видів та розмірів покарань за відповідні кримінальні правопорушення.

Аналіз окремих видів і розмірів покарань. Майже в половині санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, визначено таке покарання, як штраф (додаток М).

Відповідно до ч. 1 ст. 53 КК України, штраф – це грошове стягнення, що накладає суд у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині КК України.

Штраф є традиційним видом покарання, властивим кримінальному законодавству всіх європейських (і світових) країн. За змістом він полягає в обмеженні права власності особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, на певну суму грошей, які ця особа має сплатити іншому суб’єктові права [319, с. 463].

Аналіз такого покарання, як **штраф** (додаток М), у санкціях досліджуваних кримінально-правових заборон дає змогу сформулювати певні висновки, зокрема демонструє низку проблемних питань, пов’язаних із цим заходом кримінально-правового характеру.

По-перше, порівняння розмірів штрафу дає підстави стверджувати, що найменш суворо можуть каратися кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 343 КК України (до 100 НМДГ), ч. 1 ст. 344 КК України (від 200 до 300 НМДГ), ч. 2 ст. 344 КК України (від 300 до 500 НМДГ), а найсуворіше – кримінальні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 342 КК України та ч. 1 ст. 347

КК України (від 1000 до 4000 НМДГ), ч. 2 ст. 351 КК України (від 2000 до 3000 НМДГ).

Якщо мінімальний розмір штрафу становить декілька десятків НМДГ (наприклад, 30 НМДГ в ч. 1 ст. 343 КК України), то максимальний – декілька тисяч НМДГ (наприклад, 4000 НМДГ в ч. 2 ст. 342 КК України, ч. 1 ст. 347 КК України).

По-друге, мінімальні й максимальні розміри цього покарання в певних випадках є необґрунтованими. Якщо мінімальний розмір штрафу за перешкоджання діяльності народного депутата України й депутата місцевої ради (ч. 1 ст. 351 КК України) починається від 1000 НМДГ, то розміри штрафу за перешкоджання діяльності органу державного фінансового контролю, РП, члена РП та перешкоджання діяльності ВРП, ВККС України (ст. 351-1, ст. 351-2 КК України) становлять від 100 до 1000 НМДГ. Мінімальна межа штрафу за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 351-1, 351-2 КК України, у десять разів менша за аналогічну межу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 351 КК України. Натомість максимальна межа лише вдвічі менша. Мінімальні межі цього покарання в різних частинах статей переважно різняться (наприклад, у ч. 1, 2 ст. 344, ч. 1, 2 ст. 351 КК України), однак у певних випадках мінімальні межі штрафу в ч. 1 і 2 певної статті однакові (наприклад, у ч. 1, 2 ст. 342 КК України) [32, с. 416].

По-третє, необґрунтованість вбачається і в діапазонах (різниці між мінімальною та максимальною межею) цього покарання. Він коливається в межах від 70 НМДГ в ч. 1 ст. 343 КК України до 3000 НМДГ в ч. 2 ст. 342 та ч. 1 ст. 347 КК України. Незрозуміло, чому діапазон штрафу в ч. 1 ст. 342 КК України становить 1000 НМДГ, а в ч. 2 цієї статті – 3000 НМДГ. Натомість діапазон штрафу в ч. 1 та 2 ст. 351 КК України однаковий – 1000 НМДГ [39].

По-четверте, окремі санкції статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, потребують розширення за рахунок цього покарання. Зокрема, незрозуміло, чому кваліфікований склад втручання в діяльність державного діяча (ч. 2 ст. 344 КК України) містить таке

покарання, а кваліфікований склад втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ч. 2 ст. 343 КК України) – ні. Невипадково вчені неодноразово привертали увагу до необхідності додати це покарання і в санкцію ст. 345 КК України [12, с. 100; 232, с. 274].

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю відповідно до ч. 1 ст. 55 КК України може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п’яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років.

За результатами аналізу судових рішень об’єднаних палат Касаційного кримінального суду ВС від 4 вересня 2023 року [326; 327] О. О. Дудоров та Є. О. Письменський дійшли логічного висновку, що це додаткове покарання можуть призначати попри те, чи обвинувачений обіймав певну посаду або займався певною діяльністю на час вчинення кримінального правопорушення [216, с. 80–81].

Аналіз цього покарання в санкціях досліджуваних статей (додаток Н) спонукає до певних міркувань. По-перше, незрозуміло, чому це покарання в ч. 2 ст. 343 та ч. 2 ст. 351 КК України є обов’язковим, а в ч. 2 ст. 344 КК України – факультативним. Необґрунтованість позиції законодавця очевидна, оскільки втручання в діяльність державного діяча визнають небезпечнішим деліктом, порівняно з втручанням у діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця. По-друге, чим обумовлена максимальна межа цього покарання: чому в одному випадку (ч. 2 ст. 343 КК України) йдеться про призначення цього покарання на строк до 5 років як основного покарання, а у двох випадках (ч. 2 ст. 344 КК України) – на строк до 3 років як додаткового покарання. По-третє, незрозуміло, чому в одних випадках вчинення посягань на представників влади службовою особою можуть карати додатковим покаранням у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 2 ст. 343, ч. 2

ст. 344, ч. 2 ст. 351 КК України), а в інших складах схожих деліктів – ні (наприклад, в ч. 1 ст. 351, ст. 351-1 КК України).

Проаналізуємо інші види покарань (додаток П). Відповідно до ч. 1 ст. 57 КК України, покарання у виді виправних робіт встановлено на строк від шести місяців до двох років, воно відбувається за місцем роботи засудженого. Із суми заробітку засудженого до виправних робіт провадять відрахування в дохід держави в розмірі, встановленому вироком суду, у межах від десяти до двадцяти відсотків.

Зазначене покарання є одним з найменш поширених у санкціях досліджуваних статей. Стосовно двох деліктів (ч. 1 ст. 342, ч. 1 ст. 345 КК України) визначено максимальну межу цього покарання (до двох років), що не надає можливості призначати виправні роботи в подальших частинах відповідних статей. Водночас оскільки це покарання на строк до одного року може бути призначене за ч. 1 ст. 343 КК України, то логічно, що на строк до двох років його слід було б передбачити в санкції ч. 1 ст. 344 КК України, адже в цих статтях ідеться про тотожні діяння, однак різних потерпілих.

Унаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» від 23 серпня 2023 року санкції низки статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, доповнено таким покаранням, як пробаційний нагляд. У ч. 1, 2 ст. 342, ч. 1, 2 ст. 343, ч. 1 ст. 344, ч. 1 ст. 345, ч. 1 ст. 347, ч. 1, 2 ст. 351, ст. 351-1, 351-2 КК України це відбулося шляхом заміни арешту пробаційним наглядом [340].

Відповідно до ст. 59-1 КК України, покарання у виді пробаційного нагляду полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства. Його призначають на строк від одного до п’яти років.

Суд покладає на засудженого до пробаційного нагляду такі обов'язки: 1) періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; 2) повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну свого місця проживання, роботи або навчання; 3) не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації (ст. 59-1 КК України).

Крім того, суд може покласти на засудженого до пробаційного нагляду обов'язки: 1) використовувати електронний засіб контролю і нагляду та проживати за зазначеною в рішенні суду адресою; 2) дотримуватися встановлених судом вимог щодо вчинення певних дій, обмеження спілкування, пересування та проведення дозвілля; 3) працевлаштуватися або за направленням уповноваженого органу з питань пробації звернутися до органів державної служби зайнятості для реєстрації як безробітного та працевлаштуватися, якщо йому буде запропоновано посаду (роботу); 4) виконувати заходи, передбачені пробаційною програмою; 5) пройти курс лікування від наркотичної, алкогольної залежності, розладів психіки та поведінки внаслідок вживання психоактивних речовин або захворювання, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб (ст. 59-1 КК України).

Відповідно до ст. 61 КК України, покарання у виді обмеження волі полягає в триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці. Обмеження волі встановлюють на строк від одного до п'яти років.

Саме забираючи таку особу із суспільства та поміщаючи її в установу (на територію), де вона перебуває і може спілкуватися виключно з такими самими обмеженими в реалізації особистої свободи чи з персоналом установи виконання покарань; де можливості спілкування із зовнішнім світом і користування його благами значно ускладнені, а інколи – й зовсім унеможливлені, держава не лише убезпечує решту суспільства від можливостей нових контактів із засудженим, а й досягає найглибшого карального втручання в його правовий статус [319].

Ураховуючи особливості змісту правообмежень моделі de lege lata, вбачається за можливе стверджувати, що обмеження волі – це покарання, яке полягає в обмеженні особистої свободи засудженого шляхом неповної ізоляції від суспільства в кримінально-виконавчих установах відкритого типу, а також його права на працю шляхом обов'язкового залучення до останньої [302, с. 85].

Відповідно до ст. 63 КК України, покарання у виді позбавлення волі полягає в ізоляції засудженого та поміщені його на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу. Позбавлення волі встановлюють на строк від одного до п'ятнадцяти років, за винятком випадків, передбачених Загальною частиною цього Кодексу.

Між пробаційним наглядом, обмеженням і позбавлення волі є певні взаємозв'язки.

Слід зауважити, що в усіх випадках, коли пробаційний нагляд встановлено з обмеженням волі, максимальні строки обох покарань тотожні. Пробаційний нагляд здебільшого встановлюють разом з обмеженням волі. Тобто пробаційний нагляд здебільшого поєднують з обмеженням волі. Виняток становить лише санкція ч. 1 ст. 343 КК України, де є пробаційний нагляд, однак не передбачено обмеження волі. Однак обмеження волі без пробаційного нагляду наявне в чотирьох випадках (ч. 3 ст. 342, ч. 2 ст. 344, ч. 2 ст. 345, ч. 1 ст. 346 КК України).

У більшості досліджуваних санкцій, що містять такі покарання, як обмеження та позбавлення волі, максимальні строки цих покарань однакові.

У двох випадках (ч. 1 ст. 344, ч. 1 ст. 345 КК України) однаковими є максимальні межі одразу трьох покарань – пробаційного нагляду, обмеження волі та позбавлення волі.

Позбавлення волі за окремі делікти є безальтернативним покаранням, різниця між максимальною і мінімальною межами якого коливається від трьох до дев'яти років, що в певних випадках видається недостатньо обґрунтованим.

Відповідно до ст. 64 КК України, довічне позбавлення волі встановлюють за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовують лише у випадках,

спеціально передбачених цим Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк.

Це єдиний «безстроковий», тобто такий, під час застосування якого ніхто (ні суд, ні сама особа, до якої це покарання застосовують, ні будь-хто інший) наперед не уявляє точного строку, протягом якого його буде виконано. Цілком допускається (і навіть у назві цього покарання відображено), що воно може тривати невизначено довго – доти, доки засуджений продовжуватиме жити. З огляду на це, а також беручи до уваги те, що «при довічному позбавленні волі "довічність", у зв'язку з можливістю засудженого за умови позитивної поведінки бути помилуваним, є досить умовною» [319]. Має рацію Л. О. Мостепанюк у тому, що «термін "безстрокове позбавлення волі"… точніше характеризує сутність зазначеного виду покарання» [289].

Мінімальний строк позбавлення волі за злочин, передбачений ст. 348 КК України, становить дев'ять років. Тобто замах на вбивство працівника правоохоронного органу за відсутності підстав для призначення м'якшого покарання слід карати позбавленням волі строком на дев'ять років, натомість вбивство за ч. 1 ст. 115 КК України слід карати позбавлянням волі на строк щонайменше сім років, а за ч. 2 цієї статті – десять років. З огляду на зазначене, дев'ять років позбавлення волі за замах на вбивство правоохоронця видається занадто суворим покаранням, порівняно із санкціями схожих закінчених деліктів.

У судовій практиці за замах на правоохоронця призначають позбавлення волі, зокрема строком на 9 років [126], 10 років [134], 11 років [128], 12 років [119].

Ураховуючи тенденцію до посилення покарання за посягання на «спеціальних» потерпілих, вважаємо, що системний підхід до конструювання санкцій вимагає посилити відповідальність і за посягання на їх життя. Можна обрати за орієнтир один з найнижчих показників ступеня зміни суворості санкції за злочин, учинений щодо працівника правоохоронного органу, – 1,3 раза (див.

вище стосовно тяжких тілесних ушкоджень); за такого розрахунку мінімальна межа позбавлення волі за ст. 348 КК має становити 13 років [204, с. 216–217].

Важливо проаналізувати пропозиції вчених щодо вдосконалення санкцій статей, які визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади.

Санкцію ч. 2 ст. 342 КК України О. О. Кирбят'єв запропонував розширити шляхом застосування покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткового покарання та громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин [232, с. 327, 363].

До ***санкції ч. 1 ст. 343 КК України*** О. О. Кирбят'єв рекомендує додати основне покарання у виді громадських робіт строком до двохсот годин [232, с. 274].

Дослідник дійшов висновку про недоцільність підвищення меж санкцій ст. 343 КК України або ж упровадження в них жорсткіших видів покарань (що не поширюється на зазначене вище покарання у виді громадських робіт). В іншому ж випадку суворіші види покарань (або ж підвищення меж старих) можуть залишитися формальними, тобто такими, що не будуть застосовані на практиці [232, с. 331].

І. М. Чуб пропонує за ч. 1 ст. 343 КК України встановити основні види покарання: штраф до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виправні роботи на строк до двох років, арешт на строк до шести місяців [411, с. 178].

А. О. Цховребор акцентує на тому, що з незрозумілих причин законодавець не включив штраф до санкції ***ч. 2 ст. 343 КК України***, обмеживши тим самим можливості індивідуалізації покарання за вчинення зазначеного злочину за наявності кваліфікуючих обставин [407, с. 142].

І. М. Чуб доводить доцільність доповнення санкції ч. 2 ст. 343 КК України основним покаранням у виді позбавлення волі на строк до трьох років [411, с. 178].

І. М. Залялова стверджує, що, з огляду на те, що кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1 та ч. 2 ст. 343 КК України, мають однаковий ступінь тяжкості, тож диференціація кримінальної відповідальності в межах статті не відбувається. Водночас кваліфікуючі ознаки повинні значно підвищувати суспільну небезпечність, а якщо так, то необхідно підвищити також ступінь тяжкості делікту. Тож дослідниця пропонує закріпити в санкції ч. 2 ст. 343 КК України покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше ніж п’ять років [226, с. 122].

В. П. Беленок слушно зауважує, що під час конструювання санкцій ст. 345 КК України законодавець, очевидно, «забув», що є тяжкі злочини. Адже, відповідно до сконструйованих санкцій, суспільно небезпечні діяння, передбачені ч. 1, 2 ст. 345 КК України, належать до нетяжких злочинів, а суспільно небезпечні діяння, передбачені ч. 3, 4 ст. 345 КК України, – до особливо тяжких [12, с. 98].

В. П. Беленок за результатами свого дослідження дійшов висновку, що оптимізація ***санкцій ст. 345 КК України*** можлива шляхом ужиття таких заходів: доповнити санкцію ч. 1 ст. 345 КК України штрафом від 1000 до 2000 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; у санкції ч. 2 ст. 345 КК України верхню межу покарання у виді позбавлення волі встановити на рівні 6 років, а також зазначену санкцію розширити штрафом від 2000 до 5000 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; у санкції ч. 3 ст. 345 КК України верхню межу покарання у виді позбавлення волі встановити на рівні 10 років; у санкції ч. 4 ст. 345 КК України покарання у виді позбавлення волі встановити на строк від 4 до 12 років [12, с. 100].

На переконання А. В. Бойка, аналіз санкцій ст. 345, 346, 350, 377, 392, 398 КК України, які встановлюють відповідальність за погрозу або насильство щодо спеціального потерпілого, дає підстави вважати, що оптимальним для нижньої межі покарання у виді позбавлення волі за вчинення зазначених дій щодо працівника правоохоронного органу є три роки. Верхня ж межа покарання у виді

позбавлення волі за злочин, передбачений ст. 345 КК України, на строк від п’яти до дванадцяти років є цілком обґрунтованою та не потребує змін [24, с. 16].

О. О. Кирбят’єв пропонує включити до ***санкції ч. 1 ст. 345 КК України*** основне покарання у виді штрафу в розмірі від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподаткованих мінімумів громадян, а також акцентує на доцільності закріплення в ч. 1 ст. 345 КК України покарання у виді громадських робіт на строк від ста вісімдесяти до двохсот сорока годин [232, с. 274].

Певні вади конструювання санкцій можна виявити шляхом порівняння санкцій досліджуваних норм із санкціями суміжних кримінально-правових заборон.

Наприклад, заподіяння умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження прокурору чи поліцейському у зв’язку з виконанням цими працівниками службових обов’язків за ч. 2 ст. 345 КК України карається обмеженням волі на строк до п’яти років або позбавленням волі на той самий строк, а за заподіяння умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження загальному потерпілому з метою його залякування, відповідно до ч. 2 ст. 122 КК України, карається позбавленням волі від трьох до п’яти років. Отже, про посилений кримінально-правовий захист цих представників державної влади в цьому випадку не може йтися. Навпаки, наявне певне її послаблення за рахунок мінімальної межі покарання у виді позбавлення волі. Такі приклади непоодинокі [42, с. 87].

Слід зазначити, що на проблемі караності за ці кримінальні правопорушення неодноразово зосереджували увагу вчені. Має рацію І. І. Давидович у тому, що санкція ч. 4 ст. 345 КК України майже співмірна з покаранням, яке передбачене за вчинення «простого» умисного вбивства. Але хіба може йтися про однакову суспільну небезпечність злочинів, один з яких пов’язаний з умисним позбавленням життя людини, а інший полягає тільки в погрозах різного роду (зокрема погрозі знищення чи пошкодження майна) щодо працівника правоохоронного органу або щодо його близьких родичів, навіть висловлених членами організованої групи? Такі погрози, відповідно до

тенденцій правозастосовної практики, можуть бути позбавлені ознаки реальності. Крім того, у загальній нормі, яка встановлює відповідальність за погрозу вбивством, учинену членом організованої групи (ч. 2 ст. 129 КК України), санкція передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п’яти років [204, с. 163].

У контексті цього В. П. Беленок зауважує, що санкція ч. 2 ст. 345 КК України має також інші недоліки. Якщо за умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким родичам середньої тяжкості тілесних ушкоджень, що вчиняють з метою залякування потерпілого або його родичів чи примусу до певних дій встановлено покарання у виді позбавлення волі до п’яти років, то за вчинення аналогічних дій щодо загального потерпілого (ч. 2 ст. 122 КК України) покарання позбавленням волі від трьох до п’яти років. Отже, посягання в такий спосіб на загального потерпілого карається суворіше, ніж на спеціального – працівника правоохоронного органу. Ще один недолік санкції ч. 2 ст. 345 КК України полягає в тому, що вона містить покарання за різні за ступенем суспільної небезпечності діяння – побої, легкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження [12, с. 98].

Зіставлення санкцій ч. 3 ст. 345 та ч. 1 ст. 121 КК України також засвідчує наявність певного дисбалансу й нелогічності. Адже за логікою законодавця спеціальні склади злочинів мають забезпечити підвищений рівень захисту спеціальних потерпілих (у нашому випадку – правоохоронців). Тяжкі тілесні ушкодження, відповідно до ч. 1 ст. 121 КК України, караються позбавленням волі на строк від 5 до 8 років, а згідно з ч. 3 ст. 345 КК України – позбавленням волі на строк від 5 до 12 років. Однак чи наскільки суворою має бути така реакція законодавця в санкції ч. 3 ст. 345 КК України? Чому нижня межа покарання у вигляді позбавлення волі однакова, а верхня зросла на третину? [12, с. 98].

На думку В. Г. Кондратова, потребує аналізу підхід законодавця до меж покарання за завдання тілесних ушкоджень працівнику правоохоронних органів. Відповідно до ч. 2 ст. 345 КК України, такі дії караються обмеженням волі на

строк до п’яти років або позбавленням волі на той самий строк. Аналогічне покарання передбачено й за такі дії щодо журналіста, про що свідчить положення, викладене в ч. 2 ст. 345-1 КК України. Дослідник стверджує, що такий підхід є неправильним, оскільки рівень суспільної небезпечності в цьому контексті значно різниться. За завдання середньої тяжкості тілесних ушкоджень звичайній людині покарання буде у вигляді виправних робіт на строк до двох років або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на строк до трьох років. Отже, законодавець зрівняв правоохоронця та журналіста, що не тільки применшує значення та авторитет правоохоронних органів в очах громадян країни, а й знижує якість кримінального законодавства [240, с. 141].

В. В. Кузнецов вважає, що потребують узгодження санкції відповідних норм з огляду на ступінь суспільної небезпечності (психічну погрозу карають суворіше, ніж погрозу знищення чи пошкодження майна; реалізація погрози є небезпечнішою, ніж загроза; спеціальні склади повинні встановлювати суворішу кримінальну відповідальність, ніж загальні). Учений пропонує ч. 1 ст. 345 КК України викласти в такій редакції: «1. Погроза вбивством, насильством щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв’язку з виконанням цим працівником службових обов’язків караються виправними роботами на строк від одного року до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк» [272, с. 85].

Ураховуючи особу засудженого за ***ч. 1 ст. 347 КК України*** (працездатний, який ніде не працює), О. О. Кирбят’єв запропонував додати до санкції цієї норми покарання у виді громадських робіт на строк від двохсот до двохсот сорока годин [232, с. 274].

На тлі суворіших санкцій у нормах, які передбачають відповідальність за посягання на спеціальних потерпілих у зв’язку з виконанням ними службових чи громадських обов’язків, переконана І. І. Давидович, винятком є санкція ч. 1 ст. 347 КК України. Складається враження, що законодавець просто помилився, передбачивши в санкції ч. 1 ст. 347 КК як найсуворіший вид покарання

обмеження волі. Таку «помилку» має бути виправлено. На думку вченої, замість обмеження волі на строк до п’яти років у цій санкції слід передбачити позбавлення волі на такий самий строк (за аналогією до ч. 1 ст. 378 КК) або, зберігши обмеження волі, доповнити санкцію ще одним видом покарання – позбавленням волі на строк до п’яти років [204, с. 216].

І. І. Давидович також зауважує, що покарання за окремими спеціальними нормами не підвищуються, а інколи є менш суворими, ніж покарання за кваліфіковані види «загальних» злочинів. Зокрема, відповідальність, яка може настати за умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов’язок, учинене за обтяжуючих обставинах, є менш суворою, ніж та, яка передбачена за ч. 2 ст. 194 КК (у першому випадку – від 5 до 12 років позбавлення волі, у другому – від 3 до 15). Ураховуючи однотипність більшості кваліфікуючих ознак за ч. 2 ст. 352 та ч. 2 ст. 194 КК, вчена вважає, що максимальна межа позбавлення волі в санкції першої із зазначених норм має бути підвищена до 15 років [204, с. 217].

В. В. Кузнецов пропонує нову редакцію ст. 347 КК України з відповідними санкціями. Учений рекомендує ст. 347 КК України викласти в такій редакції: «Погроза або знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця

1. Погроза знищення або пошкодження майна, що належить працівникові правоохоронного органу, працівникові органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю (у тому числі після звільнення з посади) чи їхнім близьким родичам, у зв’язку з виконанням службових обов’язків працівником правоохоронного органу або примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем (у тому числі у минулому) – караються штрафом від п’ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до

шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Знищення або пошкодження майна, що належить працівникові правоохоронного органу, працівникові органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю (у тому числі після звільнення з посади) чи їхнім близьким родичам, у зв'язку з виконанням службових обов'язків працівником правоохоронного органу або примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем (у тому числі у минулому) – караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років» [272, с. 85–86].

Отже, вчені пропонують різні зміни й доповнення до санкцій досліджуваних кримінально-правових заборон. Водночас якісне розв'язання проблеми караності посягань на представників влади можливе лише в умовах комплексного реформування інституту покарання, передусім у частині розроблення науково обґрунтованої та ефективної системи санкцій. З цього приводу дослідники слушно зауважують, що в теорії кримінального права досі не сформовано єдиної «теорії санкцій» (І. І. Давидович) [204, с. 197], концепція караності потребує ретельного розроблення (М. К. Дімітров) [207, с. 184], постала нагальна потреба у створенні науково обґрунтованої теорії караності (В. П. Беленок) [12, с. 99].

Справді, проблема караності кримінально протиправних посягань проти представників влади не може бути розв'язана шляхом точкового «латання» санкцій окремих кримінально-правових норм. Необхідними є кардинальні зміни, що полягатимуть у розробленні нових концептуальних підходів до формування

теорії караності злочинів, кримінальних проступків загалом і кримінальних правопорушень проти представників влади зокрема.

Тож розміри покарання в санкціях статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, потребують суттєвого корегування. Не випадково Ю. А. Пономаренко запропонував здійснити пеналізацію з використанням типових санкцій, що встановлені для кожної категорії тяжкості кримінального правопорушення, а також визначити мінімальний та максимальний розміри штрафу залежно від ступеня тяжкості делікту [319, с. 494, 565].

Викладене вище спонукає до висновку, що оптимальним шляхом розв'язання проблем конструювання санкцій за посягання на представників влади є побудова типових санкцій. Водночас постає питання про те, які покарання повинні бути в таких санкціях за посягання на представників влади. Для відповіді на нього слід урахувати не лише національне, а й зарубіжне кримінальне законодавство.

У кримінальному законодавстві зарубіжних країн санкції за посягання на представників влади передбачають різні види покарань, зокрема виключно *позбавлення волі* (КК Австрії [426], Аргентини [433], Еквадору [429], Польщі [442], Словаччини [460], Туреччини [457], Угорщини [415], Хорватії [441], Чехії [456]), *обмеження волі або позбавлення волі* (КК Азербайджану [260], Македонії [245]), *штраф або позбавлення волі* (КК Албанії [443], Греції [461], Іспанії [432], Колумбії [431], Німеччини [455], Норвегії [448], Пакистану [450], Сінгапуру [451], Словенії [440], Сербії [446], Швейцарії [452]).

У законодавстві частини зарубіжних країн передбачено значно ширшу альтернативу покарань, зокрема таких як: *позбавлення волі, арешт, штраф* (КК Андорри [449], Бразилії [430], Грузії [261], Данії [453]), *штраф, виправні роботи, обмеження волі, позбавлення волі* (КК Казахстану [263]), *позбавлення волі, тимчасове позбавлення волі, випробувальний нагляд, громадські роботи, штраф* (КК Латвії [444]), *громадські роботи, штраф, арешт, позбавлення волі* (КК Литви) [447], *громадські роботи, позбавлення волі, штраф* (КК Мексики

[434], Молдови [436]), *штраф, громадські роботи, виправні роботи, позбавлення волі* (КК Таджикистану [264]), *штраф, обов'язкові громадські роботи, виправні роботи, обмеженням волі, позбавлення волі* (КК Узбекистану) [265].

Найсуворіше карають посягання на життя представників влади. Наприклад, відповідно до ч. 3 ст. 353-1 КК Грузії, заподіяння смерті поліцейському, службовцю Спеціальної пенітенціарної служби або іншому представнику влади або члену його сім'ї у зв'язку зі службовою діяльністю поліцейського, службовця Спеціальної пенітенціарної служби або іншого представника влади карається позбавленням волі терміном від 16-ти до 20 років чи безстроковим позбавленням волі [261]. На підставі ч. 4 ст. 283 КК Еквадору підбурювання до нападу або опору представникам влади, що спричинило смерть, карається позбавленням волі на строк від 22-х до 26 років [429]. Відповідно до ч. 4 ст. 323 КК Словаччини, зловмисника карають позбавленням волі на строк від 12 до 25 років або довічним позбавленням волі, якщо він учинить застосування насильства щодо державної посадової особи, що призвело до смерті кількох осіб, або у кризовій ситуації [460].

Привертає увагу той факт, що в кримінальному законодавстві деяких зарубіжних країн розміри штрафу за досліджувані посягання надзвичайно високі. Наприклад, відповідно до ст. 397 КК Андорри, опір чи серйозна непокора адміністративній чи судовій владі чи посадовим особам під час законного виконання ними належних функцій карається штрафом до 6000 євро [449]. За непокору наказу, оприлюдненому в установленому порядку державним службовцем, відповідно до ст. 188 КК Сінгапуру, призначається штраф, який може сягати 10 000 доларів США [451].

Покарання у вигляді штрафу в розмірі 75 000 євро може бути встановлено за використання погроз чи насильства чи будь-якого іншого залякування будь-якої особи, яка бере участь у виконанні місії державної служби на підставі ст. 433-3-1 КК Франції [427].

Отже, у кримінальному законодавстві зарубіжних країн найпоширенішими видами покарань за посягання на представників влади є штраф і позбавлення волі. Крім цього, такі делікти карають виправними та громадськими роботами, арештом, обмеженням волі й довічним позбавленням волі.

Зазначені види покарань використовують під час конструювання санкцій у КК України за посягання не представників влади, що є додатковим аргументом на користь обґрунтованості їх застосування.

5.2. Практика призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади

Для розуміння особливостей реалізації кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади важливо дослідити практику призначення покарання за ці делікти. Для цього необхідно здійснити кількісну та якісну характеристику осіб, яких притягнуто до кримінальної відповідальності[5] за такі кримінальні правопорушення, а також визначити перспективи вдосконалення досліджуваних кримінально-правових норм, зокрема в частині їх санкцій. Передусім проаналізуємо статистичні дані Державної судової адміністрації України (додаток Р) [371].

Упродовж 2023 року в кримінальних провадженнях щодо посягань на представників влади судові рішення набрали законної сили лише щодо 400 осіб, з яких 301 особу (75,2 %) засуджено, 3 особи (0,8 %) виправдано, 21 особу (5,3 %) визнано неосудною, до якої застосовано примусові заходи медичного характеру, і щодо 75 осіб (18,7 %) матеріали кримінального провадження закрито.

Найчастіше до кримінальної відповідальності притягують за ст. 345 КК України (331 судове рішення набрало законної сили – 82,8 %). Значно менше судових рішень набрали законної сили за ст. 342 КК України, зокрема 55 за ч. 1

[5] Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК України, притягнення до кримінальної відповідальності – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

та 1 за ч. 2 цієї статті (загалом 14 %). Непоширеними є випадки набрання законної сили рішеннями суду за ст. 343 КК України (6 осіб, 1,5 %), 347 (1 особа, 0,2 %), 348 (5 осіб, 1,3 %), 351 (1 особа, 0,2 %).

За іншими статтями, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади (ст. 344, 346, 349, 351-1, 351-2 КК України), не набрало законної сили жодне судове рішення, а отже, не притягнуто до кримінальної відповідальності жодної особи.

Притягнення до кримінальної відповідальності не завжди завершується обвинувальним актом і подальшим засудженням правопорушника. Найбільше засуджених за ст. 345 КК України (260 осіб, 65 %), значно менше за ст. 342 КК України (33 особи, 8,3 %). Зрідка засуджували за ст. 343 КК України (щодо 4 осіб – 1 %), 347 (щодо 1 особи – 0,2 %), 348 (щодо 2 осіб – 0,5 %), 351 (щодо 1 особи – 0,2 %).

Якщо рахувати від загальної кількості осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили, за певною статтею, то засуджені за ч. 2 ст. 342 КК України становили 60 %, за ч. 1 ст. 343 КК України – 66,7 %, ч. 1 ст. 345 КК України – 82,2 %, ч. 2 ст. 345 КК України – 78 %, ч. 1 ст. 347 КК України – 100 %, ст. 348 КК України – 40 %, ч. 1 ст. 351 КК України – 100 %.

Тобто в більшості випадків судові рішення, які набувають законної сили, стосуються переважно засудження порушника. Виняток становить лише делікт, передбачений ст. 348 КК України, де засудження відбулося лише в 40 % випадків, оскільки інші порушники визнані неосудними й до них застосовано примусові заходи медичного характеру.

Незначну кількість виправдувальних вироків виносили лише за ч. 2 ст. 342 КК України (1,8 % від усіх осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили за цією статтею) та ч. 2 ст. 345 КК України (0,7 % від усіх осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили за цією статтею).

У певних випадках до осіб, що вчиняють посягання на представників влади, застосовують примусові заходи медичного характеру. Ідеться про осіб, визнаних неосудними, які вчинили діяння, передбачені ч. 2 ст. 342 КК України

(5,5 % від усіх осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили за цією статтею), ч. 1 ст. 345 КК України (4,4 % від усіх осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили за цією статтею), ч. 2 ст. 345 КК України (4,5 % від усіх осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили за цією статтею), ст. 348 КК України (60 % від усіх осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили за цією статтею). Зазначене засвідчує наявність фактів учинення посягань на представників влади неосудними або особами, які вчинили кримінальне правопорушення в стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку.

Високим є відсоток закриття кримінальних проваджень у справах про посягання на представників влади. За ч. 2 ст. 342 КК України закрито 18 кримінальних проваджень (32,7 %), за ч. 3 ст. 342 КК України – 1 (100 %), за ч. 1 ст. 343 КК України – 2 (33,3 %), за ч. 1 ст. 345 КК України – 6 (13,3 %), за ч. 2 ст. 345 КК України – 48 (16,8 %) (додаток С) [65].

Упродовж 2023 року закривали кримінальні провадження у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (щодо 1 особи за ч. 1 ст. 343 КК України), у зв'язку із зміною обстановки (щодо 1 особи за ч. 1 ст. 345 КК України, щодо 2 осіб за ч. 2 ст. 345 КК України), у зв'язку з передачею особи на поруки (щодо 3 осіб за ч. 2 ст. 342 КК України, щодо 1 особи за ч. 1 ст. 345 КК України, щодо 9 осіб за ч. 2 ст. 345 КК України), у зв'язку зі смертю (щодо 1 особи за ч. 2 ст. 342 КК України, щодо 2 осіб за ч. 1 ст. 345 КК України, щодо 4 осіб ч. 2 ст. 345 КК України), а також з інших підстав (щодо 14 осіб за ч. 2 ст. 342 КК України, щодо 1 особи за ч. 3 ст. 342 КК України, щодо 1 особи за ч. 1 ст. 343 КК України, щодо 2 осіб за ч. 1 ст. 345 КК України, щодо 33 осіб за ч. 2 ст. 345 КК України). Закриття кримінальних проваджень у зв'язку з дійовим каяттям та у зв'язку з амністією за кримінальні правопорушення проти представників влади не застосовували.

Щодо призначених покарань (додаток Т) слід зазначити, що більшості засуджених призначають такі основні покарання, як позбавлення волі на певний строк (35 осіб, 36,1 %) або штраф (38 осіб, 39,2 %). Інші види покарань

застосовують значно рідше, зокрема обмеження волі (11 осіб, 11,3 %), арешт (5 осіб, 5,2 %), виправні роботи (4 осіб, 4,1 %), службове обмеження для військовослужбовців (3 осіб, 3,1 %), тримання в дисциплінарному батальйоні (1 особа, 1 %).

Жодну особу, яка вчинила посягання на представників влади, не засуджено до довічного позбавлення волі, громадських робіт, позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю як основного покарання.

Одній особі призначено позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання (ч. 1 ст. 345 КК України).

Серед осіб, до яких 2023 року застосовано позбавлення волі на певний строк (додаток У), до 4 застосовано це покарання на строк 1 рік (11,4 %), до 12 засуджених – на строк понад 1 рік до 2 років включно (34,3 %), до 8 засуджених – на строк понад 2 роки до 3 років включно (22,9 %), до 9 засуджених – на строк понад 3 роки до 5 років включно (25,7 %), до 1 засудженого – на строк понад 5 років до 10 років включно (2,9 %), до 1 засудженого – на строк понад 10 років до 15 років включно (2,9 %).

До позбавлення волі на певний строк засуджували лише за ч. 2 ст. 342 КК України (1 особа), ч. 1 ст. 345 КК України (5 осіб), ч. 2 ст. 345 КК України (27 осіб), ст. 348 КК України (2 особи). За вчинення кримінальних правопорушень проти представників влади, передбачених іншими статтями, це покарання не призначали.

За ч. 2 ст. 342 КК України до позбавлення волі строком на 1 рік засуджено лише одну особу (100 %), натомість санкція статті передбачає позбавлення волі на строк до двох років. Це засвідчує, що покарання призначено в мінімальній межі, визначеній у санкції статті.

За ч. 1 ст. 345 КК України до позбавлення волі строком понад 1 рік до 2 років включно засуджено 2 осіб (40 %), понад 2 роки до 3 років включно особу (20 %), понад 3 роки до 5 років включно 2 осіб (40 %). Санкція ч. 1 ст. 345 КК України передбачає позбавлення волі на строк до трьох років. Це засвідчує, що покарання у виді позбавлення волі не призначали в мінімальних межах,

передбачених у санкції статті. Максимальний розмір позбавлення волі навіть перевищував санкцію ч. 1 ст. 345 КК України, і це засвідчує, що покарання призначали за сукупністю злочинів чи вироків.

За ч. 2 ст. 345 КК України до позбавлення волі строком на 1 рік засуджено 3 осіб (11 %), понад 1 рік до 2 років включно – 10 осіб (37 %), понад 2 роки до 3 років включно – 7 осіб (25,9 %), понад 3 роки до 5 років включно – 7 осіб (25,9 %). Санкція статті передбачає позбавленням волі на строк до п’яти років. Зазначене засвідчує, що позбавлення волі за ч. 2 ст. 345 КК України призначали в різних межах – від мінімальної до максимальної.

За ст. 348 КК України до позбавлення волі строком понад 5 років до 10 років включно засуджено 1 особу (50 %), понад 10 років до 15 років включно – також 1 особу (50 %). Санкція статті передбачає позбавлення волі на строк від 9 до 15 років. Отже, позбавлення волі за ст. 348 КК України також призначали в різних межах – від мінімальної до максимальної.

Упродовж 2023 року звільнення від відбування покарання з випробуванням (додаток Ф) застосовано щодо 203 засуджених за посягання на представників влади, що становило 67,4 % від усіх засуджених. Лише 97 засуджених, що становило 32,2 %, реально відбували покарання, зокрема 35 (11,6 %) – позбавлення волі на певний строк. У контексті цього має рацію І. І. Митрофанов у тому, що покарання застосовують переважно до осіб, які мають стійкі антисуспільні погляди й установки. Застосування покарання є одним з найефективніших засобів протидії кримінальній активності. З другого боку, як основна форма реалізації кримінальної відповідальності покарання є крайнім засобом державного реагування на злочинні вияви. Його застосовують тоді, коли в інші способи досягти завдань, що стоять перед КК України, не видається можливим [288, с. 387–388].

Звільнення від покарання з випробуванням застосовано щодо:

8 осіб, засуджених за ч. 2 ст. 342 КК України (24,2 % від усіх засуджених);

24 осіб, засуджених за ч. 1 ст. 345 КК України (64,9 % від усіх засуджених);

170 осіб, засуджених за ч. 2 ст. 345 КК України (76,2 % від усіх засуджених);

1 особи, засудженої за ч. 1 ст. 347 КК України (100 % від усіх засуджених).

Отже, у більшості випадків посягань на представників влади правопорушників звільняють від відбування покарання з випробуванням. Виняток становлять лише засуджені за ч. 2 ст. 342 КК України, де кількість звільнених становила лише чверть від засуджених. Звільнення від відбування покарання з випробуванням не застосовували до засуджених за ч. 1 ст. 343, ст. 348, ч. 1 ст. 351 КК України до яких застосовано покарання.

У межах загальних засад призначення покарання слід зосередити увагу передусім на обставинах, що обтяжують покарання, адже вони посідають важливе місце в реалізації кримінальної відповідальності за вчинення аналізованих злочинів і кримінальних.

Дослідження цих обставин слід розпочати зі з'ясування сутності обставин, що обтяжують покарання, загалом.

Обставини, що обтяжують покарання, – це передбачені безпосередньо в законі (ч. 1 ст. 67 КК) і встановлені судом за конкретним провадженням об'єктивні та суб'єктивні чинники, що знаходяться поза межами складу кримінального правопорушення і не впливають на його кваліфікацію, проте свідчать про підвищення ступеня небезпечності вчиненого діяння та (або) особи винного і у зв'язку з цим є підставою для посилення покарання, що призначає суд [249, с. 414]. Це передбачені в кримінальному законі різного роду чинники об'єктивного чи суб'єктивного характеру, які не є ознаками складу кримінального правопорушення і не впливають на його кваліфікацію, однак підвищують ступінь суспільної небезпечності особи винного і (або) вчиненого ним кримінального правопорушення і у зв'язку з цим є підставою для призначення суворішого покарання [317, с. 135].

Виокремлення в кримінальному законі обставин, що обтяжують покарання, як самостійного критерію індивідуалізації покарання зумовлено необхідністю визначати спрямованість карального впливу в бік його підвищення

[17, с. 10]. Наявність таких обставин підвищує ступінь суспільної небезпечності злочину й особи, що його вчинила, та у зв'язку з цим обумовлює необхідність призначення суворішого покарання винній особі в межах санкції відповідного кримінального закону [200, с. 91].

За наявності обставин, які обтяжують покарання, суд може: 1) призначити покарання, ближче до максимальної межі санкції або таке, що дорівнює їй; 2) за альтернативної санкції обрати суворіший вид покарання в межах санкції; 3) призначити додаткове покарання, передбачене санкцією як факультативне; 4) не застосувати звільнення від відбування покарання в порядку ст. 75 КК України [317, с. 140]. З огляду на зазначене, видається слушною думка, що такі обставини впливають на обрання міри кримінальної відповідальності, а не лише покарання [359, с. 159]. Отже, головне призначення цих обставин – застосування суворішого покарання в межах санкції статті Особливої частини КК, а також незастосування звільнення від відбування покарання в порядку ст. 75 КК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 67 КК України, під час призначення покарання обставинами, які його обтяжують, визнають:

1) вчинення злочину особою повторно та рецидив злочинів;

2) вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою (ч. 2 або 3 ст. 28);

3) вчинення кримінального правопорушення на підґрунті расової, національної, релігійної ворожнечі чи розбрату або на підґрунті статевої приналежності;

4) вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку;

5) тяжкі наслідки, завдані злочином;

6) вчинення кримінального правопорушення щодо особи похилого віку, особи з інвалідністю або особи, яка перебуває в безпорадному стані, або особи, яка страждає на психічний розлад, зокрема на недоумство, має вади розумового

розвитку, а також учинення кримінального правопорушення щодо малолітньої дитини або в присутності дитини;

6-1) вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах;

7) вчинення кримінального правопорушення щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала в стані вагітності;

8) вчинення кримінального правопорушення щодо особи, яка перебуває в матеріальній, службовій чи іншій залежності від винного;

9) вчинення кримінального правопорушення з використанням малолітнього або особи, що страждає психічним захворюванням чи недоумством;

10) вчинення злочину з особливою жорстокістю;

11) вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій;

12) вчинення злочину загальнонебезпечним способом;

13) вчинення кримінального правопорушення особою, що перебуває в стані алкогольного сп’яніння або в стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів.

Водночас частину зазначених ознак відображено також у кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознаках посягань на представників влади, а тому відповідно до ч. 4 ст. 67 КК України суд не може ще раз ураховувати їх під час призначення покарання як такі, що його обтяжують. Тож слід розглянути зазначені кваліфікуючі й особливо кваліфікуючі ознаки детальніше (додаток Х) та порівняти їх з обставинами, що обтяжують покарання.

Конструювання кваліфікованих і особливо кваліфікованих складів посягань на представників влади здійснено, на наш погляд, безсистемно, фрагментарно, навіть хаотично.

1. Диференціація кримінальної відповідальності залежно від статусу представника влади наявна чомусь лише в складі опору (ст. 342 КК України).

Незрозуміло, за яким критерієм вона відбувалася і чому, наприклад, опір приватному виконавцю під час примусового виконання рішень або члену громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону під час виконання ним покладених на нього обов'язків щодо охорони громадського порядку або уповноваженій особі ФГВФО (ч. 2 ст. 342 КК України) визнано небезпечнішим, ніж опір представникові влади під час виконання ним службових обов'язків (ч. 1 ст. 342 КК України). Порівняння цього діяння в контексті інших потерпілих, передбачених ст. 342 КК України, можна продовжувати.

2. Незрозуміло, чому така кваліфікуюча ознака, як вчинення злочину особою з використанням свого службового становища, є в складі втручання в діяльність державного діяча (ст. 344 КК України), проте її немає в складі втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України) та в інших складах посягань на представників влади.

3. Вчинення злочину організованою групою визнають кваліфікуючою ознакою лише в складі погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України). Натомість такої форми співучасті, як група осіб чи група осіб за попередньою змовою, немає в усіх складах досліджуваних злочинів. Це суперечить правилам конструювання кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак, що стосуються співучасті. В. П. Беленок слушно акцентує на тому, що це порушує певну логіку побудови кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів, зокрема в контексті диференціації форм співучасті в кримінальному правопорушенні [12, с. 84]. Водночас А. А. Вознюка зауважує, що якщо кваліфікуюча ознака певного злочину передбачає одну форму співучасті (наприклад, учинення злочину групою осіб за попередньою змовою), то наступна особливо кваліфікуюча ознака має передбачати вчинення його в небезпечнішій на один ступінь формі співучасті (тобто організованою групою) [174, с. 167]. З огляду на серйозну загрозу з боку організованої злочинності [9; 10; 156; 219; 281; 282; 315, с. 216–230; 458], це питання має важливе значення,

оскільки безпосередньо впливатиме на міру покарання співучасників посягань на представників влади.

4. Деякі делікти проти представників влади не мають кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих ознак. Ідеться про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 346, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України. Тому у випадку наявності певних ознак, які визнають кваліфікуючими чи особливо кваліфікуючими в загальних нормах, постає питання, як кваліфікувати вчинене.

Зазначене засвідчує системні проблеми в конструкціях досліджуваних кримінально-правових заборон.

Необхідно дослідити співвідношення ознак, що підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені, передбачених у проєкті КК, і кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих ознак складів посягань на представників влади.

Щодо ознак, які підвищують тяжкість окремих злочинів проти порядку публічного управління, зауважимо, що їх дві групи і стосуються вони в одній частині випадків усіх посягань на представників влади, а в других – окремих таких деліктів (додаток Ц).

Вагомим аргументом на користь логічності позиції авторів проєкту щодо конструювання ознак, які підвищують тяжкість посягань на представників влади, є недоліки конструювання окремих складів цих деліктів. Як приклад слід навести той факт, що санкції окремих кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів кримінальних правопорушень навіть не можуть бути належно сконструйовані з огляду на конструкції окремих кримінально-правових заборон. Зокрема, за ч. 4 ст. 345 КК України слід карати позбавленням волі на строк від 7-ми до 14 років і погрози працівнику правоохоронного органу й умисне заподіяння йому тяжких тілесних ушкоджень, учинені в складі організованою групою. Сім років позбавлення волі за погрози правоохоронцю членом організованої групи видається занадто суворим покаранням. Як можна диференціювати відповідальність за посягання на правоохоронців з огляду на кваліфікуючі чи особливо кваліфікуючі обставини, якщо в ст. 345 КК України встановлено відповідальність за різні за ступенем суспільної небезпечності

діяння: від погрози насильством до тяжких тілесних ушкоджень. Видається, що в тій формі, у якій це передбачено в ст. 345 КК України, це зробити неможливо. Тож імпонує підхід розробників проєкту нового КК України, які пропонують диференціювати ознаки, які підвищують тяжкість злочинів, передбачених розділом 9.7 (Кримінальні правопорушення проти порядку публічного управління) на два види: 1) ознаки, що підвищують тяжкість злочину на два ступені (ст. 9.7.2 проєкту); 2) ознаки, що підвищують тяжкість злочину на один ступінь (ст. 9.7.3 проєкту) [242].

Видається, що лише за такого підходу можна конструювати санкції, адекватні характеру та ступеню суспільної небезпечності кримінально протиправних діянь загалом і посягань на представників влади зокрема.

Водночас зауважимо, що за такий проступок, як злісна непокора владі (ст. 9.7.11), не передбачено ознак, які підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені. Фактично зазначені ознаки є аналогом кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак посягань на представників влади. Водночас, якщо кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак посягань на представників влади в чинному КК України лише чотири (вчинення їх службовою особою з використанням службового становища, організованою групою, шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, унаслідок чого спричинено загибель людей чи інші тяжкі наслідки), то у відповідних статтях проєкту КК їх значно більше. Для складів злочинів проти порядку публічного управління, що стосуються посягань на представників влади, встановлено й інші обставини, які впливають на визначення ступеня тяжкості. Ідеться, зокрема, про вчинення відповідних деліктів у складі простої групи, із застосуванням зброї або небезпечного предмета, у присутності малолітньої дитини, яка розуміла обставини та значення вчиненого діяння, в особливий період чи під час надзвичайного стану, особою, яка має непогашену судимість за умисний злочин, з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення. Видається, що кожна із зазначених ознак заслуговує на врахування під час удосконалення підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, що

передбачені ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України.

Аргументованість такого кроку засвідчує аналіз відповідного зарубіжного досвіду.

Відповідно до ст. 238 КК Аргентини, покарання у вигляді позбавлення волі від шести місяців до двох років застосовують за залякування чи силу проти посадової особи, якщо: 1) діяння вчинене озброєною особою; 2) діяння вчинене групою з понад трьох осіб; 3) винним є державна посадова особа; 4) якщо правопорушник посягає на владу [433].

У ч. 2 § 274 КК Естонії насильство щодо представника влади у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків, вчинене за таких обставин:

1) з метою примусу представника влади до протиправної дії;

2) групою;

3) якщо воно було вчинено повторно;

4) вчинення зі зброєю чи іншим предметом, використани як зброя, або під погрозою її використання, –

карається позбавленням волі на строк від 1 до 5 років [439].

Окрему статтю з обставинами, що обтяжують покарання за напад на поліцейського, передбачено в КК Ізраїлю. Відповідно до ст. 274 КК Ізраїлю, той, хто здійснює напад на поліцейського, і напад пов'язаний з виконанням поліцейським службових обов'язків згідно із законом, водночас:

1) мав намір перешкодити виконанню поліцейських обов'язків;

2) був озброєний вогнепальною чи холодною зброєю;

3) напад вчинено групою осіб з понад двох осіб, – карається тюремним ув'язненням строком від трьох місяців до п'яти років [438].

Схожа норма є і в КК Іспанії, зокрема, відповідно до ст. 551 цього Кодексу, за діяння, визначені в попередній статті, покарання призначають на один ступінь вище за наявності однієї з таких умов:

1) використання зброї або інших небезпечних предметів;

2) коли вчинено акт насильства, який потенційно небезпечний для життя людей або який може спричинити серйозні травми, зокрема, ідеться про випадки застосування тупих предметів або легкозаймистих рідин, пожежі та застосування вибухових речовин;

3) напад на орган влади, його агента чи посадову особу з використанням автотранспорту;

4) коли заходи проводять як заворушення, протест або колективний інцидент усередині виправної установи [432].

Стаття 339 КК Італії закріплює правило про те, що покарання посилюють, якщо насильство чи погроза вчинені під час демонстрацій у громадських місцях чи відкритих для публіки чи зі зброєю, або особою, введеною в оману, або кількома людьми, зібраними разом, або анонімно, або символічно, або з використанням залякувальної сили, що походить від таємних реальних чи удаваних асоціацій.

Якщо насильство чи погрозу вчиняють більше ніж п’ять осіб, які зібралися, або із застосуванням зброї навіть лише однією з них, або більше ніж десятьма особами, навіть без застосування зброї, покарання становить: у випадках, передбачених ч. 1 ст. 336 і ст. 337 і 338,– позбавлення волі від 3 до 15 років, а у випадку, передбаченому ч. 1 ст. 336, – позбавлення волі на строк від 2 до 8 років.

Положення, зазначені в абзаці другому ст. 339 КК Італії, також застосовують, якщо насильство або погроза вчинені шляхом кидання або використання тупих знарядь чи інших предметів, зокрема піротехнічних засобів, які можуть створити небезпеку для людей [428].

Кваліфікуючими ознаками погрози або насильницьких дій щодо представника влади, відповідно до ч. 2 ст. 380 КК Казахстану, визнано діяння, передбачене ч. 1 цієї статті, вчинене: 1) групою осіб, групою осіб за попередньою змовою чи злочинною групою; 2) в умовах надзвичайної ситуації або під час масових заворушень; 3) у місцевості, де оголошено надзвичайний

стан, або в зоні проведення антитерористичної операції; 4) у вигляді використання мереж телекомунікацій, зокрема мережі Інтернет [263].

Натомість особливо кваліфікуючими ознаками, відповідно до ч. 4 ст. 380 КК Казахстану, визнано діяння, передбачене ч. 3 цієї статті, вчинене: 1) щодо двох або більше осіб; 2) стосовно особи, що перебуває завідомо для винного в безпорадному стані, так само як і з викраденням людини чи захопленням заручника; 3) групою осіб, групою осіб за попередньою змовою чи злочинною групою; 4) з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення; 5) неодноразово; 6) щодо завідомо неповнолітньої особи; 7) в умовах надзвичайної ситуації або під час масових заворушень; 8) у місцевості, де оголошено надзвичайний стан, або у зоні проведення антитерористичної операції, а відповідно до ч. 6 ст. 380 – діяння, передбачене ч. 5 цієї статті, вчинене: 1) щодо двох або більше осіб; 2) стосовно особи, яка завідомо для винного перебуває в безпорадному стані, так само як і з викраденням людини чи захопленням заручника; 3) з особливою жорстокістю; 4) групою осіб, групою осіб за попередньою змовою чи злочинною групою; 5) з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення; 6) неодноразово; 7) щодо завідомо неповнолітньої особи; 8) в умовах надзвичайної ситуації або під час масових заворушень; 9) у місцевості, де оголошено надзвичайний стан, або в зоні проведення антитерористичної операції [263].

Вчинення кримінального правопорушення у зв’язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов’язку. Серед обставин, що обтяжують покарання, увагу привертає така обставина, як вчинення кримінального правопорушення у зв’язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов’язку (п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України).

Зазначена обставина з’явилася у зв’язку з прийняттям 2001 року нового КК України. У попередньому законі про кримінальну відповідальність її не було. Попри те, що минуло чимало часу на практиці застосування цієї обставини, пов’язане з низкою складнощів, імовірно, обумовлених різним тлумаченням її в теорії кримінального права.

З огляду на зазначене, постала необхідність в опрацюванні проблемних питань, пов'язаних із вчиненням кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку як обставиною, що обтяжує покарання.

Детальніше проаналізуємо кримінально-правову природу досліджуваної обставини, що обтяжує покарання. У юридичній літературі зазначено, що кримінально-правова природа – це термін, який охоплює визначення поняття (явища), його характерні ознаки й властивості, соціальну зумовленість, значення, мету, історію виникнення, становлення і розвитку, зміст, механізм правового регулювання, місце в системі кримінального права, відмінність від інших явищ, функції та підстави тощо [163, с. 433]. У межах цього дослідження неможливо зосередити увагу на всіх складових кримінально-правової природи. Тому розглянемо кримінально-правову характеристику найважливіших для правозастосування її аспектів. Адже кримінально-правова характеристика, слушно зауважують учені, має значення не лише для кваліфікації кримінального правопорушення, призначення покарання, а й у процесі доказування [182, с. 64].

Підвищення ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення. У разі вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, на думку С. Д. Шапченка, ступінь його суспільної небезпечності підвищується тому, що, крім конкретного безпосереднього об'єкта, такий злочин посягає ще й на встановлений у державі порядок управління в його широкому значенні [295, с. 138]. Ю. Ю. Лемішко з цього приводу зауважує, що за наявності цієї обставини виникає новий об'єкт кримінального посягання: крім основного безпосереднього об'єкта, такий злочин також порушує суспільні відносини щодо нормального здійснення потерпілого службової або громадської діяльності у зв'язку із вчиненням злочину щодо його близьких осіб [277, с. 159]. У доповнення до цього твердження слід зауважити, що такі кримінально протиправні діяння посягають також на авторитет органів державної влади, адже доволі часто кримінальні правопорушення вчиняють під

час виконання службових обов'язків представники влади, насамперед працівники правоохоронних органів.

Як слід тлумачити виконання потерпілим службового або громадського обов'язку? На переконання С. Д. Шапченка, виконанням службового обов'язку є діяльність особи в межах реалізації тих повноважень, якими вона наділена на службі чи роботі, причому особа не обов'язково має бути службовою (посадовою) особою. Як виконання громадського обов'язку слід розглядати здійснення особою покладених на неї громадських повноважень (наприклад, повноважень члена профспілкового комітету), а також учинення будь-яких правомірних дій щодо забезпечення законних інтересів інших осіб, суспільства або держави (припинення правопорушення, повідомлення органам влади про вчинений злочин, давання показань як свідка тощо) [295, с. 138]. В. А. Клименко, Н. В. Шепелєва стверджують, що виконання потерпілим громадського обов'язку – це здійснення громадянами спеціально покладених на них обов'язків, а також учинення дій особисто за власною ініціативою для суспільства або інших осіб щодо припинення правопорушень, затримання осіб, які вчинили злочин, тощо [250, с. 306]. Схожу позицію про зміст цих термінів обстоює Пленум ВС України в постанові «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 року № 2 [350]. До осіб, які здійснюють службову діяльність, необхідно, зокрема, віднести службових осіб як представників влади, посадових, а також інших осіб, на яких покладено виконання певних службових та професійних обов'язків, тобто такі, що виконують службові обов'язки за трудовим договором (контрактом), на підставі наказу, розпорядження, а також приватний нотаріус, аудитор, експерт та ін. [300, с. 171].

Які випадки вчинення кримінальних правопорушень охоплює ця обставина? Загалом кожен науковець виокремлює декілька можливих варіантів мотивів чи мети поведінки особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку.

Зазначена вище обставина, на думку С. Д. Шапченка, наявна тоді, коли злочин вчиняють: а) з метою перешкодити виконанню потерпілим службового чи громадського обов'язку в майбутньому, б) під час такого виконання; в) з мотивів помсти за виконання потерпілим службового чи громадського обов'язку, яке вже відбулося [295, с. 138].

В. І. Тютюгін зауважує, що злочин учиняють з метою запобігти в майбутньому, припинити в теперішній час чи помститися за виконання потерпілим у минулому його службового або громадського обов'язку [269, с. 261].

О. О. Дудоров і Є. О. Письменський стверджують, що вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку (п. 4 ч. 2 ст. 67 КК України) означає, що злочин можуть вчинювати з метою вплинути на потерпілого для того, щоб перешкодити виконанню відповідних обов'язків у майбутньому, завадити їхньому виконанню в теперішній час або помститися за їхнє виконання в минулому [297, с. 190].

В. В. Полтавець стверджує, що йдеться про те, що злочин вчинено з метою не допустити, припинити або помститися за виконання потерпілим службового або громадського обов'язку. Причому несуттєво, скільки часу минуло з моменту виконання потерпілим його обов'язків до вчинення злочину [256, с. 862].

І. А. Вартилецька вважає, що вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку є обставиною, що обтяжує покарання, лише в тому випадку, коли вчинення злочину безпосередньо пов'язане зі здійсненням службового або громадського обов'язку та зумовлене наміром винного перешкодити потерпілим у виконанні його обов'язків або є помстою за службову чи громадську діяльність [300, с. 171].

І. М. Федорчук зауважує, що вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку» означає вчинення злочину винним з метою перешкодити правомірній діяльності потерпілого, з огляду на виконання ним службового або громадського обов'язку, а так само з мотиву

помсти за таку діяльність незалежно від часу, що минув з моменту виконання потерпілим обов'язків до вчинення винним злочину [398, с. 153].

У контексті дослідження зазначеного питання важливо розглянути й позицію Пленуму ВС України. Відповідно до п. 12 постанови Пленуму ВС України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 року № 2, відповідальність за п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України за умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку настає, якщо злочин вчинено з метою не допустити чи перепинити правомірну діяльність потерпілого у зв'язку з виконанням ним зазначеного обов'язку, змінити характер останньої, а так само з мотивів помсти за неї незалежно від часу, що минув з моменту виконання потерпілим його обов'язків до вбивства [350].

Отже, вчені зазначають, що кримінальне правопорушення вчиняють з метою не допустити, перешкодити, припинити виконання потерпілим службового або громадського обов'язку, запобігти йому, помститися за таку поведінку потерпілого. У контексті цього з усіх тверджень найбільше імпонує позиція С. Д. Шапченка, який, на відміну від інших дослідників, відносить до досліджуваної обставини, що обтяжує покарання, вчинення кримінального правопорушення під час виконання потерпілим службового або громадського обов'язку. Це слушно з огляду на те, що в певних випадках правопорушники можуть не ставити за мету перешкодити виконанню потерпілим службового або громадського обов'язку або помститися за таку поведінку. Може скластися ситуація, коли неможливо довести мотив чи мету, які переслідував правопорушник, оскільки він може відмовитися давати свідчення.

Тож вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку як обставина, що обтяжує покарання, може означати, що це кримінально протиправне діяння вчиняють:

1) з метою перешкоджання виконанню потерпілим службового або громадського обов'язку (наприклад, створення перешкод, які ускладнюють або унеможливлюють виконання цих обов'язків, зокрема в майбутньому). У зв'язку

із вчиненням цього кримінального правопорушення потерпілий може не виконати свій обов'язок або ж виконати, однак зазнаючи перешкод, чи виконати в іншій формі. Тобто кримінальне правопорушення вчиняють з метою не допустити чи припинити правомірну поведінку потерпілого, пов'язану з його обов'язком, змінити характер останньої. Такі випадки є найпоширенішими на практиці;

2) з мотивів помсти за виконання потерпілим службового або громадського обов'язку незалежно від часу, що минув з моменту виконання потерпілим обов'язку до моменту вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку. Зазначені випадки трапляються вкрай рідко і стосуються здебільшого погроз або насильства щодо осіб, які виконували свої службові чи громадські обов'язки. Тому зазначену обставину враховують як ознаку складу кримінального правопорушення [49, с. 247]. Наприклад, *21 вересня 2018 року о 23 год 45 хв ОСОБА_1 умисно спричинив легкі тілесні ушкодження, що призвели до короткочасного розладу здоров'я, з метою помсти ОСОБА_2 за виконання ним службових обов'язків під час роботи в правоохоронних органах (у період з 12 вересня 2014 року до 06 листопада 2015 року, перебуваючи на посаді старшого інспектора відділення державної автомобільної інспекції з обслуговування Новгород-Сіверського району УМВС України в Чернігівській області неодноразово оформлював матеріали для притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за порушення Правил дорожнього руху України). ОСОБА_1 за вчинення цього злочину засуджений за ч. 2 ст. 345 КК України* [145];

3) під час виконання потерпілим службового або громадського обов'язку переслідуючи інші мотиви чи мету. Може йтися, наприклад, про незаконне заволодіння майном, що знаходиться в розпорядженні потерпілого (наприклад, його зброєю) або вчинення таких дій з хуліганських мотивів [49, с. 247–248].

Яких потерпілих стосується обставина? С. Д. Шапченко стверджує, що відповідно до змісту п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України, зазначена в ньому обставина

наявна тоді, коли потерпілим від злочину є лише особа, яка виконує, буде виконувати чи вже виконала свій службовий або громадський обов'язок. Тому вчинення злочину щодо інших осіб, зокрема близьких родичів такої особи, не можна розглядати як обставину, що обтяжує покарання [295, с. 138]. В. І. Тютюгін вважає, що потерпілою від злочину є особа, яка прагнула виконати, виконувала чи вже виконала свій службовий або громадський обов'язок [269, с. 261]. В. В Полтавець переконаний, що потерпілим від злочину в цьому випадку є особа, яка виконувала в момент вчинення злочину чи раніше службовий або громадський обов'язок [256, с. 862].

Таку позицію вчених ми не поділяємо, адже законодавець не конкретизує потерпілого. Ідеться лише про виконання ним службового обов'язку. Словосполучення «у зв'язку» означає, що кримінальне правопорушення має бути пов'язаним з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку. У цьому випадку вчений, імовірно, застосував обмежене тлумачення кримінально-правової норми. Буквальне тлумачення дає підстави стверджувати протилежне: кримінальне правопорушення може бути вчинене і щодо близьких потерпілого. На підтвердження цього слід навести той факт, що для іншого тлумачення положення п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України мало б бути інше формулювання цієї обставини, наприклад, як «вчинення кримінального правопорушення щодо потерпілого у зв'язку з виконанням ним службового або громадського обов'язку». До речі, схожу обставину закріплено в п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України: ідеться про умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку. Однак тут чітко конкретизовано потерпілих – це особа, яка виконує службовий або громадський обов'язок, і її близький родич [49, с. 248].

У проєкті нового КК України обставиною, яка обтяжує покарання за проступок, визнано вчинення проступку щодо людини (чи близької їй людини) у зв'язку з виконанням нею службових повноважень чи професійних обов'язків, виконанням юридичного обов'язку або реалізацією її суб'єктивного права в публічних інтересах (п. 3 ч. 1 ст. 3.3.3) [242]. Отже, робоча група, яка розробляє

проєкт нового КК, пропонує уточнити потерпілих, прирівнявши до них і близьку людину.

На практиці може скластися ситуація, коли, наприклад, правоохоронець припинив або розкрив кримінальне правопорушення, а за це правопорушник чи його співучасники почали мстити його родичам шляхом незаконного заволодіння їхнім майном (викрали автомобіль у батьків) або ж з особливою жорстокістю заподіяли смерть його домашнім тваринам, що належать до хребетних, не висловлюючи жодних погроз правоохоронцю [49, с. 248].

В. К. Грищук стверджує, що в тих випадках, коли злочин спрямовано проти родичів чи близьких потерпілого, з огляду на виконання ним службового чи громадського обов'язку, це також визнають обставиною, що обтяжує покарання [298, с. 163]. Однак, на думку І. М. Федорчук, у ч. 1 ст. 67 КК України про це не йдеться [398, с. 154]. З огляду на зазначене, В. В. Полтавець та І. М. Федорчук пропонують доповнити п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України положенням «щодо близьких родичів» та викласти цей пункт ст. 67 КК України в такій редакції: «вчинення злочину щодо особи чи її близьких родичів у зв'язку з виконанням цією особою службового чи громадського обов'язку» [316; 398, с. 156; 399, с. 10]. Натомість Ю. Ю. Лемішко вважає таку пропозицію недоцільною. На думку вченої, підставою закріплення обставини-претендента в переліку обставин, які обтяжують покарання, є встановлення сукупності в нього таких ознак, як: 1) значущість впливу на ступінь суспільної небезпечності діяння та (або) особи; 2) знаходження поза колом звичайних («типових») обставин; 3) можливість їх вияву на практиці під час учинення більшості злочинів; 4) суворо визначену спрямованість впливу; 5) непохідність від інших обставин, уже передбачених у законодавчому переліку [277, с. 159]. Не вдаючись до критичного аналізу зазначених ознак, слід акцентувати, що твердження Ю. Ю. Лемішко нелогічні, оскільки дослідниця припустилася помилки у визначенні змісту досліджуваної обставини. Вона дискутує з приводу такої обставини, як «вчинення злочину щодо близьких особи, яка виконує службову діяльність або громадський обов'язок». Зокрема, вона зазначає, що вчинення

злочину не завжди обумовлено здійсненням близькими особами потерпілого правомірної службової чи громадської діяльності [277]. Помилка очевидна. Можливо, Ю. Ю. Лемішко неправильно інтерпретувала пропозиції вчених щодо розширення переліку потерпілих. Ідеться про близьких осіб особи, щодо якої вчинено кримінальне правопорушення у зв'язку з виконанням нею службового або громадського обов'язку, а не виконання таких обов'язків близькими особами потерпілої особи. Якщо близькі особи потерпілої особи в значенні п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України теж виконують службовий або громадський обов'язок і кримінальне правопорушення вчиняють у зв'язку з таким виконанням, то такі особи автоматично стають «основними» потерпілими.

Видається, що термін «близькі родичі» не позбавлений дискусійних моментів. Вдалішим видається термін «близька особа». М. І. Хавронюк для з'ясування змісту цього терміна, досліджуючи кримінальну відповідальність за домашнє насильство, пропонував застосувати визначення близьких осіб, що міститься в ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції», через його практичну досконалість [217, с. 69–70], однак така позиція зазнала справедливої критики з боку вчених [180, с. 53–54].

Прикметно, що в проєкті нового КК України використано обидва поняття – «близька особа» та «близький родич». Аналіз змісту п. 2 ч. 2 ст. 1.3.1 проєкту, на думку науковців, дає підстави стверджувати, що термін «*близька особа» є ширшим за змістом та охоплює, зокрема, близьких родичів. Водночас визначення терміна «близька особа», запропоноване в проєкті, на думку вчених, теж не позбавлене недоліків, а тому потребує вдосконалення* [409]. Ми поділяємо таку думку.

Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку як обставина, що обтяжує покарання, зауважують учені, можливе за умов, якщо:

1) діяльність потерпілого щодо виконання цього обов'язку мала правомірний (законний) характер [256, с. 862; 269, с. 261];

2) між учиненим винним злочином і виконанням потерпілим зазначеного обов'язку є безпосередній зв'язок [256, с. 862; 269, с. 261; 297, с. 190].

Одну з умов застосування цієї обставини встановлено в ч. 4 ст. 67 КК України. Відповідно до цієї норми, якщо будь-яка з обставин, що обтяжує покарання, передбачена в статті Особливої частини цього Кодексу як ознака кримінального правопорушення, що впливає на його кваліфікацію, суд не може повторно враховувати її під час призначення покарання як таку, що його обтяжує.

Аналіз практики застосування зазначеної норми засвідчує, що суди не завжди дотримуються цієї умови. У певних випадках суд неправомірно визнає обставиною, що обтяжує покарання, вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового обов'язку, засуджуючи за ч. 1 ст. 345 КК України [97; 125], ч. 2 ст. 345 КК України [94; 115; 135], ч. 2 ст. 342, ч. 2 ст. 345 КК України [95; 139], ч. 2 ст. 342, ч. 2 ст. 345, ч. 1 ст. 343 КК України [148]. Іноді це обумовлено тим, що зазначену обставину передбачено в обвинувальному акті [101]. Тобто помилок припускається слідчий ще на етапі досудового розслідування. Адже відповідно до ч. 2 ст. 291 КПК України обвинувальний акт має містити відомості про обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання. Тож очевидно, що не всі судді зважають на це. Однак такі випадки поодинокі. У більшості ж ситуацій судді правильно застосовують положення ч. 4 ст. 67 КК України під час урахування як обставини, що обтяжує покарання, вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку. Наприклад, у вироку Гайсинського районного суду Вінницької області від 18 червня 2020 року суд на підставі ч. 4 ст. 67 КК України не прийняв і відхилив як таку, що обтяжує покарання, обставину вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового обов'язку, оскільки ця обставина передбачена диспозицією ч. 2 ст. 345 КК України як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, і відповідно була врахована під час кваліфікації вчиненого ОСОБА_2 протиправного діяння [98].

Отже, на практиці в певних випадках виникають складнощі під час призначення покарання за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342, 343, 345 КК України. Вони обумовлені або ігноруванням правил, передбачених ч. 4 ст. 67 КК України, або ж неусвідомленням того факту, що в кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 342, 343, 345 КК України, вже враховано таку ознаку, яка впливає на їх кваліфікацію, як вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового обов'язку, а тому її не може бути повторно враховано як обставину, що обтяжує покарання [33].

Висновки до розділу 5

1. У статтях, що визначають підстави відповідальності за посягання на представників влади (ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України), міститься 22 санкції, 20 (90,1 %) з яких є різними, що засвідчує несистемність у побудові санкцій зокрема їх типовість.

Серед посягань на представників влади 7 (31,8 %) кримінальних проступків, 8 (36,4 %) нетяжких злочинів, 1 (4,5 %) тяжкий злочин і 6 (27,3 %) особливо тяжких злочинів. Вбачається не лише непропорційність тяжких злочинів до інших деліктів за характером і ступенем тяжкості, а й порушення правил конструювання санкцій, що полягає в переході нетяжких злочинів у категорію особливої тяжкості поза категорією тяжких.

Під час конструювання досліджуваних санкцій найчастіше використовують: обмеження волі (у 63,6 % санкцій), позбавлення волі на певний строк (у 50 % санкцій), пробаційний нагляд (у 50 % санкцій), штраф (у 45,4 % санкцій), рідше – виправні роботи (у 13,6 % санкцій), позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (у 13,6 % санкцій), довічне позбавлення волі (у 4,5 % санкцій).

16 (72,7 %) санкцій є альтернативними, 6 (27,3 %) безальтернативними. Серед альтернативних 4 (18,2 %) санкції містять два види покарань, 6 (27,3 %) санкцій – три види покарань, 6 (27,3 %) санкцій – чотири види покарань. 6

(27,3 %) безальтернативних санкцій містять єдине покарання – позбавлення волі на певний строк.

Аналіз такого покарання, як штраф, у санкціях досліджуваних кримінально-правових заборон демонструє низку проблемних питань, пов'язаних із цим заходом кримінально-правового характеру: мінімальні розміри штрафу коливаються від 30 до 2000 НМДГ, а максимальні – від 100 до 4000 НМДГ; наявна невиправдана різниця в мінімальних і максимальних розмірах штрафу за вчинення однорідних діянь; в одному випадку мінімальні розміри штрафу за ч. 1 і 2 статті однакові, а в інших випадках – різні; діапазон штрафу коливається в межах від 70 до 3000 НМДГ; діапазон цього покарання також у різних частинах статті може бути як однаковим, так і різним; окремі санкції статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, потребують розширення за рахунок цього покарання.

Недоліки досліджуваних санкцій пов'язані також з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю: ідеться про застосування різних підходів до строку цього покарання, його обов'язковості та факультативності, статусу як основного й додаткового покарання, а також наявності чи відсутності у випадках вчинення посягань на представників влади службовою особою.

Щодо виправних робіт слід зауважити, що встановлена максимальна межа цього покарання до двох років у санкціях ч. 1 ст. 342, ч. 1 ст. 345 КК України не дає можливості призначати виправні роботи в подальших частинах цих статей. Крім цього, оскільки виправні роботи на строк до одного року можуть призначати за ч. 1 ст. 343 КК України, то логічно, що на строк до двох років його доцільно було б передбачити в санкції ч. 1 ст. 344 КК України, адже в цих статтях ідеться про тотожні діяння, однак різних потерпілих.

Між пробаційним наглядом, обмеженням і позбавлення волі на певний строк у досліджуваних санкціях наявні певні взаємозв'язки: 1) в усіх випадках, коли пробаційний нагляд встановлено з обмеженням волі, максимальні строки обох покарань тотожні; 2) пробаційний нагляд здебільшого встановлюють разом

з обмеженням волі; 3) у більшості досліджуваних санкцій, що містять такі покарання, як обмеження та позбавлення волі, максимальні строки цих покарань однакові; 4) у двох випадках (ч. 1 ст. 344, ч. 1 ст. 345 КК України) однаковими є максимальні межі одразу трьох покарань – пробаційного нагляду, обмеження волі та позбавлення волі.

Позбавлення волі за деякі делікти є безальтернативним покаранням, різниця між максимальною і мінімальною межами якого коливається від трьох до дев'яти років, що в певних випадках видається недостатньо обґрунтованим.

За результатами дослідження санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, встановлено низку їх недоліків:

1) спостерігається часткова необґрунтованість, незбалансованість і безсистемність мінімальних та максимальних меж покарань, а також діапазонів цих заходів кримінально-правового характеру;

2) ідеться про певну непослідовність у визначенні видів покарань за основні та кваліфіковані склади посягань на представників влади, їх алогічність і необґрунтованість;

3) не враховано в певних випадках характер і ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення, його об'єктивні та суб'єктивні ознаки тощо.

Виокремлено два рівні вдосконалення санкцій за кримінальні правопорушення проти представників влади: 1) тактичний, що полягає у виявленні індивідуальних недоліків санкцій ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України та розробленні пропозицій щодо їх усунення; 2) стратегічний, що полягає в системному вдосконаленні санкцій досліджуваних деліктів у контексті всієї системи кримінально-правових санкцій Особливої частини КК України, зокрема шляхом розроблення типових санкцій. Оптимальним шляхом розв'язання проблем конструювання санкцій за посягання на представників влади визнано побудову типових санкцій.

Якісне розв’язання проблеми караності посягань на представників влади можливе лише в умовах комплексного реформування інституту покарання, передусім у частині розроблення науково обґрунтованої та ефективної системи санкцій. Проблема караності кримінально протиправних посягань проти представників влади не може бути розв’язана шляхом точкового «латання» санкцій окремих кримінально-правових норм. Необхідними є кардинальні зміни, що полягатимуть у розробленні нових концептуальних підходів до формування теорії караності злочинів і кримінальних проступків загалом, кримінальних правопорушень проти представників влади зокрема.

2. За результатами досудового розслідування посягань на представників влади правопорушників 2023 року переважно засуджували (75,2 %). Значною є частка осіб, матеріали кримінального провадження щодо яких закривають (18,7 %). Виправдання наявне в рідкісних випадках (0,8 %). Водночас незначну частину становлять неосудні, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру (5,3 %).

Найчастіше до кримінальної відповідальності притягували за ст. 345 КК України (82,8 %). Значно менше судових рішень набрали законної сили за ст. 342 КК України (14 %). Непоширеними є випадки набрання законної сили рішеннями суду за ст. 343 КК України (1,5 %), 347 (0,2 %), 348 (1,3 %), 351 (0,2 %). За іншими статтями, що визначають підстави кримінальної відповідальності за посягання на представників влади (ст. 344, 346, 349, 351-1, 351-2 КК України), не притягнуто до кримінальної відповідальності жодної особи.

Значною є частка закриття кримінальних проваджень у справах про посягання на представників влади: за ч. 2 ст. 342 КК України – 32,7 %, за ч. 3 ст. 342 КК України – 100 %, за ч. 1 ст. 343 КК України – 33,3 %, за ч. 1 ст. 345 КК України – 13,3 %, за ч. 2 ст. 345 КК України – 16,8 %.

У певних випадках посягання на представників влади вчиняють неосудні або особи, які вчинили кримінальне правопорушення в стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку. Ідеться про осіб,

визнаних неосудними, які вчинили діяння, передбачене ч. 2 ст. 342 КК України (5,5 %), ч. 1 ст. 345 КК України (4,4 %), ч. 2 ст. 345 КК України (4,5 %), ст. 348 КК України (60 %).

Більшості засуджених призначають такі основні покарання, як позбавлення волі на певний строк (35 осіб, 36,1 %) або штраф (38 осіб, 39,2 %). Інші види покарань застосовують значно рідше, зокрема обмеження волі (11 осіб, 11,3 %), арешт (5 осіб, 5,2 %), виправні роботи (4 осіб, 4,1 %), службове обмеження для військовослужбовців (3 осіб, 3,1 %), тримання в дисциплінарному батальйоні (1 особа, 1 %). Жодну особу, яка вчинила посягання на представників влади, не засуджено до довічного позбавлення волі, громадських робіт, позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, як основного покарання. Одній особі призначено позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання (ч. 1 ст. 345 КК України).

Таке покарання, як позбавлення волі на певний строк, призначали в різних межах санкції статті – від мінімальної до максимальної.

У більшості випадків посягань на представників влади правопорушників звільняють від відбування покарання з випробуванням. Виняток становлять лише засуджені за ч. 2 ст. 342 КК України, де кількість звільнених становила лише чверть від засуджених. Звільнення від відбування покарання з випробуванням не застосовували до засуджених за ч. 1 ст. 343, ст. 348, ч. 1 ст. 351 КК України, до яких застосовано покарання. Упродовж 2023 року звільнення від відбування покарання з випробуванням застосовано щодо 203 засуджених за посягання на представників влади, що становило 67,4 % від усіх засуджених. Лише 97 засуджених, що становило 32,2 %, реально відбували покарання, зокрема 35 (11,6 %) – позбавлення волі на певний строк.

Під час удосконалення підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, що передбачені ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, необхідно врахувати й інші кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, що підвищують ступінь суспільної небезпечності

цих деліктів, зокрема вчинення їх у складі різних злочинних об'єднань, із застосуванням зброї або небезпечного предмета, у присутності малолітньої дитини, яка розуміла обставини та значення вчиненого діяння, в особливий період чи під час надзвичайного стану, особою, яка має непогашену судимість за умисний злочин, з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення.

Важливе місце серед обставин, що обтяжують покарання, посідає така обставина, як вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку. Вона може означати, що кримінально протиправне діяння вчиняють:

1) з метою перешкоджання виконанню потерпілим службового або громадського обов'язку (наприклад, створення перешкод, які ускладнюють або унеможливлюють виконання цих обов'язків, зокрема в майбутньому). У зв'язку із вчиненням цього кримінального правопорушення потерпілий може не виконати свій обов'язок або ж виконати, однак зазнаючи перешкод, чи виконати в іншій формі;

2) з мотивів помсти за виконання потерпілим службового або громадського обов'язку незалежно від часу, що минув з моменту виконання потерпілим обов'язку, до моменту вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку;

3) під час виконання потерпілим службового або громадського обов'язку переслідуючи інші мотиви чи мету (з метою незаконного заволодіння майном, що знаходиться в розпорядженні потерпілого, або вчинення кримінального правопорушення з хуліганських мотивів.

Буквальне тлумачення положень п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України дає підстави стверджувати, що потерпілим від кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, може бути як потерпілий, який виконує службовий або громадський обов'язок, так і його близькі особи. Водночас з метою усунення підґрунтя для будь-яких спекуляцій під час правозастосування доцільно розширити коло потерпілих від

кримінального правопорушення за п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України. Оптимальним терміном для цього видається «близька особа».

ВИСНОВКИ

У **дисертації** запропоновано комплексне розв'язання науково-прикладних проблем кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, що надає можливість удосконалити кримінальне законодавство й покращити практику правозастосування.

1. Розроблено класифікацію кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів, у межах якої виокремлено вісім груп таких деліктів. Посягання на представників влади віднесено до третьої групи – «кримінальні правопорушення проти представників влади й інших осіб у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352 КК України)». Аргументовано, що під час реформування кримінального законодавства злочин, передбачений ст. 340 КК України, слід віднести до розділу V Особливої частини цього Кодексу – кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина. Крім того, кримінальні правопорушення проти журналістів необхідно перенести до іншого розділу Особливої частини КК України.

2. Встановлено, що видовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади визначено як правовідносини, пов'язані з убезпеченням представників влади й інших осіб у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю від посягань на порядок здійснення ними нормальної службової чи громадської діяльності. Доведено, що зазначений видовий об'єкт є міжродовим, оскільки він характерний кримінально караним посяганням на представників влади, що передбачені різними розділами Особливої частини КК України: розділом I (ст. 112), розділом XV (ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 350–352), розділом XVIII (ст. 376, 377–379) і розділом XIX (ст. 435-1).

3. На підставі розробленої концепції безпосередніх основних об'єктів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349,

351, 351-1, 351-2 КК України КК України, як правовідносин, що регламентують порядок виконання обов'язків представниками влади й іншими особами у зв'язку з їхньою службовою чи громадською діяльністю, сформульовано відповідні авторські дефініції: 1) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків представником влади, працівником правоохоронного органу, державним виконавцем, приватним виконавцем, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем, уповноваженою особою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України); 2) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу, судовим експертом, працівником державної виконавчої служби, приватним виконавцем (ст. 343 КК України); 3) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків державним діячем (ст. 344 КК України); 4) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу (ст. 345 КК України); 5) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків державним чи громадським діячем (ст. 346 КК України); 6) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу, працівником органу державної виконавчої служби чи приватним виконавцем (ст. 347 КК України); 7) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем (ст. 348 КК України); 8) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків працівником правоохоронного органу (ст. 349 КК України); 9) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків народним депутатом України й депутатом місцевої ради (ст. 351 КК України); 10) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків членами та іншими службовими особами Рахункової палати (ст. 351-1 КК України); 11) правовідносини, які регламентують порядок виконання обов'язків

службовими особами Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (ст. 351-2 КК України).

Безпосередніми додатковими обов'язковими об'єктами кримінальних правопорушень проти представників влади визнано правовідносини, які забезпечують охорону: особистої недоторканності представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ч. 1 та 2 ст. 342 КК України); особистої недоторканності, здоров'я та волі представника влади, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця, уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ч. 3 ст. 342 КК України); правосуддя (ст. 342, 343 КК України, щодо державного виконавця або працівника правоохоронного органу, який виконує певне рішення суду); психічної недоторканності працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (ч. 1 ст. 345 КК України); здоров'я працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (ч. 2 та 3 ст. 345 КК України); психічної недоторканності державного чи громадського діяча та його близьких родичів (кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 346 КК України); здоров'я державного чи громадського діяча та його близьких родичів (ч. 2 і 3 ст. 346 КК України); права власності працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та їхніх близьких родичів (ст. 347 КК України); життя та здоров'я людей (ч. 2 ст. 347 КК України); життя працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); волі представника влади, працівника правоохоронного органу та їх близьких родичів (ст. 349 КК України).

Безпосередніми додатковими факультативними об’єктами кримінальних правопорушень проти представників влади визнано правовідносини, які забезпечують охорону: волі, честі, гідності працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця, їхніх близьких родичів (ст. 343 КК України); волі, честі, гідності державного діяча (ст. 344 КК України); волі працівника правоохоронного органу та його близьких родичів (ст. 345 КК України); волі державного чи громадського діяча та його близьких родичів (ст. 346 КК України); громадського порядку, екологічної безпеки, життя або здоров’я людини (ст. 347 КК України); життя та здоров’я людей, а також громадської безпеки (ч. 2 ст. 347 КК України); здоров’я працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України); честі, гідності, життя чи здоров’я представника влади, працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів (ст. 349 КК України).

4. Запропоновано представника влади визначати як службову особу державного органу, уповноважену представляти державу, яка діє за її дорученням чи від її імені й наділена правом у межах своєї компетенції ставити вимоги, а також приймати рішення, обов’язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості. Представник влади набуває статусу спеціального потерпілого в тих випадках, коли відбувається посягання на його життя, здоров’я, власність, інші охоронювані законом його права, авторитет органу, який він представляє, у зв’язку з тим, що він висуває (висував чи висуватиме) вимоги, а також приймає рішення, обов’язкові для виконання юридичними і фізичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості за умови, що за це посягання кримінальну відповідальність встановлено в спеціальній кримінально-правовій нормі. В інших випадках представник влади є загальним потерпілим. Термін «представник влади» в диспозиціях досліджуваних статей слід тлумачити у вузькому (кримінально-правовому) значенні. У КК України зміст цього

терміна індивідуальний у кожному конкретному випадку й залежить від інших потерпілих, про яких ідеться в певній кримінально-правовій нормі, а також інших статтях Особливої частини, які забезпечують кримінально-правову охорону представників влади.

З огляду на недоліки законодавчої техніки в позначенні потерпілих від посягань на представників влади, запропоновано уніфікувати відповідні положення кримінального законодавства шляхом забезпечення кримінально-правової охорони цих учасників суспільних відносин спільно з іншими особами, як-от особами, що виконують службові повноваження (професійний або юридичний обов'язок), реалізують суб'єктивне право в публічних інтересах.

Доведено, що оптимальним терміном для позначення потерпілих від кримінальних правопорушень проти представників влади, крім власне представників влади, визнано поняття «близька особа». З огляду на це, у диспозиціях кримінально-правових норм, які містять підстави кримінальної відповідальності за правопорушення проти представників влади (ст. 343, 345, 346, 348, 349 КК України), терміни «близькі родичі» та «близький родич» слід замінити на «близька особа». Близькою особою слід вважати близького родича, члена сім'ї або колишнього члена сім'ї, а також іншу особу, яка має важливе значення для представника влади. До останньої категорії близьких осіб можна віднести товариша, сусіда, коханця (коханку) тощо.

5. З метою розв'язання проблем, що виникають на практиці під час кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 342 КК України, у законі про кримінальну відповідальність запропоновано закріпити визначення поняття «опір», яким слід вважати активну фізичну протидію правомірному здійсненню особою її обов'язків, що полягає у впливі на організм потерпілого, або спрямована проти предметів, необхідних потерпілому для виконання обов'язків, або вимагає від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створює перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнює чи унеможливлює виконання зазначених обов'язків.

Обґрунтовано пропозицію щодо виключення ч. 3 зі ст. 342 КК України з огляду на проблеми кваліфікації опору, поєднаного з примушенням потерпілих шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій.

6. Встановлено, що конструкція втручання в діяльність представника влади має суттєві недоліки: 1) неоднозначними є підходи щодо незаконності як ознаки втручання, а тому ці положення потребують уніфікації; 2) використання словосполучення в «будь-якій формі» є необґрунтованим, оскільки форми чи способи втручання в діяльність представника влади в ст. 343, 344 КК України обмежені іншими нормами, а саме ст. 345, 347, 348 та 349 КК України; 3) певні вади має термін «запобігання кримінальному правопорушенню» в ч. 2 ст. 343 КК України, з огляду на які доцільною видається пропозиція зазначати в цій частині статті про «запобігання діянню, що містить ознаки кримінального правопорушення», що необхідно розуміти як недопущення таких діянь загалом, зокрема і шляхом усунення їх причин та умов, а також припинення розпочатих деліктів; 4) термін «затримання особи, яка вчинила злочин», у ч. 2 ст. 343 КК України слід тлумачити буквально (як фізичне, так і процесуальне затримання).

7. Виявлено недоліки, яких припустився законодавець під час конструювання ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, на підставі чого та з огляду на попередні положення щодо підстав юридичної відповідальності за різні вияви впливу й перешкоджання органам влади (їх представникам), запропоновано уніфікувати та оптимізувати зазначені положення. Ідеться про: 1) виключення ст. 351, 351-1, 351-2 з КК України; 2) удосконалення ст. 188-19 КУпАП, яка визначає підстави адміністративної відповідальності за невиконання законних вимог народного депутата України, Рахункової палати, члена Рахункової палати; 3) виключення ст. 344 КК України та встановлення підстав кримінальної відповідальності за вплив на представників влади у ст. 343 КК України.

8. Встановлено способи конструювання підстав кримінальної відповідальності за посягання на різних представників влади (з одного боку, працівника правоохоронного органу, з другого – державного чи громадського

діяча): 1) у межах однієї спеціальної норми (ст. 349 КК України); 2) у межах різних спеціальних норм одного й того самого розділу Особливої частини КК України (ст. 345, 346 КК України); 3) у межах різних спеціальних норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 112, 348 КК України); 4) у межах спеціальної та загальної норм різних розділів Особливої частини КК України (ст. 194, 347 КК України). З огляду на хаотичність і безсистемність у конструюванні окремих кримінально-правових заборон, що стосуються захисту представників влади, а також відсутність особливих потреб у «розмноженні» таких норм, можливим варіантом реформування кримінального законодавства в цій сфері визнано їх виключення з КК України.

З'ясовано, що в судовій практиці правову оцінку образи представників влади (ідеться насамперед про працівників правоохоронних органів) переважно здійснюють у комплексі з іншими протиправними діяннями – погрозами, фізичним насильством, хуліганськими діями, опором представникам влади тощо. Тому образу представника влади залежно від обставин учиненого кваліфікують по-різному: 1) як адміністративне правопорушення – здебільшого як дрібне хуліганство (ст. 173 КУпАП), зрідка – як злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського під час виконання ним службових обов'язків (ст. 185 КУпАП); 2) як кримінальне правопорушення – як погроза або насильства щодо працівника правоохоронного органу (345 КК України), опір працівникові правоохоронного органу (ст. 342 КК України), хуліганство (296 КК України). Виявлено практику різної кримінально-правової оцінки образ, поєднаних із погрозами насильством щодо працівника правоохоронного органу: в одних випадках вчинене кваліфікують як злочин (ст. 345 КК України), а в інших – як адміністративне правопорушення (ст. 173 КУпАП).

За результатами вивчення практики притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності за діяння, які супроводжуються образами правоохоронців, виокремлено певні особливості та проблеми в цій сфері правового регулювання суспільних відносин, на підставі чого сформульовано

висновок про необхідність удосконалення положень адміністративного та кримінального законодавства, а також практики його застосування.

9. Враховуючи те, що кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення проти представників влади в одних випадках (ст. 342–344, ч. 1, 4 ст. 345, ч. 1 ст. 346, ч. 1 ст. 347, ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) настає з віку 16 років, а в других (ч. 2–4 ст. 345, ч. 2, 3 ст. 346, ч. 2 ст. 347, ст. 348, 349 КК України) – з віку 14 років, визначено певну непослідовність законодавця щодо уніфікації відповідних положень кримінального законодавства стосовно зазначеної ознаки суб'єкта кримінального правопорушення може бути усунено в умовах комплексного реформування кримінального законодавства.

У межах сучасної концепції відповідальності юридичних осіб інституту заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, передбаченого розділом XIV-1 КК України, цілком достатньо для забезпечення невідворотності відповідальності за посягання на представників влади, адже відповідно до ст. 96-3 КК України підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є: вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого з кримінальних правопорушень, передбачених ст. 343, 345, 347, 348, 349 КК України.

10. На підставі аналізу основних (ст. 351, 351-1, 351-2 КК України) і кваліфікованих (ч. 2 ст. 343, ч. 2 ст. 344 КК України) складів посягань на представників влади, у яких ідеться про спеціальних суб'єктів – службових осіб, виявлено відсутність системного підходу до конструювання цієї ознаки, що зумовлює необхідність уніфікувати відповідну термінологію з метою застосування однакових правил кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища.

Під час кваліфікації посягань на представників влади у випадку вчинення їх службовою особою з використанням службового становища слід керуватися видом службової особи, наявністю чи відсутністю відповідного кваліфікованого складу кримінального правопорушення, а також наявністю/відсутністю ознак

складів злочинів, передбачених ст. 364, 365 КК України. Така практика не може цілком урахувати всі можливі варіанти участі службової особи в деліктах проти представників влади, тому з-поміж наявних шляхів розв'язання проблеми (за допомогою відповідної кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки, кваліфікації за сукупністю зі злочинами, передбаченими ст. 364, 365 КК України, відмови від відповідної кваліфікуючої чи особливо кваліфікуючої ознаки з одночасним вирішенням цього питання в окремій нормі Загальної частини КК України тощо) оптимальним визнано комплексне її розв'язання під час реформування кримінального законодавства шляхом формування на початку розділу Особливої частини КК відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину, як це передбачено, наприклад, у проєкті КК України.

11. З огляду на те, що з-поміж усіх посягань, передбачених ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, вчинення злочину в співучасті (організованою групою) визнано кваліфікуючою ознакою лише погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ч. 4 ст. 345 КК України), виявлено брак системного підходу щодо конструювання відповідних кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих ознак) посягань на представників влади, пов'язаних із вчиненням цих деліктів у співучасті, порушенням правил побудови кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів злочинів, а також запропоновано комплексне розв'язання проблеми під час реформування кримінального законодавства шляхом формування на початку розділу Особливої частини КК відповідного переліку ознак, що підвищують тяжкість злочину на один чи два ступені, як це передбачено в проєкті КК України.

Посягання на представників влади, вчинене учасниками спеціальних видів злочинних об'єднань, таких як банда, терористична група чи терористична організація, не передбачене законом воєнізоване або збройне формування, слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень: з одного боку – за ст. 342–349, 351, 351-1, 351-2 КК України, а з другого – за ст. 257, 258-3, 260 цього Кодексу.

12. Посягання на представників влади, підстави кримінальної відповідальності за які встановлено в ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, є умисними деліктами. Виняток становить лише склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. ст. 347 КК України, у якому ставлення до загибелі людей чи інших тяжких наслідків є необережним. Умисел у ст. 342–344, 349 КК України є прямим, натомість інші делікти можуть вчиняти і з непрямим умислом.

Інтелектуальний елемент умислу в посяганнях на представників влади полягає в тому, що суб'єкт кримінального правопорушення повинен усвідомлювати: 1) вчинення незаконного діяння, що становить зміст посягання на представника влади (опору, втручання, перешкоджання, посягання на життя, знищення чи пошкодження майна, захоплення як заручника); 2) суспільно небезпечні наслідки свого діяння, характерні посяганням з матеріальним складом (смерть, загибель, тілесні ушкодження); 3) статус потерпілої особи – її належність до спеціального потерпілого – представника влади, державного чи громадського діяча, працівника правоохоронного органу, державного виконавця, приватного виконавця, судового експерта, члена громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону, військовослужбовця, або уповноваженої особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, близьких родичів відповідних осіб та ін.; 4) зв'язок кримінально протиправного посягання з виконанням обов'язків представником влади, що може полягати в перебуванні зазначених осіб під час виконання службових обов'язків або виявлятися в спеціальній меті, яку прагне досягти винний, або мотивах, якими він керується під час учинення кримінального правопорушення.

Водночас під час вчинення окремих посягань на представників влади інтелектуальними ознаками умислу слід вважати усвідомлення додаткових обставин – належності майна спеціальним потерпілим (ст. 347 КК України), того факту, що інформація, яку надають відповідним представникам влади, є неправдивою (ст. 351, 351-1 КК України).

Вольові ознаки умислу в посяганнях на представників влади, що мають формальний склад, не залежать від його різновиду (прямий чи непрямий) і полягають лише в бажанні вчинити злочини чи кримінальний проступок проти представника влади. Натомість у посяганнях на цих осіб з матеріальним складом вольова ознака полягає в бажанні настання суспільно небезпечних наслідків або у свідомому припущенні їх настання.

13. Посягання на представників влади можуть мати на меті: 1) примушування їх до виконання явно незаконних дій (ч. 3 ст. 342 КК України); 2) перешкоджання виконанню ними обов'язків (ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344 КК України); 3) прийняття ними незаконного рішення (ч. 1 ст. 343, ч. 1 ст. 344 КК України); 4) спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника (ч. 1 ст. 349 КК України).

Виявлено неоднозначну природу юридичних конструкцій «у зв'язку з виконанням службових обов'язків», «у зв'язку з діяльністю» та схожих на них у позначенні посягань на представників влади, які вказують передусім на необхідні ознаки суб'єктивної сторони цих деліктів (можуть вчиняти з різними метою та мотивами), а також на час учинення злочину чи кримінального проступку, сформульовано висновок про недоцільність їх заміни на чітко визначені мету й мотиви.

Мета і мотив кримінальних правопорушень, передбачених ст. 351, 351-1, 351-2 КК України, можуть бути будь-якими, з огляду на відсутність у диспозиціях зазначених статей відповідних юридичних конструкцій, призначених для позначення цих ознак суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. Водночас такі конструкції видаються зайвими, оскільки зміст кримінально протиправних діянь, що позначають терміном «перешкоджання» (невиконання законних вимог, створення перешкод у роботі й надання завідомо неправдивої інформації), свідчить про те, що посягання вчиняють у зв'язку з виконанням обов'язків потерпілими.

14. За результатами дослідження санкцій статей, що визначають підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, виокремлено низку їх недоліків: 1) часткова необґрунтованість, незбалансованість і безсистемність мінімальних та максимальних меж покарань, а також діапазонів цих заходів кримінально-правового характеру; 2) певна непослідовність у визначенні видів покарань за основні та кваліфіковані склади посягань на представників влади, їх алогічність і необґрунтованість; 3) неврахування в певних випадках характеру й ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення, його об'єктивних і суб'єктивних ознак тощо.

Виокремлено два рівні вдосконалення санкцій за кримінальні правопорушення проти представників влади: 1) тактичний, що полягає у виявленні індивідуальних недоліків санкцій ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України та розробленні пропозицій щодо їх усунення; 2) стратегічний, що полягає в системному вдосконаленні санкцій досліджуваних деліктів у контексті всієї системи кримінально-правових санкцій Особливої частини КК України, зокрема шляхом розроблення типових санкцій. Оптимальним шляхом розв'язання проблем конструювання санкцій за посягання на представників влади визнано побудову типових санкцій.

15. Висвітлено особливості практики призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади протягом досліджуваного періоду: 1) частка засуджених становила 75,2 %, частка осіб, матеріали кримінального провадження щодо яких закривають, – 18,7 %, частка виправданих – 0,8 %, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру, – 5,3 %; 2) найчастіше до кримінальної відповідальності притягували за ст. 345 КК України (82,8 %), значно менше судових рішень набрали законної сили за ст. 342 КК України (14 %), непоширеними є випадки набрання законної сили рішеннями суду за ст. 343 КК України (1,5 %), ст. 347 (0,2 %), ст. 348 (1,3 %), ст. 351 КК України (0,2 %); 3) значною є частка закриття кримінальних проваджень у справах про посягання на представників влади: за ч. 2 ст. 342 КК України –

32,7 %, за ч. 3 ст. 342 – 100 %, за ч. 1 ст. 343 – 33,3 %, за ч. 1 ст. 345 – 13,3 %, за ч. 2 ст. 345 – 16,8 %; 4) більшості засуджених призначають такі основні покарання, як позбавлення волі на певний строк (36,1 %) або штраф (39,2 %), натомість інші види покарань застосовують значно рідше, зокрема обмеження волі (11,3 %), арешт (5,2 %), виправні роботи (4,1 %), службове обмеження для військовослужбовців (3,1 %), тримання в дисциплінарному батальйоні (1 %); 5) жодного порушника не засуджено до довічного позбавлення волі, громадських робіт, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основного покарання; 6) таке покарання, як позбавлення волі на певний строк, призначали в різних межах санкції статті – від мінімальної до максимальної; 7) у більшості випадків (67,4 %) правопорушників звільняють від відбування покарання з випробуванням; 8) лише 32,2 % засуджених реально відбували покарання, зокрема 11,6 % позбавлення волі на певний строк.

Під час удосконалення підстав кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, що передбачені ст. 342–345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України, запропоновано врахувати й інші кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки, що підвищують ступінь суспільної небезпечності цих деліктів, зокрема вчинення їх у складі різних злочинних об’єднань, із застосуванням зброї або небезпечного предмета, у присутності малолітньої дитини, яка розуміла обставини та значення вчиненого діяння, в особливий період чи під час надзвичайного стану, особою, яка має непогашену судимість за умисний злочин, з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення.

На підставі буквального тлумачення положень п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України сформульовано висновок, що потерпілим від кримінального правопорушення у зв’язку з виконанням службового або громадського обов’язку може бути як власне потерпілий, який виконує службовий або громадський обов’язок, так і його близькі особи. Водночас з метою усунення підґрунтя для будь-яких спекуляцій під час правозастосування схвалено пропозицію щодо розширення кола потерпілих від кримінального правопорушення, про яке йдеться в п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України. Оптимальним для цього визнано термін «близька особа».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімов М. О. Питання щодо недоцільності збільшення кількості спеціальних норм у проєкті Кримінального кодексу України (на прикладі захоплення заручників). *Реформування кримінального законодавства крізь призму історичного надбання :* матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 18 берез. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 13–17.

2. Алієва К. М. Підстави та принципи криміналізації неповаги до працівника правоохоронного органу : дис. … д-ра філософії : 081 «Право». Дніпро, 2023. 225 с.

3. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ : Ваіте, 2020. 560 с.

4. Андрушко П. П. Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика : монографія. Київ : КНТ, 2007. 328 с.

5. Антонов С. В. Кримінальна відповідальність за посягання на діяльність службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов’язок (ст. 350, 352 Кримінального кодексу України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2010. 20 с.

6. Бабаніна В. В. Кримінальне законодавство України: механізм створення та реалізації : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 600 с.

7. Бажанов М. І. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Дніпропетровськ : Пороги, 1992. 166 с.

8. Батиргареєва В. С. Щодо правових, інституційних та наукових складових протидії корупції в У країні. *Питання боротьби зі злочинністю.* 2020. Вип. 40. С. 23–32. DOI: 10.31359/2079-6242-2020-40-23.

9. Батиргареєва В. С., Бабенко А. М. Аналіз сучасної криміногенної ситуації в Україні як інформаційна модель для розробки стратегії зменшення

можливостей вчинення злочинів. *Архів кримінології та судових наук*. 2020. № 1. С. 39–53.

10. Батиргареєва В. С., Бабенко А. М. Вплив установ виконання покарань і попереднього ув'язнення на криміногенну ситуацію в Україні. *Право України.* 2020. № 2. С. 164–183. DOI: 10.33498/louu-2020-02-164.

11. Безпала Я. С. Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2014. 211 с.

12. Беленок В. П. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 353 с.

13. Беленок В. П. Окремі питання встановлення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 345 КК України. *Правова система, громадянське суспільство та держава* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Львів, 10–12 трав. 2007 р.). Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. С. 165–166.

14. Беленок В. П. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу, учинені організованою групою. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XI Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 20 листоп. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 337–340.

15. Беленок В. П. Потерпілий як ознака складу злочину «погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу». *Права людини у філософському, політологічному, соціологічному та правовому вимірах* : матеріали III Міжнар. наук. конф. (Харків, 14 груд. 2007 р.). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. С. 284–287.

16. Беленок В. П. Частина 1 статті 345 КК України: деякі особливості об'єктивної сторони. *Механізм правового регулювання правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства* : матеріали Всеукр. наук. конф. (Львів, 7 листоп. 2008 р.). Львів, 2008. С. 13–16.

17. Бережнюк В. М. Поняття та загальні критерії індивідуалізації покарання при призначенні покарання за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2021. 19 с.

18. Берзін П. С., Куцевич М. П. Проблеми кримінальної відповідальності за невиконання службовою особою законних вимог народного депутата України та створення штучних перешкод у його роботі (ч. 1 ст. 351 Кримінального кодексу України). *Право і громадянське суспільство.* 2014. № 4. С. 20–41.

19. Блажівський Є. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників судових і правоохоронних органів (інших державних діячів) : монографія. Київ ; Дрогобич : Просвіт, 2012. 180 с.

20. Блажівський Є. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 234 с.

21. Богатирьов І., Савченко А. Кримінальна відповідальність як сучасна проблема кримінального права України. *Підприємництво, господарство і право.* 2016. № 2. С. 133–137.

22. Богатирьова О. І. Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в Україні: актуальна проблема сьогодення. *Соціально-гуманітарний вісник.* 2018. Вип 2. С. 53–54.

23. Бойко А. В. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2013. 231 с.

24. Бойко А. В. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо працівника правоохоронного органу : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 21 с.

25. Борисов В., Пащенко О. До питання про сутність кримінально-правової характеристики злочинів. *Вісник Академії правових наук України.* 2005. № 3 (42). С. 180–190.

26. Боровенко В. М. Злочини, що посягають на національну безпеку України. *Особлива частина Кримінального кодексу України: система та зміст :*

матеріали Міжнар. наук. конф. (Харків, 20–23 жовт. 2021 р.) / редкол.: Ю. В. Баулін, Ю. А. Пономаренко, І. А. Вишневська. Харків : Право, 2022. С. 209–211.

27. Боровик А. Актуальні питання відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : тези V Всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 25 лют. 2022 р.). Хмельницький : НАДПСУ, 2022. С. 73–75.

28. Боровик А. В. Актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені у співучасті. *Актуальні проблеми держави і права.* 2023. № 97. С. 3–12. DOI: https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.1

29. Боровик А. В. Актуальні питання тлумачення терміну «опір» у складі кримінального правопорушення, передбаченого статтею 342 Кримінального кодексу України. *Право та державне управління.* 2023. № 1. С. 124–131. DOI: https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.18.

30. Боровик А. В. Безпосередні додаткові об’єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 2. С. 98–105. DOI: https://doi.org/10.32837/chern.v0i2.355.

31. Боровик А. В. Видовий об’єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. № 1. С. 166–171. DOI: https://doi.org/10.32782/392260.

32. Боровик А. В. Відповідальність за кримінальні правопорушення проти представників влади: законодавство, доктрина, практика : монографія. Одеса : Юридика, 2024. 524 с.

33. Боровик А. В. Вчинення кримінального правопорушення у зв’язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов’язку як обставина, що обтяжує покарання: актуальні питання правозастосування. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації Української держави* :

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 лют. 2022 р.). Одеса : Міжнар. гуманітар. ун-т, 2022. С. 19–21.

34. Боровик А. В. Кримінальні Проблеми кримінально-правового захисту правопорушення, пов'язані з корупцією: проблемні питання поняття та класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2019. Вип. 56. Т. 2. С. 60–65.

35. Боровик А. В. Кримінально-правова характеристика посягань на представників влади : монографія. Одеса : Юридика, 2023. 404 с.

36. Боровик А. В. Представник влади як потерпілий від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2022. Вип. 3. С. 189–197. DOI: https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.34.

37. Боровик А. В. Проблемні питання кримінальної відповідальності за злочини, передбачені статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України. *Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches :* International scientific conference proceedings (May 29–30, 2023, Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 80–83. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-19.

38. Боровик А. В. Родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Юридичний бюлетень*. 2022. Вип. 24. С. 168–179. DOI: https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.24.23.

39. Боровик А. В. Штраф як покарання за посягання на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 23–24 лют. 2024 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 286–288. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-374-6-81.

40. Боровик А. В. Актуальні питання відповідальності юридичних осіб у випадку вчинення посягань на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 24–25 лют. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 195–197. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-53.

41. Боровик А. В. Актуальні питання правозастосування погрози застосування насильства у частині 3 статті 342 Кримінального кодексу України в умовах російської агресії. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 27 квіт. 2023 р.) : у 2 ч. Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. Ч. 1. С. 285–287. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-67.

42. Боровик А. В. Актуальні питання санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади. *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 23–24 груд. 2021 р.) : у 2 ч. Рівне : Гельветика, 2021. Ч. 1. С. 87–89.

43. Боровик А. В. Актуальні питання тлумачення часу вчинення злочину, передбаченого статтею 342 Кримінального Кодексу України. *Development trends in legal science and education of Ukraine in the context of European integration :* International scientific conference proceedings (November 1–2, 2023, Częstochowa, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 169–173. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-372-9-44.

44. Боровик А. В. Актуальні питання тлумачення юридичної конструкції «у зв'язку з виконанням службових обов'язків» у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Law. State. Technology*. 2023. № 2. С. 36–42. DOI: 10.32782/LST/2023-2-6.

45. Боровик А. В. Безпосередні основні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Публічне право*. 2022. № 2 (46). С. 59–72. DOI: https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-46-6.

46. Боровик А. В. Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади: актуальні проблеми кримінально-правової характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 5. С. 461–466. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/110.

47. Боровик А. В. Вина у кримінальних правопорушеннях проти представників влади. *Юридичний вісник.* 2023. № 2. С. 70–77. DOI: https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2023.9.

48. Боровик А. В. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади. *Правові новели*. 2023. № 19. С. 99–109. DOI: https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.14.

49. Боровик А. В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку із виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку як обставина, що обтяжує покарання. *Київський часопис права*. 2021. № 4. С. 244–251. DOI: https://doi.org/10.32782/klj/2021.4.37.

50. Боровик А. В. Законність дій потерпілих як обов'язкова ознака опору в статті 342 Кримінального кодексу України. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 14 берез. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 93–97. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-25.

51. Боровик А. В. Запобігання кримінальному правопорушенню як наслідок кримінального проступку у частині другій статті 343 Кримінального кодексу України. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (Кременчук, 22–23 груд. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 249–251. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-68.

52. Боровик А. В. Кваліфікований склад опору: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Право і суспільство.* 2023. № 1. С. 288–296. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.42.

53. Боровик А. В. Класифікація кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 163–176. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2022.2.23.

54. Боровик А. В. Кримінальна відповідальність службових осіб за посягання на представників влади. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2023. Вип. 1 (48). С. 77–82. DOI: https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2023.16.

55. Боровик А. В. Кримінальні правопорушення проти представників державної влади: до питання про систему цих деліктів в умовах воєнного часу. *Забезпечення державної безпеки в умовах воєнного стану* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Луцьк, 27 трав. 2022 р.). Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. С. 35–37.

56. Боровик А. В. Мета та мотиви посягань на представників влади. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* 2023. Т. 34 (73). № 2. С. 124–130. (Серія «Юридичні науки»). DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/20.

57. Боровик А. В. Мета як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони посягань на представників влади. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* 2023. № 19. С. 22–29. DOI: https://doi.org/10.32782/npnuola.v32.2023.3.

58. Боровик А. В. Міжнародні стандарти щодо кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення та їх запобігання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* 2020. Т. 31 (70). Ч. 3. № 2. С. 27–34. (Серія «Юридичні науки»).

59. Боровик А. В. Окремі категорії державних діячів як спеціальні потерпілі у кримінальних правопорушеннях, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 КК України. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики :* матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 28–29 груд. 2022 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 378–380.

60. Боровик А. В. Окремі недоліки конструкцій статей 112, 345, 346, 347, 348, 349 Кримінального кодексу України. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 24 листоп. 2023 р.). Одеса : ОДУВС, 2023. С. 222–223.

61. Боровик А. В. Окремі питання диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників державної влади в проєкті нового Кримінального кодексу України. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права :* матеріали VII Міжнар. наук. конф. (Кременчук, 21–22 січ. 2022 р.). Одеса : Гельветика, 2022. С. 210–211.

62. Боровик А. В. Окремі питання кримінальної відповідальності за перешкоджання діяльності представників влади. *Актуальні проблеми кримінального права* : матеріали XII Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам'яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 23 листоп. 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 36–39.

63. Боровик А. В. Окремі питання кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо представників влади (ст. 345, 346 КК України). *The latest law developments :* International scientific conference proceedings (April 3–4, 2024, Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. С. 102–106. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-24.

64. Боровик А. В. Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. *Вісник Пенітенціарної асоціації України.* 2021. № 4 (18). С. 60–72. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.4.05.

65. Боровик А. В. Призначення покарань за кримінальні правопорушення проти представників влади: аналіз статистичних даних за 2023 рік. *Scientific innovations in law amidst the impact of the Russian-Ukrainian war on the legal system :* International scientific conference proceedings (February 7–8, 2024, Riga, Republic of Latvia). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. P. 229–233. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-54.

66. Боровик А. В. Про зміну законодавчих підходів, що стосується регулювання питань, пов'язаних з іноземним інвестуванням в Україні та корупційних впливів у вказаній сфері. *Jurnalul juridic national: teorie şi practică.* 2020. № 42 (2). С. 29–35.

67. Боровик А. В. Проблеми кримінально-правової охорони колишніх представників влади. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і*

техніки у XXI столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 10 листоп. 2022 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 11–16.

68. Боровик А. В. Проблеми уніфікації потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Держава та регіони.* 2022. № 3 (77). С. 55–66. (Серія «Право»). DOI: https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.3.6.

69. Боровик А. В. Санкції за кримінальні правопорушення проти представників влади. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2024. № 6. С. 421–427. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/105.

70. Боровик А. В. Суб'єкти злочинів, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України: окремі питання кримінальної відповідальності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 16–17 черв. 2023 р.). Львів–Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 123–127. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-30.

71. Боровик А. В. Сучасні тенденції криміналізації образи в кримінальному законодавстві зарубіжних держав. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід :* матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 18 лют. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 22–25.

72. Боровик А. В. Щодо європейських стандартів кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення та їх запобігання. *Актуальні проблеми держави і права.* 2020. № 85. С. 22–29.

73. Боровик А. В. Щодо окремих питань мети вчинення насильства щодо працівника правоохоронного органу. *Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті :* зб. тез доп. учасників Міжнар. наук.-практ. конф. до 30-річчя Приват. вищ. навч. закл. «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (Рівне, 19 жовт. 2023 р.) : у 2 ч. Рівне, 2023. Ч. 2. С. 29–31.

74. Бортник В. А. Кримінально-правова охорона честі та гідності особи : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 203 с.

75. Брич Л. П. Теорія розмежування складів злочинів : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2013. 712 с.

76. Бугайчук К. Л. Закордонний досвід правового регулювання відповідальності за образу працівників поліції та можливості його використання в Україні. *Право і безпека.* 2021. № 1 (80). С. 13–20. DOI: https://doi.org/10.32631/pb.2021.1.01.

77. Буряк К. М. Злочини проти професійної діяльності журналістів в Україні: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2018. 245 с.

78. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., доповн. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь ; Перун, 2009. 1736 с.

79. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Алерта, 2014. 352 с.

80. Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 583 с.

81. Вирок Автозаводського районного суду м. Кременчука від 29 листоп. 2021 р. у справі № 524/10436/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101411142.

82. Вирок Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 2 черв. 2022 р. у справі № 932/7715/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104565634.

83. Вирок Бердичівського міськрайонного суду Житомирської області від 9 квіт. 2021 р. у справі № 274/4728/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96134187.

84. Вирок Березнівського районного суду Рівненської області від 16 квіт. 2021 р. у справі № 555/1682/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96322079.

85. Вирок Білопільського районного суду Сумської області від 21 листоп. 2022 р. у справі № 573/960/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107464632.

86. Вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 15 листоп. 2018 р. у справі № 357/9771/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77862415.

87. Вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 26 квіт. 2021 р. у справі № 357/7864/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96545804.

88. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 22 квіт. 2020 р. у справі № 296/10533/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88862971.

89. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 30 листоп. 2022 р. у справі № 295/10156/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107586438.

90. Вирок Богунського районного суду м. Житомира від 31 січ. 2022 р. у справі № 295/14957/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102859619.

91. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 22 трав. 2020 р. у справі № 359/3232/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89408962.

92. Вирок Бориспільського міськрайонного суду Київської області від 7 груд. 2021 р. у справі № 359/11714/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101705684.

93. Вирок Борщівського районного суду Тернопільської області від 20 квіт. 2022 р. у справі № 596/964/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104027347.

94. Вирок Вільнянського районного суду Запорізької області від 18 трав. 2021 р. у справі № 314/2374/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97021247.

95. Вирок Вінницького районного суду Вінницької області від 26 жовт. 2021 р. у справі № 128/3341/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100586873.

96. Вирок Вознесенського міськрайонного суду Миколаївської області від 10 черв. 2021 р. у справі № 473/1124/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97542789.

97. Вирок Врадіївського районного суду Миколаївської області від 1 жовт. 2020 р. у справі № 474/261/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92393647.

98. Вирок Гайсинського районного суду Вінницької області від 18 черв. 2020 р. у справі № 129/2296/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89885858.

99. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 9 груд. 2019 р. у справі № 461/3263/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86232108.

100. Вирок Дзержинського районного суду м. Харкова від 29 квіт. 2021 р. у справі № 638/4515/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96624830.

101. Вирок Доманівського районного суду Миколаївської області від 1 черв. 2020 р. у справі № 474/1219/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89558834.

102. Вирок Жовтневого районного суд м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 22 берез. 2021 р. у справі № 212/9520/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95684901.

103. Вирок Жовтневого районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 3 листоп. 2021 р. у справі № 212/2183/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100759921.

104. Вирок Зарічненського районного суду Рівненської області від 19 черв. 2019 р. у справі № 561/448/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82478095.

105. Вирок Зарічненського районного суду Рівненської області від 22 жовт. 2019 р. у справі № 561/667/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85094693.

106. Вирок Іванківського районного суду Київської області від 26 жовт. 2021 р. у справі № 366/827/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100572564.

107. Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 5 трав. 2022 р. у справі № 344/21254/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104194675.

108. Вирок Іршавського районного суду Закарпатської області від 4 трав. 2022 р. у справі № 301/1133/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104172385.

109. Вирок Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 26 квіт. 2021 р. у справі № 345/2825/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96539815.

110. Вирок Кам'янка-Бузького районного суду Львівської області від 10 верес. 2021 р. у справі № 446/838/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99507010.

111. Вирок Кам'янсько-Дніпровського районного суду Запорізької області від 29 листоп. 2019 р. у справі № 318/1998/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85981360.

112. Вирок Київського районного суду м. Полтави від 6 трав. 2022 р. у справі № 552/1379/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104198006.

113. Вирок Київського районного суду м. Полтави від 8 лют. 2021 р. у справі № 552/4012/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94705405.

114. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 29 черв. 2022 р. у справі № 953/3502/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104979362.

115. Вирок Київського районного суду м. Харкова від 16 лип. 2020 р. у справі № 640/14950/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90427264.

116. Вирок Кіровського районного суду м. Кіровограда від 16 груд. 2021 р. у справі № 404/8162/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101938722.

117. Вирок Ковпаківського районного суду м. Суми від 23 листоп. 2021 р. у справі № 592/13476/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101274920.

118. Вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 20 трав. 2022 р. у справі № 577/3029/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104389474.

119. Вирок Корабельного районного суду м. Миколаєва від 10 лют. 2020 р. у справі № 489/5/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87666792.

120. Вирок Личаківського районного суду м. Львова від 24 лют. 2021 р. у справі № 463/3827/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95123570.

121. Вирок Луцького міськрайонного суду Волинської області від 17 верес. 2018 р. у справі № 161/18251/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76477422.

122. Вирок Любешівського районного суду Волинської області від 4 трав. 2022 р. у справі № 162/154/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104167506.

123. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 4 лют. 2022 р. у справі № 521/261/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102957659.

124. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 21 квіт. 2022 р. у справі № 521/15184/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104401810.

125. Вирок Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 4 груд. 2020 р. у справі № 937/7711/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93386336.

126. Вирок Менського районного суду Чернігівської області від 9 лип. 2020 р. у справі № 736/1495/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90305277.

127. Вирок Могилів-Подільського міськрайонного суду Вінницької області від 26 трав. 2022 р. у справі № 138/700/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104474989.

128. Вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 17 груд. 2020 р. у справі № 305/188/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93606142.

129. Вирок Мукачівського суду Закарпатської області від 11 груд. 2018 р. у справі № 303/5322/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78453750.

130. Вирок Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 20 січ. 2021 р. у справі № 941/9/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94256144.

131. Вирок Печерського районного суду м. Києва від 8 лип. 2021 р. у справі № 757/31640/21-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98179020.

132. Вирок Піщанського районного суду Вінницької області від 2 трав. 2022 р. у справі № 142/129/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104152018.

133. Вирок Прилуцького міськрайонного суду Чернігівської області від 9 трав. 2020 р. у справі № 740/1193/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89319617.

134. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 31 трав. 2022 р. у справі № 522/8778/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https:/reyestr.court.gov.ua/Review/105051533.

135. Вирок Приморського районного суду м. Одеси від 8 лип. 2020 р. у справі № 522/16608/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91894401.

136. Вирок Рокитнівського районного суду Рівненської області від 13 жовт. 2021 р. у справі № 571/1259/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100323283.

137. Вирок Рокитнівського районного суду Рівненської області від 20 січ. 2022 р. у справі № 571/1658/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102606343.

138. Вирок Рокитнівського районного суду Рівненської області від 4 трав. 2020 р. у справі № 571/1386/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89069560.

139. Вирок Садгірського районного суду м. Чернівці від 19 лют. 2021 р. у справі № 726/583/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95319512.

140. Вирок Сарненського районного суду Рівненської області від 28 груд. 2018 р. у справі № 572/2499/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78830242.

141. Вирок Сарненського районного суду Рівненської області від 7 листоп. 2022 р. у справі № 572/2088/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107174030.

142. Вирок Святошинського районного суд м. Києва від 23 квіт. 2021 р. у справі № 759/680/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96641214.

143. Вирок Сквирського районного суду Київської області від 11 груд. 2019 р. у справі № 376/2248/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86686511.

144. Вирок Сквирського районного суду Київської області від 30 серп. 2022 р. у справі № 376/1231/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105963020.

145. Вирок Сосницького районного суду Чернігівської області від 15 берез. 2021 р. у справі № 739/1291/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95548794.

146. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 14 січ. 2022 р. у справі № 712/14284/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102617032.

147. Вирок Суворовського районного суду м. Одеси від 21 квіт. 2022 р. у справі № 523/7965/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104039122.

148. Вирок Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 25 жовт. 2021 р. у справі 195/1300/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100568556.

149. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 12 груд. 2019 р. у справі № 308/12826/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86287585.

150. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 12 верес. 2022 р. у справі № 308/10319/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105659090.

151. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 10 листоп. 2021 р. у справі № 308/12973/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100953830.

152. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 5 січ. 2021 р. у справі № 308/11177/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101651532.

153. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про Вищу раду правосуддя» від 23 верес. 2016 р. № 5180. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=5180&skl=9.

154. Владимиренко С. В. Видовий об’єкт злочину, передбаченого статтею 350 КК України: проблеми визначення та удосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2015. № 33 (2). С. 97–99. (Серія «Право»).

155. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об’єднань та участь у них : монографія. Київ : Маслаков, 2018. 928 с.

156. Вознюк А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України.* 2020. № 1. С. 176–194. DOI: https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18.

157. Вознюк А. А. Актуальні питання кваліфікації злочинів, передбачених статтями 255, 257, 258-3, 260 Кримінального кодексу України, учинених службовою особою з використанням влади або службового становища. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 берез. 2016 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 105–108.

158. Вознюк А. А. Актуальні проблеми на шляху побудови ефективної системи кримінально-правової протидії корупції в Україні. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі :* матеріали ІІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 1. С. 33–38.

159. Вознюк А. А. Банди, терористичні об’єднання, не передбачені законом воєнізовані або збройні формування – спеціальні види злочинних об’єднань чи самостійні форми співучасті? *Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС (Харків, 18 квіт. 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 51–53.

160. Вознюк А. А. Види організованих злочинних об’єднань у кримінальному законодавстві України та зарубіжних країн. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2017. № 4 (91). С. 42–50.

161. Вознюк А. А. Видовий об’єкт злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258^3, 260 Кримінального кодексу України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2017. № 1 (13). С. 262–275.

162. Вознюк А. А. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, – ознака загального чи спеціального суб’єкта злочину? *Актуальні проблеми кримінального права та процесу :* матеріали ІІ Всеукр.

наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 10 черв. 2016 р.). Кривий Ріг : Геліос-Принт, 2016. С. 44–47.

163. Вознюк А. А. До питання про зміст поняття «кримінально-правова природа». *Держава і право.* 2011. Вип. 52. С. 429–434.

164. Вознюк А. А. Додатковий об'єкт злочину, передбаченого ст. 255 Кримінального кодексу України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2015. № 4 (97). С. 21–32.

165. Вознюк А. А. Зарубіжний досвід диференціації кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь в них. *Верховенство права.* 2017. № 5. С. 107–113.

166. Вознюк А. А. Конструкції одиничних складів злочинів, передбачених ст.ст. 255, 257, 258-3, 260 КК України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2016. № 4 (12). С. 35–44. URL: http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/12-2016/voznuk.pdf.

167. Вознюк А. А. Концептуальні засади запобігання суспільно небезпечним діянням. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 156–165.

168. Вознюк А. А. Корупційні кримінальні правопорушення: концептуальні проблеми в контексті реформування кримінального законодавства України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 21–32. DOI: https://doi.org/10.33270/04202002.21.

169. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність службових осіб за створення злочинних об'єднань та участь у них. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2016. № 2 (12). С. 78–93.

170. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність службових осіб за участь у злочинах, передбачених ст. 255, 258-3, 260 Кримінального кодексу України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 146–151.

171. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 236 с.

172. Вознюк А. А. Окремі питання кримінально-правового значення співучасті у злочині. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України* : матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 12 берез. 2015 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ. 2015. Ч. 2. С. 23–25.

173. Вознюк А. А. Проблема кримінального права: поняття та види. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2010. № 6. Ч. 1. С. 84–90.

174. Вознюк А. А. Проблемні питання кваліфікації порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, учиненого у співучасті. *Правові реформи в Україні* : матеріали V Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 16 жовт. 2013 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2013. Ч. 1. С. 167–168.

175. Вознюк А. А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1. С. 176–194.

176. Вознюк А. А. Психологічні теорії пояснення корупції. *Юридична психологія*. 2019. № 25 (2). С. 7–15. DOI: https://doi.org/10.33270/03192502.7.

177. Вознюк А. А. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об’єднань : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 236 с.

178. Вознюк А. А. Структурні елементи часу вчинення злочину у кримінальному праві України. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 28 жовт. 2011 р.). Одеса : Фенікс, 2011. С. 63–65.

179. Вознюк А. А. Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за створення злочинних об’єднань та участь у них як посягання на громадську безпеку : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 652 с.

180. Вознюк А. А. Удосконалення обставин, які пом’якшують та обтяжують покарання, у контексті реалізації положень Стамбульської конвенції. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2019. № 1 (110). С. 50–57.

181. Вознюк А. А. Час вчинення злочину: актуальні проблеми кримінально-правового розуміння. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 258–262.

182. Вознюк А. А., Грудзур О. М. Види кримінально-правової характеристики злочину. *Митна справа.* 2014. № 1 (91). Ч. 2. Кн. 2. С. 63–67.

183. Вознюк А. А. Факультативні ознаки складу злочину: міжгалузевий вимір. *Актуальні проблеми кримінального права :* тези доп. X Всеукр. наук.-теорет. конф., присвяч. пам’яті проф. П. П. Михайленка (Київ, 22 листоп. 2019 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 45–47.

184. Вознюк А. А., Дудоров О. О. Стадії кримінальної відповідальності. *Вісник Запорізького національного університету.* 2013. № 2. Ч. 2. С. 164–172.

185. Вознюк А. А., Каменський Д. В. Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* 2023. Т. 34 (73). № 6. С. 147–154. (Серія «Юридичні науки»). DOI: https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.6/24.

186. Вознюк А. А., Кузьмічова-Кисленко Є. В. Проблеми встановлення потерпілого від порушення правил безпеки дорожнього руху чи експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2017. № 3 (104). С. 210–218.

187. Возьний В. І. Теоретичні проблеми кримінальної відповідальності за «Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу» (ст. 347 КК України). *Право: науково-інформаційний вісни*к. 2012. № 5. С. 105–110.

188. Габуда А. С. Кримінально-правова характеристика складу опору особам, наділеним владними повноваженнями : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2012. 21 с.

189. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона природного середовища України: проблеми теорії та розвиток законодавства : монографія. Харків : Основа, 1994. 639 с.

190. Гацелюк В. О. Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: аналіз дотримання принципів криміналізації. *Наше право.* 2017. № 3. С. 57–66.

191. Гнатів І. М. Принцип «non bis in idem» у кримінальному праві України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2013. 228 с.

192. Головкін Б. М. Про корупцію в приватному секторі. *Часопис Київського університету права.* 2020. № 4. С. 347–355. URL: http://kul.kiev.ua//images//A/Chasopis/CHAS20_4.pdf.

193. Головкін О. В. Групова злочинність: специфіка виникнення і розвитку, механізми попередження : монографія. Київ : Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2007. 204 с.

194. Горбунов В. А. Кримінальна відповідальність за знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2012. 20 с.

195. Горбунов В. А. Проблеми кримінально-правової характеристики потерпілого від умисного знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу (ст. 347 КК України). *Форум права*. 2011. № 3. С. 168–173. URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11gvappo.pdf.

196. Грищук В. К. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів, докторантів, наук.-пед. працівників юрид. фак. закл. вищ. освіти. Вид. 2-ге, змін. та доповн. Львів, 2019. 666 с.

197. Грищук В. Соціальна зумовленість кримінально-правової охорони і захисту гідності людини в України. *Право України.* 2018. № 9. С. 98–107.

198. Грищук В. К. Ефективність кримінально-правового забезпечення охорони і захисту гідності в Україні: питання соціальної зумовленості. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2019. Т. 26. № 1. С. 89–97. DOI: 10.31359/1993-0909-2019-26-1-89.

199. Грищук В. К. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Ін Юре, 2006. 456 с.

200. Громко В. Я. Вчинення злочину службовою особою як обставина, що обтяжує відповідальність за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2015. 224 с.

201. Гуренко Д. Ю. Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 20 с.

202. Гуренко Д. Ю. Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 208 с.

203. Гусаров С. М. Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Вісник Кримінологічної асоціації України.* 2015. № 3 (11). С. 34–43.

204. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 252 с.

205. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадян, які охороняють правопорядок : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 20 с.

206. Дзюба Ю. П. До питання про систему злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об’єднань громадян у чинному КК України. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 1 (56). С. 188–194.

207. Дімітров М. К. Погроза за кримінальним правом України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2020. 244 с.

208. Довгаль М. Поняття злочинів, що посягають на осіб, які представляють авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2016. № 2. С. 96–108.

209. Донченко О. Авторитет органів місцевого самоврядування як об'єкт кримінально-правової охорони : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 20 с.

210. Донченко О. І. Авторитет органів місцевого самоврядування як об'єкт кримінально-правової охорони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 225 с.

211. Дудоров О. О. Вибрані праці з кримінального права / переднє слово В. О. Навроцького. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 952 с.

212. Дудоров О. О. Проблеми кваліфікації зловживання владою або службовим становищем (на прикладі кримінально-правової оцінки безпідставного отримання народним депутатом України компенсації вартості оренди (винайму) житла). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 367–374. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/89.

213. Дудоров О. О. Удосконалення кримінально-правових засобів протидії корупції (аналіз окремих законодавчих ініціатив). *Epistemological aspects of tort law transfiguration in the creation of anti-corruption legislation and its enforcement :* scientific monograph / Ed. T. Kolomoiets. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 68–98.

214. Дудоров О. О., Задоя К. П. Перспективи кримінально-правової заборони, присвяченої торгівлі впливом, у контексті євроінтеграційних прагнень України. *Ампаро.* 2022. Т. 1. Спецвип. С. 84–94. DOI: https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-spec-1-12.

215. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Відповідальність за службове потурання: порівняльний аналіз чинного і перспективного кримінального закону. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка.* 2023. Вип. 4. С. 35–57. DOI: 10.33766/2786-9156.104.35-57.

216. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Призначення додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певну посаду або займатися певною діяльністю особі, яка відповідну посаду не обіймає або відповідною діяльністю не займається (аналіз правових позицій Верховного Суду). *Вісник Асоціації кримінального права України.* 2023. № 2 (20). С. 62–86. DOI: https://doi.org/10.21564/2311-9640.2023.20.292344.

217. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.

218. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ : Ваіте, 2017. 872 с.

219. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова протидія діяльності організованих злочинних об'єднань: аналіз законодавчих новел, визначення перспектив. *Правничий часопис Донецького університету.* 2022. № 2. С. 152–167. DOI: 10.31558/2786-5835.2022.2.15.

220. Дудоров О. О., Письменський Є. О. Проблеми застосування й удосконалення кримінально-правової заборони, присвяченої незаконній порубці лісу. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2016. № 6. С. 178–190. URL: http://lsej.org.ua/6_2016/52.pdf.

221. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.

222. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень–грудень 2023 року. *Офіс Генерального прокурора :* [сайт]. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2.

223. Загиней З. А. Герменевтика кримінального закону України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 636 с.

224. Заєць І. С., Марко С. І. Особливості кримінальної відповідальності за перешкоджання професійній діяльності журналістів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2020. № 1 (114). С. 19–30.

225. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівників правоохоронних органів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 18 с.

226. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Донецьк, 2006. 186 с.

227. Ізай І. М. Кримінально-правова протидія втручанню в діяльність працівників правоохоронних органів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 20 с.

228. Кашкаров О. О. Класифікація злочинів, передбачених Розділом XV Кримінального кодексу України, на підставі об’єкту злочину. *Кримський юридичний вісник.* 2009. Вип. 3 (7). С. 67–72.

229. Кваліфікація та розслідування кримінальних правопорушень проти журналістів : практ. посіб. / [А. А. Вознюк, Р. О. Мовчан, А. О. Антощук та ін.]. Київ : Норма права, 2024. 114 с.

230. Кваша О. О. Вдосконалення законодавства у сфері протидії організованим формам злочинності: ілюзії та реальність. *Правова держава.* 2021. Вип. 32. С. 394–403. DOI: 10.33663/0869- 2491-2021-32-394-403.

231. Кваша О. О. Співучасть у злочині: сутність, структура та відповідальність : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 467 с.

232. Кирбят’єв О. О. Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 446 с.

233. Кирбят’єв О. О. Кримінально-правова охорона професійної діяльності працівників правоохоронних органів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2021. 36 с.

234. Кирбят'єв О. О. Об'єктивна сторона складів злочинів, що посягають на професійну діяльність працівників правоохоронних органів. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.* 2020. Т. 31 (70). № 6. С. 75–80. (Серія «Юридичні науки»).

235. Кириченко О. В. Громадська безпека як об'єкт кримінально-правової охорони. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 185–190.

236. Коваленко В. П. Кримінальна відповідальність за зловживання владою чи службовим становищем, вчинене працівником правоохоронного органу : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2009. 18 с.

237. Колос С. Об'єкт злочину у науці кримінального права. *Підприємництво, господарство і право.* 2018. № 11. С. 196–199.

238. Комарницький М. М. Кримінально-правова охорона осіб чи їх близьких родичів у зв'язку з виконанням ними свого службового чи громадського обов'язку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 20 с.

239. Комарницький М. М. Кримінально-правова охорона осіб чи їх близьких родичів у зв'язку з виконанням ними свого службового чи громадського обов'язку : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 225 с.

240. Кондратов В. Г. Кримінально-правове забезпечення захисту працівників правоохоронних органів: компаративістське дослідження : дис. д-ра філософії : 081 «Право». Маріуполь, 2021. 243 с.

241. Контрольний текст проєкту нового Кримінального кодексу України (станом на 18.02.2022). URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2022/02/18/kontrolnyj-proekt-kk-18-02-2022.pdf.

242. Контрольний текст проєкту нового Кримінального кодексу України (станом на 25.02.2024). URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf.

243. Корабель М. Г. Правовий аналіз формування санкцій кримінально-правової норми. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 2. С. 287–291. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.48.

244. Костенко О., Ландіна-Виговська А. Поняття об’єкта злочину: дискусію варто продовжити. *Право України.* 2008. № 4. С. 101–105.

245. Кривичен законик. Службен весник на Република Македонија. URL: https://pretsedatel.mk/wp-content/uploads/2020/03/Krivicen-zakonik.pdf.

246. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255^1, 255^2, 255^3, 256 Кримінального кодексу України) : наук.-практ. комент. / кол. авт. : А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський. Київ : Норма права, 2021. 130 с.

247. Кримінальна відповідальність за публічну образу працівника поліції : електронна петиція № 22/059310-еп. *Офіційне інтернет-представництво Президента України :* [сайт]. URL: https://petition.president.gov.ua/petition/59310.

248. Кримінальне право України (Особлива частина) : підручник / [кол. авт. : А. В. Байлов, О. А. Васильєв, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. О. М. Литвинова ; наук. ред. О. М. Бандурка. Харків : ХНУВС, 2011. 572 с.

249. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Тютюгіна, В. І. Борисова. 6-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2020. 584 с.

250. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Климента. 5-те вид., переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2009. 408 с.

251. Кримінальне право України. Особлива частина : підруч. для студентів юрид. вузів і ф-тів / за ред. П. С. Матишевського. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 892 с.

252. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / [Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 3-тє вид., переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2009. 744 с.

253. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і доповн. Харків : Право, 2015. 680 с.

254. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 2-ге вид., переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2008. 712 с.

255. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / [А. П. Бабій, І. С. Доброход, Ю. А. Кармазін та ін.] ; за заг. ред. Є. Л. Стрельцова. Харків : Одіссей, 2009. 496 с.

256. Кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. Київ : Істина, 2011. 1112 с.

257. Кримінальне право. Особлива частина : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. 2-ге вид. Київ : Дакор, 2013. 786 с.

258. Кримінальне право. Особлива частина : підручник : у 2 т. / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ : Елтон-2, 2012. Т. 1. 704 с.

259. Кримінальне право. Особлива частина : підручник: у 2 т. / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ : Елтон-2, 2012. Т. 2. 780 с.

260. Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки від 30 груд. 1999 р. № 787-IQ. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353&pos=6;-108#pos=6;-108.

261. Кримінальний кодекс Грузії від 22 липня 1999 р. № 2287-нд. URL: https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=262.

262. Кримінальний кодекс Республіки Вірменія від 29 квіт. 2003 р. № ЗР-528. URL: http://parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus.

263. Кримінальний кодекс Республіки Казахстан від 3 лип. 2014 р. № 226-V. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252&pos=38;-50#pos=38;-50.

264. Кримінальний кодекс Республіки Таджикистан від 21 трав. 1998 р. № 575. URL: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30397325.

265. Кримінальний кодекс Республіки Узбекистан від 22 верес. 1994 р. № 2012-XII. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30421110.

266. Кримінальний кодекс Туркменістану від 12 черв. 1997 р. № 222-I. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31295286#pos=2424;-50.

267. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / [О. М. Алієва, А. П. Бабій, Л. К. Гаврильченко та ін.] ; відп. ред. Є. Л. Стрельцов. 5-те вид., переробл. та доповн. Харків : Одіссей, 2008. 800 с.

268. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., доповн. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина. 1040 с.

269. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., доповн. Харків : Право, 2013. Т. 1 : Загальна частина. 376 с.

270. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

271. Кузнецов В. В. Удосконалення кримінально-правового регулювання відповідальності за злочини проти державного діяча. *Питання боротьби зі злочинністю.* 2017. № 33. С. 23–31.

272. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона авторитету управління державної охорони України: до постановки питання. *Вісник кримінального судочинства.* 2019. № 4. С. 79–88. DOI: https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/79-88.

273. Куц А. За невиконання вимог держаудитслужби – до трьох років обмеження волі: несподівано, але реально. *Transparency International Ukraine :* [сайт]. URL: https://ti-ukraine.org/news/za-nevykonannya-vymog-derzhaudytsluzhby-do-troh-rokiv-obmezhennya-voli-nespodivano-ale-realno.

274. Куц В. М., Цховребов А. О. Проблемні аспекти кримінально-правової характеристики втручання в діяльність працівника правоохоронного органу.

Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Вип. 35. Ч. II. Т. 3. С. 88–91. (Серія «Право»).

275. Ладнюк В. Р. Кримінально-правова характеристика перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 255 с.

276. Ландіна А. В. Спеціальний суб'єкт злочину: порівняльно-правовий аспект. *Вісник Асоціації кримінального права України.* 2018. № 1 (10). С. 54–63. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/07/05_Landina.pdf.

277. Лемішко Ю. Ю. Про доцільність доповнення переліку обставин, які обтяжують покарання. *Форум права.* 2015. № 4. С. 155–161. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12164/1/Lemishko_155-161.pdf.

278. Литвинов О. М., Митрофанов І. І. Концептуальна модель механізму реалізації кримінальної відповідальності : монографія. Харків : Золота миля, 2017. 180 с.

279. Лихова С. Я., Вороний Р. В. Актуальні питання щодо концепції «об'єкт злочину – правовідносини». *Наше право.* 2013. № 4. С. 95–98.

280. Лосич С. В., Назимко Є. С., Притула В. В. Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча в кримінальному праві України : наук.-практ. посіб. Харків : Золота миля, 2014. 192 с.

281. Луценко Ю. В. Актуальні питання протидії організованій злочинності в контексті міграційної політики держави. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2022. Вип. 6 (47). С. 132–136. DOI: https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2022.27.

282. Луценко Ю. В., Арешонков В. В. Вплив організованої злочинності на світову безпекову політику, що викликана пандемією Covid-19. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2022. № 1. С. 78–86. DOI: https://doi.org/10.32886/instzak.2022.01.08.

283. Мамчур В. М. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. 20 с.

284. Мартиросян А. Г. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність осіб, які здійснюють правосуддя : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2011. 20 с.

285. Метельський І. О. Працівник правоохоронного органу як учасник кримінально-правових відносин : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 247 с.

286. Метельський І. О. Працівник правоохоронного органу як учасник кримінально-правових відносин : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 20 с.

287. Мирошниченко А. К. Запобіжний вплив санкції та покарання за злочини, вчинені проти працівника правоохоронного органу та суду. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького.* 2016. № 2. С. 237–243. (Серія «Право»).

288. Митрофанов І. І. Загальна частина кримінального права України : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2015. 575 с.

289. Мостепанюк Л. Правове регулювання умов і порядку помилування осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. *Підприємництво, господарство і право.* 2004. № 10. С. 22–23.

290. Музика А. А. Категорія «кваліфікація злочину» та інші, суміжні категорії, в аспекті формулювання тем дисертаційних досліджень. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 1 (17). С. 161–163.

291. Музика А. А., Лащук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Київ : Паливода А. В., 2011. 192 с.

292. Мульченко В. Проблеми охорони честі і гідності особи у кримінальному законі. *Право України.* 2002. № 10. С. 41–44.

293. Мусиченко О. М. Зрозумілість сучасного кримінального закону : монографія. Миколаїв : Іліон, 2021. 308 с.

294. Навроцький В. О. Кримінальне право України. Особлива частина : курс лекцій. Київ : Знання, 2000. 771 с.

295. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С. С. Яценко. 2-ге вид., переробл. та доповн. Київ : А.С.К., 2002. 968 с.

296. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. 2-ге вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2008. 1428 с.

297. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А. М. Бойко, Л. П. Брич, О. О. Дудоров та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2018. 1360 с.

298. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Грищук та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 5-те вид., переробл. та доповн. Київ : Юрид. думка, 2008. 1216 с.

299. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [А. М. Бойко, Л. П. Брич, В. К. Грищук та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 3-тє вид., переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2005. 1064 с.

300. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

301. Нікітін А. О. Кримінальна відповідальність за злочини, пов’язані зі злочинним впливом : дис. … д-ра філософії : 081 «Право». Київ, 2024. 288 с.

302. Новікова К. А. Обмеження свободи як вид покарання : монографія ; наук. ред. Ю. А. Пономаренко. Харків : Право, 2019. 288 с.

303. Околіт О. В. Злочинна спільнота як форма співучасті. *Вісник Пенітенціарної асоціації України.* 2021. № 3 (17). С. 85–99. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.3.06.

304. Орловська Н. А. Санкції кримінально-правових норм: засади та принципи формування : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2012. 40 с.

305. Осадчий В. І. Об’єкт і система злочинів, передбачених розділом XV КК України. *Право України*. 2004. № 2. С. 96–99.

306. Осадчий В. І. Кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень працівникові правоохоронного органу (ст. 189-4 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1994. 23 с.

307. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності : монографія. Київ : Атіка, 2004. 336 с.

308. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 36 с.

309. Осадчий В. І. Проблеми кримінально-правового захисту правоохоронної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 469 с.

310. Павликівський В. І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 36 с.

311. Палюх Л. Проблеми визначення суспільно небезпечних наслідків у складах злочинів, що виявляються в умисному знищенні, пошкодженні майна судді, присяжного, захисника, представника особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 206–210.

312. Пилипенко Є. В. Перешкоджання діяльності у кримінальному праві України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Сєвєродонецьк, 2018. 228 с.

313. Письменський Є. О. Журналістська діяльність в аспекті завдань кримінального права. *Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 8–9 жовт. 2015 р.). Харків : Право, 2015. С. 151–155.

314. Підгородинський В. М. Злочини проти честі та гідності особи (теоретичне порівняльно-правове дослідження) : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2020. 400 с.

315. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та прикладні проблеми / за заг. ред. П. Л. Фріса, В. Б. Харченка. Івано-Франківськ–Харків : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2016. 419 с.

316. Полтавець В. В. Питання вдосконалення законодавчої регламентації інституту обставин, які обтяжують покарання. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності.* 2005. № 2. С. 229–237.

317. Полтавець В. В. Загальні засади призначення покарання та їх кримінально-правове значення : дис. … канд. юрид наук : 12.00.08. Луганськ, 2005. 200 с.

318. Пономаренко Ю. А. Чинність і дія кримінального закону в часі : монографія. Київ : Атіка, 2005. 288 с.

319. Пономаренко Ю. А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень : монографія. Харків : Право, 2020. 720 с.

320. Посібник до навчального курсу щодо безпеки журналістів : навч. посіб. / [А. А. Вознюк, Б. В. Калиновський, Н. В. Камінська та ін.]. Рада Європи, 2021. 146 с.

321. Постанова Барського районного суду Вінницької області від 13 верес. 2020 р. у справі № 125/1533/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99544094.

322. Постанова Гуляйпільського районного суду Запорізької області від 4 берез. 2021 р. у справі № 315/431/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95324263.

323. Постанова Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 21 верес. 2021 р. у справі № 202/5477/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99751907.

324. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 10 листоп. 2021 р. у справі № 671/396/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101138438.

325. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 20 жовт. 2020 р. у справі № 444/2115/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93014930.

326. Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 4 верес. 2023 р. у справі № 404/2081/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396688.

327. Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 4 верес. 2023 р. у справі № 702/301/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/113396675.

328. Постанова Придніпровського районного суду м. Черкас від 5 жовт. 2020 р. у справі № 711/4383/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92034933.

329. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області від 1 лип. 2021 р. у справі № 569/10761/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98010767.

330. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області від 10 груд. 2021 р. у справі № 569/25178/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102372660.

331. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області від 2 лип. 2021 р. у справі № 569/9731/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98562488.

332. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області від 25 черв. 2021 р. у справі № 569/7878/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98258528.

333. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області від 17 трав. 2019 р. у справі № 569/8765/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82083964.

334. Постанова Рівненського міського суду Рівненської області від 16 лип. 2021 р. у справі № 569/13624/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98585238.

335. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / за заг. ред. Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова. Харків : Кроссроуд, 2008. 364 с.

336. Правові засади взаємодії військовослужбовців Управління державної охорони України з представниками засобів масової інформації : навч. посіб. / [О. Б. Горова та ін.]. Ужгород : РІК-У, 2021. 224 с.

337. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text.

338. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2232-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text.

339. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України : Закон України від 13 трав. 2014 р. № 1261-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-18#n29.

340. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань : Закон України від 23 серп. 2023 р. № 3342-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#n245.

341. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 3781-12#Text.

342. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text.

343. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів : постанова Пленуму Верховного Суду

України від 26 черв. 1992 р. № 8. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text.

344. Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій : постанова Пленуму Верховного Суду Україні від 28 верес. 1990 р. № 7. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-90#Text.

345. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1403-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text.

346. Про Рахункову палату : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 576-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text.

347. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23 лют. 2012 р. № 4452-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text.

348. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20 груд. 1991 р. № 2011-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text.

349. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text.

350. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров’я особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лют. 2003 р. № 2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text.

351. Про судову практику у справах про хабарництво : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квіт. 2002 р. № 5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02#Text.

352. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#n934.

353. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22 черв. 2000 р. № 1835-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text.

354. Радутний О. Е. Штучній інтелект як суб'єкт злочину. *Інформація і право.* 2017. № 4 (23). С. 106–115.

355. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Кузьменка Віталія Борисовича щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 364 Кримінального кодексу України (справа щодо застосування кваліфікуючої ознаки «працівник правоохоронного органу» до працівника державної виконавчої служби) від 18 квіт. 2012 р. № 10-рп/2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-12#Text.

356. Савченко А. В., Кузнєцов В. В., Шанько О. Ф. Сучасне кримінальне право України : курс лекцій. Київ : Паливода А. В., 2005. 640 с.

357. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину : монографія. Київ : Атіка, 2002. 144 с.

358. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Особливості розуміння понять «посадова особа», «службова особа», «представник влади» та їх значення в правовому регулюванні пенітенціарних правовідносин. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2015. № 4. С. 136–146.

359. Сахарук Т. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2006. 227 с.

360. Семенюк-Прибатень А. В. Кримінально-правова характеристика знищення та пошкодження майна за Кримінальним кодексом України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2016. 23 с.

361. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві / за наук. ред. В. І. Борисова. Харків : Право, 2006. 208 с.

362. Сийплокі М. В. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид наук : 12.00.08. Харків, 2020. 36 с.

363. Сийплокі М. В. Кримінально-правовий захист охоронної діяльності в Україні : монографія. Харків : Панов, 2019. 614 с.

364. Сийплокі М. В., Нитка Я. М. Санкції в системі кримінально-правових засобів захисту охоронної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2022. № 69. С. 412–417. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.69.69.

365. Сквірський І. О. Новий погляд на зміст категорії «державне управління». *Право і суспільство.* 2013. № 2. С. 89–95.

366. Скулиш Є. Д., Митрофанов І. І. Механізм реалізації кримінальної відповідальності: окремі питання поняття та структури. *Європейські перспективи.* 2015. № 7. С. 114–120.

367. Соловйова А. М. Примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань : монографія. Київ : КНТ, 2007. 174 с.

368. Сотула О. С. Кримінальна відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2003. 201 с.

369. Сподарик Ю. В. Кримінально-правова охорона законної професійної діяльності журналістів в Україні : дис. … д-ра філософії : 081 «Право». Львів, 2022. 246 с.

370. Субботенко О. С. Охорона честі та гідності особи кримінально-правовими засобами (досвід країн СНД та ЄС) : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2016. 16 с.

371. Судова статистика. Звіт № 6 про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2023 рік. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023.

372. Судова статистика. Звіт № 6 про осіб притягнутих до кримінальної відповідальності та види кримінального покарання за 2021 рік. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21.

373. Судова статистика. Звіт № 7 про склад засуджених за 2021 рік. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21.

374. Судова статистика. Звіт № 7 про склад засуджених за 2023 рік. *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023.

375. Таран Н. Г. Суб'єкт злочину у кримінальному праві України: теоретичні та прикладні аспекти : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 226 с.

376. Тацій В. Я., Пономаренко Ю. А. Об'єкт кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України.* 2022. № 18. Т. 2. С. 207–210.

377. Тацій В. Я. Об'єкт злочину. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 126–143.

378. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві : монографія. Харків : Право, 2016. 256 с.

379. Терентьєв В. І. Відповідальність спеціального суб'єкту злочину за кримінальним правом України : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2003. 20 с.

380. Тімошенко Н.О. Кримінально-правова характеристика підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збуту та використання : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Донецьк, 2009. 234 с.

381. Ткаченко І. М. Сучасні концепції потерпілого від кримінального правопорушення в теорії кримінального права. *Вісник Пенітенціарної асоціації України.* 2021. № 4 (18). С. 73–85. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.4.06.

382. Трубников В. М. Нове універсальне поняття об'єкта злочину. *Наука і правоохорона.* 2009. № 1-2 (3-4). С. 85–89.

383. Удод А. М. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 220 с.

384. Удод А. М. Кримінально-правова характеристика погрози або насильства щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України) : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 16 с.

385. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.

386. Ухвала Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 9 лип. 2019 р. у справі № 576/1122/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82904984.

387. Ухвала Закарпатського апеляційного суду від 11 квіт. 2022 р. у справі № 308/15179/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/103966957.

388. Ухвала Іллічівського міського суду Одеської області від 13 лип. 2021 р. у справі № 501/2025/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99675358.

389. Ухвала Іллічівського міського суду Одеської області від 16 лип. 2021 р. у справі № 501/2025/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99675359.

390. Ухвала Іллічівського міського суду Одеської області від 21 груд. 2021 р. у справі № 501/1997/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102046842.

391. Ухвала Києво-Святошинського районного суду Київської області від 30 трав. 2022 р. у справі № 369/16705/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/104770829.

392. Ухвала Кропивницького апеляційного суду від 13 трав. 2019 р. у справі № 393/832/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81812929.

393. Ухвала Новомиколаївського районного суду Запорізької області від 14 лип. 2020 р. у справі № 322/1232/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90442662.

394. Ухвала Новомиколаївського районного суду Запорізької області від 26 квіт. 2019 р. у справі № 322/477/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81447805.

395. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 26 верес. 2022 р. у справі № 757/25845/22-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106697092.

396. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 6 листоп. 2015 р. у справі № 757/41526/15-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/53747117.

397. Ухвала Старокостянтинівського районного суду Хмельницької області від 9 верес. 2019 р. у справі № 683/2446/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84149463.

398. Федорчук І. М. Обставини, які обтяжують покарання за кримінальним правом України : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 240 с.

399. Федорчук І. М. Обставини, які обтяжують покарання, за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 18 с.

400. Фесенко Є. В. Цінності як об’єкт злочину. *Право України.* 1999. № 6. С. 75–77.

401. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2004. 362 с.

402. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. для студентів ВНЗ. 2-ге вид., доповн. і переробл. Київ : Атіка, 2009. 512 с.

403. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ : Істина, 2004. 504 с.

404. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 557 с.

405. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства (теорія та практика) : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2015. 36 с.

406. Цховребор А. О. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2017. 18 с.

407. Цховребор А. О. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2017. 226 с.

408. Чайка В. О. Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 20 с.

409. Чернєй В. В., Вознюк А. А. Проєкт нового Кримінального кодексу України: окремі пропозиції щодо удосконалення. *Реформування кримінального законодавства крізь призму історичного надбання* : матеріали міжвідом. наук.-практ. круглого столу (Київ, 18 берез. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 7–13.

410. Чуб І. М. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: кваліфікація та відмежування від суміжних злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2014. 20 с.

411. Чуб І. М. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: кваліфікація та відмежування від суміжних злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2014. 224 с.

412. Чуб І. М. Систематизація злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об’єднань громадян. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 118. С. 270−277.

413. Шаблистий В. В. Кримінальна відповідальність за погрозу вбивством : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.

414. Яценко С. С. Кримінально-правова охорона представників влади та громадськості : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1965. 20 с.

415. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. A jogszabály mai napon (2023.07.15.) hatályos állapota. URL: https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv.

416. Batyrgareieva V., Kolodyazhny M., Netesa N. War as a challenge to road safety: damage to society and the economy of Ukraine. *Baltic Journal of Economic*

Studies. 2023. Vol. 9. No. 5. P. 48–56. DOI: https://doi.org/10.30525/2256-0742/2023-9-5-48-56.

417. Borovyk A. An official as a subject of crimes provided for in articles 343, 344, 345, 346, 347 of the criminal code of Ukraine: separate issues of criminal responsibility. *Topical issues of modern jurisprudence :* International scientific conference proceedings (April 5–6, 2023, Częstochowa, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 155–159. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-37.

418. Borovyk A., Hrynkiv O., Olieinikov D., Derevyanko N. Obstruction of law enforcement and judiciary functions: criminal offense in comparative dimension. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12 (65). P. 185–195. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.18.

419. Borovyk A., Kolb O., Likhovitskyy Ya., Atamanchuk V., Tomma R. Problems of classification of criminal offenses related to corruption. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues.* 2020. Vol. 23. Issue 4. URL: https://www.abacademies.org/articles/problems-of-classification-of-criminal-offenses-related-to-corruption-9458.html.

420. Borovyk A., Mitchuk O., Demianchuk V., Zoliak V., Paziuk R. The legal aspects of the activities of journalists and media professionals related to human rights protection. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23. Issue 2. URL: https://www.abacademies.org/articles/The-legal-aspects-of-the-activities-of-journalists-and-media-professionals-related-to-human-rights-protection-1544-0044-23-2-470.pdf.

421. Borovyk A., Tkachenko I., Danylevska Y., Pavelkiv S. Public official as a victim of criminal assault: comparative approach. *Amazonia Investiga.* 2023. Vol. 12 (62). P. 282–292. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.28.

422. Borovyk A., Tkachenko I., Derevyanko N., Diakin Y. Public official as a victim of criminal insult and defamation: Comparative Research. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41 (78). P. 748–767. DOI: https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.50.

423. Borovyk A., Tkachenko I., Ivchenko B.-Y., Mandzyk P., Solovyov E. A Special Status Victim: Criminal Liability for Assaulting a Government Official in Ukraine and Other Countries. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41 (79). P. 509–523. DOI: https://doi.org/10.46398/cuestpol.4179.35.

424. Borovyk A., Vartyletska I., Vasylenko Yu., Patyk A., Pochanska O. Rules of criminal liability for corruption offences and their prevention. *Cuestiones Politicas*. 2021. Vol. 39. No. 68. P. 723–734. DOI: https:\\doi.org\10.46398\cuestpol.3968.46.

425. Borovyk A.V. Purpose as a mandatory feature of the subjective side of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage. *European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice :* International scientific conference proceedings (August 2–3, 2023, Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 111–114. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-28.

426. Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Strafgesetzbuch. (Strafgesetzbuch – StGB), Fassung vom 25.03.2024. URL: https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002296.

427. Code pénal. Version en vigueur au 04 mai 2022. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719/.

428. Codice Penale of Italy. R.D. 19 ottobre 1930, n. 1398. Aggiornato al 29/04/2022. URL: https://www.brocardi.it/codice-penale/.

429. Código orgánico integral penal, coip. Ley 0 Registro Oficial Suplemento 180 de 10-feb.-2014. Ultima modificación: 17-feb.-2021. URL: https://derechoecuador.com/uploads/content/2021/05/file_1620184639_1620184653.pdf.

430. Código Penal Brasileiro. DECRETO-LEI No 2.848, de 7 de Dezembro de 1940. Incluído pela Lei nº 13.654, 12 de Janeiro de 2024. URL: https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/decreto-lei/del2848compilado.htm.

431. Código Penal Colombia. Última actualización 03/02/2022. URL: https://leyes.co/codigo_penal.htm.

432. Código Penal de España (Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, de 1995): Revisión vigente desde 03 de Septiembre de 2023. URL: https://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html.

433. Codigo Penal De La Nacion Argentina. LEY 11.179 (T.O. 1984 actualizado). 25/10/2023. URL: http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/15000-19999/16546/texact.htm.

434. Código Penal Federal de México. Actualizado 2022. URL: https://www.conceptosjuridicos.com/mx/codigo-penal/.

435. Código Penal N° 9155. Redacción dada por: Ley Nº 19.996 de 03/11/2021. URL: https://www.impo.com.uy/bases/codigo-penal/9155-1933.

436. Codul Penal al Republicii Moldova 18 aprilie 2002. Nr. 985-XV. Modificat LP365 din 24.11.23, MO452-454/28.11.23 art.782; în vigoare 28.11.23. URL: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140340&lang=ro#.

437. Codul Penal din 17 iulie 2009 Nr. 286. din 5 aprilie 2022. URL: https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/249601.

438. Israel – Penal Law 5737 (1977). URL: http://library.khpg.org/files/docs/1375279180.pdf.

439. Karistusseadustik. Vastu võetud 06.06.2001. Redaktsiooni jõustumise kp: 31.05.2023. URL: https://www.riigiteataja.ee/akt/121052021009.

440. Kazenski zakonik. 30.11.2021. URL: http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050.

441. Kazneni zakon pročišćeni tekst zakona NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19. na snazi od 31.07.2021. URL: https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon.

442. Kodeks karny z dnia 6 czerwca 1997 r. 2022-01-17. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf.

443. Kodi Penal i Republikes se Shqiperise. LIGJ Nr.7895, datë 27.1.1995. Ndryshuar me ligjin nr. 36/2017, datë 4.05.2021. URL: https://qbz.gov.al/preview/a2b117e6-69b2-4355-aa49-78967c31bf4d.

444. Krimināllikums. Likums Saeimā pieņemts 1998.gada 17.jūnijā. Attēlotā redakcija 01.01.2022.-03.05.2022. URL:https://likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums.

445. Krivični Zakonik Crne Gore. 3/2020. URL: https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/krivicni-zakonik-crne-gore.html.

446. Krivični Zakonik. Republike Srpske. Sl. glasnik RS", br. 64/2017, 104/2018 – odluka US, 15/2021 i 89/2021. URL: https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/krivicni-zakon-republike-srpske.html.

447. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741). Suvestinė redakcija nuo 2023-05-01. URL: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr.

448. Lov om straff (straffeloven). Sist endret LOV-2021-06-11-59 fra 01.01.2022. URL: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28.

449. Nouveau Code Pénal (Loi organique nº9/2005 du 21 février 2005). URL: http://www.derechos.org/intlaw/doc/and1.html.

450. Pakistan Penal Code (Act XLV of 1860) Act XLV of 1860. URL: http://www.pakistani.org/pakistan/legislation/1860/actXLVof1860.html.

451. Penal Code (CHAPTER 224) (Original Enactment: Ordinance 4 of 1871). Current version as at 03 May 2022. URL: https://sso.agc.gov.sg/Act/PC1871#pr271-.

452. Schweizerisches Strafgesetzbuch. vom 21. Dezember 1937 (Stand am 1 Juli 2021). URL: https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html.

453. Straffeloven. Offentliggørelsesdato 24/09/2019. URL: https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/976.

454. Strafgesetzbuch (StGB) vom 24. Juni 1987. Fassung vom 01.03.2023. URL: https://www.gesetze.li/konso/1988.37.

455. Strafgesetzbuch. 15 Mai, 1871. Zuletzt geändert durch Gesetz vom 22.11.2021. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/.

456. Trestní zákoník je v České republice. Česká republika, 8 ledna 2009. Aktuální znění 01.02.2022. URL: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40.

457. Türk Ceza Kanunu. Numarası 5237. Kabul Tarihi: 26/9/2004. 17.06.2021. URL:

https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5.

458. Vozniuk A. Criminal and Legal Counteraction to the Activities of Criminal Authorities: The Ukrainian Model. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs.* 2022. Vol. 27. No. 1. P. 9–19. DOI: 10.33270/0122271.9. http://elar.naiau.kiev.ua/handle/123456789/21704.

459. Vozniuk A., Hryha M., Botnarenko I., Makarenko T., Bryskovska O. Electoral corruption: illegal voter bribery technologies. *Cuestiones Políticas.* 2022. Vol. 40 (75). P. 145–163. DOI: https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.10.

460. Zákon č. 300/2005 Z. Trestný zákon. 105/2022 Z. z. URL: https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300.

461. Κύρωση του Ποινικού Κώδικα. Nomoσ υπ' αριθμ. 4619. Με τις τελευταίες αλλαγές από το Νόμο 5108/2024. URL: https://www.kodiko.gr/nomothesia/document/529099/nomos-4619-2019.

462. Ο περί Ποινικού Κώδικα Νόμος (ΚΕΦ.154). 190(I)/2021. URL: http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/0_154/full.html.

463. 中华人民共和国刑法 (2021年最新版). URL: http://www.jiyufeng.com/woguoxingfa/166.html.

ДОДАТКИ

Додаток А

Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і проти журналістів за 2023 рік [222]

	Обліковано кримінальних правопорушень у звітному періоді	Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду (п. 2, 3 ст. 283 КПК України)	зокрема			
				з обвинувальним актом	з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності	з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру	з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру
Загалом кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК	25 697	17 295	16 210	16 106	21	78	5
ст. 342	170	110	96	92	0	4	0
ст. 343	22	6	6	6	0	0	0
ст. 344	6	1	1	1	0	0	0
ст. 345	547	454	389	369	0	20	0
ст. 346	15	3	3	2	0	1	0
ст. 347	9	6	4	4	0	0	0
ст. 348	27	15	13	8	0	5	0
ст. 349	1	0	0	0	0	0	0
ст. 351	26	0	0	0	0	0	0
ст. 351-1	33	0	0	0	0	0	0
ст. 351-2	0	0	0	0	0	0	0
Загалом кримінальних правопорушень проти представників влади	856	595	512	482	0	30	0
%	3,3	3,4 (69,5 %)	3,2 (59,8)	3 (94,1)	0	38,5 (5,9)	0

Упродовж 2023 року обліковано 856 кримінальних правопорушень проти представників влади, зокрема 170 (19,8 %) – за ст. 342 КК України, 22 (2,6 %) – за ст. 343 КК України, 6 (0,7 %) – за ст. 344 КК України, 547 (63,9 %) – за ст. 345 КК України, 15 (1,8 %) – за ст. 346 КК України, 9 (1,1 %) – за ст. 347 КК України, 27 (3,2 %) – за ст. 348 КК України, 1 (0,1 %) – за ст. 349 КК України, 26 (3 %) – за ст. 351 КК України, 33 (3,8 %) – за ст. 351-1 КК України. Ці делікти становлять 3,3 % від усіх правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і проти журналістів. Водночас за ст. 351-2 КК України не зареєстрованого жодного кримінального правопорушення.

Серед 856 облікованих кримінальних правопорушень проти представників влади 595 (69,5 %) становлять кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру, 512 (59,8%) кримінальних правопорушень, за якими провадження направлено до суду (п. 2, 3 ст. 283 КПК України).

Серед 512 кримінальних правопорушень проти представників влади, за якими провадження направлено до суду, 482 (94,1 %) становлять кримінальні правопорушення з обвинувальним актом і 30 (5,9 %) – кримінальні правопорушення з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру. Примітно, що кримінальні правопорушення з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру становлять 5,9 % від деліктів проти представників влади та 38,5 % від усіх кримінальних правопорушень, передбачених розділом XV Особливої частини КК України, за якими провадження направлено до суду з таким клопотанням.

Водночас 2023 року не було жодного кримінального правопорушення з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності та клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру.

Додаток Б

Класифікація кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів у теорії кримінального права

Дослідники	Групи кримінальних правопорушень
Н. О. Гуторова, О. В. Зайцев, Л. В. Дорош	1) у сфері використання державних символів (ст. 338 і 339 КК України); 2) пов'язані з перешкоджанням діяльності організацій та об'єднань громадян (ст. 340 і 341 КК України); 3) проти представників влади, працівників правоохоронних органів, членів громад, формувань (ст. 342–353 КК України); 4) у сфері використання документів і засобів отримання інформації (ст. 357–360 КК України); 5) інші кримінальні правопорушення проти авторитету держави і діяльності об'єднань громадян (ст. 354–356 КК України) [249, с. 517]
В. А. Клименко	1) у сфері використання державних символів (ст. 338 і 339 КК України); 2) пов'язані з перешкоджанням діяльності організацій та об'єднань громадян (ст. 340 і 341 КК України); 3) проти представників влади, органів місцевого самоврядування, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань (ст. 342–353 КК України); 4) у сфері використання документів і засобів отримання інформації (ст. 357–360 КК України); 5) інші злочини проти авторитету держави, органів місцевого самоврядування та діяльності об'єднань громадян (ст. 354–356 України) [252, с. 518]
Г. Є. Болдарь	1) що посягають на авторитет органів державної влади в частині дотримання встановленого законодавством порядку використання державних символів (ст. 338 і 339 КК України); 2) що посягають на авторитет органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян у частині дотримання встановленого законодавством порядку діяльності підприємств, установ або організацій та об'єднань громадян (ст. 340, 341 КК України); 3) проти представників влади й інших осіб у зв'язку з виконанням службових обов'язків або державною, службовою чи громадською діяльністю (ст. 342–352 КК України); 4) що посягають на авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян у частині дотримання встановленого законодавством порядку обігу та використання документів, печаток, штампів, бланків, спеціальних технічних засобів отримання інформації та ліній зв'язку (ст. 357–360 КК України); 5) інші злочини, що посягають на авторитет органів влади та місцевого самоврядування, об'єднань громадян, державних підприємств, установ чи організацій (ст. 353–356 КК України) [259, с. 300–301]

О. А. Чуваков	1) що посягають на авторитет державної влади і громадського ладу (ст. 338, 341, 354 КК України); 2) що посягають на нормальну діяльність органів влади, управління, громадських організацій, службових осіб і представників громадськості (ст. 340, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353 КК України); 3) що посягають на порядок зберігання й охорони документів, штампів, печаток (ст. 357, 358 КК України); 4) що посягають на порядок забезпечення дотримання певних правил (ст. 355, 356, 359, 360 КК України); 5) що посягають на порядок дотримання міжнародних конвенцій, учасником яких є Україна (ст. 339 КК України) [255, с. 321]
О. О. Кашкаров	1) що посягають на порядок використання державних символів; 2) що посягають на законний порядок діяльності державних, громадських організацій, конституційні й інші права фізичних і юридичних осіб; 3) що посягають на авторитет правоохоронних органів, членів громадських формувань з охорони громадського порядку й державного кордону і військовослужбовців; 4) проти авторитету та нормальної діяльності державних і громадських діячів, а також народних депутатів України й депутатів місцевих рад, комітетів ВРУ та тимчасових слідчих комісій ВРУ; 5) проти авторитету службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок; 6) проти авторитету державних органів у сфері контролю та регулювання офіційного документообігу; 7) проти авторитету органів державної влади у сфері інформаційної безпеки [228]
О. О. Дудоров	1) проти державних символів (ст. 338, 339 КК України); 2) пов'язані з перешкоджанням діяльності організацій, об'єднань громадян і представників влади (ст. 340–352 КК України); 3) проти достовірності документів, штампів, печаток (ст. 357, 358 КК України); 4) інші (ст. 353–356, 359, 360 КК України) [221, с. 838]
І. М. Залялова	1) що посягають на авторитет державних символів Української держави і суверенні її права (ст. 338 і 339 КК України); 2) що посягають на авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, а також будь-яких інших підприємств, установ та організацій (ст. 340, 341, 354-360 КК України); 3) що посягають на авторитет працівників органів, які вони представляють, а отже, й авторитет цих органів (ст. 342–353 КК України) [407, с. 20–21]
Ю. П. Дзюба	1) що посягають на відносини у сфері забезпечення нормального використання державних символів; 2) що посягають на відносини у сфері забезпечення нормальної діяльності організацій та об'єднань громадян; 3) що посягають на відносини у сфері забезпечення нормальної діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів і членів громадських формувань; 4) що посягають на відносини у сфері інформаційного забезпечення управління в галузі документообігу; 5) що посягають на відносини у сфері забезпечення нормального використання ліній зв'язку та спеціальних засобів негласного

	отримання інформації; 6) що посягають на відносини у сфері забезпечення встановленого порядку реалізації прав і дотримання обов'язків [206]
І. М. Чуб	1) що посягають на відносини у сфері забезпечення порядку застосування державної символіки; 2) що посягають на відносини у сфері забезпечення порядку діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів, членів громадських формувань; 3) що посягають на відносини у сфері забезпечення порядку наділення владними повноваженнями; 4) що посягають на відносини у сфері забезпечення порядку реалізації прав і виконання обов'язків; 5) що посягають на відносини у сфері забезпечення порядку використання офіційних документів, печаток, штампів [412, с. 276–277]
В. І. Осадчий	1) що пов'язані з посяганням на законний порядок виконання представником влади і працівником правоохоронного органу службових обов'язків, членом громадського формування з охорони громадського порядку й державного кордону або військовослужбовцем – обов'язків щодо охорони громадського порядку як виду управлінської діяльності (ст. 342, 343, 345, 347, 348 КК України); 2) що пов'язані з посяганням на законний порядок виконання державним діячем службових обов'язків чи громадським діячем громадської діяльності (ст. 344, 346, 351 КК України); 3) що пов'язані з посяганням на законний порядок виконання службовою особою службових обов'язків чи громадянином – обов'язку громадського (ст. 350, 352 КК України); 4) що пов'язані з посяганням на законний порядок здійснення громадянами своїх прав і свобод (ст. 340, 341, 349, 354, 355, 356 КК України); 5) що пов'язані з посяганням на законний порядок користування документами, печатками, штампами, технічними засобами (ст. 357–360 КК України); 6) що пов'язані з посяганням на законний порядок використання державних символів, владних повноважень, звань службової особи (ст. 338, 339, 353 КК України) [305]
І. М. Салімонов, О. О. Книженко	1) що посягають на суспільні відносини у сфері належного ставлення та використання державних символів (ст. 338 і 339 КК України); 2) що посягають на суспільні відносини у сфері забезпечення нормальної діяльності державних установ та об'єднань громадян (ст. 340, 341 КК України); 3) що посягають на суспільні відносини у сфері забезпечення діяльності представників влади, працівників правоохоронних органів, інших осіб, що здійснюють охорону правопорядку (ст. 342–353 КК України); 4) що посягають на суспільні відносини у сфері використання документів і засобів отримання інформації (ст. 357–360 КК України); 5) інші злочини проти авторитету держави й діяльності об'єднань громадян (ст. 354–356 КК України) [248]

Додаток В

Класифікація кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кримінальних правопорушень проти журналістів

Група кримінальних правопорушень	Стаття КК України
1. Кримінальні правопорушення проти державних символів і порядку їх використання	Стаття 338. Наруга над державними символами Стаття 339. Незаконне підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні
2. Кримінальні правопорушення, пов'язані з перешкоджанням діяльності підприємств, установ, організацій та об'єднань громадян	Стаття 340. Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій Стаття 341. Захоплення державних або громадських будівель чи споруд
3. Кримінальні правопорушення проти представників влади й інших осіб у зв'язку з їх службовою чи громадською діяльністю	Стаття 342. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Стаття 343. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця Стаття 344. Втручання у діяльність державного діяча Стаття 345. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу Стаття 346. Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча Стаття 347. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця Стаття 348. Посягання на життя працівника

	правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця Стаття 349. Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника Стаття 350. Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок Стаття 351. Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради Стаття 351-1. Перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати Стаття 351-2. Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Стаття 352. Умисне знищення або пошкодження майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок
4. Кримінальні правопорушення проти журналістів	Стаття 345-1. Погроза або насильство щодо журналіста Стаття 347-1. Умисне знищення або пошкодження майна журналіста Стаття 348-1. Посягання на життя журналіста Стаття 349-1. Захоплення журналіста як заручника
5. Кримінальні правопорушення, пов'язані з незаконним заволодінням чи пошкодженням документів, штампів, печаток, а також їх підробленням, збутом чи використанням	Стаття 357. Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження Стаття 358. Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів
6. Кримінальні правопорушення проти порядку наділення владними повноваженнями	Стаття 353. Самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи Стаття 359. Незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання

	інформації
7. Кримінальні правопорушення у сфері забезпечення порядку реалізації прав та виконання обов'язків	Стаття 354. Підкуп працівника підприємства, установи чи організації Стаття 355. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань Стаття 356. Самоправство
8. Інші кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян	Стаття 360. Умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі

Додаток Г

Потерпілі в кримінальних правопорушеннях, передбачених ст. 112, 342–345, 346, 347, 348, 349, 351–351-2 КК України

Потерпілий	Діяння (стаття КК)						
	Опір (ст. 342)	Втручання в діяльність (ст. 343, 344)	Погроза або насильство (ст. 345, 346, 350)	Посягання на життя (ст. 112, 348)	Захоплення як заручника (ст. 349)	Перешкоджання діяльності (ст. 351, 351-1, 351-2)	Умисне знищення або пошкодження майна (ст. 347)
Представник влади	+				+		
Державний діяч		+	+	+			
Громадський діяч			+	+			
Працівник правоохоронного органу	+	+	+	+	+		+
Державний виконавець	+						
Приватний виконавець	+	+					+
Судовий експерт		+					
Працівник державної виконавчої служби		+					+
Член громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону	+			+			
Військовослужбовець	+			+			
Уповноважена особа ФГВФО	+						
Народний депутат України та депутат місцевої ради						+	
член РП						+	
член ВРП						+	
член ВККС України						+	

Додаток Д

Державні та громадські діячі як потерпілі від кримінальних правопорушень

Категорії потерпілих від втручання в діяльність державного діяча (ст. 344 КК)	**Категорії потерпілих від погрози або насильства щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК)**	**Категорії потерпілих від посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК)**
Президент України	Президент України	Президент України
Голова ВРУ	Голова ВРУ	Голова ВРУ
народний депутат України	народний депутат України	народний депутат України
Прем'єр-міністр України	Прем'єр-міністр України	Прем'єр-міністр України
член КМУ	член КМУ	член КМУ
Голова КСУ	Голова чи суддя КСУ	Голова чи суддя КСУ
суддя КСУ		
Голова чи член ВРП	Голова чи член ВРП	Голова чи член ВРП
Голова чи член ВККС України	Голова чи член ВККС України	Голова чи член ВККС України
Уповноважений ВРУ з прав людини або *його представник**	Уповноважений ВРУ з прав людини	Уповноважений ВРУ з прав людини
Директор НАБУ	Директор НАБУ	Директор НАБУ
Директор ДБР	Директор ДБР	Директор ДБР
Директор БЕБ України	Директор БЕБ України	Директор БЕБ України
Генеральний прокурор	Генеральний прокурор	Генеральний прокурор
Голова РП або інший член РП	Голова або інший член РП	Голова або інший член РП
Голова або член ЦВК		
Голова НБУ	Голова НБУ	Голова НБУ
член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення		
Голова АМКУ		
Голова ФДМУ		
Голова Держкомтелерадіо		
член НКРЕКП		
	Голова чи суддя ВС	*Голова чи суддя ВС*
	Голова чи суддя вищих спеціалізованих судів	*Голова чи суддя вищих спеціалізованих судів*
	керівник політичної партії України	*керівник політичної партії*
	близькі родичі державного чи громадського діяча	

**Примітка.* Курсивом виділено категорії діячів, які не збігаються.

Додаток Е

Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади й інших потерпілих

Стаття КК України	Частина статті КК України	Вік, з якого настає кримінальна відповідальність	
		з 14 р.	з 16 р.
Стаття 342. Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	1. Опір представникові влади, крім державного виконавця, приватного виконавця, під час виконання ним службових обов'язків		+
	2. Опір працівникові правоохоронного органу під час виконання ним службових обов'язків, державному виконавцю чи приватному виконавцю під час примусового виконання рішень, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві під час виконання цими особами покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку або уповноваженій особі ФГВФО		+
	3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, поєднані з примушенням цих осіб шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій		+
Стаття 343. Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового	1. Вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, а також близького родича державного виконавця або приватного		+

експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця	виконавця з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків, здійсненню судово-експертної діяльності або досягти прийняття незаконного рішення		
	2. Ті самі дії, якщо вони перешкодили запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені службовою особою з використанням свого службового становища		+
Стаття 344. Втручання у діяльність державного діяча	1. Незаконний вплив у будь-якій формі на Президента України, Голову ВРУ, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена КМУ, Голову КСУ, суддю КСУ, Голову чи члена ВРП, Голову чи члена ВККС України, Уповноваженого ВРУ з прав людини або його представника, Директора НАБУ, Директора ДБР, Директора БЕБ України, Генерального прокурора, Голову РП або іншого члена РП, Голову або члена ЦВК, Голову НБУ, члена Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голову АМКУ, Голову ФДМУ, Голову Держкомтелерадіо, члена НКРЕКП, з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень		+
	2. Ті самі дії, якщо вони вчинені особою з використанням свого службового становища		+
Стаття 345. Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу	1. Погроза вбивством, насильством або знищенням чи пошкодженням майна щодо працівника правоохоронного органу, а також щодо його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків		+
	2. Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу чи його близьким	+	

	родичам побоїв, легких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків		
	3. Умисне заподіяння працівникові правоохоронного органу або його близьким родичам тяжкого тілесного ушкодження у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків	+	
	4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою	+	+
Стаття 346. Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча	1. Погроза вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна, а також викраденням або позбавленням волі щодо Президента України, Голови ВРУ, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена КМУ, Голови чи члена ВРП, Голови чи члена ВККС України, Голови чи судді КСУ або ВС чи вищих спеціалізованих судів, Генерального прокурора, НАБУ, Директора БЕБ України, Директора ДБР, Уповноваженого ВРУ з прав людини, Голови або іншого члена РП, Голови НБУ, керівника політичної партії України, а також щодо їх близьких родичів, вчинена у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю		+
	2. Умисне заподіяння особам, зазначеним у частині першій цієї статті, середньої тяжкості тілесних ушкоджень чи легких тілесних ушкоджень, нанесення побоїв чи вчинення інших насильницьких дій у зв'язку з їх державною або громадською діяльністю	+	
	3. Умисне заподіяння особам, зазначеним у частині першій цієї статті, тяжких тілесних ушкоджень у зв'язку з їх державною або	+	

	громадською діяльністю		
Стаття 347. Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця	1. Умисне знищення або пошкодження майна, що належить працівникові правоохоронного органу, працівникові органу державної виконавчої служби, приватному виконавцю (у тому числі після звільнення з посади) чи їхнім близьким родичам, у зв'язку з виконанням службових обов'язків працівником правоохоронного органу або примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем (у тому числі у минулому)		+
	2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки	+	
Стаття 348. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця	Вбивство або замах на вбивство працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку	+	
Стаття 349. Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника	Захоплення або тримання як заручника представника влади, працівника правоохоронного органу чи їх близьких родичів з метою спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення заручника	+	
Стаття 351. Перешкоджання	1. Невиконання службовою особою законних вимог народного депутата України, депутата		+

діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради	місцевої ради, створення штучних перешкод у їх роботі, надання їм завідомо неправдивої інформації		
	2. Невиконання службовою особою законних вимог комітетів ВРУ, тимчасових слідчих комісій ВРУ чи спеціальної тимчасової слідчої комісії ВРУ, створення штучних перешкод у їх роботі, надання недостовірної інформації		+
Стаття 351-1. Перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати	1. Невиконання службовою особою законних вимог РП, члена РП, створення штучних перешкод у їх роботі, надання їм завідомо неправдивої інформації		+
Стаття 351-2. Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України	1. Невиконання законних вимог ВРП, її органу чи члена ВРП, ВККС України чи члена ВККС України, створення штучних перешкод у їх роботі		+

Додаток Ж

Конструкції, які використовують під час формулювання мети й мотивів посягань на представників влади

Стаття КК України	Частина статті КК України	Конструкції, які використовують під час формулювання ознак суб'єктивної сторони кримінальних правопорушень
342	3	примушення осіб, передбачених ч. 1, 2 ст. 342 КК України, до виконання явно незаконних дій
343	1	з метою перешкодити виконанню службових обов'язків працівником правоохоронного органу, працівником органу державної виконавчої служби чи приватним виконавцем, здійсненню судово-експертної діяльності судовим експертом або досягти прийняття незаконного рішення
344	1	з метою перешкодити виконанню державним діячем службових обов'язків або досягти прийняття незаконних рішень
345	1, 2, 3	у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків
346	1, 2, 3	у зв'язку з державною чи громадською діяльністю державного чи громадського діяча
347	1	у зв'язку з виконанням службових обов'язків працівником правоохоронного органу або примусовим виконанням рішень державним виконавцем чи приватним виконавцем (у тому числі у минулому)
348	1	у зв'язку з виконанням працівником правоохоронного органу службових обов'язків; у зв'язку з діяльністю щодо охорони громадського порядку члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця
349	1	з метою спонукання державної чи іншої установи, підприємства, організації або службової особи вчинити або утриматися від вчинення будь-якої дії як умови звільнення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника

Додаток И

Санкції ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України

Части-на статті	Покарання							Ступінь тяжкості
	Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	**Штраф**	**Виправні роботи**	**Пробаційний нагляд**	**Обмеження волі**	**Позбавлення волі**	**Довічне позбавлення волі**	
Стаття 342. *Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб*								
ч. 1 ст. 342		від 1000 до 2000 НМДГ	до 2 р.	до 3 р.	до 3 р.			Крим. проступок
ч. 2 ст. 342		від 1000 до 4000 НМДГ		до 4 р.	до 4 р.	до 2 р.		Нетяжкий злочин
ч. 3 ст. 342					до 5 р.	від 2 р. до 5 р.		Нетяжкий злочин
Стаття 343. *Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця*								
ч. 1 ст. 343		до 100 НМДГ	до 1 р.	до 3 р.				Крим. проступок
ч. 2 ст. 343	до 5 р.			до 4 р.	до 4 р.			Крим. проступок
Стаття 344. *Втручання у діяльність державного діяча*								
ч. 1 ст. 344		від 200 до 300 НМДГ		до 2 р.	до 2 р.	до 2 р.		Нетяжкий злочин
ч. 2 ст. 344	до 3 р. (або без такого)	від 300 до 500 НМДГ			до 3 р.	до 3 р.		Нетяжкий злочин
Стаття 345. *Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу*								
ч. 1 ст. 345			до 2 р.	до 3 р.	до 3 р.	до 3 р.		Нетяжкий злочин
ч. 2 ст. 345					до 5 р.	до 5 р.		Нетяжкий злочин

ч. 3 ст. 345						від 5 р. до 12 р.		Особливо тяжкий злочин
ч. 4 ст. 345						від 7 р. до 14 р.		Особливо тяжкий злочин
Стаття 346. *Погроза або насильство щодо державного чи громадського діяча*								
ч. 1 ст. 346					до 5 р.	до 5 р.		Нетяжкий злочин
ч. 2 ст. 346						від 4 р. до 7 р.		Тяжкий злочин
ч. 3 ст. 346						від 7 р. до 12 р.		Особливо тяжкий злочин
Стаття 347. *Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця*								
ч. 1 ст. 347		від 1000 до 4000 НМДГ		до 5 р.	до 5 р.			Нетяжкий злочин
ч. 2 ст. 347						від 6 р. до 15 р.		Особливо тяжкий злочин
Стаття 348. *Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця*								
ст. 348						від 9 р. до 15 р.	довічне позбав-лення волі	Особливо тяжкий злочин
Стаття 349. *Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника*								
ст. 349						від 8 р. до 15 р.		Особливо тяжкий злочин
Стаття 351. *Перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради*								
ч. 1 ст. 351		від 1000 до 2000 НМДГ		до 3 р.	до 3 р.			Крим. проступок
ч. 2 ст. 351	до 3 р.	від 2000 до 3000 НМДГ		до 5 р.	до 5 р.			Крим. проступок
Стаття 351-1. *Перешкоджання діяльності органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, члена Рахункової палати*								

ст. 351-1		від 100 до 1000 НМДГ		до 3 р.	до 3 р.			Крим. проступок
Стаття 351-2. *Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України*								
ст. 351-2		від 100 до 1000 НМДГ		до 3 р.	до 3 р.			Крим. проступок

Додаток К

Санкції ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України

Частина статті	Покарання							Ступінь тяжкості
	Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	Штраф	Виправні роботи	Пробаційний нагляд	Обмеження волі	Позбавлення волі	Довічне позбавлення волі	
ст. 348						від 9 р. до 15 р.	довічне позбавлен-ня волі	Особливо тяжкий злочин
ст. 349						від 8 р. до 15 р.		Особливо тяжкий злочин
ч. 2 ст. 347						від 6 р. до 15 р.		Особливо тяжкий злочин
ч. 4 ст. 345						від 7 р. до 14 р.		Особливо тяжкий злочин
ч. 3 ст. 346						від 7 р. до 12 р.		Особливо тяжкий злочин
ч. 3 ст. 345						від 5 р. до 12 р.		Особливо тяжкий злочин
ч. 2 ст. 346						від 4 р. до 7 р.		Тяжкий злочин
ч. 3 ст. 342					до 5 р.	від 2 р. до 5 р.		Нетяжкий злочин
ч. 2 ст. 345					до 5 р.	до 5 р.		Нетяжкий злочин
ч. 1 ст. 346					до 5 р.	до 5 р.		Нетяжкий злочин
ч. 2 ст. 342		від 1000 до 4000 НМДГ		до 4 р.	до 4 р.	до 2 р.		Нетяжкий злочин
ч. 1 ст. 345			до 2 р.	до 3 р.	до 3 р.	до 3 р.		Нетяжкий злочин
ч. 2 ст. 344	до 3 р. (або без такого)	від 300 до 500 НМДГ			до 3 р.	до 3 р.		Нетяжкий злочин
ч. 1 ст. 344		від 200 до 300 НМДГ		до 2 р.	до 2 р.	до 2 р.		Нетяжкий злочин
ч. 1 ст. 347		від 1000 до 4000 НМДГ		до 5 р.	до 5 р.			Нетяжкий злочин
ч. 2 ст. 351	до 3 р.	від 2000 до		до 5 р.	до 5 р.			Крим.

		3000 НМДГ						проступок
ч. 2 ст. 343	до 5 р.			до 4 р.	до 4 р.			Крим. проступок
ч. 1 ст. 351		від 1000 до 2000 НМДГ		до 3 р.	до 3 р.			Крим. проступок
ч. 1 ст. 342		від 1000 до 2000 НМДГ	до 2 р.	до 3 р.	до 3 р.			Крим. проступок
ст. 351-1		від 100 до 1000 НМДГ		до 3 р.	до 3 р.			Крим. проступок
ст. 351-2		від 100 до 1000 НМДГ		до 3 р.	до 3 р.			Крим. проступок
ч. 1 ст. 343		до 100 НМДГ	до 1 р.	до 3 р.				Крим. проступок

Додаток Л

Покарання за кримінальні правопорушення, передбачені в ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України

Статті КК України	Види покарань						
	Штраф	Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю	Виправні роботи	Пробаційний нагляд	Обмеження волі	Позбавлення волі на певний строк	Довічне позбавлення волі
ч. 1 ст. 342	+		+	+	+		
ч. 2 ст. 342	+			+	+	+	
ч. 3 ст. 342					+	+	
ч. 1 ст. 343	+		+	+			
ч. 2 ст. 343		+		+	+		
ч. 1 ст. 344	+			+	+	+	
ч. 2 ст. 344	+	+			+	+	
ч. 1 ст. 345			+	+	+	+	
ч. 2 ст. 345					+	+	
ч. 3 ст. 345						+	
ч. 4 ст. 345						+	
ч. 1 ст. 346					+	+	
ч. 2 ст. 346						+	
ч. 3 ст. 346						+	
ч. 1 ст. 347	+			+	+		
ч. 2 ст. 347						+	
ст. 348						+	+
ст. 349						+	
ч. 1 ст. 351	+			+	+		
ч. 2 ст. 351	+	+		+	+		
ст. 351-1	+			+	+		
ст. 351-2	+			+	+		

Додаток М

Штраф

Статті КК України	Мінімальна межа (НМДГ)	Максимальна межа (НМДГ)	Діапазон (НМДГ)
ч. 1 ст. 342	від 1000	до 2000	1000
ч. 2 ст. 342	від 1000	до 4000	3000
ч. 3 ст. 342			
ч. 1 ст. 343		до 100	70
ч. 2 ст. 343			
ч. 1 ст. 344	від 200	до 300	100
ч. 2 ст. 344	від 300	до 500	200
ч. 1 ст. 345			
ч. 2 ст. 345			
ч. 3 ст. 345			
ч. 4 ст. 345			
ч. 1 ст. 346			
ч. 2 ст. 346			
ч. 3 ст. 346			
ч. 1 ст. 347	від 1000	до 4000	3000
ч. 2 ст. 347			
ст. 348			
ст. 349			
ч. 1 ст. 351	від 1000	до 2000	1000
ч. 2 ст. 351	від 2000	до 3000	1000
ст. 351-1	від 100	до 1000	900
ст. 351-2	від 100	до 1000	900

Додаток Н

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю

Склад кримінального правопорушення	Строк та обов'язковість призначення покарання
Вплив у будь-якій формі на працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, а також близького родича державного виконавця або приватного виконавця з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків, здійсненню судово-експертної діяльності або добитися прийняття незаконного рішення, якщо такі дії перешкодили запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила, або вчинені ***службовою особою з використанням свого службового становища*** (ч. 2 ст. 343 КК України)	до 5 р.
Незаконний вплив у будь-якій формі на Президента України, Голову ВРУ, народного депутата України, Прем'єр-міністра України, члена КМУ, Голову КСУ, суддю КСУ, Голову чи члена ВРП, Голову чи члена ВККС України, Уповноваженого ВРУ з прав людини або його представника, Директора НАБУ, Директора ДБР, Директора БЕБ України, Генерального прокурора, Голову РП або іншого члена РП, Голову або члена ЦВК, Голову НБУ, члена Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голову АМКУ, Голову ФДМУ, Голову Держкомтелерадіо, члена НКРЕКП, з метою перешкодити виконанню ними службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень, якщо такі дії вчинені ***особою з використанням свого службового становища*** (ч. 2 ст. 344 КК України)	до 3 р. (або без такого)
Невиконання ***службовою особою*** законних вимог комітетів ВРУ, тимчасових слідчих комісій ВРУ чи спеціальної тимчасової слідчої комісії ВРУ, створення штучних перешкод у їх роботі, надання недостовірної інформації (ч. 2 ст. 351 КК України)	до 3 р.

Додаток П

Виправні роботи, пробаційний нагляд, обмеження волі, позбавлення волі

Статті КК України	Строк виправних робіт	Строк пробаційного нагляду	Строк обмеження волі	Строк позбавлення волі
ч. 1 ст. 342	до 2 років	до 3 років	до 3 років	
ч. 2 ст. 342		до 4 років	до 4 років	до 2 років
ч. 3 ст. 342			до 5 років	від 2 до 5 років
ч. 1 ст. 343	до 1 року	до 3 років		
ч. 2 ст. 343		до 4 років	до 4 років	
ч. 1 ст. 344		до 2 років	до 2 років	до 2 років
ч. 2 ст. 344			до 3 років	до 3 років
ч. 1 ст. 345	до 2 років	до 3 років	до 3 років	до 3 років
ч. 2 ст. 345			до 5 років	до 5 років
ч. 3 ст. 345				від 5 до 12 років
ч. 4 ст. 345				від 7 до 14 років
ч. 1 ст. 346			до 5 років	до 5 років
ч. 2 ст. 346				від 4 до 7 років
ч. 3 ст. 346				від 7 до 12 років
ч. 1 ст. 347		до 5 років	до 5 років	
ч. 2 ст. 347				від 6 до 15 років
ст. 348				від 9 до 15 років
ст. 349				від 8 до 15 років
ч. 1 ст. 351		до 3 років	до 3 років	
ч. 2 ст. 351		до 5 років	до 5 років	
ст. 351-1		до 3 років	до 3 років	
ст. 351-2		до 3 років	до 3 років	

Додаток Р

Особи, судові рішення щодо яких набрали законної сили 2023 року

Стаття, частина статті КК України	Кількість осіб, судові рішення щодо яких набрали законної сили у звітному періоді	Засуджених	Виправданих	Неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру	Щодо яких закрито матеріали кримінального провадження
ч. 2 ст. 342	55	33	1	3	18
ч. 3 ст. 342	1				1
ч. 1 ст. 343	6	4			2
ч. 1 ст. 345	45	37		2	6
ч. 2 ст. 345	286	223	2	13	48
ч. 1 ст. 347	1	1			
ст. 348	5	2		3	
ч. 1 ст. 351	1	1			
Загалом	400	301	3	21	75

Додаток С

Кількість осіб, матеріали кримінального провадження щодо яких закрито 2023 року

Стаття, частина статті КК України	у зв'язку з дійовим каяттям	у зв'язку з примиренням винного з потерпілим	у зв'язку із зміною обстановки	у зв'язку з передачею особи на поруки	у зв'язку з амністією	у зв'язку зі смертю	з інших підстав
ч. 2 ст. 342				3		1	14
ч. 3 ст. 342							1
ч. 1 ст. 343		1					1
ч. 1 ст. 345			1	1		2	2
ч. 2 ст. 345			2	9		4	33
ч. 1 ст. 347							
ст. 348							
ч. 1 ст. 351							
Загалом		1	3	13		7	51

Додаток Т

Кількість засуджених осіб, до яких застосовано покарання 2023 року

Стаття, частина статті КК України	Довічне позбавлення волі	Позбавлення волі на певний строк	Обмеження волі	Тримання в дисциплінарному батальйоні	Арешт	Виправні роботи	Службове обмеження для військовослужбовців	Громадські роботи	Штраф	Позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю	Інші міри покарання	Загалом
ч. 2 ст. 342		1			2				21			24
ч. 3 ст. 342												
ч. 1 ст. 343									4			4
ч. 1 ст. 345		5	1		3	3	1					13
ч. 2 ст. 345		27	9	1		1	2		13			53
ч. 1 ст. 347												
ст. 348		2										2
ч. 1 ст. 351			1									1
Загалом		35	11	1	5	4	3		38			97

Додаток У

Кількість засуджених, до яких застосовано позбавлення волі на певний строк 2023 року

Стаття, частина статті КК України	Усього	у тому числі						
		1 рік	понад 1 рік до 2 років включно	понад 2 роки до 3 років включно	понад 3 роки до 5 років включно	понад 5 років до 10 років включно	понад 10 років до 15 років включно	понад 15 років до 25 років включно
ч. 2 ст. 342	1	1						
ч. 1 ст. 345	5		2	1	2			
ч. 2 ст. 345	27	3	10	7	7			
ст. 348	2					1	1	
Загалом	35	4	12	8	9	1	1	

Додаток Ф

Кількість засуджених осіб, яких звільнено від покарання з випробуванням 2023 року

Стаття, частина статті КК України	Кількість засуджених	Кількість засуджених, до яких застосовано покарання	Кількість засуджених, до яких застосовано позбавлення волі на певний строк	Звільнено від покарання з випробуванням	Звільнено від покарання з інших підстав
ч. 2 ст. 342	**33**	24	1	**8**	1
ч. 3 ст. 342					
ч. 1 ст. 343	**4**	4			
ч. 1 ст. 345	**37**	13	5	**24**	
ч. 2 ст. 345	**223**	53	27	**170**	
ч. 1 ст. 347	**1**			**1**	
ст. 348	**2**	2	2		
ч. 1 ст. 351	**1**	1			
Загалом	**301**	97	35	**203**	1

Додаток Х

Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки посягань на представників влади (ст. 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 КК України)

Злочини, яких стосується ознака	**Кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки**
Опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, приватному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ст. 342 КК України)	Опір працівникові правоохоронного органу під час виконання ним службових обов'язків, державному виконавцю чи приватному виконавцю під час примусового виконання рішень, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві під час виконання цими особами покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку або уповноваженій особі ФГВФО
	Дії, поєднані з примушенням цих осіб шляхом насильства або погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій
Втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, судового експерта, працівника державної виконавчої служби, приватного виконавця (ст. 343 КК України)	Дії, якщо вони перешкодили запобіганню кримінальному правопорушенню чи затриманню особи, яка його вчинила
	Дії, якщо вони вчинені службовою особою з використанням свого службового становища
Втручання у діяльність державного діяча (ст. 344 КК України)	Дії, якщо вони вчинені особою з використанням свого службового становища
Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України)	Дії, вчинені організованою групою
Умисне знищення або пошкодження майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347 КК України)	Дії, вчинені шляхом підпалу, вибуху або іншим загальнонебезпечним способом
	Дії, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки

Додаток Ц

Ознаки, що підвищують тяжкість окремих злочинів проти порядку публічного управління[6]

Ознаки, що підвищують тяжкість злочину (ст. 9.7.2, 9.7.3)	**Злочин, якого стосується ознака**
Якщо опір здійснюється поліцейському або військовослужбовцеві Національної гвардії України чи Державної прикордонної служби України під час виконання ним службових обов'язків з охорони громадського порядку чи державного кордону, або члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону під час їхньої законної діяльності в публічних інтересах	Опір (ст. 9.7.6.)
У складі простої групи	Усі злочини
З використанням службових повноважень чи професійних обов'язків або пов'язаних із ними можливостей	Усі злочини
Із застосуванням зброї або небезпечного предмета	Опір (ст. 9.7.6) Насильство у зв'язку з виконанням особою службових повноважень чи професійних обов'язків, реалізацією суб'єктивного права чи виконанням юридичного обов'язку (ст. 9.7.7)
У присутності малолітньої дитини, яка розуміла обставини та значення вчиненого діяння	Опір (ст. 9.7.6) Насильство у зв'язку з виконанням особою службових повноважень чи професійних обов'язків, реалізацією суб'єктивного права чи виконанням юридичного обов'язку (ст. 9.7.7)
В особливий період чи під час надзвичайного стану	Усі злочини
Особою, яка має непогашену судимість за умисний злочин	Усі злочини
З метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення	Усі злочини
Щодо публічної службової особи, яка займає	Усі злочини

[6] Опору – ст. 9.7.6, насильства у зв'язку з виконанням особою службових повноважень чи професійних обов'язків, реалізацією суб'єктивного права чи виконанням юридичного обов'язку – ст. 9.7.7, впливу на особу, яка виконує службові повноваження чи професійні обов'язки, – ст. 9.7.8.

особливо відповідальне становище	
З використанням службових повноважень чи пов’язаних із ними можливостей публічною службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище	Усі злочини

Додаток Ш

Пропозиції до кримінального законодавства

За результатами здійсненого дослідження розроблено пропозиції з удосконалення кримінального законодавства, зокрема запропоновано:

1) викласти ст. 342 КК України в такій редакції:

«Стаття 342. Опір особі, яка діє в публічних інтересах

1. Опір представнику влади або іншій особі, що виконує службові повноваження (професійний або юридичний обов'язок), реалізує суб'єктивне право в публічних інтересах –

карається...

2. Опір, вчинений групою осіб, особою, яка має непогашену судимість за умисний злочин, службовою особою з використанням службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей, з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення, працівнику правоохоронного органу, із застосуванням зброї або небезпечного предмета, в особливий період чи під час надзвичайного стану, –

карається...

3. Опір, вчинений групою осіб за попередньою змовою, щодо службової особи, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, з використанням службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, –

карається...

Примітка. Опором слід розуміти активну фізичну протидію правомірному здійсненню особою своїх повноважень (обов'язків) або правомірній реалізації її суб'єктивного права в публічних інтересах, що полягає у впливі на організм потерпілого або спрямована проти предметів, необхідних потерпілому для виконання своїх обов'язків, або вимагає від потерпілого нейтралізації в безпосередньому контакті з ним, або створює перешкоди для вільного пересування потерпілого, або в інший спосіб ускладнює чи унеможливлює виконання зазначених обов'язків»;

2) викласти ст. 343 КК України в такій редакції:

«Стаття 343. Незаконний вплив на особу, яка діє в публічних інтересах

1. Незаконний вплив на представника влади або іншу особу у зв'язку з виконанням ними службових повноважень (професійного або юридичного обов'язку), реалізацією суб'єктивного права в публічних інтересах –

карається...

2. Незаконний вплив, вчинений групою осіб, особою, яка має непогашену судимість за умисний злочин, службовою особою з використанням службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей, з метою приховати інший злочин чи полегшити його вчинення, на працівника правоохоронного органу, в особливий період чи під час надзвичайного стану, –

карається...

3. Незаконний вплив, вчинений групою осіб за попередньою змовою, щодо службової особи, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, з використанням службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей службовою особою, яка займає відповідальне чи особливо відповідальне становище, що перешкодив запобіганню діянню, яке містить ознаки кримінального правопорушення, –

карається...

Примітка. Впливом слід вважати спонукання іншої людини вчинити чи не вчинювати певну дію.

Вчиненням кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням службових повноважень (професійного або юридичного обов'язку), реалізацією суб'єктивного права в публічних інтересах слід розуміти вчинення кримінального правопорушення з метою: а) перешкодити виконанню таких повноважень (обов'язків) чи реалізації прав, б) змінити характер такої діяльності або в) помститися за таку діяльність, незалежно від часу, що минув з моменту виконання таких повноважень (обов'язків) чи реалізації прав».

3) виключити ст. 344 із КК України;

4) викласти ст. 345 КК України в такій редакції:

«Стаття 345. Погроза особі, яка діє в публічних інтересах

Погроза представнику влади або іншій особі у зв'язку з виконанням ними службових повноважень (професійного або юридичного обов'язку), реалізацією суб'єктивного права в публічних інтересах, –

карається...

Примітка. Погрозою слід вважати усне, письмове чи конклюдентними діями залякування людини застосуванням насильства, зґвалтуванням, знищенням чи пошкодженням майна, розголошенням дійсних чи вигаданих відомостей, які можуть скомпрометувати людину, або спричиненням їй будь-якої іншої шкоди, якщо ця людина сприйняла погрозу як таку, що може бути реалізована щодо неї чи її близької особи».

5) виключити ст. 346 із КК України;

6) виключити ст. 347 із КК України;

7) виключити ст. 348 із КК України;

8) виключити ст. 349 із КК України;

9) виключити ст. 350 із КК України;

10) виключити ст. 351 із КК України;

11) виключити ст. 351-1 із КК України;

12) виключити ст. 351-2 із КК України;

13) виключити ст. 352 із КК України.

Додаток Щ

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ
Керівник
Кіровоградської обласної прокуратури
доктор юридичних наук

Ян СТРЕЛЮК

15 вересня 2023 року

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження Боровика Андрія Володимировича в діяльність органів прокуратури

Комісія у складі: першого заступника керівника Кіровоградської обласної прокуратури Ковальова Ю.Ю., заступника керівника Кіровоградської обласної прокуратури Нестерової О.В., начальника управління нагляду за додержанням законів Національною поліцією України та органами, які ведуть боротьбу з організованою та транснаціональною злочинністю Кіровоградської обласної прокуратури Ремеза А.П., склала цей акт про те, що результати дослідження кримінально-правової характеристики посягань на представників влади (статті 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України) віце-президента з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права Боровика Андрія Володимировича використовуються у практичній діяльності прокуратури під час кваліфікації та здійснення процесуального керівництва розслідування зазначених кримінальних правопорушень.

Перший заступник керівника Кіровоградської обласної прокуратури **Юрій КОВАЛЬОВ**

Заступник керівника Кіровоградської обласної прокуратури **Олена НЕСТЕРОВА**

Начальник управління нагляду за додержанням законів Національною поліцією України та органами, які ведуть боротьбу з організованою та транснаціональною злочинністю Кіровоградської обласної прокуратури **Андрій РЕМЕЗ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник ГУ Національної поліції в Закарпатській області
генерал поліції 3 рангу
кандидат юридичних наук

Ярослав КОЛЕСНИК

«[illegible]» вересня 2023 року

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження
Боровика Андрія Володимировича
в діяльність органів Національної поліції

Комісія у складі: заступника начальника Головного управління Національної поліції в Закарпатській області – начальника кримінальної поліції, полковника поліції Кеди В.І., заступника начальника Головного управління Національної поліції в Закарпатській області – начальника слідчого управління, полковника поліції, кандидата юридичних наук Йовенко І.І., заступника начальника Головного управління Національної поліції в Закарпатській області, полковника поліції Ус Р.А., склала цей акт про те, що результати дослідження кримінально-правової характеристики посягань на представників влади (статті 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України) Боровика Андрія Володимировича використовуються в оперативній та слідчій діяльності підрозділів Національної поліції та здійсненні документування та розслідування зазначених кримінальних правопорушень.

Заступник начальника ГУ НП
в Закарпатській області
полковник поліції **Віталій КЕДА**

Заступник начальника ГУ НП
в Закарпатській області
полковник поліції
кандидат юридичних наук **Іван ЙОВЕНКО**

Заступник начальника ГУ НП
в Закарпатській області
полковник поліції **Роман УС**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Керівник
Закарпатської обласної прокуратури

Анатолій КОВАЛЬЧУК

«25» вересня 2023 року

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження Боровика Андрія Володимировича в діяльність органів прокуратури

Комісія у складі: першого заступника керівника Закарпатської обласної прокуратури Косея І.Ю., заступника керівника Закарпатської обласної прокуратури Горковенка М.В., начальника управління нагляду за додержанням законів Національною поліцією України та органами, які ведуть боротьбу з організованою та транснаціональною злочинністю Закарпатської обласної прокуратури Черничко В.В., склала цей акт про те, що матеріали дослідження Боровика Андрія Володимировича щодо кримінально-правової характеристики посягань на представників влади (статті 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України) використовуються у практичній діяльності прокуратури.

Перший заступник керівника Закарпатської обласної прокуратури **Іван КОСЕЙ**

Заступник керівника Закарпатської обласної прокуратури **Максим ГОРКОВЕНКО**

Начальник управління нагляду за додержанням законів Національною поліцією України та органами, які ведуть боротьбу з організованою та транснаціональною злочинністю Закарпатської обласної прокуратури **Валерій ЧЕРНИЧКО**

EURÓPSKY INŠTITÚT
ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA

EIDV-01-11/2023

Podhájska 1 11, 2023

APPROVED
President of the European Institute
of Further Education, Slovak Republic
Dr.h.c. mult., Mgr., JUDr., PhD.,
LL.M, MBA, Honor. Prof. Mult.
Jozef ZAŤKO
"__" 11 **2023**

EURÓPSKY INŠTITÚT ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA ZA HUMNAMI č. 508/28, 941 48 PODHÁJSKA
EIDV
IČO: 42334390
DIČ: 2023768912
UA 1

IMPLEMENTATION ACT N°___
of the results of dissertation research
in the research activities of the European Institute for Further Education

Commission consisting of:
Jozef ZAŤKO – President of the European Institute for Further Education, JUDr., PhD.;
Tatiana BUKOROS – Vice-President of the European Institute for Further Education, Candidate of Political Sciences, Associate Professor.

established:

The results of the dissertation research by Professor Andrii BOROVYK "Theoretical and practical problems of criminal liability for criminal offenses against government officials" are introduced into the educational process of the European Institute for Further Education and are used in research activities during general theoretical and sectoral studies aimed at further studying the problematic issues of criminal liability for criminal offenses against government officials.

The results of Andrii Borovyk's scientific research on the generalization of international experience regarding the criminal-legal characteristics of encroachments on the activities of state administration bodies and other related issues have been implemented.

We evaluate the results of the study very positively.

EURÓPSKY INŠTITÚT ĎALŠIEHO VZDELÁVANIA ZA HUMNAMI č. 508/28, 941 48 PODHÁJSKA
EIDV
IČO: 42334390
DIČ: 2023768912
UA 1

Jozef ZAŤKO

Tatiana BUKOROS

Adresa:
Za Humnami č. 508/28
941 48 Podhájska

IČO: 42334390
DIČ: 2023768912

Kontakt:
+421 905 450 765
eidv@eidv.eu
www.eidv.sk

Bankové spojenie:
Číslo účtu: 4022107085/7500
IBAN: SK43 7500 0000 0040
22107085
SWIFT: CEKOSKBX

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, 25006, тел. (0522) 32-08-89, факс (0522) 24-85-44
E-mail: mails@cuspu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125415

22 вересня 2023 р. № 61-м

На №_____ від _____

ДОВІДКА
впровадження результатів дисертаційного дослідження БОРОВИКА Андрія Володимировича «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади»

Результати дисертаційного дослідження Боровика Андрія Володимировича «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади» впровадженні в навчальний процес Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка та використовуються у науково-дослідній діяльності.

Запропоновані методи впровадження результатів дисертаційного дослідження засвідчили підвищення рівня якості правових знань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади, розширення у правовому напрямі теоретичної та джерельної бази викладання навчальних курсів, що підтверджено результатами різних видів контролю. У списку літератури у робочих програмах та навчально-методичних комплексах дисциплін кафедри права та правоохоронної діяльності рекомендовано опрацювання наукових праць Боровика А.В.

Результати дисертаційного дослідження мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення для вдосконалення теоретичних та практичних навиків виявлення проблем кримінальної відповідальності представників влади за кримінальні правопорушення.

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження обговорено та схвалено на засіданні кафедри права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 2 від 21.09.2023).

Проректор з наукової роботи **Лілія КЛОЧЕК**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана
Дем'янчука»
доктор юридичних наук, професор
Віталій ДЕМ'ЯНЧУК

«10» вересня 2023 року

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження
Боровика Андрія Володимировича
«Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади»

Комісія у складі: декана юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, кандидата юридичних наук, доцента Віталія Микульця, завідувача кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, доктора філософії в галузі права, доцента Наталії Деревянко, завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, доктора юридичних наук, доцента Олега Ільківа цим актом засвідчили, що результати дисертаційного дослідження Боровика Андрія Володимировича «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади» впровадженні в навчальний процес на юридичному факультеті Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука та використовуються у науково-дослідній діяльності.

У списку літератури у робочих програмах та навчально-методичних комплексах дисциплін рекомендовано опрацювання наступних наукових праць Боровика А.В.:

1. Боровик А.В. та інші. Науково практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 21 лютого 2020 року. (текст) За заг. ред. Лошицького М.В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 864 с.
2. Боровик А.В. та інші. Науково практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 21 лютого 2020 року. За заг. ред. Лошицького М.В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2018. 1288 с.

3. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар законів України «Про державну кримінально-виконавчу службу України», «Про попереднє ув'язнення», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді позбавлення волі на певний строк». За заг. ред. Василика В.В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 600 с.

4. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар законів України «Про порядок відшкодування шкоди завданої громадянинові незаконними діями органів досудового розслідування, прокуратури і суду», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». За заг. ред. Журавльова Д.В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 616 с.

5. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Закону України «Про прокуратуру». Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Лошицького М. В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 580 с.

6. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Теремецького В.І. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 791 с.

7. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України. Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Пєткова В.П. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 296 с.

8. Боровик А.В. та інші. Науково практичний коментар Кримінального кодексу України. Станом на 2 вересня 2020 року. \ За заг. ред. Копотуна І.М. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 864 с.

9. Боровик А.В. Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. *Вісник пенітенціарної асоціації.* №4 (2021) С.60-72. DOI:https:doi.org\10.34015\2523-4552/2021.4.05.

10. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку із виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина, що обтяжує покарання. *Київський часопис права* 2021 №4 С.244-251. DOI:https:doi.org\10.32782\klj\2021/4/37.

11. Боровик А.В. Родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Юридичний бюлетень.* 2022. № 24. С. 168-179. DOI:https:doi.org\10.32850\LB2414-4207.2022.24.23.

12. Боровик А.В. Безпосередні основні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Публічне право.* 2022. №2 (46) С.59-72. DOI:https:doi.org\10.32782\2306-9082\2022-46-6.

13. Боровик А.В. Актуальні питання класифікації кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів. *Нове українське право.* 2022. № 2. С. 163-176. DOI:https:doi.org\10.51989\NUL.2022.2.3.

14. Боровик А.В. Безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Juris Europensis Scientia.* 2022. №2 С.98-105. DOI:https:doi.org\10.32837\chern.v0i2.355.

15. Боровик А.В. Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади: актуальні проблеми кримінально-правової характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал* 2022. №5. С.461-466. DOI:https:doi.org\10.32782\2524-0374\2022-5\110.

16. Боровик А.В. Видовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. №1, С. 166-171. DOI:https:doi.org\10.32782\392260.

17. Представник влади як потерпілий від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2022. Випуск 3. С. 189-197. DOI:https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.34.

18. Боровик А.В. Проблеми уніфікації потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2022. № 3. С.55-66. DOI https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.3.6.

19. Боровик А.В. Кваліфікований склад опору: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Право і суспільство.* №1. 2023. С.288-296. DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.42.

20. Боровик А.В. Кримінальна відповідальність службових осіб за посягання на представників влади. *Прикарпатський юридичний вісник.* Випуск 1 (48), 2023. С. 77-82. DOI https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2023.16.

21. Боровик А.В. Актуальні питання тлумачення терміну «опір» у складі кримінального правопорушення, передбаченого статтею 342 Кримінального кодексу України. *Право та державне управління.* №1, 2023. С. 124-131. DOI https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.18.

22. Borovyk, A., Tkachenko, I., Danylevska, Y., & Pavelkiv, S. (2023). Public official as a victim of criminal assault: comparative approach. Amazonia Investiga, 12 (62), 282-292. https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.28.

23. Боровик А.В. Актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені у співучасті. *Актуальні проблеми держави і права.* №97 (2023). С.3-12. DOI https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.1.

24. Боровик А.В. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади. *Правові новели.* №19\2023. С.99-109. DOI https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.14.

25. Боровик А.В. Мета, як обов'язкова ознака суб'єктивної посягань на представника влади. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* Том XXXII. 2023. С.22-29. DOI https://doi.org/10.32782/npnuola.v32.2023.3.

26. Borovyk, A., Hrynkiv, O., Olieinikov, D., & Derevyanko, N. (2023). Obstruction of law enforcement and judiciary functions: criminal offense in comparative dimension. Amazonia Investiga, 12(65), 185-195. https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.18.

27. Andrii Borovyk, Iryna Tkachenko, Natalia Derevyanko y Yaroslav Diakin Public official as a victim of criminal insult and defamation: Comparative Research. CUESTIONES POLÍTICAS Vol. 41 Nº 78 (2023): 748-767. https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.50.

28. Borovyk A.V. Problematic issues of criminal liability for crimes provided for in articles 351, 351-1, 351-2 of the Criminal Code of Ukraine. *International scientific conference «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»*: conference proceedings (May 29–30, 2023 Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 124 pages. P. 80-83. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-19

29. Боровик А.В. Суб'єкти злочинів, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України: окремі питання кримінальної відповідальності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 184 с. С.123-127. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-30.

30. Borovyk A.V. Purpose as a mandatory feature of the subjective side of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage. *International scientific conference «European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice»* : conference proceedings (August 2–3, 2023, Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 180 pages. P.111-114. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-28

31. Borovyk A.V. The threat of violence in part 3 of article 342 of the Criminal Code of Ukraine: current issues of law enforcement. *Snternational Scientific Comference. «Human, Criminology, Science».* 23.03.2023. Chisinau. Republica Moldova. 2023. 426p. P.23-25. DOI 10.5281/ZENODO.7716280

32. Боровик А.В. Актуальні питання правозастосування погрози застосування насильства у частині 3 статті 342 Кримінального кодексу України в умовах російської агресії. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкостіта розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів:* Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 р. Частина І. Львів – Торунь :Liha-Pres, 2023. – 328 с. С. 285-287. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-67

33. Боровик А.В. Актуальні питання відповідальності юридичних осіб у випадку вчинення посягань на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. – 300 с. С.93-97. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-25.

34. Боровик А.В. Законність дій потерпілого як обов'язкова ознака опору в статті 342 КК України. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнародної науково-практичої конференції (м. Рівне, 14 березня 2023 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Львів –

Торунь : Liha-Pres, 2023. 176 с. С. 93-98. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-53.

35. Borovyk A.V. An official as a subject of crimes provided for in articles 343, 344, 345, 346, 347 of the criminal code of Ukraine: separate issues of criminal responsibilityinternational scientific conference. «*Topical issues of modern jurisprudence*»: conference proceedings (April 5–6, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 232 pages, P. 155-159. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-37.

36. Боровик А.В. Щодо необхідності посилення кримінальної відповідальності за образу представника влади в умовах воєнного стану. *Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 30 вересня 2022 р.); укладач канд. юрид. наук, доцент І.А. Сердюк, викладач І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 254с. С. 24-27.

37. Боровик А.В. Проблеми кримінально-правової охорони колишніх представників влади. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 10 листопада 2022 р., м. Рівне. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. – 328 с. С.11-16.

38. Боровик А.В., Міськевич А.В. Образа правоохоронців: окремі випадки судової практики. Економіко-правові дискусії: матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців, 30 квітня 2022 р. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022, 403 с. С.366-368.

39. Боровик А.В. Окремі аспекти кваліфікації кримінальних правопорушень проти журналістів. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні:* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 26-27 травня 2022 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 212 с. С.137-138.

40. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина, що обтяжує покарання: актуальні питання правозастосування. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 25-26 лютого 2022 року. - Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. – 92 с. С. 19-22.

41. Боровик А.В. Сучасні тенденції криміналізації образи в кримінальному законодавстві зарубіжних держав. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід* (Текст): матеріали Міжнар. наук.-прак. Круглого столу (Київ, 18 лют. 2022 р.)\ (редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.). - Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. - 248 с. С. 22-25.

42. Боровик А.В. Окремі питання диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників державної влади в проєкті нового кримінального кодексу України. Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Кременчук, 21–22 січня 2022 року). Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 312 с. С.210-211.

43. Боровик А.В. Актуальні питання санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади. *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 23–24 грудня 2021 року). В 2 ч. Ч. 1. / Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. – Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 148 с. с. С.87-90.

Декан юридичного факультету
кандидат юридичних наук, доцент **Віталій МИКУЛЕЦЬ**

Завідувач кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
доктор філософії в галузі права, доцент **Наталія ДЕРЕВЯНКО**

Завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін
доктор юридичних наук, доцент **Олег ІЛЬКІВ**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності ім. академіка В. В. Сташиса, доктор юридичних наук

Владислава БАТИРГАРЕЄВА

«24» листопада 2023 р.

А К Т

впровадження результатів дисертаційної роботи Боровика Андрія Володимировича «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади»

Комісія у складі: завідувача відділу дослідження проблем кримінального права НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, доктора юридичних наук, доцента Пащенка О. О., старшого наукового співробітника відділу кримінологічних досліджень НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, кандидата юридичних наук, старшого дослідника Шрамко С. С., старшого наукового співробітника відділу кримінологічних досліджень НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України, кандидата юридичних наук Калініної А. В., цим актом засвідчила, що результати дисертаційної роботи Боровика Андрія Володимировича «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади» використовуються у науково-дослідній діяльності та впроваджені в навчальний процес при підготовці здобувачів ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

У списку літератури у робочих програмах та навчально-методичних комплексах дисциплін рекомендовано опрацювання таких наукових праць Боровика А.В.:

1. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Закону України «Про прокуратуру». Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Лошицького М. В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 580 с.

2. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Теремецького В.І. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 791 с.

3. Боровик А.В. Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. *Вісник пенітенціарної асоціації.* №4 (2021) С.60-72. DOI:https:doi.org\10.34015\2523-4552/2021.4.05.

4. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку із виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина,

що обтяжує покарання. *Київський часопис права* 2021 №4 С.244-251. DOI:https:doi.org\10.32782\klj\2021/4/37.

5. Боровик А.В. Родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 24. С. 168-179. DOI:https:doi.org\10.32850\LB2414-4207.2022.24.23.

6. Боровик А.В. Безпосередні основні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Публічне право.* 2022. №2 (46) С.59-72. DOI:https:doi.org\10.32782\2306-9082\2022-46-6.

7. Боровик А.В. Актуальні питання класифікації кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів. *Нове українське право.* 2022. № 2. С. 163-176. DOI:https:doi.org\10.51989\NUL.2022.2.3.

8. Боровик А.В. Безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Juris Europensis Scientia.* 2022. №2 С.98-105. DOI:https:doi.org\10.32837\chern.v0i2.355.

9. Боровик А.В. Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади: актуальні проблеми кримінально-правової характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал* 2022. №5. С.461-466. DOI:https:doi.org\10.32782\2524-0374\2022-5\110.

10. Боровик А.В. Видовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. №1, С. 166-171. DOI:https:doi.org\10.32782\392260.

11. Представник влади як потерпілий від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Випуск 3. С. 189-197. DOI:https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.34.

12. Боровик А.В. Проблеми уніфікації потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2022. № 3. С.55-66. DOI https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.3.6.

13. Боровик А.В. Кваліфікований склад опору: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Право і суспільство*. №1. 2023. С.288-296. DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.42.

14. Боровик А.В. Кримінальна відповідальність службових осіб за посягання на представників влади. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1 (48), 2023. С. 77-82. DOI https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2023.16.

15. Боровик А.В. Актуальні питання тлумачення терміну «опір» у складі кримінального правопорушення, передбаченого статтею 342 Кримінального кодексу України. *Право та державне управління*. №1, 2023. С. 124-131. DOI https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.18.

16. Borovyk, A., Tkachenko, I., Danylevska, Y., & Pavelkiv, S. (2023). Public official as a victim of criminal assault: comparative approach. Amazonia Investiga, 12 (62), 282-292. https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.28.

17. Боровик А.В. Актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені у співучасті. *Актуальні проблеми*

держави і права. №97 (2023). С.3-12. DOI https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.1.

18. Боровик А.В. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади. *Правові новели.* №19\2023. С.99-109. DOI https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.14.

19. Боровик А.В. Мета, як обов'язкова ознака суб'єктивної посягань на представника влади. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* Том XXXII. 2023. С.22-29. DOI https://doi.org/10.32782/npnuola.v32.2023.3.

20. Borovyk, A., Hrynkiv, O., Olieinikov, D., & Derevyanko, N. (2023). Obstruction of law enforcement and judiciary functions: criminal offense in comparative dimension. Amazonia Investiga, 12(65), 185-195. https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.18.

21. Andrii Borovyk, Iryna Tkachenko, Natalia Derevyanko y Yaroslav Diakin Public official as a victim of criminal insult and defamation: Comparative Research. CUESTIONES POLÍTICAS Vol. 41 N° 78 (2023): 748-767. https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.50.

22. Borovyk A.V. Problematic issues of criminal liability for crimes provided for in articles 351, 351-1, 351-2 of the Criminal Code of Ukraine. *International scientific conference «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»*: conference proceedings (May 29–30, 2023 Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 124 pages. P. 80-83. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-19

23. Боровик А.В. Суб'єкти злочинів, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України: окремі питання кримінальної відповідальності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 184 с. С.123-127. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-30.

24. Borovyk A.V. Purpose as a mandatory feature of the subjective side of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage. *International scientific conference «European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice»* : conference proceedings (August 2–3, 2023, Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 180 pages. P.111-114. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-28

25. Borovyk A.V. The threat of violence in part 3 of article 342 of the Criminal Code of Ukraine: current issues of law enforcement. *Snternational Scientific Comference. «Human, Criminology, Science».* 23.03.2023. Chisinau. Republica Moldova. 2023. 426p. P.23-25. DOI 10.5281/ZENODO.7716280

26. Боровик А.В. Актуальні питання правозастосування погрози застосування насильства у частині 3 статті 342 Кримінального кодексу України в умовах російської агресії. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкостіта розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів:* Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 р.

Частина І. Львів – Торунь :Liha-Pres, 2023. – 328 с. С. 285-287. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-67

27. Боровик А.В. Актуальні питання відповідальності юридичних осіб у випадку вчинення посягань на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. – 300 с. С.93-97. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-25.

28. Боровик А.В. Законність дій потерпілого як обов'язкова ознака опору в статті 342 КК України. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнародної науково-практичої конференції (м. Рівне, 14 березня 2023 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 176 с. С. 93-98. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-53.

29. Borovyk A.V. An official as a subject of crimes provided for in articles 343, 344, 345, 346, 347 of the criminal code of Ukraine: separate issues of criminal responsibilityinternational scientific conference. «*Topical issues of modern jurisprudence*»: conference proceedings (April 5–6, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 232 pages, P. 155-159. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-37.

30. Боровик А.В. Щодо необхідності посилення кримінальної відповідальності за образу представника влади в умовах воєнного стану. *Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 30 вересня 2022 р.); укладач канд. юрид. наук, доцент І.А. Сердюк, викладач І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 254с. С. 24-27.

31. Боровик А.В. Проблеми кримінально-правової охорони колишніх представників влади. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 10 листопада 2022 р., м. Рівне. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. – 328 с. С.11-16.

32. Боровик А.В., Міськевич А.В. Образа правоохоронців: окремі випадки судової практики. Економіко-правові дискусії: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців, 30 квітня 2022 р. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022, 403 с. С.366-368.

33. Боровик А.В. Окремі аспекти кваліфікації кримінальних правопорушень проти журналістів. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні:* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 26-27 травня 2022 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 212 с. С.137-138.

34. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина, що обтяжує покарання: актуальні питання правозастосування. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави:*

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 25-26 лютого 2022 року. - Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. – 92 с. С. 19-22.

35. Боровик А.В. Сучасні тенденції криміналізації образи в кримінальному законодавстві зарубіжних держав. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід* (Текст): матеріали Міжнар. наук.-прак. Круглого столу (Київ, 18 лют. 2022 р.)\ (редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.). - Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. - 248 с. С. 22-25.

36. Боровик А.В. Окремі питання диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників державної влади в проєкті нового кримінального кодексу України. Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Кременчук, 21–22 січня 2022 року). Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 312 с. С.210-211.

37. Боровик А.В. Актуальні питання санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади. *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 23–24 грудня 2021 року). В 2 ч. Ч. 1. / Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. – Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 148 с. с. С.87-90.

38. Боровик, А. (2023). Актуальні питання тлумачення юридичної конструкції «у зв'язку з виконанням службових обов'язків» у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Law. State. Technology*, 2, 36–42, https://doi.org/10.32782/LST/2023-2-6 .

39. Боровик А.В. Вина у кримінальних правопорушеннях проти представників влади. *Юридичний вісник.* 2, 2023. С.70-77. DOI https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2023.9.

40. Боровик А.В. Мета та мотиви посягань на представників влади. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки.* Том 34 (73) №2. 2023 С.124-130. DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/20

Члени комісії:

завідувач відділу дослідження проблем кримінального права, доктор юридичних наук, доцент — Олександр ПАЩЕНКО

старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень, кандидат юридичних наук, старший дослідник — Сабріє ШРАМКО

старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень, кандидат юридичних наук — Аліна КАЛІНІНА

Підпис [illegible]
засвідчую [illegible]
Інспектор ВК [illegible]
«27» 11 2023 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан юридичного факультету
Запорізького національного університету
_____
доктор юридичних наук, професор
член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України
Тетяна КОЛОМОЄЦЬ
«11» 12 2023 року

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження Боровика Андрія Володимировича «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади»

Комісія у складі:

1.Верлос Наталя, д.ю.н., професор, заступник декана юридичного факультету з навчальної роботи (голова комісії),

2 Євтушенко Дар'я, PhD. старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права (член комісії),

3. Титаренко Марина, PhD, доцент кафедри конституційного та адміністративного права (член комісії)

цим актом засвідчила, що результати дисертаційного дослідження Боровика Андрія Володимировича «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади» впровадженні в навчальний процес юридичного факультету та використовуються у науково-дослідній діяльності.

У списку літератури у робочих програмах та навчально-методичних комплексах дисциплін рекомендовано опрацювання наступних наукових праць Боровика А.В.:

1. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Закону України «Про прокуратуру». Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Лошицького М. В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 580 с.

2. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Теремецького В.І. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 791 с.

3. Боровик А.В. Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. *Вісник пенітенціарної асоціації.* №4 (2021) С.60-72. DOI:https:doi.org\10.34015\2523-4552/2021.4.05.

4. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку із виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина, що обтяжує покарання. *Київський часопис права* 2021 №4 С.244-251. DOI:https:doi.org\10.32782\klj\2021/4/37.

5. Боровик А.В. Родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 24. С. 168-179. DOI:https:doi.org\10.32850\LB2414-4207.2022.24.23.

6. Боровик А.В. Безпосередні основні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Публічне право*. 2022. №2 (46) С.59-72. DOI:https:doi.org\10.32782\2306-9082\2022-46-6.

7. Боровик А.В. Актуальні питання класифікації кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів. *Нове українське право*. 2022. № 2. С. 163-176. DOI:https:doi.org\10.51989\NUL.2022.2.3.

8. Боровик А.В. Безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Juris Europensis Scientia*. 2022. №2 С.98-105. DOI:https:doi.org\10.32837\chern.v0i2.355.

9. Боровик А.В. Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади: актуальні проблеми кримінально-правової характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал* 2022. №5. С.461-466. DOI:https:doi.org\10.32782\2524-0374\2022-5\110.

10. Боровик А.В. Видовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. №1, С. 166-171. DOI:https:doi.org\10.32782\392260.

11. Представник влади як потерпілий від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Випуск 3. С. 189-197. DOI:https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.34.

12. Боровик А.В. Проблеми уніфікації потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2022. № 3. С.55-66. DOI https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.3.6.

13. Боровик А.В. Кваліфікований склад опору: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Право і суспільство*. №1. 2023. С.288-296. DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.42.

14. Боровик А.В. Кримінальна відповідальність службових осіб за посягання на представників влади. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1 (48), 2023. С. 77-82. DOI https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2023.16.

15. Боровик А.В. Актуальні питання тлумачення терміну «опір» у складі кримінального правопорушення, передбаченого статтею 342 Кримінального кодексу України. *Право та державне управління*. №1, 2023. С. 124-131. DOI https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.18.

16. Borovyk, A., Tkachenko, I., Danylevska, Y., & Pavelkiv, S. (2023). Public official as a victim of criminal assault: comparative approach. Amazonia Investiga, 12 (62), 282-292. https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.28.

17. Боровик А.В. Актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені у співучасті. *Актуальні проблеми*

держави і права. №97 (2023). С.3-12. DOI https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.1.

18. Боровик А.В. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади. *Правові новели*. №19\2023. С.99-109. DOI https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.14.

19. Боровик А.В. Мета, як обов'язкова ознака суб'єктивної посягань на представника влади. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Том XXXII. 2023. С.22-29. DOI https://doi.org/10.32782/npnuola.v32.2023.3.

20. Borovyk, A., Hrynkiv, O., Olieinikov, D., & Derevyanko, N. (2023). Obstruction of law enforcement and judiciary functions: criminal offense in comparative dimension. Amazonia Investiga, 12(65), 185-195. https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.18.

21. Andrii Borovyk, Iryna Tkachenko, Natalia Derevyanko y Yaroslav Diakin Public official as a victim of criminal insult and defamation: Comparative Research. CUESTIONES POLÍTICAS Vol. 41 N° 78 (2023): 748-767. https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.50.

22. Borovyk A.V. Problematic issues of criminal liability for crimes provided for in articles 351, 351-1, 351-2 of the Criminal Code of Ukraine. *International scientific conference «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»*: conference proceedings (May 29–30, 2023 Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 124 pages. P. 80-83. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-19

23. Боровик А.В. Суб'єкти злочинів, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України: окремі питання кримінальної відповідальності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 184 с. С.123-127. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-30.

24. Borovyk A.V. Purpose as a mandatory feature of the subjective side of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage. *International scientific conference «European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice»* : conference proceedings (August 2–3, 2023, Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 180 pages. P.111-114. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-28

25. Borovyk A.V. The threat of violence in part 3 of article 342 of the Criminal Code of Ukraine: current issues of law enforcement. *Snternational Scientific Comference. «Human, Criminology, Science»*. 23.03.2023. Chisinau. Republica Moldova. 2023. 426p. P.23-25. DOI 10.5281/ZENODO.7716280

26. Боровик А.В. Актуальні питання правозастосування погрози застосування насильства у частині 3 статті 342 Кримінального кодексу України в умовах російської агресії. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкостіта розвитку в умовах сучасних цивілізаційних*

викликів: Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 р. Частина І. Львів – Торунь :Liha-Pres, 2023. – 328 с. С. 285-287. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-67

27. Боровик А.В. Актуальні питання відповідальності юридичних осіб у випадку вчинення посягань на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. – 300 с. С.93-97. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-25.

28. Боровик А.В. Законність дій потерпілого як обов'язкова ознака опору в статті 342 КК України. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнародної науково-практичої конференції (м. Рівне, 14 березня 2023 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 176 с. С. 93-98. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-53.

29. Borovyk A.V. An official as a subject of crimes provided for in articles 343, 344, 345, 346, 347 of the criminal code of Ukraine: separate issues of criminal responsibilityinternational scientific conference. «*Topical issues of modern jurisprudence*»: conference proceedings (April 5–6, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 232 pages, P. 155-159. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-37.

30. Боровик А.В. Щодо необхідності посилення кримінальної відповідальності за образу представника влади в умовах воєнного стану. *Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 30 вересня 2022 р.); укладач канд. юрид. наук, доцент І.А. Сердюк, викладач І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 254с. С. 24-27.

31. Боровик А.В. Проблеми кримінально-правової охорони колишніх представників влади. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 10 листопада 2022 р., м. Рівне. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. – 328 с. С.11-16.

32. Боровик А.В., Міськевич А.В. Образа правоохоронців: окремі випадки судової практики. Економіко-правові дискусії: матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців, 30 квітня 2022 р. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022, 403 с. С.366-368.

33. Боровик А.В. Окремі аспекти кваліфікації кримінальних правопорушень проти журналістів. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні:* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 26-27 травня 2022 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 212 с. С.137-138.

34. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина, що обтяжує покарання: актуальні питання правозастосування. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 25-26 лютого 2022 року. - Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. – 92 с. С. 19-22.

35. Боровик А.В. Сучасні тенденції криміналізації образи в кримінальному законодавстві зарубіжних держав. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід* (Текст): матеріали Міжнар. наук.-прак. Круглого столу (Київ, 18 лют. 2022 р.)\ (редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.). - Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. - 248 с. С. 22-25.

36. Боровик А.В. Окремі питання диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників державної влади в проєкті нового кримінального кодексу України. Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Кременчук, 21–22 *січня* 2022 року). Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 312 с. С.210-211.

37. Боровик А.В. Актуальні питання санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади. *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 23–24 грудня 2021 року). В 2 ч. Ч. 1. / Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. – Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 148 с. с. С.87-90.

Голова комісії:
д.ю.н., професор,
заступник декана
юридичного факультету
з навчальної роботи — Наталя ВЕРЛОС

Члени комісії:
PhD. старший викладач
кафедри конституційного
та адміністративного права — Дар'я ЄВТУШЕНКО

PhD, доцент кафедри
конституційного та
адміністративного права — Марина ТИТАРЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
доктор юридичних наук, професор
_____ Олександр РОГАЧ
«27» листопада 2023 року

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження Боровика Андрія Володимировича «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади»

Комісія у складі: Лазура Я.В., Сийплокі М.В., Ступника Я.В. цим актом засвідчили, що результати дисертаційного дослідження Боровика Андрія Володимировича «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади» впровадженні в навчальний процес ДВНЗ «Ужгородський національний університет» та використовуються у науково-дослідній діяльності.

У списку літератури у робочих програмах та навчально-методичних комплексах дисциплін рекомендовано опрацювання наступних наукових праць Боровика А.В.:

1. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Закону України «Про прокуратуру». Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Лошицького М. В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 580 с.
2. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Теремецького В.І. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 791 с.
3. Боровик А.В. Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. *Вісник пенітенціарної асоціації.* №4 (2021) С.60-72. DOI:https:doi.org\10.34015\2523-4552/2021.4.05.
4. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку із виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина, що обтяжує покарання. *Київський часопис права* 2021 №4 С.244-251. DOI:https:doi.org\10.32782\klj\2021/4/37.
5. Боровик А.В. Родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 24. С. 168-179. DOI:https:doi.org\10.32850\LB2414-4207.2022.24.23.
6. Боровик А.В. Безпосередні основні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Публічне право.* 2022. №2 (46) С.59-72. DOI:https:doi.org\10.32782\2306-9082\2022-46-6.

7. Боровик А.В. Актуальні питання класифікації кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів. *Нове українське право.* 2022. № 2. С. 163-176. DOI:https:doi.org\10.51989\NUL.2022.2.3.

8. Боровик А.В. Безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Juris Europensis Scientia.* 2022. №2 С.98-105. DOI:https:doi.org\10.32837\chern.v0i2.355.

9. Боровик А.В. Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади: актуальні проблеми кримінально-правової характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал* 2022. №5. С.461-466. DOI:https:doi.org\10.32782\2524-0374\2022-5\110.

10. Боровик А.В. Видовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. №1, С. 166-171. DOI:https:doi.org\10.32782\392260.

11. Представник влади як потерпілий від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2022. Випуск 3. С. 189-197. DOI:https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.34.

12. Боровик А.В. Проблеми уніфікації потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2022. № 3. С.55-66. DOI https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.3.6.

13. Боровик А.В. Кваліфікований склад опору: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Право і суспільство.* №1. 2023. С.288-296. DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.42.

14. Боровик А.В. Кримінальна відповідальність службових осіб за посягання на представників влади. *Прикарпатський юридичний вісник.* Випуск 1 (48), 2023. С. 77-82. DOI https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2023.16.

15. Боровик А.В. Актуальні питання тлумачення терміну «опір» у складі кримінального правопорушення, передбаченого статтею 342 Кримінального кодексу України. *Право та державне управління.* №1, 2023. С. 124-131. DOI https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.18.

16. Borovyk, A., Tkachenko, I., Danylevska, Y., & Pavelkiv, S. (2023). Public official as a victim of criminal assault: comparative approach. Amazonia Investiga, 12 (62), 282-292. https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.28.

17. Боровик А.В. Актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені у співучасті. *Актуальні проблеми держави і права.* №97 (2023). С.3-12. DOI https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.1.

18. Боровик А.В. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади. *Правові новели.* №19\2023. С.99-109. DOI https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.14.

19. Боровик А.В. Мета, як обов'язкова ознака суб'єктивної посягань на представника влади. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* Том XXXII. 2023. С.22-29. DOI https://doi.org/10.32782/npnuola.v32.2023.3.

20. Borovyk, A., Hrynkiv, O., Olieinikov, D., & Derevyanko, N. (2023). Obstruction of law enforcement and judiciary functions: criminal offense in comparative dimension. Amazonia Investiga, 12(65), 185-195. https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.18.

21. Andrii Borovyk, Iryna Tkachenko, Natalia Derevyanko y Yaroslav Diakin Public official as a victim of criminal insult and defamation: Comparative Research. CUESTIONES POLÍTICAS Vol. 41 N° 78 (2023): 748-767. https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.50.

22. Borovyk A.V. Problematic issues of criminal liability for crimes provided for in articles 351, 351-1, 351-2 of the Criminal Code of Ukraine. *International scientific conference «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»*: conference proceedings (May 29–30, 2023 Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 124 pages. P. 80-83. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-19

23. Боровик А.В. Суб'єкти злочинів, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України: окремі питання кримінальної відповідальності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 184 с. С.123-127. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-30.

24. Borovyk A.V. Purpose as a mandatory feature of the subjective side of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage. *International scientific conference «European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice»* : conference proceedings (August 2–3, 2023, Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 180 pages. P.111-114. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-28

25. Borovyk A.V. The threat of violence in part 3 of article 342 of the Criminal Code of Ukraine: current issues of law enforcement. *Snternational Scientific Comference. «Human, Criminology, Science».* 23.03.2023. Chisinau. Republica Moldova. 2023. 426p. P.23-25. DOI 10.5281/ZENODO.7716280

26. Боровик А.В. Актуальні питання правозастосування погрози застосування насильства у частині 3 статті 342 Кримінального кодексу України в умовах російської агресії. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкостіта розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів:* Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 р. Частина І. Львів – Торунь :Liha-Pres, 2023. – 328 с. С. 285-287. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-67

27. Боровик А.В. Актуальні питання відповідальності юридичних осіб у випадку вчинення посягань на представників влади. *Юридичні науки:*

проблеми та перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. – 300 с. С.93-97. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-25.

28. Боровик А.В. Законність дій потерпілого як обов'язкова ознака опору в статті 342 КК України. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнародної науково-практичої конференції (м. Рівне, 14 березня 2023 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 176 с. С. 93-98. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-53.

29. Borovyk A.V. An official as a subject of crimes provided for in articles 343, 344, 345, 346, 347 of the criminal code of Ukraine: separate issues of criminal responsibilityinternational scientific conference. «*Topical issues of modern jurisprudence*»: conference proceedings (April 5–6, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 232 pages, P. 155-159. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-37.

30. Боровик А.В. Щодо необхідності посилення кримінальної відповідальності за образу представника влади в умовах воєнного стану. *Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 30 вересня 2022 р.); укладач канд. юрид. наук, доцент І.А. Сердюк, викладач І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 254с. С. 24-27.

31. Боровик А.В. Проблеми кримінально-правової охорони колишніх представників влади. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 10 листопада 2022 р., м. Рівне. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. – 328 с. С.11-16.

32. Боровик А.В., Міськевич А.В. Образа правоохоронців: окремі випадки судової практики. Економіко-правові дискусії: матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців, 30 квітня 2022 р. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022, 403 с. С.366-368.

33. Боровик А.В. Окремі аспекти кваліфікації кримінальних правопорушень проти журналістів. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні:* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 26-27 травня 2022 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 212 с. С.137-138.

34. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина, що обтяжує покарання: актуальні питання правозастосування. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави*: Матеріали Міжнародної науково-практичної

конференції, м. Одеса, 25-26 лютого 2022 року. - Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. – 92 с. С. 19-22.

35. Боровик А.В. Сучасні тенденції криміналізації образи в кримінальному законодавстві зарубіжних держав. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід* (Текст): матеріали Міжнар. наук.-прак. Круглого столу (Київ, 18 лют. 2022 р.)\ (редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.). - Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. - 248 с. С. 22-25.

36. Боровик А.В. Окремі питання диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників державної влади в проєкті нового кримінального кодексу України. Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Кременчук, 21–22 січня 2022 року). Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 312 с. С.210-211.

37. Боровик А.В. Актуальні питання санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади. *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 23–24 грудня 2021 року). В 2 ч. Ч. 1. / Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. – Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 148 с. с. С.87-90.

38. Боровик, А. (2023). Актуальні питання тлумачення юридичної конструкції «у зв'язку з виконанням службових обов'язків» у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Law. State. Technology*, 2, 36–42, https://doi.org/10.32782/LST/2023-2-6 .

39. Боровик А.В. Вина у кримінальних правопорушеннях проти представників влади. *Юридичний вісник.* 2, 2023. С.70-77. DOI https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2023.9.

40. Боровик А.В. Мета та мотиви посягань на представників влади. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки.* Том 34 (73) №2. 2023 С.124-130. DOI https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.2/20

Декан юридичного факультету,
д.ю.н., професор Ярослав ЛАЗУР

Професор кафедри
кримінального права та процесу,
д.ю.н., професор Микола СИЙПЛОКІ

В.о. завідувача кафедри
кримінального права та процесу,
к.ю.н., доцент Ярослав СТУПНИК

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор Одеського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Максим КОРНІЄНКО

«20» 09 2023

АКТ
про впровадження результатів дисертаційного дослідження Боровика Андрія Володимировича «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади» у науково-дослідну діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ

Комісія у складі: начальника відділу організації наукової роботи, кандидата юридичних наук Домброван Н.В., завідувача докторантури та аспірантури, кандидата юридичних наук Теслюк І.О. та ученого секретаря секретаріату Вченої ради, к.пед.н. Ісаєнка М.М., склала цей акт про те, комісією вивчені наукові положення, пропозиції і рекомендації Боровика Андрія Володимировича щодо впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади» на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук, у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень за темою НДР ОДУВС: «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0123U103538) та темою кафедри кримінального права і кримінології: «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи запобігання злочинності» (державний реєстраційний номер 0120U002156).

Комісія дійшла висновку, що дисертаційне дослідження Боровика Андрія Володимировича на тему: «Теоретичні та практичні проблеми

кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади» становить цінність для наукової діяльності, а надані матеріали мають високий теоретичний рівень, зокрема, наступні публікації:

1. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Закону України «Про прокуратуру». Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Лошицького М.В. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 580 с.

2. Боровик А.В. та інші. Науково-практичний коментар Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Станом на 20 травня 2020 р. За заг. ред. Теремецького В.І. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2020. 791 с.

3. Боровик А.В. Підстави юридичної відповідальності за образу представника влади потребують удосконалення. *Вісник пенітенціарної асоціації.* №4 (2021) С.60-72. DOI:https:doi.org\10.34015\2523-4552/2021.4.05.

4. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку із виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина, що обтяжує покарання. *Київський часопис права* 2021 №4 С.244-251. DOI:https:doi.org\10.32782\klj\2021/4/37.

5. Боровик А.В. Родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Юридичний бюлетень.* 2022. № 24. С. 168-179. DOI:https:doi.org\10.32850\LB2414-4207.2022.24.23.

6. Боровик А.В. Безпосередні основні об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Публічне право.* 2022. №2 (46) С.59-72. DOI:https:doi.org\10.32782\2306-9082\2022-46-6.

7. Боровик А.В. Актуальні питання класифікації кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів. *Нове українське право.* 2022. № 2. С. 163-176. DOI:https:doi.org\10.51989\NUL.2022.2.3.

8. Боровик А.В. Безпосередні додаткові об'єкти кримінальних правопорушень проти представників влади. *Juris Europensis Scientia.* 2022. №2 С.98-105. DOI:https:doi.org\10.32837\chern.v0i2.355.

9. Боровик А.В. Близькі родичі як потерпілі від кримінальних правопорушень проти представників влади: актуальні проблеми кримінально-правової характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал* 2022. №5. С.461-466. DOI:https:doi.org\10.32782\2524-0374\2022-5\110.

10. Боровик А.В. Видовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. №1, С. 166-171. DOI:https:doi.org\10.32782\392260.

11. Представник влади як потерпілий від кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Випуск 3. С. 189-197. DOI:https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.34.

12. Боровик А.В. Проблеми уніфікації потерпілих у складах кримінальних правопорушень проти представників влади. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2022. № 3. С.55-66. DOI https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.3.6.

13. Боровик А.В. Кваліфікований склад опору: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Право і суспільство*. №1. 2023. С.288-296. DOI https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.42.

14. Боровик А.В. Кримінальна відповідальність службових осіб за посягання на представників влади. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1 (48), 2023. С. 77-82. DOI https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2023.16.

15. Боровик А.В. Актуальні питання тлумачення терміну «опір» у складі кримінального правопорушення, передбаченого статтею 342 Кримінального кодексу України. *Право та державне управління*. №1, 2023. С. 124-131. DOI https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.18.

16. Borovyk, A., Tkachenko, I., Danylevska, Y., & Pavelkiv, S. (2023). Public official as a victim of criminal assault: comparative approach. Amazonia Investiga, 12 (62), 282-292. https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.28.

17. Боровик А.В. Актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені у співучасті. *Актуальні проблеми*

держави і права. № 97 (2023). С.3-12. DOI https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.1.

18. Боровик А.В. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади. *Правові новели*. №19\2023. С.99-109. DOI https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.14.

19. Боровик А.В. Мета, як обов'язкова ознака суб'єктивної посягань на представника влади. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Том XXXII. 2023. С.22-29. DOI https://doi.org/10.32782/npnuola.v32.2023.3.

20. Borovyk, A., Hrynkiv, O., Olieinikov, D., & Derevyanko, N. (2023). Obstruction of law enforcement and judiciary functions: criminal offense in comparative dimension. Amazonia Investiga, 12(65), 185-195. https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.18.

21. Andrii Borovyk, Iryna Tkachenko, Natalia Derevyanko y Yaroslav Diakin Public official as a victim of criminal insult and defamation: Comparative Research. CUESTIONES POLÍTICAS Vol. 41 Nº 78 (2023): 748-767. https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.50.

22. Borovyk A.V. Problematic issues of criminal liability for crimes provided for in articles 351, 351-1, 351-2 of the Criminal Code of Ukraine. *International scientific conference «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»*: conference proceedings (May 29–30, 2023 Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 124 pages. P. 80-83. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-19

23. Боровик А.В. Суб'єкти злочинів, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України: окремі питання кримінальної відповідальності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 184 с. С.123-127. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-30.

24. Borovyk A.V. Purpose as a mandatory feature of the subjective side of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage. *International scientific conference «European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice»* : conference proceedings (August 2–3, 2023, Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 180 pages. P.111-114. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-28

25. Borovyk A.V. The threat of violence in part 3 of article 342 of the Criminal Code of Ukraine: current issues of law enforcement. *Snternational Scientific Comference. «Human, Criminology, Science».* 23.03.2023. Chisinau. Republica Moldova. 2023. 426p. P.23-25. DOI 10.5281/ZENODO.7716280

26. Боровик А.В. Актуальні питання правозастосування погрози застосування насильства у частині 3 статті 342 Кримінального кодексу України в умовах російської агресії. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкостіта розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів:* Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 р. Частина І. Львів – Торунь :Liha-Pres, 2023. – 328 с. С. 285-287. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-67

27. Боровик А.В. Актуальні питання відповідальності юридичних осіб у випадку вчинення посягань на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. – 300 с. С.93-97. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-25.

28. Боровик А.В. Законність дій потерпілого як обов'язкова ознака опору в статті 342 КК України. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнародної науково-практичої конференції (м. Рівне, 14 березня 2023 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 176 с. С. 93-98. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-53.

29. Borovyk A.V. An official as a subject of crimes provided for in articles 343, 344, 345, 346, 347 of the criminal code of Ukraine: separate issues of criminal responsibilityinternational scientific conference. «*Topical issues of modern jurisprudence*»: conference proceedings (April 5-6, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 232 pages, P. 155-159. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-37.

30. Боровик А.В. Щодо необхідності посилення кримінальної відповідальності за образу представника влади в умовах воєнного стану. *Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 30 вересня 2022 р.); укладач канд. юрид. наук, доцент І.А. Сердюк, викладач І.О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 254с. С. 24-27.

31. Боровик А.В. Проблеми кримінально-правової охорони колишніх представників влади. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 10 листопада 2022 р., м. Рівне. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. – 328 с. С.11-16.

32. Боровик А.В., Міськевич А.В. Образа правоохоронців: окремі випадки судової практики. Економіко-правові дискусії: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів та науковців, 30 квітня 2022 р. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022, 403 с. С.366-368.

33. Боровик А.В. Окремі аспекти кваліфікації кримінальних правопорушень проти журналістів. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні:* матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 26-27 травня 2022 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 212 с. С.137-138.

34. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина, що обтяжує покарання: актуальні питання правозастосування. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 25-26 лютого 2022 року. - Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. – 92 с. С. 19-22.

35. Боровик А.В. Сучасні тенденції криміналізації образи в кримінальному законодавстві зарубіжних держав. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід* (Текст): матеріали Міжнар. наук.-прак. Круглого столу (Київ, 18 лют. 2022 р.)\ (редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.). - Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. - 248 с. С. 22-25.

36. Боровик А.В. Окремі питання диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників державної влади в проєкті нового кримінального кодексу України. Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Кременчук, 21–22 січня 2022 року). Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 312 с. С.210-211.

37. Боровик А.В. Актуальні питання санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади. *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 23–24 грудня 2021 року). В 2 ч. Ч. 1. / Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. – Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 148 с. с. С.87-90.

Результати дисертаційного дослідження Боровика Андрія Володимировича на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук на тему: «Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за

кримінальні правопорушення проти представників влади» впровадженні у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ.

Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення усіх видів занять, а також були використані у науково-дослідній роботі профільних кафедр.

Начальник відділу
організації наукової роботи
кандидат юридичних наук **Наталія ДОМБРОВАН**

Завідувач
докторантури та аспірантури
кандидат юридичних наук **Ірина ТЕСЛЮК**

Учений секретар секретаріату
Вченої ради ОДУВС
кандидат педагогічних наук **Максим ІСАЄНКО**

ЗАСВІДЧУЮ:
Завідувач ВДЗ ОДУВС
Лагодєва Д.О
«____»_____20___р.

№ 85/4-2
від 30.11.2023

ЗАТВЕРДЖУЮ
Т.в.о. начальника Київського інституту
Національної гвардії України
полковник

Кримінального кодексу України. *Право та державне управління*. №1, 2023. С. 124-131. DOI https://doi.org/10.32840/pdu.2023.1.18.

16. Borovyk, A., Tkachenko, I., Danylevska, Y., & Pavelkiv, S. (2023). Public official as a victim of criminal assault: comparative approach. Amazonia Investiga, 12 (62), 282-292. https://doi.org/10.34069/AI/2023.62.02.28.

17. Боровик А.В. Актуальні питання кримінальної відповідальності за посягання на представників влади, вчинені у співучасті. *Актуальні проблеми держави і права*. №97 (2023). С.3-12. DOI https://doi.org/10.32782/apdp.v97.2023.1.

18. Боровик А.В. Вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність за посягання на представників влади. *Правові новели*. №19\2023. С.99-109. DOI https://doi.org/10.32847/ln.2023.19.14.

19. Боровик А.В. Мета, як обов'язкова ознака суб'єктивної посягань на представника влади. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Том XXXII. 2023. С.22-29. DOI https://doi.org/10.32782/npnuola.v32.2023.3.

20. Borovyk, A., Hrynkiv, O., Olieinikov, D., & Derevyanko, N. (2023). Obstruction of law enforcement and judiciary functions: criminal offense in comparative dimension. Amazonia Investiga, 12(65), 185-195. https://doi.org/10.34069/AI/2023.65.05.18.

21. Andrii Borovyk, Iryna Tkachenko, Natalia Derevyanko y Yaroslav Diakin Public official as a victim of criminal insult and defamation: Comparative Research. CUESTIONES POLÍTICAS Vol. 41 Nº 78 (2023): 748-767. https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.50.

22. Borovyk A.V. Problematic issues of criminal liability for crimes provided for in articles 351, 351-1, 351-2 of the Criminal Code of Ukraine. *International scientific conference «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»*: conference proceedings (May 29–30, 2023 Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 124 pages. P. 80-83. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-19

23. Боровик А.В. Суб'єкти злочинів, передбачених статтями 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України: окремі питання кримінальної відповідальності. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 червня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 184 с. С.123-127. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-30.

24. Borovyk A.V. Purpose as a mandatory feature of the subjective side of taking a representative of the authorities or an employee of a law enforcement agency as a hostage. *International scientific conference «European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice»* : conference proceedings (August 2–3, 2023, Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 180 pages. P.111-114. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-334-7-28

25. Borovyk A.V. The threat of violence in part 3 of article 342 of the Criminal Code of Ukraine: current issues of law enforcement. *Snternational Scientific Comference. «Human, Criminology, Science».* 23.03.2023. Chisinau. Republica Moldova. 2023. 426p. P.23-25. DOI 10.5281/ZENODO.7716280

26. Боровик А.В. Актуальні питання правозастосування погрози застосування насильства у частині 3 статті 342 Кримінального кодексу України в умовах російської агресії. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкостіта розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів:* Матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 р. Частина І. Львів – Торунь :Liha-Pres, 2023. – 328 с. С. 285-287. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-298-5-67

27. Боровик А.В. Актуальні питання відповідальності юридичних осіб у випадку вчинення посягань на представників влади. *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. – 300 с. С.93-97. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-25.

28. Боровик А.В. Законність дій потерпілого як обов'язкова ознака опору в статті 342 КК України. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану*: матеріали Міжнародної науково-практичої конференції (м. Рівне, 14 березня 2023 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 176 с. С. 93-98. DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-53.

29. Borovyk A.V. An official as a subject of crimes provided for in articles 343, 344, 345, 346, 347 of the criminal code of Ukraine: separate issues of criminal responsibilityinternational scientific conference. «*Topical issues of modern jurisprudence*»: conference proceedings (April 5–6, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. 232 pages, P. 155-159. DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-313-2-37.

30. Боровик А.В. Щодо необхідності посилення кримінальної відповідальності за образу представника влади в умовах воєнного стану. *Україна як суверенна, незалежна, демократична, соціальна і правова держава: історія становлення, сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Регіональної науково-практичної конференції (Дніпро, 30 вересня 2022 р.); укладач канд. юрид. наук, доцент І.А. Сердюк, викладач І. О. Смірнова. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 254с. С. 24-27.

31. Боровик А.В. Проблеми кримінально-правової охорони колишніх представників влади. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 10 листопада 2022 р., м. Рівне. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2022. – 328 с. С.11-16.

32. Боровик А.В., Міськевич А.В. Образа правоохоронців: окремі випадки судової практики. Економіко-правові дискусії: матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції студентів, аспірантів

та науковців, 30 квітня 2022 р. Кропивницький: ЛА НАУ, 2022, 403 с. С.366-368.

33. Боровик А.В. Вчинення кримінального правопорушення у зв'язку з виконанням потерпілим службового або громадського обов'язку, як обставина, що обтяжує покарання: актуальні питання правозастосування. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 25-26 лютого 2022 року. - Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2022. – 92 с. С. 19-22.

34. Боровик А.В. Сучасні тенденції криміналізації образи в кримінальному законодавстві зарубіжних держав. *Шляхи реформування кримінальної поліції: вітчизняний та зарубіжний досвід* (Текст): матеріали Міжнар. наук.-прак. Круглого столу (Київ, 18 лют. 2022 р.)\ (редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.). - Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. - 248 с. С. 22-25.

35. Боровик А.В. Окремі питання диференціації відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників державної влади в проєкті нового кримінального кодексу України. Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Кременчук, 21–22 січня 2022 року). Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 312 с. С.210-211.

36. Боровик А.В. Актуальні питання санкцій кримінально-правових норм, що забезпечують кримінально-правову охорону представників влади. *Актуальні питання розвитку правової системи у сучасній Україні* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 23–24 грудня 2021 року). В 2 ч. Ч. 1. / Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. – Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 148 с. с. С.87-90.

Голова комісії:
полковник **Микола КОМІССАРОВ**
«29» 11 2023 року

Члени комісії:
полковник **Олександр КОБЗАР**
«29» 11 2023 року

полковник **Олександр КОМІСАРОВ**
«29» 11 2023 року

полковник **Сергій БЕНЬКОВСЬКИЙ**
«29» 11 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
доктор юридичних наук, професор
Єгор НАЗИМКО
«22» 09 2023 р.

АКТ
впровадження результатів дисертаційного дослідження
в науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ

1. Комісія у складі:
   Голова комісії: Ганна БУГА, начальник відділу організації наукової роботи, доктор юридичних наук, доцент
   Члени комісії: 1. Юлія ДАНИЛЕВСЬКА, завідувач докторантури, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
   2. Ольга КОВАЛЬОВА, декан факультету №1, доктор юридичних наук
   3. Андрій УДОД, завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету №1, кандидат юридичних наук
2. Комісія встановила:

Результати дисертаційного дослідження віцепрезидента Науково-дослідного інституту публічного права, кандидата юридичних наук, доцента Боровика Андрія Володимировича, поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, використовуються в науково-дослідній діяльності Донецького державного університету внутрішніх справ під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень, спрямованих на подальше вивчення проблемних питань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади.

Впроваджено наукові результати Боровика А.В. у площині кримінально-правової характеристики посягань на представників влади (статті 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України) під час досудового розслідування та на стадії судового розгляду кримінальних проваджень зазначеної категорії, а також інших пов'язаних із цим питань; пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства в аспекті посилення кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень щодо посягань на представників влади.

Голова комісії: _____ Ганна БУГА

Члени комісії:
_____ Юлія ДАНИЛЕВСЬКА
_____ Ольга КОВАЛЬОВА
_____ Андрій УДОД

ЗАРЕЄСТРОВАНО
в журналі обліку актів впровадження результатів наукових досліджень в науково-дослідну діяльність
Донецького державного університету внутрішніх справ
«22» вересня 2023 р.
Науковий співробітник ВОНР
_____ Сергалійх І.В.
(підпис, прізвище)

Вул. Г. Кірпи, 2 А, м. Київ, 03035
Тел.: +38 (093) 738-7995,
+38 (044) 465-7995
E-mail: sipl1@ukr.net
www.sipl.com.ua

2 A, Kirpy str., Kyiv, 03035
Tel.: +38 (093) 738-7995,
+38 (044) 465-7995
E-mail: sipl1@ukr.net
www.sipl.com.ua

ЗАТВЕРДЖУЮ
Виконувач обов`язків президента
доктор юридичних наук, професор

Сергій КОРОСД

«__» _____ 2023 року

АКТ
впровадження результатів дисертаційного дослідження
в науково-дослідну діяльність Науково-дослідного інституту публічного права

1. Комісія у складі:
   Голова комісії: Лариса СОРОКА, завідувач відділом докторантурою і аспірантурою, доктор юридичних наук, професор
   Члени комісії: 1. Ксенія КУРКОВА, завідувач відділом науково-правових експертиз та законопроектних робі, доктор юридичних наук, професор,
   2. Сергій ОВЧАРУК, завідувач відділом проблем публічного права, доктор юридичних наук, професор.
   3. Мар`яна ВЕРХОТУРОВА, завідувач відділом організаційного забезпечення наукових проектів і міжнародної діяльності, кандидат історичних наук, доцент
2. Комісія встановила:

Результати дисертаційного дослідження кандидата юридичних наук, доцента Боровика Андрія Володимировича, поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, використовуються в науково-дослідній діяльності Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних та галузевих досліджень, спрямованих на подальше вивчення проблемних питань кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти представників влади.

Впроваджено наукові результати Боровика А.В. у площині кримінально-правової характеристики посягань на представників влади (статті 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 351, 351-1, 351-2 Кримінального кодексу України) під час досудового розслідування та на стадії судового розгляду кримінальних проваджень зазначеної категорії, а також інших пов`язаних із цим питань; пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства в аспекті посилення кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень щодо посягань на представників влади.

Результати дисертаційного дослідження мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення для вдосконалення теоретичних та практичних навиків виявлення проблем кримінальної відповідальності за злочини проти представників влади.

Голова комісії:

Лариса СОРОКА

Члени комісії:

Ксенія КУРКОВА

Сергій ОВЧАРУК

Мар яна ВЕРХОТУРОВА

